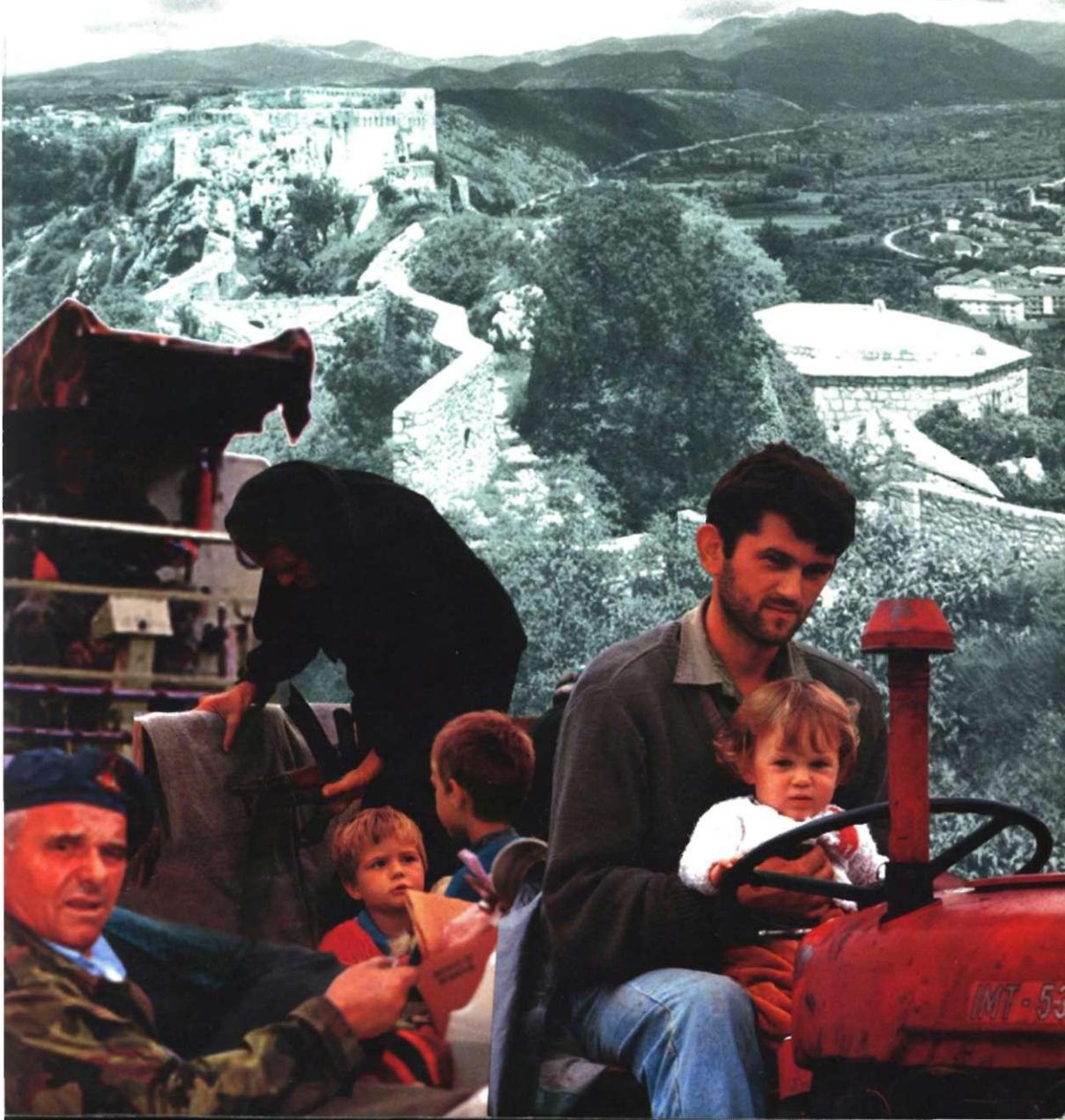

Mr Milisav Sekulić

KNIN JE PAO U BEOGRADU

Mr Milisav Sekulić / KNIN JE PAO U BEOGRADU

Izdavač: Nidda Verlag GmbH
Homburger Str. 69a
D - 61118 Bad Vilbel

Za izdavača Dušan Vidakovic

Urednik: Dušan Milovanovic
Lektor: Branka Hristić

Štampa: Orion print

Mr Milisav Sekulić

**KNIN
JE PAO
U BEOGRADU**

UVOD

Pad Republike Srpske Krajine (RSK) i egzodus Srba u avgustu 1995. godine samo je jedna od tragedija koje su proizvedene raspadom bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Jedna u nizu ovovekovnih nacionalnih tragedija koje su zadesile Srbe i nastavak onih koje traju ili će se dešavati u bliskoj budućnosti. Ako se ova srpska nesreća uporedi sa tragedijama drugih naroda sa prostora bivše Jugoslavije, nesporno je da je egzodus Srba iz Krajine najveća, najgnusnija, najprljavija i najkravljiva podvala jednom civilizovanom evropskom narodu na samom kraju dvadesetog veka. To je ujedno i podvala sa najviše krivaca, zbog čega je, svakako, tragedija tolikih razmera i bila moguća. Nažalost, sva dosadašnja objašnjenja pada Krajine i egzodusa Srba, ako ih je i bilo, uprošćena su do prostakluka, prepuna izbegavanja odgovornosti, sa nedopustivo ciničnim prebacivanjem krivice na druge. Glavni krivci brane se upornim čutanjem. U ime njih govore drugi, sve čine da sakriju odgovornost pravih krivaca.

Istina o padu Krajine i egzodusu srpskog naroda ne može se objektivno sagledati ako se traži i izriče izdvojeno od ukupnih zbivanja koja su dovele do razbijanja SFRJ. Istina o padu Krajine i egzodusu nesrećnog srpskog naroda bila bi nepotpuna i netačna ako bi se zasnivala samo na tome šta je ko dosad rekao o tome ili ako bi se gradila i na bazi samo pojedinih činjenica, ma koliko one bile tačne. Istina koju izriču ostrašeni pojedinci najmanje je istina.

U knjizi "Knin je pao u Beogradu" učinjen je pokušaj da se tragedija Srba iz avgusta 1995. godine ocenjuje u kontekstu postojanja i razbijanja SFRJ i na bazi svega bitnog što se dešavalo u Krajini od 1991. do 1995. godine. U centru tih zbivanja u Republici Srpskoj Krajini bila je Srpska vojska Krajine (SVK) i ono što je predstavljalo njeno okruženje. Zato ova knjiga čitacu nudi sliku mnogih događanja na prostorima Krajine prvenstveno iz tog ugla, uključujući i analizu posledica do koje je dolazilo.

Stvaranje i postojanje Republike Srpske Krajine prepuno je manipulacija narodom ali i Srpskom vojskom Krajine. Uočavanje tragičnih manipulacija počeće sa tzv. Vensovim planom, presudnom prevarom Srba u Krajini. Manipulacija će se zatim nastaviti lutanjima u stvaranju i razvoju Srpske vojske Krajine. Jer, stvarana je vojska bez jasnog koncepta o tome kakva treba da bude. Njena upotreba posebna je priča, od planiranja do konkretnih zadataka a njeni dobrovoljci predstavljaće vesto nametnutu zabludu sa

bučnom propagandom o pomoći braći u nevolji koja to nije bila. Naravno, u svemu su postojali i časni izuzeci, ali oni nisu mogli biti presudni.

Istina o porazima Srpske vojske Krajine u 1993. godini (gubitak Maslenice, Peruče, Divosela, Medačkog džepa) govori ne samo o trenutnom stanju Srpske vojske Krajine nego i o beščašću Unprofora i drugih garanata mira na tim prostorima, koji su posređovali u ime međunarodne zajednice i raznih institucija Evrope.

U 1994. godini Srpska vojska Krajine ponašala se tako kao da je imala zadatak da sačeka hrvatsku vojsku da se u miru pripremi za okupaciju RSK i za etničko čišćenje Srba sa tih prostora. U knjizi je data ubedljiva slika fatalnog gubljenja vremena zbog naivnog verovanja u sporazum o primirju. Te rame godine Srpska vojska Krajine je iskorишćena i čak zloupotrebljena u borbama za Zapadnu Bosnu, sadejstvujući snagama Vojske Republike Srpske.

Agresija Hrvatske na Zapadnu Slavoniju maja 1995. i na zapadni deo RSK, avgusta 1995. godine samo je finale prevrtljivosti i istorijske naivnosti, što je Srbe u Krajini i odvelo u tragediju. To je slika dogovorenog i pripremljenog kraja Republike Srpske Krajine. U knjizi su ti prizori dati bez okolišenja i kroz prizmu događaja iz same Krajine, očima vojnog starešine na značajnoj komandnoj lestvici.

Učinjeno je sve što je bilo moguće da se u knjigu unesu samo nesporne činjenice i sudovi do kojih se došlo na bazi njihove analize. Ukupnom prezentacijom, knjiga omogućava da i sam čitalac zaključuje o istorijskom usudu koji je zadesio Srbe u Krajini.

ISTORIJSKA SUCELJENOST SRBA I HRVATA

Stradanje srpskog naroda u Republici Srpskoj Krajini je realnost koja se više ne može zaobilaziti i ne srne prečutkivati. Tragedija je ogromna i neizmerna. Ljudski je pitati zašto se tragedija dogodila, kako se stiglo u takav poraz, kolika je zbog toga i čija odgovornost? Da li se tragedija mogla izbeći? Ako je bilo izlaza, šta je i kada trebalo uraditi? Ko nije uradio ono što je moralo da se uradi? Da bi se izbegla pristrasnost u traganju za istinom neophodno je, pored ostalog, svestrano analizirati problem Srba u Hrvatskoj. To podrazumeva i razlikovanje zabluda od realnosti, posebno onih zabluda koje su rezultat ideološkog viđenja.

Istorijski gledano, odnos Srba i Hrvata, i da nije bilo ovog najnovijeg stradanja, ne može se ocenjivati pozitivnim i prigodnim, jer u stvarnosti za tako nešto nema opravdanja. Postojanje Austrougarske i Vatikana i njihovo osmišljeno delovanje radi "oblikovanja Balkana" posejalo je seme nepremostivog razdora. Mržnja Hrvata prema Srbima postala je vremenom i nacionalna karakteristika. Ona uvećava dimenzije svih razlika, koje objektivno karakterišu Srbe i Hrvate. Iz tih razloga, pravoslavlje i katolicizam se doimaju i kao nepremostiva suprotnost između Srba i Hrvata. Katolička crkva je, nažalost, sasvim osvedočeni nosilac mržnje i genocidne politike protiv Srba u Hrvatskoj. Svaka vlast, koja je potpadala pod uticaj Katoličke crkve u Hrvatskoj, prihvatala je i obavezu da progoni Srbe. U takvoj konstelaciji odnosa, sasvim prirodno, Srbe je u zaštitu uzimala, pre svih, Srpska pravoslavna crkva. Otuda se konfrontacija i svodi na verski faktor. Tako je i u periodu od 1941-1945. i 1991-1995. uz Srbe u Hrvatskoj jedino istinski stajala Srpska pravoslavna crkva. Sve drugo, bila je samo neosmišljena politika, kratkog daha, jalova i na kraju i - izdajnička.

Srbi su jednom zauvek mogli da reše svoje probleme sa Hrvatima raspadom austrougarske carevine. Mogli su se opredeliti samo za Srbiju, živeći na prostorima koji etnički pripadaju Srbima. Bila je to ujedno i prilika da se stvori i razvija zasebna hrvatska država. Jer, ne bi se, istovremeno, smela zanemariti činjenica da je u svesti Hrvata odavno bila usađena želja za sopstvenom državom, koja se ničim nije mogla zameniti. Nažalost, tadašnja politika Srbije je verovala da je stvaranje zajedničke države bolje rešenje nego postojanje Srbije i Hrvatske kao malih i samostalnih država. Sve protivrečnosti između Srba i Hrvata tadašnja politika je smatrala rešivim. Srbija je, pritom, polazila od značaja dobrih odnosa između Srba i Hrvata, koji su trebali da budu brana mogućim međusobnim ratovima u budućnosti.

Verovalo se da život u zajedničkoj državi može predstavljati dobru osnovu za zbližavanje Srba i Hrvata. Pritom se, sasvim neosnovano i euforično, tvrdilo da su Srbi i Hrvati isuviše bliski, srodni i slični narodi, takoreći sa svim isti.

Politika koja je insistirala na stvaranju zajedničke države za Srbe i Hrvate, isuviše je uvažavala davnašnju izjavu hrvatskog Sabora, iz 1867. godine, koja glasi: "Sabor Trojedne kraljevine izjavljuje svečano, da Trojedna kraljevina *priznaje* narod srpski, koji u njemu stanuje, kao narod s hrvatskim narodom *istovetan i ravnopravan*". Ta ista državotvorna politika Srbije, međutim, zanemarivala je i prečutkivala snažno delovanje i rasprostranjenost uticaja među Hrvatima Ante Starčevića i sličnih. Toliko radikalno zalaganje za nasilnu i genocidnu eliminaciju Srba nije bilo za potcenjivanje. Nažalost, čutilo se namerno i o istini da su u ratu 1914. godine Hrvati, u sastavu austrougarske vojske, počinili masovna zverstva protiv srpskog stanovništva u Podrinju. Barje ta činjenica bila pred očima srpske politike i nije se mogla zanemariti. Pored toga, kralj Aleksandar Karađorđević i vlada Srbije morali su znati probleme koji su ukazivali na potrebu da se dublje procenjuju posledice namere o stvaranju zajedničke države u kojoj će živeti Srbi i Hrvati. Regent Aleksandar je i zatražio od načelnika Generalštaba Vojske Kraljevine Srbija, Hrvata i Slovenaca, vojvode Zivojina Mišića, da obide Hrvatsku u martu 1919. godine, kako bi se lično obavestio o tamošnjoj političkoj situaciji. Posle obilaska Zagreba, Karlovca, Oguštine, Gospića, Gline, Siska, Varaždina i Rijeke, vojvoda Mišić je bio duboko razočaran držanjem hrvatskih političara, i ispunjen velikom zebnjom za sutrašnjicu, ukoliko Srbija ostane sa Hrvatskom u jednoj državi. To je rekao i samom kralju Aleksandru:

"Iz svega što sam video i čuo, ja sam duboko zažalio što smo se, na silu Boga, obmanjivali nekakvim idejama o bratstvu i zajednici. Svi oni jednako misle. To je svet za sebe. Ma sa kakvim predlogom da se pojaviš, stvar je propala. Ništa se neće moći učiniti. To nisu ljudi na čiju se reč možeš osloniti. To je najodvratnija fukara na svetu, koja se ne može zajaziti ničim što bi joj se ponudilo."

Na to će kralj Aleksandar:

"Vojvodo, što bi trebalo činiti?"

Zivojin Mišić odgovara:

"Ja sam sa tim raščistio. Dvoje nam kao neminovno predstoji: potpuno se otcepeti od njih, dati im državu, nezavisnu samoupravu, pa neka lome glavu kako znaju."

"A granice?", pita kralj Aleksandar.

"Granice će biti tamo gde ih mi povučemo, ne onde gde naše ambicije izbijaju na površinu, nego onde gde istorija i etnografija kažu, gde kažu jezik i običaji, tradicija i, najzad, gde se sam narod po slobodnoj volji opredeli, pa će to biti pravo i bogu dragoo."

Tog časa zaiskrila je i srpska nesebičnost, nesvojstvena visokoj politici. Kralj Aleksandar konstatuje:

"To bi Itaijani oberučke prihvatiili. Mi bismo tada Hrvate prosto gurnuli u naručje Talijanima."

Na to će vojvoda Zivojin Mišić:

"Neka im je sa srećom. Neka se oni Hrvatima usreće. Ja sam duboko uveren da se mi s njima nećemo usrečiti. Ti su ljudi, svi odreda, prozirni kao čaša, nezajažljivi, i u takvoj meri lažni i dvolični da sumnjam da na kugli zemaljskoj ima većih podlaca, prevaranata i samoživih ljudi... Ne zaboravite, Visočanstvo, moje reči. Ako ovako ne postupite, siguran sam da ćete se ljuto kajati."

Nažalost, činjenice nisu presuđivale u donošenju odluka kojima će se vezivati i ukrštati sudbina dva naroda, kao što su Srbi i Hrvati.

Da Zivojin Mišić nije bio čuveni vojskovođa nego, recimo, običan i nepoznat čovek, danas bi mu istorija priznavala zvanje nepogrešnog proroka. On je suviše dobro znao da se država jednog naroda ne stvara svakoga dana. Srbi su pet vekova živeli u ropstvu, i ginuli su da bi obnovili svoju državu. Balkanski ratovi i Prvi svetski rat, pružili su Srbima jedinstvenu šansu da stvore srpsku državu. Iskusni vojskovođa i ratnik brzo uočava "obmanjivanje idejama o bratstvu i zajednici". Posle svega, treba samo poredati činjenice. Kralja Aleksandra ubili su Hrvati. U Drugom svetskom ratu Hrvati su poklali milion Srba u Hrvatskoj i BiH. U ratu od 1991. do 1995. pola miliona Srba je proterano sa svojih teritorija koje su dobrovoljno darivane Hrvatskoj a na hiljade je poubijano. Oko desetak hiljada Srba dreždi na svojim ognjištima, jer u "lijepoj njihovoj" žive u neljudskim uslovima samo zato što su Srbi i što za sunarodnike imaju Hrvate.

Period prve Jugoslavije karakterisalo je dalje produbljivanje netrpeljivosti i sukoba na relaciji Srbi - Hrvati. O mnogim burnim događajima iz navedenog vremena pisali su brojni savremenici, priznati ljudi. U tom periodu vodi se više nego ogorčena borba između onih koji bi da sačuvaju Jugoslaviju i onih koji bi po svaku cenu da je razbijaju. Nosilac borbe protiv postojanja zajedničke države u kojoj žive Srbi i Hrvati je Komunistička partija Jugoslavije. Ona sve tadašnje probleme Jugoslavije svodi na nacionalno pitanje.

Period od 1919. do 1941. godine pokazao je da je Jugoslavija država koja nema realnih uslova za delotvorno funkcionisanje. To je vreme u kome su oni koji su se zalagali za Jugoslaviju učinili sve što je bilo moguće za njen opstanak. U toj borbi nije se žalio trud i žrtve. Ključni faktor koji je onemogućavao opstanak Jugoslavije bili su odnosi Srba i Hrvata. U tim odnosima Hrvati su tražili svoju državu kroz borbu za veća prava od svih drugih naroda koji su živeli u zajedničkoj državi. Srbi su za Jugoslaviju jer se ona, pored ostalog, najavljuje i kao njihova zaštita od Hrvata. Kao da Srbe od Hrvata nije mogla da štiti i Srbija.

Postojanje prve Jugoslavije propraćeno je neprestanim sukobljavanjima Hrvata, s jedne i vlasti Jugoslavije, s druge strane. Ta vlast je od strane hrvatskih separatista i šovinista uporno predstavljana kao pristrasna odbrana Srba i njihovih interesa. Nikako nije prihvatanata kao vlast zajedničke

države, pa otud i zlonamerno poistovećivanje Jugoslavije sa Srbijom i Srbinima u formi "velikosrpskog hegemonizma". Neutemeljenost prve Jugoslavije kao države pokazala se u prvoj meri 1941. godine. Agresiju Nemačke, Vojska Kraljevine Jugoslavije je dočekala sasvim nespremna, što je bio rezultat nerešivih odnosa Srba i Hrvata kroz svo vreme njenog postojanja. Hrvati će nemačku fašističku vojsku dočekati kao oslobođioca. Raspašće se zato bez otpora i borbe sve jedinice tadašnje jugoslovenske vojske na teritorijama Hrvatske, ili će htenjem Hrvata masovno preći na stranu Nemaca. Hrvati će odmah proglašiti svoju tzv. Nezavisnu Državu Hrvatsku, koja će potom, za četiri godine svoga postojanja, likvidirati milion Srba na njihovim ognjištima.

Znamenje utopije na kninskoj tvrđavi

Postojanje prve Jugoslavije pokazalo se, na drastičan način, kao promašaj. Nametao se, samim tim, i logičan zaključak: Jugoslavija je moguća ako je ne čine Srbi i Hrvati. Moguća je i sa Hrvatima, ali bez Srba, ili sa Srbinima ali bez Hrvata. Jugoslavija, dakle, nije moguća ako su u njoj Srbi i Hrvati. To su se usudili da kažu pojedini ljudi iz vrha Srpske pravoslavne crkve, ali su bezočno uklonjeni. Suštinsku istinu o prvoj Jugoslaviji prikrila je Komunistička partija. U njenom konceptu Srbija je viđena bez Kosova, Makedonije, delova Bosne i Hercegovine, Vojvodine. Ta partija je sve vreme svoja postojanja Srbiju smeštala samo na teritoriju nekadašnjeg Beogradskog pašaluka. Komunisti su u platformu svoje borbe ugradili poznatu krilatiku austrougarske vrhuške o "velikosrpskom hegemonizmu". Stvorena je tako fama o nerešenom nacionalnom pitanju u (prvoj) Jugoslaviji, jer su tobože sve nacije i nacionalne manjine bile potlačene od Srba. Tako je prva Jugoslavija proglašena za nacionalnu tamnicu svih, izuzev Srba. Srbi su sledstveno tome doživljavani kao narod koji je ostalima oduzeo njihova

nacionalna prava. Ta monstruozna konstatacija, kao opštevažeći stav Komunističke partije Jugoslavije, poturana je kasnije kao navodni stav države i njenih građana. To što su Hrvati masovno izdali prvu Jugoslaviju i učinili genocid protiv Srba, zamaskirano je tako što su svi Srbi odreda okriviljeni za "hegemonizam".

Kada je 1941. prva Jugoslavija okupirana, Komunistička partija Jugoslavije je imala sve uslove da jednom zauvek raščisti sa "velikosrpskim hegemonizmom". Bilo je dovoljno da se prihvati realnost - da više ne postoji jugoslovenska država - i da se prepusti svakom narodu da se samo za sebe bori da preživi. Da se tako uradilo, komunisti bi sišli sa istorijske pozornice, pa ne bi ni bilo uslova za njihov dolazak na vlast. U takvim okolnostima samo je srpski narod bio u poziciji da pruža otpor okupaciji i da sačuva svoj integritet. Podlogu su činile tradicije otpora koji je pružan Turcima, a kasnije, Austrougarima, Bugarima i Nemcima. Ni jedan drugi narod do tog vremena ništa značajnije nije uradio na planu svoje nacionalne emancipacije i oslobođenja od onih u čijem su ropsstvu živeli. Znali su to dobro komunisti i te 1941. godine. Bez srpskog naroda bilo je nemoguće krenuti u masovan otpor. A Srbi su bili cilj istrebljivačke politike ne samo Nemaca u okupiranoj Srbiji, nego i Hrvata i Italijana u Hrvatskoj, Hrvata i muslimana u Bosni i Hercegovini, Šiptara i Italijana na Kosovu, Bugara na prostorima Makedonije i juga Srbije. Crnogorci su delili sudbinu Srba u Crnoj Gori, u sudaru sa italijanskim fašistima.

Dok je SSSR šurovao sa Nemačkom, sklapajući pakt sa Hitlerom, Komunistička partija Jugoslavije je disciplinovano podržavala sve ono što je bila linija Kominterne (Komunističke internacionale), koja je, takođe, u Srbima videla oličenje hegemonizma nametnutog ostalim narodima u Jugoslaviji. Ali kada je izvršen "verolomni" napad fašističke Nemačke na "prvu i jedinu zemlju socijalizma", usledio je poziv svim komunističkim partijama da dižu ustanke i da organizuju pokrete otpora protiv fašizma. Taj poziv je usledio 21. juna 1941. godine, kada je počela agresija Nemačke na SSSR. U tom trenutku, Komunistička partija Jugoslavije radi ono što mora: odlučuje se da pozove narod na ustanak. Zuri da to uradi prva u Evropi, da se dodvori Staljinu. Poziv upućuje već 4. jula, iako nisu izvršene nikakve pripreme za ustanak. Primarni cilj tog proglaša nije sudbina Jugoslavije i sloboda njenih naroda već pomoći napadnutom SSSR-u. Komunisti će, automatski, "zaboraviti" svoju borbu protiv bilo kakve Jugoslavije. Pozvali su na ustanak i otpor sve narode Jugoslavije, znajući pouzdano da će se neizostavno odazvati Srbi i Crnogorci. Ostali narodi biće zato "predstavljeni" retkim pojedincima, pre svega članovima KPJ, za koje je to bila direktiva bez pogovora. Tako će biti sve do kapitulacije Italije, septembra 1943. godine. Tek posle toga, i drugi narodi će "pohitati" u narodnooslobodilačku vojsku koja je, do tog vremena, po sastavu prvenstveno bila srpska. Među borcima drugih naroda naći će se i popriličan broj onih koji su od 1941. godine služili okupatoru, ratujući protiv narodnooslobodilačke vojske i vršeći genocid nad srpskim stanovništvom.

Pred kraj rata, Komunistička partija se morala suočiti sa činjenicom da su teret borbe i otpora fašizmu u najvećem delu podneli Srbi boreći se ne-sabično i za slobodu svih ostalih naroda. Otuda je ponovno osnivanje Jugoslavije moglo objediniti sve Srbe a ujedno i zataškati hrvatska zverstva nad Srbima počinjena radi stvaranja NDH. To je bio i jedini način da se Hrvati, kao Hitlerovi saveznici i gubitnici, sačuvaju kazne za genocid. Zato će, krajnje proračunato, kraj rata i Hrvati dočekati u sastavu nove - druge Jugoslavije, koja se, po komunističkoj direktivi nije smela ni po čemu uporedivati sa svojom prethodnicom. Zauvek (!) je proglašena državom "bratstva i jedinstva", sa "definitivno rešenim nacionalnim pitanjem", još tokom NOR-a (1941-1945. godine).

U drugoj Jugoslaviji, pritajeni nacionalizmi "rešenog" nacionalnog pitanja su, ipak, izbjijali na scenu. Komunisti su radi političkog balansa, sve nacionalizme izjednačavali po opasnostima. Tako su i narod-žrtvu, primoravali ne samo da prašta nego i da čuti o hrvatskim zločinima. Otuda se nijedan skup komunista nije mogao održati a da se ne istakne i "nacionalna ravnopravnost" sa "bratstvom i jedinstvom", kao zajedničkim tekvinama NOB. Komunisti su sve vreme upozoravali narode Jugoslavije na sve moguće opasnosti koje ugrožavaju nacionalnu ravnopravnost, samo jednu nikada nisu pominjali, a ta je upravo dolazila od samih komunista. Jer, komunisti su, svojom "borbom" za nacionalnu ravnopravnost, drugu Jugoslaviju i doveli do raspada. Time su odužili dug Kominterni i ostvarili ključni programski zadatak Komunističke partije Jugoslavije iz perioda pre Drugog svetskog rata. I opet su srpsko-hrvatski odnosi predstavljali osnovu za sve sukobe koji su vodili državu u raspad.

Ni drugi nacionalizmi nisu zaostajali u borbi za prava "svoga" naroda: slovenački, muslimanski, šiptarski, makedonski, mađarski. Oni će se samo okoristiti onim što su Hrvati i Srbi isticali kao argumente u svojoj nepomirljivosti i nemogućnosti da žive u zajedničkoj državi. Otuda je, praktično i druga Jugoslavija samo potvrdila isto ono što i prva. Da se spletom raznih okolnosti baš 1991. godine nije "desila pobuna u zemlji" SFRJ, ona bi se sigurno dogodila neku godinu kasnije. Famozna "dogadanja naroda" u državi sa "rešenim nacionalnim pitanjem", izvedena su u režiji nacional-komunista.

RAZGRADNJA DRŽAVE I VOJSKE I ZLOUPOTREBA I NARODA

Kao i u slučaju sa prvom, raspad druge Jugoslavije nije došao samo kao rezultat separatističkih težnji pojedinih njenih naroda, već i kao posledica brojnih i snažnih spoljnih uticaja i okolnosti. Na prvi pogled, Jugoslavija je bila zatećena što se opaki separatistički talas počeо valjati sa Alpa, iz Slovenije, a ne iz Hrvatske, gde je "oduvек" tinjao. Iako su Slovenci svoju secesiju ostvarili na javnoj sceni i takoreći "legitimnim sredstvima", pokazće se da je to bio samo način da se okuraže i ostali. Ujedno se ispitivala odlučnost i proveravala čvrstina onih kojima je bilo stalo do Jugoslavije. Slovenci su na neki način poslužili i kao dimna zavesa da se manje vidi ono što se kuvalo u Hrvatskoj. A to što se tamo spremalo, direktno je udarilo po Srbima, tukući tako i Jugoslaviju.

Srpski narod, masovno rasprostranjen na teritorijama avnojske Hrvatske, bio je fizički ugrožen i pre intervencije JNA u Sloveniji (jun-jul 1991).

Posle toga, kao da je dat znak za sveopšti pogrom Srba. Tamo gde su Srbi činili većinsko stanovništvo, morale su da ih štite jedinice JNA sa prostora na kojima su locirane gde su bili manjina, Srbi su morali da se iseljavaju i beže ili su "jednostavno" - nestajali. U zapadnom delu kasnije stvorene Republike Srpske Krajine (RSK) ključnu ulogu u zaštiti Srba imao je 9. korpus (Kninski). U istočnom delu (Istočna Slavonija, Zapadni Srem) zaštitu je delom vršio 17. korpus (Tuzlanski). Srpski živalj u Zapadnoj Slavoniji i Podravini, odlukom političkog vrha države trebalo je da bude pod zaštitom 32. korpusa (Varaždinskog) i 5. korpusa (Banjalučkog).

Posle insceniranog isterivanja Slovenije iz SFRJ dolazi i do povlačenja JNA iz te otcepljene republike. Zatim je došlo do krajne netipičnog rata između JNA i hrvatske paravojske sa unapred postavljenim ishodom. JNA nije smela poraziti i uništiti hrvatsku paravojsku. Nije smela ni žestoko uzvraćati na napade, da ne bi do kraja dekuražirala udarnu pesnicu separatista. Njima je, opet, sve bilo dopušteno, naročito protiv Srba. Šta god činili, znali su da ih opet neće stići kazna za ponovljeni genocid i etničko čišćenje. Taj rat se prvo ispoljavao blokadom kasarni JNA na prostorima Hrvatske, zatim i borbenim dejstvima koja su na određenim prostorima dostizala i razmere operacija operativnog značaja. Paravojska Hrvatske stalno je bila u ofanzivi, a JNA se, po naređenju vrha države i svoje vrhovne komande redovno suzdržavala. Besomučna propaganda protiv JNA, Srbije i

Srba, koordinirana iz moćnih zapadnih centara, dostizala je neslućene razmere. Srbi su satanizovani i unapred osuđeni iako su, s druge strane, vršeni neprekidni napadi na sve što Srbima pripada na teritoriji Hrvatske. Na isti način "tučena" je i JNA. Treću komponentu čine "primirja" koja je Zagreb tražio a naročito kad god bi JNA odlučnije krenula u akciju, ali ih Hrvatska nikada nije poštovala.

Jugoslovenska narodna armija će se brojčano otanjiti samim činom odlaska Slovenaca i Hrvata iz njenih redova, ali i pasivnim odnosom drugih obaveznika i starešina, pre svega, nesrpske nacionalnosti. Borački sastav JNA činiće praktično samo vojnici i vojni obveznici srpske i crnogorske nacionalnosti, i dobrovoljci iz redova Srba iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Smanjeno brojno stanje tobože će se "popravljati" davanjem saglasnosti da se obrazuju i naoružavaju pojedine paravojne grupe. Sve te "jugoslovenske" paravojske obrazovane su pod okriljem vlada Srbije i Crne Gore. O tome nije ništa javno saopštavano, jer su i paravojske svakojako upotrebljavanе, zavisno od toga sa kojim su ciljem obrazovane.

Propaganda Slovenije i Hrvatske, pomognuta iz određenih krugova zapadne Evrope i SAD, napadno je tvrdila da je JNA trula i nemoćna i da je poražena u Sloveniji. Čak joj se nije priznavao status armije SFRJ, nego je optuživana da je "srpsko-četnička", da ratuje za interes Slobodana Miloševića i "Velike Srbije". Pored ostalog, JNA je optuživana i da je "izdala slovenački i hrvatski narod". Otuda je starešinski kadar nesrpske nacionalnosti većim delom i pohitao u redove vojske (paravojske) svoga naroda. U posebnu kategoriju mogli bi se svrstati oni oficiri i podoficiri nesrpske nacionalnosti koji su iskoristili mogućnost da napuste JNA odlaskom u pre-vremenu penziju. Jedan broj starešina je napuštao JNA i bez mogućnosti da se penzioniše. Većina takvih, bez ikakve smetnje i prepreke, ostaje i daje na prostorima Srbije i Crne Gore. Osim što su okrenuli leda svojoj armiji, mnogi su je i zlurado klevetali. Nesporna je i činjenica da je jedan broj Hrvata, Muslimana, Slovenaca i Makedonaca ostao u aktivnoj službi JNA (kasnije Vojsci Jugoslavije) ali na manje značajnim dužnostima. Iako su predano bili za SRJ i za novoproglashednu Vojsku Jugoslavije, nažalost, većina takvih poistovećena je sa izdajnicima i nepoželjnim građanima SRJ. Svi oficiri nesrpske nacionalnosti, nezavisno od njihove nove pozicije, zadržali su u Crnoj Gori i Srbiji stanove koje su otkupili za male pare.

Ne tako mali broj starešina nesrpske nacionalnosti delovao je i neprijateljski (bavljenje špijunažom, opstrukcijama, širenjem propagande) prema Jugoslaviji i njenoj armiji. Nažalost, sve je to takoreći mirno posmatrano od države i vojne organizacije. Zatvarane su oči i pred činjenicom da su na hiljadu porodica vojnih lica proterane iz Slovenije i Hrvatske i da su njihove stanove, sa svim imetkom, prisvajale novoosnovane države Hrvatska i Slovenija. Plitkost navedene politike osetiće se i posle 1995. godine. U Srbiji su bez prepreka stanove prodali čak i oni oficiri koji su se krvnički borili protiv Srba u BiH i RSK, dok su njihove kolege srpske nacionalnosti

morali napustiti stanove u Sloveniji i Hrvatskoj i ostali bez igde ičega.

Umesto da trgovinu vojnih lica nekretninama zabrane do postizanja sporazuma na međudržavnom nivou, vlasti SRJ, Srbije i Crne Gore radile su na štetu svojih državljanima.

*Pripadnici JNA u tampon zoni,
na liniji razdvajanja Srba i Hrvata*

Posle povlačenja iz Slovenije JNA je po svom preostalom sastavu i modifikovanim ciljevima koje je trebalo da ostvari, praktično predstavljala armiju Srbije i Crne Gore. Time je i dovedena u poziciju da štiti srpski živalj u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, na onim prostorima na kojima su Srbi činili većinsko stanovništvo. Ne može se poreći ni činjenica da je JNA, sve do svoje transformacije u Vojsku Jugoslavije, delom štitila i Hrvate i Muslimane razdvajajući ih na linijama dodira između sela i naselja.

Od JNA se tada zahtevalo da dvostruko postupa. Jedinicama koje su bile u blokiranim garnizonima na teritoriji Hrvatske, nalagala se pasivnost. Na napade hrvatske paravojske i jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Hrvatske, JNA nije smela odgovarati oružjem. Komande jedinica imale su striktna naređenja da uvraćaju vatrom samo kad vojnici i starešine u blokiranim kasarnama počnu da trpe gubitke. O nekim preventivnim meraima nije bilo ni govora, o ofanzivi pogotovo. Političkim diktatom poštovala se legalna vlast u Hrvatskoj koja je dobila izbore, a u suštini dopušteno joj je da radi što hoće, čime su nepovratno otvarana vrata secesiji.

Na onim teritorijama Hrvatske gde su Srbi činili većinsko stanovništvo, i koje su "viđene" u tzv. "suženoj Jugoslaviji", JNA je izvodila ofanzivna dejstva, da "zaokruži" nove granice. To je naročito došlo do izražaja na prostorima Istočne Slavonije, Zapadnog Srema i Baranje. Slično se očekivalo i u Zapadnoj Slavoniji, ali je angažman JNA izostao zbog kapitulacije Varaždinskog korpusa i nedovoljne aktivnosti 5. korpusa (Banjalučkog).

Zbog toga će srpski narod u Zapadnoj Slavoniji i Podravini doživeti genocid od hrvatske paravojske.

Dejstva JNA oko Dubrovnika poseban su slučaj. Operacijom JNA na tom prostoru nije ništa "zaokruživano" već se želeslo samo doći do teritorija koje bi kasnije bile predmet cenkanja kada počnu pregovori o miru.

Razvoj događaja u Bosni i Hercegovini i Makedoniji, koji se domino efektom prenosio iz Slovenije i Hrvatske i na ostale jugoslovenske narode, još više će "ogoliti" ulogu JNA, lišavajući je atributa koji su je činili jugoslovenskom, i armijom svih naroda i narodnosti SFRJ. Kao vojska Srbije i Crne Gore, JNA će do svoga nestanka, praktično zaokružiti granice većine srpskih etničkih prostora. To će se ubrzo pokazati lošim rešenjem za Srbe u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini jer će, odlaskom i nestankom JNA, "zaštićeni" Srbi ostati bez zaštite. Da bi se nadoknadila zaštitna uloga JNA, krenulo se u zakasnelo obrazovanje srpskih vojski. Nažalost, nije više bilo uslova da se obrazuje jedinstvena srpska vojska. To se moglo uraditi odmah posle povlačenja JNA iz Slovenije. Tada su za to postojali uslovi. U pregovore do kojih bi neminovno došlo, stupilo bi se sa postojanjem srpske vojske, koja ne bi zavisila od nestanka SFRJ i priznanja Hrvatske, Slovenije i Bosne i Hercegovine. Samim tim, ona bi bila nezaobilazan faktor i za međunarodnu zajednicu.

1.

U sudbonosnim danima za Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju, Srbi kao narod nisu imali nikakvu nacionalnu viziju pa, prema tome, ni zajedničku platformu kao osnovu za praktično delovanje. Rasplamsavanje krize nametalo je u prvi plan pitanje šta činiti. U uslovima kada nema unapred utvrđenog programa ili dogovora kao osnove za delovanje, neminovno se otvaraju mogućnosti da se u praksi pojavljuje više opcija. To se i desilo u vremenu ključanja jugoslovenske krize, posebno u periodu 1989-1991, kada je medu Srbima preovladivalo neslaganje i isključivost. To je "faza" liderskog udvaranja i velikih, nebeskih obećanja kako u Srbiji i Crnoj Gori, tako i medu Srbima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Na jednoj strani bile su vlasti u Srbiji i Crnoj Gori, čija se vizija svodila na ono što misle i zastupaju Socijalistička partija Srbije i Demokratska partija socijalista Crne Gore. Te dve partije su se inače ponašale tako kao da je "srpsko pitanje" samo njihova stvar. Požurili su u javnost sa parolom "Svi Srbi u jednoj državi". Tu svoju opciju proglašili su ne samo kao jedino moguću, nego i kao jedino ispravnu. Pritom se nije dublje analiziralo stvarno stanje krize niti su kritički i objektivno sagledani uslovi od kojih zavisi mogućnost realizacije navedene ideje. Sve druge orientacije i ideje, koje su poticale od raznih stranaka, grupa, institucija ili pojedinaca, ignorisane su i žestoko kritikovane kao štetne za srpski narod.

Socijalistička partija Srbije i Demokratska partija socijalista Crne Gore nisu dozvoljavale da skupštine te dve republike vode raspravu o položaju Srba u krizi koja je harala jugoslovenskim prostorima. U haosu koji je

vladao, i u borbi da se domognu vlasti, novostvorene stranke nisu se libile da i u takvim stvarima "love u mutnom". U prvom planu bio je cilj da se osvoji vlast, pa su zato i sva sredstva smatrana opravdanim. Tek u drugom planu bila je borba za jedinstven interes Srba na prostorima države koja se rušila. U strategiji njihove borbe, predviđeno je da tek posle osvajanja i učvršćivanja na vlasti dođe na dnevni red politika koja bi bila u interesu i Srba preko Drine. Dok god traje borba za vlast, Srbi preko Drine, i za jedne i za druge samo su sredstvo za očuvanje ili jačanje sopstvenih vodećih pozicija. Svako je u toj igri radio ono što je mogao, a najveće mogućnosti bile su na raspolaganju strankama na vlasti, što znači legalnim organima vlasti. Polazeći od sopstvenih interesa, istupali su sa takvom politikom koja je htjena i interes Srba preko Drine poistovjećivala sa ciljevima Socijalističke partije Srbije i Demokratske partije socijalista Crne Gore. Da bi se održale na vlasti, te dve partije su tvrdile kako je sloboda Srba preko Drine jedino moguća ako se svi Srbi nadu u jednoj državi. Zato među Srbima preko Drine nije ni smelo biti na vlasti onih koji nisu za takvu opciju. Među svekolikim Srbima, ma gde živeli, stvarano je uverenje da su Srbija i Crna Gora istinski garant slobode Srba preko Drine. Tako je stvorena jedina opcija za koju se mogu i moraju zalagati svi Srbi. Sve druge mogućnosti automatski su isključene i proglašavane su kao štetne. Pokazaće se ubrzno da je, u stvari, bilo najhitnije da svi Srbi samo potpadnu pod jednu te istu vlast i da joj daju neograničeno poverenje.

Vlast u Srbiji demonstrira tu svoju politiku tako što utiče da se JNA upotrebljava na način koji zavarava kako prekodrinske Srbe, tako i Srbe i Crnogorce u Srbiji i Crnoj Gori. Jugoslovenskoj narodnoj armiji se nameće pasivna uloga u akcijama kojima se mogao sprečiti raspad države. Zato JNA i ne dobija zadatku da zadržava Sloveniju u jugoslovenskoj državi. U toj igri namerno se vuku nerealni potezi pa se zato u Sloveniju i šalje samo oko 2.000 vojnika, da "primoraju" Slovence da ostanu u Jugoslaviji. U suprotnosti, vlasti ih samo žrtvuju, da bi omogućili Sloveniji da na svoju ruku napusti jugoslovensku državu. Istaranjem 2.000 vojnika s namerom da isprovociraju separatiste slovenačke vrhuške, trebalo je ujedno i svetu pokazati kako Slovenija neće Jugoslaviju, i da to svoje opredeljenje potvrđuje oružanom akcijom protiv JNA, kao vojske koja predstavlja jugoslovensku državu. Sledi, zatim, scenario sa povlačenjem JNA iz Slovenije. Time praktično nestaje i Jugoslavija.

Vlasti u Srbiji i Crnoj Gori zalažu se za neku novu Jugoslaviju, u kojoj vide Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju i delove Hrvatske sa većinskim srpskim stanovništvom. I takvoj Jugoslaviji potrebna je "zajednička" vojska, a to je opet JNA, ili ono što je od nje ostalo. Njoj se zato i nameće zadatak da se pasivno bori na teritorijama Hrvatske. Prvenstveno se od JNA zahteva da razdvaja Srbe i Hrvate na granicama delova Hrvatske sa većinskim srpskim narodom. Ti ostali delovi Hrvatske i kad bi hteli, ne bi mogli u "novu" Jugoslaviju. Zato od JNA i nije traženo da pobedi Hrvatsku.

JNA je naloženo da se ne suprotstavlja hrvatskoj paravojsći u onim delovima Hrvatske koji treba da ostanu van granica "nove" Jugoslavije. Zato su i bile prihvatljive svakojake žrtve. Da je trebalo, i drugi bi mogli da dozive sudbinu Varaždinskog korpusa. Međutim, sasvim je drugačija uloga JNA na prostorima koji su "morali ostati u novoj Jugoslaviji". To dokazuje primer rušenja Vukovara i ponašanja JNA u Istočnoj Slavoniji, Zapadnom Sremu i Baranji.

Vlast Srbije i Crne Gore je procenjivala da za zadržavanje teritorija Hrvatske sa većinskim srpskim stanovništvom nije potrebna mobilizacija, niti da je uputno proglašavanje ratnog stanja. Time se branila i teza da Srbija i Crna Gora "nisu u ratu", iako su svakodnevno sahranjivani vojnici JNA poreklom iz Srbije i Crne Gore, jer su ginuli na prostorima predviđenim da "udu" u novu Jugoslaviju. Međutim, okolnosti se menjaju jer međunarodni faktor prelazi u sve aktivniju poziciju pa se i apetiti vlasti smanjuju. Slobodan Milošević više nijedanput neće pomenuti da svi Srbi treba da žive u jednoj državi. Prihvata se bez otpora i odluka makedonskih vlasti da grade sopstvenu državu, pa se JNA "izvlači" i sa njenih teritorija. Ni u Bosni i Hercegovini događaji ne idu po zamisli oficijelne srpske politike. Kada je postalo očigledno da (cela) Bosna i Hercegovina neće ući u "novu" Jugoslaviju, Franjo Tuđman i Slobodan Milošević prave dogovor o podeli te Republike. Od Srbija u Bosni traži se da osnuju sopstvenu državu, koja će svojom vojskom pokriti što veći deo BiH, da bi se u narednoj etapi priključili "novoj" Jugoslaviji. To opredeljuje i dalju sudbinu JNA u Bosni i Hercegovini. Zato tehnika, naoružanje i infrastruktura većim delom ostaju u novostvorenoj državi Srbija preko Drine. Svi Srbi pripadnici JNA rođeni u BiH, automatski ostaju u vojsci srpske države preko Drine, ali i drugi ako to žele. Istovetna je situacija i sa državom Srbija na prostorima avnojske Hrvatske.

Dalji tok događaja bio je tako, bar za neko vreme, definisan. Dve nove srpske države, pod hitno, obrazuju svoje vojske. Ostali pripadnici JNA izvlače se u Srbiju i Crnu Goru, gde je preimenovanjem JNA stvorena Vojска Jugoslavije. "Nova" Jugoslavija, u koju su ušle Srbija i Crna Gora, računa da će joj se ubrzo priključiti i obe srpske države preko Drine. To naravno, nije Jugoslavija iz one prvo bitne zamisli - kakvu je projektovala vlast u Srbiji i Crnoj Gori. Pred narod je trebalo isturiti krvica. Oficijelna vlast je za sve neostvareno okrivila JNA. Povedena je sramna i nemilosrdna kampanja anatemisanja oficirskog kadra. U prvo vreme im je pripisivana izdaja, a posle toga kukavičluk i nesposobnost. Te kvalifikacije pripisuju se većini oficirskog kadra. Na greške i promašaje u politici, ne srne se ni pomisliti. Oficiri imaju čutke sve da istrpe. Ako bi i pokušali da se brane, to bi bilo žigosano kao mešanje u politiku, a to je nešto u čemu vojnici ne mogu učestvovati. Tako je i stvorena podloga za masovna penzionisanja, pri čemu nije poštovan zakon niti bilo kakvi priznati kriterijumi. Vlastima nije bilo dovoljno da se iz JNA udalje neki stvarni krivci za određene vojne poraze i promašaje. Morali su biti sklonjeni i učutkani i svi

oni koji bi mogli ukazati na sunovrat jedne politike koja je glavni krivac za suštinske srpske promašaje, i neostvarivanje "nove" Jugoslavije po konceptu politike Slobodana Miloševića.

Aktuelna vlast je nalagala da se stvara ubedjenje kako teret neuspeha i krivice treba da padne samo na leda JNA. U prilog opštoj satanizaciji oficira JNA ide i projektovani način pisanja o pojedinim oficirima sa pozitivnim učinkom. Oni su "retki izuzeci", uz "čudno" i "neviđeno" razlikovanje od oficira JNA u celini. Na ceni su bili samo oni oficiri koji su hteli da se "ušlihtuju", pa su iz karijerističkih razloga govorili u prilog politike koja je bila na sceni. Među takvima je bilo i oficira opterećenih nacionalizmom, ali to kritičarima JNA nije smetalo, iako su umesto nacionalne države "gradili" građansku. Nedostatak "pravih" oficira omogućavao je proglašavanje samo oficira, pa su zato olako deljeni činovi. U proizvodnji "pravih" oficira učestvovali su i oni koji ni po kom osnovu nisu imali pravo da se time bave. Sve je bilo moguće, a ta kategorija "oficira" dobijala je zadatok da nosi barjak klevetanja ostalih aktivnih vojnih starešina, prvenstveno onih koji nisu tek tako savijali glavu. Otuda su pripadnici paravojski ujedno bili i najzagriženiji napadači na oficirski kor JNA, kao i pojedini, pa čak i istaknuti funkcioneri Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije. S tim se nastavilo i kad je nestala JNA. Oficirima se prilazio krajnje negativistički, i ne samo da su proglašavani za izdajnike iz vremena postojanja JNA, nego su tretirani i kao izdajnici u budućnosti. Pored ostalog i zato što su znali i upozoravali na pogrešno baratanje vojskom, igranje ratom i sudbinama naroda. Zato su po ugledu na maticu, i u dvema novostvorenim srpskim državama favorizovani i prihvatan sami oficiri čutolozi. Jer, čutanje je poistovećeno sa "nebavljenjem politikom". Ma šta progovorio i iz svoje nadležnosti, ako to nije bilo po volji nekog iz politike, takav oficir je upozoran i udaljavan, ne samo sa položaja, nego i iz vojne organizacije. Takva praksa je dospila vrhunac u srpskim vojskama preko Drine, a posledice su bile katastrofalne. Smenjivani su i progonjeni i najistaknutiji oficiri, ali ne zbog ratnih rezultata, već zbog "jezika".

Ni vodeće stranke srpske opozicije nisu bile blagorodne ni prema Srbima s one strane Drine. Radikali dr Vojislava Sešelja i Srpski pokret obnove Vuka Draškovića, tražiće podršku biračkog tela u Srbiji preko politike koja je "spašavala" Srbe preko Drine. Obećavana je "Velika Srbija", umesto "države u kojoj će svi Srbi "živeti zajedno". Nije bilo teško da se zaključi kako nema šanse za pobedu politika koja je "spašavala" Srbe preko Drine onako kako su to najavljuvali Sešelj i Drašković. Njima je jedino bilo važno da kao "spasioci" srpskog naroda dobiju koji glas više od Srba u Srbiji. Neodgovorno razmetanje bilo je omogućeno i time što nije postojao nikakav program o zajedničkim ciljevima borbe Srba za opstanak. Da je postojao takav program, bio bi automatski isključen primitivni radikalizam i sve ono što je nemoguće, jer je nerealno. Privid o postojanju velike brige za Srbe preko Drine, izrodiće kasnije nesagleđive posledice.

Drugi korak oficijelne vlasti Srbije i Crne Gore bila je politika "apsolutne podrške Srbima preko Drine" da izgrade svoje srpske države, koje bi se u povoljnom trenutku uključile u Saveznu Republiku Jugoslaviju. U tom cilju, srpskim državama preko Drine iz Beograda se garantuje odbrana za slučaj radikalne agresije od bilo koga, pogotovo od hrvatske i muslimanske vojske. Traži se bezuslovno verovanje u obećanja iz matice. Svaka sumnja je ravna izdaji i antisrpskoj politici. Otuda je i nedopustivo bilo kakvo samostalno odlučivanje. Sve se mora raditi isključivo po instrukcijama oficijelnih vlasti iz Beograda.

Rukovodstva Republike Srpske Krajine ubrzao će uvideti odstupanja i nesklad između onog što se traži i onog što je obećano. Pokušaj da se na taj nesklad ukaže, pokrenuće čitav represivni mehanizam vlasti u Srbiji. Biće smenjena jedna krajiška vlast i dovedena druga, lojalna Slobodanu Miloševiću. Kad i nova vlast ubrzao postane svesna neprincipijelne politike Slobodana Miloševića prema Srbima preko Drine, shvatiće da nema куд.

Ono što je Slobodan Milošević uspeo da nametne RSK nije, međutim, moglo da prođe u Republici Srpskoj. Autoritet dr Radovana Karadžića i njegove Srpske demokratske stranke bio je nesavladiv za oficijelnu vlast u matici Srbiji. Vlast u Republici Srpskoj blagovremeno je uočila odstupanja Slobodana Miloševića od obećanja koja je ranije davao. Otpor samovlašću Beograda bio je organizovan i jak pa je Milošević taktizirao, u strahu da Srbija u Srbiji ne spoznaju njegovo vrdanje, koje je privremeno ugrađivao u "osnove srpske politike". Otuda se on i odlučuje za blokadu na Drini, zatim uvodi režim sankcija gori od svih onih koje su dotad vodene prema SRJ od sveta. Pokušava i da smenuje vlast, ali Republika Srpska je bila u znatno drugačijoj poziciji nego RS Krajina. Zato Milošević stvara razdor između državnog i vojnog rukovodstva RS. U takvim okolnostima ni druga

Bez prave pouke iz vukovarskog iskustva JNA

strana ne sedi skrštenih ruku pa dolazi do optužbi i učestalih kontakata između Pala i Knina. Ipak, Knin samo prečutno osuđuje blokadu na Drini, iako ga Pale uveravaju da će ga vlasti u Srbiji i SRJ - izdati. Tako podvojeni i razjedinjeni, Srbi će čvrsto koračati ka tragediji.

2.

One političke snage koje su rušile i razbijale Jugoslaviju, očigledno će još neko vreme biti na sceni. Pre iznuđenog "mirotvorstva", isti ljudi bili su predvodnici nacionalnih stada i podstrelkači krvavih ratova. Iz oružanih sukoba sa desetinama hiljada žrtava, takve politike i političari izašli su kao "pobednici". Onda su licemerno i ponaosob dali "presudan" doprinos potpisivanju Dejtonskog sporazuma. Za ogromne ljudske i materijalne žrtve na svakom domaćem terenu kriva je "ona druga strana". "Čačkanja" o krivcima su nepoželjna a istina o odgovornosti ne srne da zakorači u domaću javnost. Posebno je delikatno pitanje da li se u istu ravan mogu staviti "pobedničke" vlasti u svim novostvorenim državama bivše Jugoslavije, sa svojim ključnim ljudima. Krivci su i među predvodnicima novog svetskog poretku, zatim brojni strani faktori, među kojima su Evropska zajednica, Savet bezbednosti. Znaju se i države koje je ogoljeni interes motivisao da potpomognu razgradnju i razbijanje SFRJ.

Kako su se razne politike borile za "mirno" rešenje krize na prostorima bivše Jugoslavije najbolje se može prosuđivati iz "igara" koje su vođene sa Srbima. Na makro planu, borba je vođena protiv Srba kao većinskog naroda u SFRJ, a na mikro planu, na udaru su se našli Srbi iz Hrvatske i Srbi u Bosni i Hercegovini. Scenario je podrazumevao takvu politiku koja će, po svaku cenu, onemogućavati jedinstven nastup Srba u borbi za svoje nacionalne interese. Trebalo je zato suprostaviti Srbe jedne drugima. Dok se oni međusobno budu gložili i razračunavalili, scenaristi će neizostavno pomagati one čija će politika voditi Srbe u nepovrat.

Politika Franje Tuđmana imala je za cilj da pretnjama i silom primora Srbe u Hrvatskoj da se postave neprijateljski prema Srbima u Srbiji. Zato je od njih traženo i da prihvate i trpe ustaštvo. Nikoga nije brinulo što to Srbi, kao narod, nisu mogli prihvati. Neprihvatljivo je uzimanje kao povod za progona Srba iz Hrvatske. Nastupajući po preciznom scenariju i uz asistenciju stranih pomagača, Hrvatska je mobilisala svoju i svetsku javnost za podršku svojim separatističkim zahtevima, optužujući Srbe. Srbi su, maltene, proglašeni za krivce svih nedaća Evrope. U prvi plan je isticana tobožje srpska "krivica" za izbijanje Prvog svetskog rata. Na to je onda kalemljen "velikosrpski hegemonizam", tobožnje tlačenje Hrvata i drugih nesrpskih naroda u prvoj i drugoj Jugoslaviji. Oprobani mehanizam pritisaka i progona Srba u Hrvatskoj je počeo da daje rezultate. Pred kraj 1990. godine, Srbi će u Hrvatskoj biti "izjureni" i iz Ustava te republike. Teška neizvesnost počela je da pritsika svakog Srbina u Hrvatskoj. Sećanje na ustaška zverstva i pokolje u periodu od 1941-1945. godine oživila su preko noći.

Hrvatska demokratska zajednica i njen čelnik Franjo Tuđman, ujedno i predvodnik Hrvatske, neskriveno žele da što više Srba krene u Srbiju sa svojih vekovnih ognjišta, kako bi njegov ustaški pokret manje ubijao. Nasuprot tome, politika "krnjeg" Predsedništva SFRJ, i Slobodana Miloševića, žezeleli su da otežaju poziciju hrvatskog separatizma stvaranjem uslova da se rušenje jugoslovenske države dočeka sa "Svim Srbima u jednoj državi". U ostvarenje takvog cilja "krnjeg" Predsedništva SFRJ i Slobodana Miloševića nije se htelo ići obrazovanjem srpske vojske, već upotrebom Jugoslovenske narodne armije kao zajedničke vojske države koja je bila u rušenju. Radi pomoći Jugoslovenskoj narodnoj armiji, trebalo je pobuniti Srbe na prostorima Hrvatske prvenstveno tamo gde čine većinsko stanovništvo. Zato i sledi poziv na pobunu i podršku jedinicama JNA. Tako su Srbi u Hrvatskoj i dovedeni u poziciju da nemaju nikakvog izbora. Primorani su da ustaju u odbranu golih života, verujući da će ih JNA zaštititi na njihovim vekovnim ognjištima. Garanciju vide u Srbima iz Srbije i u recima Slobodana Miloševića. A kad se jednom uzmu puške u ruke, više se nema kud. Dok Srbi u Hrvatskoj, uz orgomne ljudske i materijalne žrtve, čuvaju svoja vekovna ognjišta, "krnje" Predsedništvo SFRJ i Slobodan Milošević, suočeni sa mogućim kaznenim potezima sveta vuku i takve poteze kojima se Srbi na oslobođenim teritorijama Hrvatske pretvaraju u narod za potkusiiranje. Uostalom, o njihovoј sudbini se odlučuje u Beogradu, Zagrebu, Briselu, Zenevi, Njujorku. Oni se ništa ne pitaju. Za njih su rezervisana "obećanja", "objašnjenja", "garancije". Zato Franjo Tuđman "pobunu" Srba koristi da jednom zauvek protera "nepočudne elemente" iz Hrvatske. Slobodan Milošević, koristi Srbe u Hrvatskoj kao sredstvo da se sa što manje posledica izvuče iz "kaše" koju je i sam zakuvavao. Pritom prečutkuje autorstvo nad politikom koja je Srbe digla na ustanak, da bi "svi živeli u jednoj državi".

Prvi ali presudan korak za izdaju Srba u Krajini učinjen je pozivanjem Ujedinjenih nacija da se, posredstvom mirovnih snaga, uključe u rešavanje jugoslovenske krize.

VENSOV PLAN PRESUDNA PREVARA

Pravu istinu o tzv. Vensovom planu šira javnost, posebno građani Srbije i Crne Gore, kao i Srbi u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, ni do današnjeg dana ne znaju. U vreme usvajanja te mirovne operacije Ujedinjenih nacija u Jugoslaviji, čak su i njene glavne odrednice skrivane od javnosti.

U suštini, Vensov plan je predstavljao modus za razoružanje "pobunjenih" Srba u Hrvatskoj i njihovu integraciju u Tudmanovu državu u svojstvu građana drugog reda. Ključni preduslov za takve ciljeve je bio da se Jugoslovenska narodna armija udalji sa prostora Hrvatske. Zatim da se isključi bilo kakav uticaj tadašnje SFRJ, a posebno Srbije i Crne Gore na tok događaja koji će uslediti u odnosima Tudmanove države i Srba - žitelja na teritorijama Republike Hrvatske. Za takav plan se mimo svakih očekivanja, i sasvim izvanredno, založilo i "krnje" Predsedništvo SFRJ, uključujući Slobodana Miloševića i Momira Bulatovića. Njihov odnos prema Vensovom planu, uključujući sve posledice po sudbinu Srba iz Hrvatske, bio je njihov prvi nevoljni korak "mirotvoraca". Svoje premetanje u "mirotvore", od tog časa pa nadalje, dokazivaće na štetu unesrećenog srpskog naroda kad god su bili pod žestokim stranim pritiscima. Uz "štap" je, naravno, išla i "šargarepa". Zato su dvojako nagrađivani (!). Prvo im je garantovano da Srbija i Crna Gora neće biti bombardovane, zatim da je Kosovo isključivo unutrašnji problem Srbije i Savezne Republike Jugoslavije što će reći da se Zapad (navodno) neće mešati u taj zapušteni i teško rešiv problem. A kao drugo, proglašavani su za najvažnije i nezaobilazne borce za mir na prostorima bivše Jugoslavije. Ta "nezaobilaznost" se prvenstveno odnosila na Slobodana Miloševića.

1.

Iz više razloga neophodno je ukazati na osnovne okvire te mirovne operacije Ujedinjenih nacija u Jugoslaviji. Plan te operacije je napravljen krajem 1991. godine, kao privremeni dogovor, sa ciljem da se stvore uslovi za mir i bezbednost. Mir i bezbednost bi zatim trebalo da budu neophodan uslov za pregovore o sveobuhvatnom rešenju jugoslovenske krize. I na kraju ta operacija nije trebalo da prejudicira ishod pregovora koji će uslediti.

Mirovnu operaciju organizuje Savet bezbednosti po preporukama generalnog sekretara Ujedinjenih nacija. Operacija podrazumeva i obezbeđuje aktivnu ulogu svih angažovanih strana u sukobu, što znači i Jugoslovenske narodne armije, i SFRJ. Snage Organizacije Ujedinjenih nacija čini

Početak uzmicanja - Sajrus Vens i Slobodan Milošević

vojno policijsko osoblje koje dobrovoljno daju države uključene u mirovnu operaciju. Predviđeno je da svi pripadnici mirovne operacije budu pod operativnom komandom generalnog sekretara Ujedinjenih nacija. To znači da pripadnici mirovne operacije ne mogu primati operativna naređenja od (svojih) nacionalnih vlasti. Usvojeni koncept predviđao je da se posmatračka vojska i policija Ujedinjenih nacija postavi u određenim oblastima u Hrvatskoj. Te oblasti su označene kao "zaštićene oblasti Ujedinjenih nacija".

Bitnu odrednicu te mirovne operacije činila je i odredba o poziciji i ulozi JNA. Tek pošto trupe Ujedinjenih nacija preuzmu kompletну odgovornost u zaposednutoj zoni, sve snage JNA, razmeštene u tom području treba da se premeste izvan Hrvatske. Planom operacije je izričito predviđeno da se iz navedenih zona povuku sve jedinice i pripadnici Hrvatske nacionalne garde, kao i sve jedinice Teritorijalne odbrane (TO) i osobe koje ne žive u tim zaštićenim oblastima Ujedinjenih nacija. U skladu sa tim, sve jedinice TO i osoblje koje bazira u zaštićenim oblastima trebalo je raspustiti i demobilisati.

Raspушtanje je podrazumevalo privremeno rasformiranje komandnih struktura jedinica. Demobilizacija je podrazumevala da pripadnici Teritorijalne odbrane i dobrovoljci prestanu da nose uniforme ili oružje, mada bi i dalje mogli biti plaćani od strane lokalnih vlasti. Predviđeno je da se sve paravojne i neregularne ili dobrovoljačke jedinice ili pojedinci povuku iz zaštićenih zona ili raspuste i demobilišu. Srbi u Republici Srpskoj Krajini imali bi samo lokalne policijske snage.

Plan mirovne operacije usvojen je na bazi dogovora u Ženevi 23. novembra 1991. godine, i predviđao je bezuslovan prekid vatre. Potpisao ga je i Slobodan Milošević, kao predsednik Srbije, ali i general Veljko Kadijević, kao predstavnik JNA. Planom je predviđeno da se Srbi u Repubici Sрpskoj Krajini razoružaju, što je trebalo da posluži kao garancija da neće napušavati dogovorenni bezuslovni prekid vatre. Njihovu bezbednost od napada hrvatskih paravojskih garantova su Ujedinjene nacije i Jugoslovenska narodna armija, odnosno "krnje" Predsedništvo SFRJ, koje je i poslalo poziv Savetu bezbednosti za upućivanje mirovnih snaga na prostore Jugoslavije. Rukovodstvo Srba u Krajini i narod, najviše su verovali u garanciju Slobodana Miloševića, kao potpisnika dogovora o bezuslovnom prekidu vatre.

Po usvajanju plana mirovne operacije, i na bazi tog plana, 2. januara 1992. godine u Sarajevu će biti potpisani ugovor o bezuslovnom prekidu vatre na prostorima Hrvatske. Ugovor su potpisale tri strane: u ime Hrvata - ministar odbrane Gojko Šušak, u ime međunarodne zajednice - kao pokrovitelj Sajrus R. Vens, a u ime SFRJ i JNA - general Andrija Rašeta. Po ovom ugovoru, prava Srba na oslobođenim prostorima Hrvatske garantovali su "krnje" Predsedništvo SFRJ i JNA. Ugovor se, nažalost, nije bavio problemima do kojih bi moglo doći već slučenim nestankom SFRJ i njene JNA. Činjenica je takođe da u ugovor nisu ugradene nikakve obaveze Srbije i Crne Gore. Nema ničeg ni o eventualnim obavezama nove Jugoslavije koju bi obrazovale Srbija i Crna Gora. Previd ili katastrofična odstupnica, pitanje je koje bi tek trebalo izučiti.

2.

Kako se približavalo vreme dolaska vojnih i policijskih snaga Ujedinjenih nacija, rukovodstvu Republike Srpske Krajine bilo je jasno da se situacija na prostorima Jugoslavije drastično menja u odnosu na vreme kada je usvojen Vensov plan. Ključna promena bila je u činjenici da je Hrvatska, u međuvremenu postala međunarodno priznata država i članica Ujedinjenih nacija. Pored toga, naslućivala se i sudbina ostatka SFRJ i JNA. Zbog tih novonastalih okolnosti po oceni vlasti Republike Srpske Krajine, trebalo je Vensov plan pre primene dopuniti određenim novim garancijama iza kojih bi trebalo da stoje, pre svega, Srbija i Crna Gora. Pokušaj dogovora sa "krnjim" Predsedništvom SFRJ i Slobodanom Miloševićem nije dao rezultate. Na delu je bilo očigledno uzmicanje od rizičnih obaveza.

Predsedništvo SFRJ zakazuje raspravu o "Aktuelnom pitanju vezanom za angažovanje mirovnih snaga Ujedinjenih nacija u Jugoslaviji", koja je održana 31. januara i 1. i 2. februara 1992. godine. Na sednici je bilo dvadeset sedam učesnika (članovi Predsedništva i najviši funkcioneri federacije, kao i funkcioneri republika Srbije i Crne Gore, predstavnici Bosne i Hercegovine koji su još saradivali sa Predsedništvom i predstavnicima srpskih krajina). Bilo je više nego zapaženo odsustvo Slobodana Miloševića.

Potpredsednik Predsedništva SFRJ Branko Kostić je neprisustvovanje Miloševića obrazložio izjavom da će "Milošević dva dana, iz zdravstvenih razloga, biti van radnih aktivnosti". Za Momira Bulatovića predsednika Predsedništva Crne Gore rečeno je da odsustvuje zbog gripa. Ključni 'mirotvorci' i garanti naprasno su se razboleli, samo na dan-dva, kada je trebalo usaglasiti razlike u stavovima po pitanjima dolaska mirovnih snaga Ujedinjenih nacija u Jugoslaviju. A razlike su bile velike i - nepremostive. Beogradski koncept sa elementima odstupnice nije prihvatalo rukovodstvo Republike Srpske Krajine. U javnosti je već bilo poznato neslaganje između predsednika Srbije i predsednika Republike Srpske Krajine po pitanjima angažovanja mirovnih snaga. Zato sednici Predsedništva SFRJ i ne prisustvuju Slobodan Milošević i Momir Bulatović, uz saopštenje da su "bolesni". Nesporno je, međutim, da su oni bili učesnici svih pregovora sa međunarodnim faktorima, uključujući i dogovor o dovođenju mirovnih snaga u Jugoslaviju. Pošto su, praktično, Milošević i Bulatović sve odlučili, zadatak Predsedništva SFRJ i vojnog vrha bio je da "slome" i primoraju Milana Babica da prihvati dogovorenog ili da se povuče sa dužnosti predsednika Republike Srpske Krajine.

Tok daljih pregovora sa međunarodnim faktorima odvijao se na relaciji Srbija i Crna Gora na jednoj strani i Hrvatska na drugoj. Sa nivoa federacije u pregovorima je učestvovao vojni vrh, koji je na neuobičajen način predstavljaо Predsedništvo SFRJ. Iz pregovora su bili isključeni predstavnici Republike Srpske Krajine i svi ostali faktori federacije. Srbija, Crna Gora i JNA istupile su jedinstveno, po unapred usaglašenim stavovima. Suština problema bila je u činjenici što je Hrvatska sada kao država, iznenađujuće i za Srbe neočekivano priznata u avnojevskim granicama. Dobila je time pravo da srpsko pitanje rešava tako što će sve učiniti da bi nestala RSK. Srbi su, opet došli u istu poziciju u kakvoj su bili kada su se pobunili protiv hrvatskog ustaški orijentisanog rukovodstva. Drugi krupan problem predstavljaо je nepriznati status SFRJ. Time je i sudska JNA bila zapečaćena i paralisana u slučaju nepovoljog razvoja dogadaja između Hrvatske i RSK.

Rukovodstvo RSK je s pravom tražilo da se pre dolaska mirovnih snaga preciziraju nejasnoće iz Vensovog plana, odnosno da se preduprede posledice do kojih bi moglo doći zbog priznavanja Hrvatske i očekivanog nestanka SFRJ. Na sva argumentovana upozorenja predsednika RSK Milana Babica, odgovarano je pretnjama i objašnjnjima koja su bila proizvoljna i netačna. Branko Kostić i Borisav Jović istupali su na takav način u ime Predsedništva SFRJ, Srbije i Crne Gore, a u ime JNA general Blagoje Adžić. Da baš ne kažu kako s tim neće više ništa da imaju kao bitan argument navodili su da u Republici Srpskoj Krajini postoji izabrana vlast, i da se ona mora respektovati, prečutkujući činjenicu da je u međunarodnim okvirima niko nije priznavao. Kostić i Jović su samo ponavljali istu priču: da Predsedništvo i SFR Jugoslavija garantuju da RSK neće biti izgiranu i da se plan

*Režim iz Beograda potiskivao je Milana Babicu,
a favorizovao Milana Martića*

ne mora korigovati. A što već sutra neće biti tog predsedništva ni SFRJ, oni nisu hteli da "gataju u pasulj". Nažalost, vreme će ubrzo pokazati da su strahovanja rukovodstva RSK bila sasvim osnovana. Samo posle nekoliko meseci nestaje SFRJ i ugasiće se JNA. Tako će nestati i glavni garanti bezbednosti RSK. Novostvorena država SRJ u svom Ustavu neće otvoriti baš nikakve mogućnosti da štiti srpski narod u RSK (i van Srbije i Crne Gore).

U suštini, "krnje" Predsedništvo SFRJ, vojni vrh i predsednici Srbije i Crne Gore samo su se neodgovorno i nedolično ponašali, jer su počeli da uzmiču od sopstvene politike, suočeni sa velikim rizicima. Znali su dobro da se nestankom JNA i SFRJ gase sve formalne garancije prema Srbima u RSK što im je za početak bilo dovoljno. Oni, tobože, sasvim iskreno i potuzdano veruju da će Ujedinjene nacije uraditi ono što eventualno neće moći JNA i SFRJ. Otuda je poraz (!) Milana Babica samo značio nedvosmislenu najavu da je srpski narod u RSK pušten niz vodu od strane Predsedništva SFRJ, JNA i rukovodstva Srbije i Crne Gore. Oni koji su pozvali i digli srpski narod na ustank, shvatili su da to pred svetom neće proći. Takav način izvlačenja iz vatre koju su sami potpalili, nezavisno od sudbine naroda u RSK, ostavljao im je priliku i mogućnost da još manevrišu na "domaćem" terenu. Stvaranje treće Jugoslavije sa onima koji žele da žive u njoj, uključujući i RSK, sada je podrazumevalo da se mora ući u rat i voditi ga do konačne pobjede. Cenu te avanture morali su platiti svi prekodrinski Srbi, jer Srbija i Crna Gora nisu hteli u rat na direktni način. Da se to javno priznalo i da se tragalo za rešenjem koje bi Srbima u Hrvatskoj obezbedilo minimum sigurnosti, srpska nesreća bi bila znatno manja. Ali, zvanična politika SRJ, Srbije i Crne Gore nije ni tada ni svih ovih godina imala snage da prizna promašaje prema Srbima na prostorima Hrvatske i

Bosne i Hercegovine. Otuda je, u strahu od odgovornosti, izostalo i suočavanje sa posledicama. To važi i za vojni vrh, koji je zastupao iste staveve kao Predsedništvo SFRJ i predsednici Srbije i Crne Gore. Cinična je i tadašnja tvrdnja vojnog vrha da je JNA "mirnim putem" sprečila genocid nad Srbima i da je onemogućila građanski rat, a on je praktično trajao već godinu dana. Jednu naopaku politiku ubrzano je privodio kraju general Blagoje Adžić, kao načelnik Generalštaba oružanih snaga i vršilac dužnosti ministra odbrane SFRJ, a o potonjim porazima moraju se izreći još adekvatnije ocene.

Slobodan Milošević nije dopuštao ni trunku sumnje u ispravnost "zactrane" politike, niti u svoju "nepogrešivost". Zbog toga je morao imati svoje ljude i na ključnim dužnostima u vlasti Republike Srpske Krajine. Zato će Milan Babić preko noći ostati samo predsednik stranke na vlasti, a ne i predsednik Republike. Postavljaju se, diktatom iz Beograda, isključivo Miloševićevi ljudi - Milan Martić, kao predsednik RSK i Borisav Mikelić za premijera. Pritom će Milošević i zavaditi Srbe u Republici Srpskoj Krajini. Jedni će voditi politiku svoga idola Miloševića, a ostali Srbi biće saterani u mišju rupu i tretirani kao ljudi koji nisu za mirno rešenje problema. Miloševićevci su mahali time da je sada Vojska Jugoslavije preuzeila, tobože automatski, obaveze JNA prema Srbima u Krajini i da matica, majka Srbija, neće ni po koju cenu dozvoliti rat Hrvatske protiv Srba u Krajini. Njima su bila dovoljna "uveravanja iz Beograda" i konkretne privilegije poklonjene im vlasti. Za Srbiju koja nije u ratu, imao je ko ratovati.

3.

U Republici Srpskoj Krajini, u maju i junu 1992. godine, sve se odvijalo po zahtevima Vensovog plana i preporukama Slobodana Miloševića. Rastformiranjem JNA, odnosno njenim transformisanjem u Vojsku Jugoslavije, i povlačenjem na teritoriju Srbije i Crne Gore, Krajina je praktično ostala bez vojske. Jedinice teritorijalne odbrane odbrojavale su dane do predaje naoružanja u skladu sa zahtevima Vensovog plana. Čekalo se samo da se na liniji dodira sa Hrvatskom vojskom razmeste mirovne snage Ujedinjenih nacija (Unproför).

Bilo je predviđeno da se razdvajanje izvrši između 22. i 25. juna, i pripreme su bile u toku. Vojni obveznici iz Republike Srpske Krajine, kao i većina građana, povlačenje JNA su shvatili kao izdaju i osećali su se prevarenim. Počela su bekstva prema Srbiji, ponajviše mladića u najboljim godinama, a Krajina je ostajala "na cedilu". Sve iluzije su pale u vodu kada je JNA, uskoro bez reci objašnjenja, preko Bosne otišla u Srbiji. U tako teškoj situaciji po Srbe, predstavnici međunarodne zajednice ponašali su se kao da su imali mandat da rade samo za hrvatsku stranu. Kao da su se trudili da ništa ne vide. Na provociranje ustaške vojske gledali su blagonaklono i sa neskrivenim razumevanjem. Na proteste Srba uglavnom su čutali. Hrvatska kao da je, a verovatno i jeste, dobila mig da krši preuzete obaveze

iz Vensovog plana. Njena oružana sila radila je šta je htela i neprekidno je optuživala "pobunjene" Srbe.

Nije prošlo ni mesec dana od povlačenja JNA iz Krajine a Hrvatska vojska je 21. juna 1992. godine krenula u napad na Miljevački plato. U opštem metežu koji je vladao u Krajini, napad su lako izveli. Učinili su to pre nego što su snage Uniprofora zaposele liniju razdvajanja između Srba i Hrvata. Kasnije će se saznati da je agresija Hrvatske vojske na Miljevački plato

*Bilo je sve očiglednije da Krajišnici ostaju santi
Improvizovani prelaz Save kod Stare Gradiške*

pripremana u dužem vremenskom periodu. Bilo je predviđeno da se izvede odmah po odstupanju JNA, a pre izvršenog razdvajanja. Agresijom na Miljevački plato Hrvatska je želela da postigne više ciljeva. U prvom - da se hrvatskom narodu pokaže kako potpisivanje Vensovog plana ne znači bilo kakvo odricanje za Hrvatsku. Zatim Uniproforu i Evropskoj zajednici stavlja se na znanje da Hrvatska neće uvažavati ništa što nije njen interes. Tom vojnom akcijom Hrvatska je ujedno testirala i Savet bezbednosti - kako će se ponašati ako Hrvati agresijom "uzimaju" ono što ne mogu dobiti pregovorima. Naposletku, bila je to i provera kako će reagovati Vojska Jugoslavije i Slobodan Milošević.

Agresija je počela 21. juna 1992. godine u 4.30 časova. Prethodnog dana, među građane hrvatske nacionalnosti u selima na Miljevačkom platou, ubačeno je ljudstvo jednog bataljona vojnih i civilnih policajaca. Do početka napada, prikupili su mnoge podatke od značaja za predstojeću agresiju. Posle ponoći, to isto ljudstvo je zaposelo važnije objekte na pravcu napada. Zatim su nastupile 113. i 142. brigada Hrvatske vojske na pravcu Šibenik - Drniš - Kistanje. Došlo je do jednovremenog udara po snagama

srpske teritorijalne odbrane u selima Ključ, Kaočine, Krinovci, Širitovci i Bričtari. Do 11 časova Hrvati su ovladali prostorom oko 40 kvadratnih kilometara, posle čega je prekinut napad. Jedinice srpske teritorijalne odbrane i građani srpske nacionalnosti na Miljevačkom platou pretrpeli su velike gubitke.

Podaci o pогinulim, zarobljenim i nestalim Srbima dugo su prikrivani. Više od godinu dana trajalo je utvrđivanje pravog stanja. U toku kratko-trajne agresije ustaška vojska je čak i streljala, po kratkom postupku. Ubijani su svi koji nisu uspeli da pobegnu. Hrvatska je zvanično tvrdila da je u selima koja su njihovi vojnici "oslobodili" nađeno 50 pогinulih Srba i da ih u zarobljeništvu ima 143. Srpska strana je tvrdila da je u borbama za Miljevački plato izgubila 123 vojnika. Kasnijim prikupljanjem podataka, utvrđeno je da je u borbama za Miljevački plato pогinulo 90 Srba a identifikованo ih je samo 50.

Reakcija srpske strane na agresiju i okupiranje bila je spora i neefikasna. Objavljena mobilizacija za oslobođanje okupiranog Miljevačkog platoa samo delimično je uspela. Nekoliko naređenja o protivudaru ostala su mrtvo slovo na papiru pa su Srbi morali da prihvate primirje i da se zadovolje samo odlukom Saveta bezbednosti o osudi Hrvatske. Tako je agresija na Miljevački plato samo pokazala i najočiglednije razotkrila bezvrednost Vensovog plana kad su u pitanju Srbi u Krajini. Razočaranje je bilo utoliko veće što Vojska Jugoslavije i Slobodan Milošević nisu ni prstom mrđnuli da pomognu Krajini i Krajišnicima. Miljevački plato postaće i simbolična i stvarna potvrda laži i obećanja, kako međunarodne zajednice i Hrvatske s jedne strane, tako i srpskih zastupnika s desne obale Drine.

LUTANJA U STVARANJU I RAZVOJU VOJSKE

Početak stvaranja sopstvene vojne organizacije srpskog naroda u Samostalnoj Autonomnoj Oblasti Krajini, kao rezultat samoorganizovanja, iznudjen je ponašanjem Jugoslovenske narodne armije, posebno posle njenog nerazumnog povlačenja sa teritorije Slovenije. Pasivnost jedinica JNA prema pobuni u Hrvatskoj i svođenje njene uloge na razdvajanje Srba i Hrvata, pokopalo je poverenje koje je ona uživala kod Srba u Krajini. Na prostorima Krajine bio je lociran 9. korpus JNA, koji je predstavljao moćan sastav, sa velikim mogućnostima. Akcije koje je u početku preduzimao bile su uspešne, ali je bilo očigledno da se potom sve više pasivizira.

Predviđajući neizbežno rušenje SFRJ, i nazirući kakav će biti položaj JNA posle toga, među trezvenijim Srbima u Krajini odlučeno je da se pristupi obrazovanju sopstvene vojske u Krajini. Osnov za obrazovanje činila je već postojeća Teritorijalna odbrana u Severnoj Dalmaciji, Lici, Kordunu, Baniji, Zapadnoj Slavoniji, Istočnoj Slavoniji sa Zapadnim Sremom i Baranjom. Njeno pretvaranje u novu vojnu organizaciju Teritorijalne odbrane Krajine odvijalo se tokom cele 1991. godine. Nažalost postojale su velike razlike u prilazu tom sudbonosnom pitanju kao i sasvim nejedinstven stav prema raznim "vojskama" koje su u Krajini delovale uporedo sa jedinicama JNA.

O stanju koje je vladalo u Krajini 1991. godine može se pouzdano sudići po sadržaju informacije s početka septembra 1991. godine. Ekipa koja je sastavila informaciju obišla je sve prostore Krajine i konsultovala najvažnije faktore u autonomnoj oblasti. Zatečeno stanje ima sledeće karakteristike:

- Samostalna Autonomna Oblast Krajina funkcioniše kao celina i raspolože sa milicijom i Teritorijalnom odbranom. Milicija je dobro naoružana i upotrebljava se za obezbedenje granica prema Hrvatskoj. Teritorijalna odbrana je masovnija organizacija, uspostavljena je po opštinskim štabovima, sa postojanjem jednog broja regionalnih štabova TO. Postoje odredi, bataljoni, samostalne čete, vodovi i odeljenja Teritorijalne odbrane.

- Opšteprihvaćen je stav da vojska koja se obrazuje u SAO Krajini mora biti državna i bez ideoloških simbola;

- Milicija ima 1.200 aktivnih milicionera (bez ličnog dohotka), 1.200 rezervnih i 500 milicionera za posebne namene, od čega je 100 elitno obučeno. Nedostaju im uniforme, sredstva veze i terenska motorna vozila;

- Prisutan je politički razdor u organima vlasti a delimično i u vojsci;
- Srpska demokratska stranka je nosilac svih ključnih aktivnosti na prostoru Krajine, a preko Milana Babica je u vezi sa Socijalističkom partijom Srbije;
- Istaknuti srpski lider Jovan Rašković, iz Srpske demokratske stranke Hrvatske, vidi perspektivu i budućnost Srba u SAO Krajini samo u sastavu hrvatske države;
- U nekim regionima Krajine ispoljava se i delovanje Saveza komunista - Pokreta za Jugoslaviju;
- U Krajini se oseća uticaj i Vojislava Sešelja, ali je u opadanju;
- Srpska narodna stranka, koju vodi Milan Đukić, po svim naznakama, u suštini deluje izdajnički;
- Medu srpskim strankama u Krajini isuviše je nejedinstva i isključivoosti da se ne može ostvariti cilj rata ukoliko se ne usvoji zajednička platforma. Cilj oružane borbe svih Srba mora biti jedinstven, da se obezbedi razgraničenje Krajine sa Hrvatskom, jer nije moguć suživot sa Hrvatima;
- Sa moralnog i političkog aspekta ukupno stanje u SAO Krajini se pogoršava jer je samo oko 20 posto ljudi spremno da se bori, a deo boraca i vojnih obaveznika su već dezertirali u Srbiju, gde su dobili i zaposlenje;
- Neorganizovana je evakuacija žena i dece sa ugroženih područja, a njihov prihvat i zbrinjavanje nisu adekvatni;
- Odbačena je ideja da se jugoslovenstvo i jugoslovenska komponenta JNA, beskompromisno "proteraju iz Krajine";
- Oružanom borbom u Dalmaciji rukovodi Milan Martić, koji se trudi da pokaže vanstranačko ponašanje, dok na ostalim prostorima SAO Krajine borbama rukovode nasledene strukture - saveti za narodnu odbranu opština, uz pomoć predstavnika JNA i uz učešće milicije;
- Prioriteti date borbe sažeti su u sledećem: (a) definisati politički cilj borbe; (b) odrediti granice koje treba posesti; (c) očistiti teren, posebno Koštajnicu, Topusko, Petrinju, Gospic, Otočac i Slunj; (d) izbiti na liniju Sisak - Karlovac - Ogulin - Gospic i potom stupiti u pregovore.

1.

Upečatljivu sliku stanja na teritoriji SAO Krajine u septembru i oktobru 1991. godine, daju i sledeći izveštaji komandanata Prve partizanske brigade JNA, pukovnika Petra Trbovića, za period od 19. septembra do 11. oktobra 1991. godine. On u izveštaju upućenom načelniku Generalštaba oružanih snaga SFRJ, generalu Blagoju Adžiću, pored ostalog piše: "U zoni borbenih dejstava Prve partizanske brigade ima 5 "vojski": (1) jedinica JNA, (2) jedinica TO; (3) neke mesne straže koje čuvaju "ognjišta" ali nikome nisu potčinjene; (4) četnici - gardisti i (5) milicija SAO Krajine. Nemoćuće je objediti borbena dejstva jer u zoni vlada organizacijski haos, neposlušnost i samovolja..."

Pukovnik Trbović zatim ukazuje i na sledeća zbivanja na prostorima odgovornosti njegove brigade: "(1) Prisutno je vidno nepoverenje u starešine

od strane vojnih obaveznika. To se prevazilazi time što se starešine stavlja-ju u prve linije kada se kreće u napad. Prvo ide komandant brigade, pa ko-mandanti bataljona, zatim slede komandanti četa, pa onda vojni obveznici.

(2) Kod ljudstva u brigadi vlada veliki strah od miniranog zemljišta, snajperske vatre i mina ispaljenih iz minobacača.

(3) Čete i bataljoni po posedanju položaja samovoljno i skupno napušta-ju rejone i rasturaju se u manjim grupama po celoj teritoriji Like. Za nave-denovo ponašanje dovoljno je da neprijatelj opali nekoliko mina. Povlačenje bez odobrenja vrši se na više kilometara unazad.

(4) Izvidačko-obaveštajna delatnost ne funkcioniše. Niko ne prihvata zadatku da krene u izviđanje. Odbija se ulazak u sastav patrola, odlazak u zasede. Za pokret jedinica postavlja se uslov da se izvrši maksimalna va-trena i artiljerijska priprema.

(5) Borbena dejstva se ne izvode noću jer to vojnici odbijaju.

(6) Medu pripadnicima brigada vlada nezadovoljstvo što nisu mobilisani i oni koji su pobegli u Srbiju kao i sinovi rukovodilaca u SAO Krajini. Posebno nezadovoljstvo se iskazuje na pojave potplaćivanja i korupcije (za 200 do 500 maraka ne uručuju se pozivi vojnim obaveznicima)..."

Stvaranjem i izgradnjom Srpske vojske Krajine trebalo je eliminisati sve te nesporne negativnosti i učvrstiti poverenje u starešinski sastav. Bilo je više nego neophodno da se energično zaustave bekstva sa položaja koja bi u svakoj vojsci na svetu "koštala glave". I najzad, moralo se znati i reći javno da je stvaranje Srpske vojske Krajine bez sinova rukovodilaca, uticajnih i videnijih ljudi Krajine, i bez ogromnog broja vojnih obaveznika izbeglih iz Krajine u Srbiju, unapred osuđeno na propast. Nažalost, navodi iz izveštaja pukovnika Petra Trbojevića, kao i mnoge druge nesporne činjenice, nisu ozbiljno uzimane u obzir.

Ako je SAO Krajina - kasnije RSK - želela da osloncem na sopstvene mo-gućnosti rešava problem odnosa sa Hrvatskom, onda je morala imati i svoju vojnu organizaciju. A izgled, ustrojstvo i zadaci vojne organizacije morali su biti u skladu sa suštinom države koja se stvarala. Stvarala se, kako je najavljen, srpska država, sa zadatkom da obezbedi opstanak srpskog naroda u Krajini na svojim vekovnim ognjištima. Takva država je, dakle, morala biti potreba i želja svih Srba koji u njoj žive. Vojska takve države ni-je smela biti čak ni slična JNA. Pogotovu se nije smela graditi ni kao "par-tizanska" ili "četnička", sa opterećenjima i nepomirljivostima iz Drugog svetskog rata. Karakteri i ciljevi nove države zahtevali su novu vojnu or-ganizaciju, i adekvatnije oblike organizovanja.

U času povlačenja JNA sa teritorije SAO Krajine, na tim prostorima je ostala kompletna Teritorijalna odbrana, zatim su postojale jedinice milicije kao i veliki broj vojnih obaveznika koji su pripadali rezervnom sastavu bivše JNA, odnosno njenim ratnim jedinicima. Ostalo je i mnogo materijalno tehničkih sredstva, među kojima su bile skoro sve vrste naoružanja i voj-ne opreme. Pored toga, novoj vojnoj organizaciji stajala je na raspolaganju

i veoma razvijena infrastruktura - kasarne, magacini, poligoni, strelišta, radionice... To je bila izuzetno dobra osnova za stvaranje i razvoj nove vojne organizacije. Nažalost, nije postojao ni celovit, a pogotovu ne i jedinstven pristup tom sudbinskom pitanju. Uloga komandovanja svodila se na prikupljanje i sabiranje postojećeg, jer je izostalo celovito planiranje. Osnov za stvaranje Srpske vojske Krajine činila je teritorijalna odbrana opština koje su ušle u sastav SAO Krajine. Pristupilo se formirajući jedinica i štabova preformacijom postojeće organizacije, te se tako malo šta menjalo u odnosu na zatečeno stanje.

U novembru 1991. godine, u SAO Krajini je osim jedinica JNA, kojima se komandovalo iz Beograda (Štab vrhovne komande OS SFRJ), postojala i Teritorijalna odbrana sa sledećim sastavom:

- Štab TO SAO Krajine sa prištapskim jedinicama (380 ljudi);
- Prvi zonski štab za Dalmaciju sa prištapskim jedinicama (180 ljudi);
- Opštinski štab TO Knin sa prištapskim jedinicima (190 ljudi);
- Brigada TO Karin (1.428 ljudi);
- Brigada TO Bukovica (1.428 ljudi);
- Opštinski štab TO Benkovac sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Brigada TO Benkovac (1.428 ljudi);
- Opštinski štab TO Obrovac s prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Odred TO Obrovac (428 ljudi);
- Drugi zonski štab za Liku sa prištapskim jedinicama (180 ljudi);
- Opštinski štab TO Korenica sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Brigada TO Korenica (1.428 ljudi);
- Odred TO Plaški (428 ljudi);
- Opštinski štab TO Gračac sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Brigada TO Gračac (1.428 ljudi);
- Opštinski štab TO Donji Lapac sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Odred TO Donji Lapac (428 ljudi);
- Prva brigada TO Sveti Rok (2.600 ljudi);
- Treći zonski štab za Kordun i Baniju s prištapskim jedinicama (180 ljudi);
 - Opštinski štab TO Vojnić sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
 - Brigada TO Vojnić (1.428 ljudi);
 - Opštinski štab TO Vrginmost sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
 - Brigada TO Vrginmost (1.428 ljudi);
 - Opštinski štab TO Glina sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
 - Brigada TO Glina (1.428 ljudi);
 - Opštinski štab TO Kostajnica sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
 - Brigada TO Kostajnica (1.428 ljudi);
 - Opštinski štab TO Dvor na Uni sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
 - Brigada TO Dvor na Uni (1.428 ljudi);
 - Opštinski štab TO Petrinja sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
 - Brigada TO Petrinja (1.428 ljudi);

- Opštinski štab TO Sisak sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Brigada TO Sisak (1.428 ljudi).

Iz prikaza se vidi i struktura Teritorijalne odbrane Krajine, a čine je: Štab TO SAO Krajine, tri zonska štaba TO (za Dalmaciju, Liku, Kordun i Baniju) sa prištapskim jedinicama, 13 opštinskih štabova sa prištapskim jedinicama, 13 brigada TO i 3 odreda TO. Brojno stanje Teritorijalne odbrane, po formaciji, iznosilo je 24.410 ljudi.

Štab Teritorijalne odbrane SAO Krajine obrazovan je 1. oktobra 1991. godine, odlukom generala Veljka Kadijevića, saveznog sekretara za narodnu odbranu. Za komandanta štaba postavljen je general u penziji Ilija Đujić, a za načelnika štaba pukovnik Dušan Kasum. Datum formiranja Štaba TO može se uzeti kao dan stvaranja Srpske vojske Krajine. Ovako formirana Teritorijalna odbrana, predstavljala je vojsku srpskog naroda u Krajini. Zadatak joj je bio da zaštititi srpski narod u Krajini od hrvatske agresije. Njen sastav su činili vojni obaveznici srpske nacionalnosti koji su rođeni i živeli u Krajini i Srbi koji su se našli u Krajini kao izbeglice sa drugih teritorija Hrvatske. Da se Teritorijalna odbrana Krajine može poistovetiti sa Srpskom vojskom Krajine, potvrđuje i činjenica da je organizacija Teritorijalne odbrane iz oktobra 1991. godine ostala skoro istovetna za sve vreme postojanja RSK. Promenama u nazivu i sa nekim pregrupisavanjima u navedenoj organizaciji nije se ništa bitno menjalo.

Ne srne se izgubiti iz vida i nesporna činjenica da je ta Teritorijalna odbrana obrazovana isključivo kao sprska vojska i od strane legalnih organa komandovanja oružanih snaga SFRJ. Zatim da je na teritoriji Krajine postojala uz prisustvo i delovanje jedinica JNA, pre svega 9. korpusa. Učešće i uticaj vlasti SAO Krajine u stvaranju ove vojske ogleda se, pre svega, kroz formalno davanje saglasnosti da se takva vojska stvori, uključujući i kasnije zahteve za njenu upotrebu i dalji razvoj.

U 1992. godini nastaviće se transformacija Teritorijalne odbrane u Srpsku vojsku Krajine, pa će se tako Štab Teritorijalne odbrane SAO Krajine preimenovati u Glavni štab Teritorijalne odbrane RSK. Ustaliće se organizacija sa šest zonskih štabova Teritorijalne odbrane (Severna Dalmacija, Lika, Kordun, Banija, Zapadna Slavonija i Istočna Slavonija, Zapadni Srem i Baranja). Nova organizacija pokrivala je sve teritorije RSK koje je štitila JNA (Zapadna Slavonija i Istočna Slavonija, Zapadni Srem i Baranja).

Posebnu novinu u razvoju Srpske vojske Krajine predstavljaće formiranje brigada posebnih jedinica milicije i njihovo stavljanje pod komandu zonskih štabova Teritorijalne odbrane. Formirano je 8 brigada posebnih jedinica milicije (Knin, Benkovac, Korenica, Vojnić, Petrinja, Okučani, Beli Manastir i Vukovar). Ostao je, nažalost, veliki i nepokriven međuprostor i nerešeno pitanje komandovanja tim linijskim brigadama u pripremi i izvođenju borbenih dejstava. Taj problem, na nesreću nije rešen za sve vreme postojanja RSK. Podrazumevalo se da brigadom milicije u borbi komanduju zonski štabovi, ali to se u praksi nije moglo realizovati.

Praktično komandovanje brigadama milicije vršilo je Ministarstvo unutrašnjih poslova RSK, koje je u svojoj strukturi imalo i upravu posebnih jedinica milicije. Ona je i bila stručni organ za komandovanje tim posebnim jedinicama.

U praksi je veoma često dolazilo do problema i u odnosima između komandi JNA i štabova Teritorijalne odbrane. Komande jedinica JNA, pri kraju 1991. godine, često su i bez konsultovanja uključivale, jedinice Teritorijalne odbrane u svoje sastave. To je izazivalo nezadovoljstvo i razna reagovanja. Na takav odnos JNA reagovao je i štab Teritorijalne odbrane Srpska Autonomna Oblast (SAO) Krajine, 18. novembra 1991. godine, tražeći od svih štabova TO da spreče preimenovanje teritorijalnih u jedinice JNA. Time se na najdirektniji način, sprečavao i odliv vojnih obaveznika.

Posle povlačenja JNA sa prostora Krajine i stupanjem na snagu Vensovog plana, dolazi do velikog zastoja u započetom procesu stvaranja Srpske vojske Krajine. Razmatra se i mogućnost da milicija predstavlja osnov vojne organizacije, za slučaj da mirovna operacija izneveri bezbednost Srba u Krajini. Tokom priprema da se TO Krajine transformiše u sastave Ministarstva unutrašnjih poslova, Hrvatska 21. juna 1991. godine kreće u iznenadni napad na Miljevački plato. Neuspeh u odbrani Miljevačkog platoa ukazao je na potrebu da Krajina ima sopstvenu vojnu organizaciju. Bilo je savim jasno da je nerealno očekivati da Unprofor zaštiti Srbe od hrvatske vojske.

U stvaranju Srpske vojske Krajine paralelno se angažuju Glavni štab Teritorijalne odbrane, Ministarstvo odbrane, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Vlada RSK. Koordinaciju rada vrši predsednik Republike. Zbog propusta u koordinaciji dolazi do niza slabosti, pa, recimo, brigade posebnih jedinica dobijaju privilegovan položaj u odnosu na ostale sastave vojne organizacije. Tokom oktobra 1992. usvojena je odluka od bitnog značaja za dogradnju vojne organizacije, kojom se predviđalo:

- a) da se Glavni štab Teritorijalne odbrane RSK preimenuje u Glavni štab Vojske RSK. To se čini radi jedinstvenog pristupa organizaciji i pripremi odbrane RSK. Pod komandu Vojske RSK stavljaju se i Uprava i sve brigade posebnih jedinica milicije, koje čine "A" ešalon odbrane RSK;
- b) od Glavnog štaba Teritorijalne odbrane, Ministarstva odbrane i MUP zatraženo je da "internim" dogовором preciziraju detalje oko stavljanja Uprave i brigada posebnih jedinica milicije pod komandu GŠ Vojske RSK;
- c) usvojen je stav da se komandanti brigada posebnih jedinica milicije (PJM) postavljaju za načelnike zonskih štabova Teritorijalne odbrane (operativnih grupa ili korpusa ukoliko se budu obrazovali);
- d) zatraženo je da se brigade PJM "očiste" od onih koji se nedolično poнаšaju i da se stvore preduslovi da PJM budu nosioci reda i discipline i zavodenja državnosti na svim prostorima RSK;
- e) postavlja se zadatak Ministarstvu odbrane i MUP da u saradnji sa GŠ Vojske RSK propisuju kodeks ponašanja svih pripadnika Vojske;

f) od Glavnog štaba Teritorijalne odbrane, Ministarstva odbrane i MUP zatraženo je da formiraju zajedničku komisiju koja će analizirati ljudske i materijalne mogućnosti RSK i predložiti Skupštini veličinu i sastav Vojske RSK;

g) u cilju efikasnijeg i racionalnijeg funkcionisanja pozadinskog obezbeđenja zatraženo je da se na nivou GS Vojske RSK formira jedinstveni pozadinski organ;

h) odlučeno je da se na nivou Glavnog štaba Teritorijalne odbrane izradi jedinstven materijalno-finansijski plan koji odobrava i realizuje Vlada RSK.

Ovu Odluku potpisali su 16. oktobra 1992. godine komandant Glavnog štaba Teritorijalne odbrane general-potpukovnik Milan Torbica, ministar odbrane pukovnik Stojan Španović i ministar unutrašnjih poslova Milan Martić. Komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine će na bazi zaključaka sa zajedničkog sastanka sa ministrima odbrane i MUP i predsednikom Vlade RSK 16. oktobra 1992. godine, doneti odluku o formiranju štabova i jedinica Srpske vojske Krajine.

Na osnovu te odluke, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine 27. novembra 1992. godine donosi naređenje o organizacijsko-formacijskim promenama Srpske vojske Krajine, kojim se postojeća organizacija Teritorijalne odbrane sa brigadama TO i brigadama milicije kao posebnim jedinicama, menja u novu vojnu organizaciju Srpske vojske Republike Srpske Krajine (SV RSK).

Promene počinju u vrhu organizacije time što se postojeći Glavni štab Teritorijalne odbrane RSK preformira i preimenuje u Glavni štab Srpske vojske Republike Srpske Krajine. Svi zonski štabovi Teritorijalne odbrane

Prerastanje TO u SVK - Na zadatku kod Kijeva

preformiraju se i preimenuju u komande korpusa. Zonski štabovi su preimenovani po sledećem:

- za Severnu Dalmaciju - u Komandu korpusa Severna Dalmacija;
- za Liku - u Komandu korpusa Lika;
- za Kordun - u Komandu Kordunskog korpusa;
- za Baniju - u Komandu Banijskog korpusa;
- za Zapadnu Slavoniju - u Komandu Zapadnoslavonskog korpusa i
- za Istočnu Slavoniju, Zapadni Srem i Baranju - u Komandu Vukovarskog korpusa.

Od šest zonskih štabova TO obrazovano je šest komandi korpusa, odnosno svaka zona teritorijalne odbrane sa svojim jedinicima poslužila je za obrazovanje po jednog korpusa Srpske vojske RSK. U sklopu promena i prelaska na tzv. korpusnu vojnu organizaciju, naređenjem komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine naloženo je formiranje novih sastava: jedne luke divizije, 4 brigade (po jedna laka i pešadijska i dve motorizovane); jednog odreda (Caprad) i četiri samostalna bataljona - divizionala. Najveći broj promena trebalo je izvršiti preformiranjem i preimenovanjem postojećih štabova, jedinica i drugih sastava. Tako je 18 brigada Teritorijalne odbrane preformirano u 17 brigada (15 pešadijskih i po jednu laku i motorizovanu). Od 4 odreda TO obrazovane su još 4 pešadijske brigade, a još dva odreda TO preimenovani su u dva samostalna odreda Srpske vojske Krajine. Jedan mešoviti artiljerijski puk TO i jedna mešovita artiljerijska baterija iz TO preimenovani su u artiljerijski puk i brigadu Srpske vojske Krajine. Šest pozadinskih baza TO preimenovane su u šest pozadinskih baza korpusa. Naređenjem je naloženo rasformiranje: 9 brigada posebnih jedinica milicije; 2 brigade Teritorijalne odbrane i 24 opštinska štaba teritorijalne odbrane. Rasformirana je i uprava posebnih jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova RSK.

Sve promene u organizaciji i formaciji Srpske vojske Krajine trebalo je završiti do polovine decembra 1992. godine. Da bi se uspešno rasformirale brigade posebnih jedinica milicije, a njihovo ljudstvo i materijalno-tehnicka sredstva iskoristili za obrazovanje novih jedinica, one su od 1. decembra 1992. godine potčinjene komandama korpusa.

Odluku o preformiranju Teritorijalne odbrane u Srpsku vojsku RSK potpisao je komandant Glavnog štaba TO, general Milan Torbica (16. oktobra 1992.) a naređenje o organizacijsko-formacijskim promenama Srpske vojske Krajine, potpisao je general Mile Novaković, kao komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, posle ostavke generala Torbice, kada je od njega primio dužnost.

Nova organizacija Srpske vojske Krajine potpuno odvaja miliciju od vojne organizacije. Na nivou RSK obrazuje se specijalna brigada MUP. Specijalna brigada je locirana u garnizonu Knin. Za popunu ove brigade 30. decembra 1992. godine raspisan je konkurs, kojim se predviđalo da kandidati završe kurs milicionera u trajanju 4-5 meseci. Njihovi smeštajni

uslovi trebalo bi da budu internatski (besplatan smeštaj, ishrana i odeća). U specijalnim jedinicama milicije može se ostati samo do tridesete godine starosti. Posle se takvi milicioneri raspoređuju na adekvatne dužnosti u stanicama javne bezbednosti i sekretarijatima unutrašnjih poslova. Komandni kadar u specijalnoj brigadi se može zadržati i kada pripadnici napune 30 godina starosti.

Predviđeno je da specijalna brigada (pri Ministarstvu unutrašnjih poslova) broji do 500 pripadnika i da bude direktno potčinjena ministru unutrašnjih poslova RSK. U svom sastavu treba da ima jedinice za izviđačka, diverzantska, protidiverzantska i druga policijska dejstva. Upotrebljavaće se na prostoru RSK ili van RSK za namenska- specijalna dejstva.

Predloženo je da brigada nosi ime "Milivoj Rašuo" po komandantu specijalnog bataljona posebnih jedinica milicije koji je poginuo u borbama za koridor. Predviđena je i mogućnost da se, posle dve godine provedene na službi u specijalnoj brigadi milicije, stiče pravo za upućivanje na školovanje radi sticanja više i visoke stručne spreme.

Karakteristika nove vojne organizacije je formalno ukidanje Teritorijalne odbrane. Suštinski gledano, Teritorijalna odbrana je ostala kakva je i bila. Izuvez naziva i manjih organizacijsko- formacijskih dogradnji, ništa se bitno nije dobilo. Praktično, celokupan sastav Srpske vojske Krajine činili su raniji pripadnici Teritorijalne odbrane. Ni raspored i lokacije "nove" organizacije nisu bitno menjali broj i vrstu jedinica i njihove zadatke. Određenu novinu trebalo je da predstavlja obrazovanje interventnih jedinica. Ukupno su obrazovana četiri takva bataljona (u korpusima Like, Korduna, Zapadne Slavonije i Istočne Slavonije, Zapadnog Srema i Baranje po jedan). Interventni bataljoni nisu obrazovani u korpusima Severne Dalmacije i Banije. Ti bataljoni trebalo je da predstavljaju manevarsku snagu komandanata korpusa i po potrebi komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Međutim, iako zamišljene kao elitne, te jedinice malo su se razlikovale od drugih, te nisu ni mogle da ostvaruju one zadatke radi kojih su obrazovane. Ni brigade se međusobno nisu mnogo razlikovale, jer se, u suštini, radilo o brigadama Teritorijalne odbrane, a veći broj je pripadao kategoriji lakih brigada. Motorizovane brigade opet, nisu imale osnovne elemente na bazi kojih bi mogle biti motorizovane, a zadaci su im bili složeni i teški. Zone odgovornosti prevazilazile su realne mogućnosti formacije brigada, broja ljudstva i obučenosti. Neki elementi iz prethodne organizacije su ukinuti a da za njih nova organizacija nije ponudila adekvatnu zamenu. Ukinuto je 9 brigada posebnih jedinica milicije, a da ni jedna novoformirana brigada nije mogla preuzeti zadatke koje su ranije izvršavale brigade posebnih jedinica milicije.

Ukidanjem štabova Teritorijalne odbrane opština ostao je nepokriven jedan deo važnih zadataka u vojnoj organizaciji. Nova organizacija nije na adekvatan način razrešila problem mobilizacije. Regulisano je da mobilizacija, zavisno od mesta i uloge komandi jedinica traje 6, 12, i 18 časova.

Za 6 časova bilo je predviđeno da se mobilišu komande korpusa i Glavnog štaba Srpske vojske Krajine sa prištapskim jedinicama i sve jedinice za intervenciju. Za 12 časova trebalo je da se mobilišu sve ostale jedinice Srpske vojske Krajine, izuzev brigada iz sastava Severno-dalmatinskog korpusa. Nije nikada razjašnjeno zašto se, po dužini mobilizacije, razlikuju brigade jednog korpusa od svih drugih. Činjenica je, međutim, da dužina vremena za mobilizaciju nije uvek određivana u skladu sa realnim mogućnostima. Tako će u praksi mobilizacije kod nekih jedinica trajati i po dva do tri dana.

Nova organizacija Srpske vojske Krajine karakterisala se statičnošću i neefikasnošću. Manevriranje jedinicama sa jednog prostora na drugi, praktično je bilo nemoguće. Postojale su nešto veće mogućnosti da se vrši manevar artiljerijom, tenkovima i artiljerijsko-raketnim jedinicama protivvazdušne odbrane (PVO), ali to nije mnogo značilo u uslovima kada je pešadiju bilo skoro nemoguće prebacivati sa jednog prostora na drugi.

Iznenadna agresija Hrvatske vojske na Severnu Dalmaciju (Maslenica, Zemunik) u januaru 1993. godine razotkrila je svu statičnost postojeće organizacije vojske i teškoće u pokretanju jedinica sa jednog prostora na drugi. Nametala se potreba za postojanjem jedinice jačeg sastava, koja se može brzo premeštati sa jednog na drugi prostor. Zato Glavni štab Srpske vojske Krajine donosi odluku da hitno formira jurišnu brigadu Srpske vojske Krajine. Zamišljena je kao "jedinstvena operativna rezerva ofanzivnog karaktera za slamanje agresorskih snaga".

Ta brigada je trebalo da bude sledećeg sastava: komanda, komandni bataljon, pozadinski bataljon, vojni sud, vod za brigu o borcima, dva oklopna bataljona mešovitog sastava, tri jurišna bataljona, mešoviti protivokloplni artiljerijski divizion (MPAD), mešoviti artiljerijski divizion (MAD), dva diverzantska odreda, protidiverzantski odred i mešovita helihopterska eskadrila. Bilo je predviđeno da se brigada formira od najkvalitetnijeg kada Srpske vojske Krajine (starost vojnika od 19 do 25 godina, a oficira do 26 godina) i da se naoruža i opremi najsavremenijim naoružanjem i vojnom opremom. Naređenjem je predviđeno da se formiranje brigade završi do 19. marta 1993. godine a priprema do 5. aprila 1993. godine. Brigada se obrazuje u rejonu sela Bruška, Zegar i Ervenik.

Pokazaće se ubrzo da su ambicije bile nerealne, a odnos prema preuzetoj obavezi neadekvatan zbog toga je i deset dana posle predviđenog roka formiranje brigade bilo realizovano samo sa 20 odsto. Popuna je bila nestabilna zbog stalnog osipanja ljudstva. Onim što je rađeno da bi se formirala ta brigada (razni pokreti, premeštanja ljudstva, pomeranja naoružanja i vojne opreme) uzdrmana je cela vojna organizacija. Na kraju će taj projekt ostati mrtvo slovo na papiru, a neuspeh u tome imaće velikog uticaja na dalji razvoj Srpske vojske Krajine. Posledice će biti teže od bilo kog poraza u borbama sa Hrvatskom vojskom do aprila 1993. godine.

Tokom 1994. i u prvoj polovini 1995. godine, postojale su velike potrebe da se jedinice prebacuju sa jedne teritorije na drugu, radi učešća u borbenim dejstvima. To se pre svega, odnosilo na dovođenje jedinica na prostore prema Zapadnoj Bosni i u širi rejon Dinare, uključujući i livanjsko-grahovski pravac. Radi toga, pristupilo se obrazovanju privremenih sastava od ljudstva iz više jedinica. Međutim, tako stvoreni sastavi pokazali su se nespremnim za borbene zadatke. Samo obrazovanje i dovođenje trajalo je duže nego što su se te jedinice zadržavale na prostorima borbene upotrebe.

U 1993. i 1994. godini veoma malo će se uraditi na organizovanju i izgradnji vojske prema naređenju od 27. novembra 1992. godine. Najveći broj jedinica ostaće na nivou na kome su se našle u vreme formiranja. Ni su učinjeni bitniji pomaci ni u podizanju stepena obučenosti, a moral je bio u stalnom opadanju. Pred kraj 1993. godine bilo je jasno da se postojeća organizacijsko-mobilizacijska struktura mora dograditi i prilagoditi potreba ma borbene gotovosti. Očekivalo se da Glavni štab Srpske vojske Krajine pripremi predloge za promene. Umesto toga, iznenada je usledila nedefinisana i neadekvatna akcija jedne grupe nenadležnih iz Ministarstva odbrane, MUP i drugih struktura. Izdiktirali su naređenje za transformaciju vojske pod šifrom "Krajišnik", obezbedivši i potpis predsednika Milana Martića, bez ikakvog konsultovanja sa komandom korpusa i organa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine.

Tim naređenjem od 1. februara 1994. godine, postavlja se zadatak za promene organizacije i formacije celokupne Srpske vojske Krajine. Ključnu ulogu u tom poslu imala je grupa od četiri člana, koja se ovlašćuju da u rad uključuje i druga lica. Za rukovodioca grupe određen je pukovnik Miloš Mirković, glavni inspektor u Ministarstvu odbrane. U toj grupi su još i potpukovnik Stevan Krkliješ, načelnik odeljenja za vojnu obavezu Ministarstva odbrane, zatim Franko Samatović - Frenki i David Rastović. Dvojica poslednjih su bez ikakve nadležnosti u RSK osim što su nosioci paravojnog organizovanja. Naređenjem se definiše da su članovi ekipe za realizaciju zadatka "Krajišnik" komandanti korpusa (u svojim zonama), komandanti brigada (u svojim zonama), i komandanti bataljona (u svojim rejonima).

U toj ekipi nije bilo ni jednog starešine i organa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Pripremu ekipe za rad trebalo je da obavi pukovnik Miloš Mirković, uz angažovanje i pomoć odomaćenog dobrovoljca - specijalca Kapetana Dragana.

Ekipa je imala zadatak da do 20. februara 1994. godine uradi projekat i formuliše zadatke. Do 31. marta trebalo je da uradi procenu teritorije RSK. Do 5. aprila 1994. godine, trebalo je da se izradi predlog odluke predsednika Republike, a izveštaj o izvršenju zadatka "Krajišnik" trebalo je podneti do 6. aprila 1994. godine i on ga je prosledio potčinjenim komandama. Međutim, to naređenje o transformaciji Srpske vojske Krajine nije realizованo ni u jednom elementu, pre svega jer je bilo nerealno i pogrešno.

Srpska vojska Krajine je i u 1995. godinu - ušla sa neadekvatnom organizacijom i formacijom. Razvučenost snaga i linijski raspored bez rezervi i slobodnih snaga koje bi se mogle upućivati sa jednog prostora na drugi bile su krupne slabosti. Zato je bilo neophodno da se bar nešto promeni na bolje, pa je u januaru i februaru izrađen novi plan upotrebe Srpske vojske Krajine, posle čega su usledile pripreme za dogradnju organizacijsko-formacijske strukture vojske. Same pripreme tekle su sporo i više su se odnosile na probleme popune profesionalnim vojnim licima, posebno sa vojnicima po ugovoru.

Poraz u Zapadnoj Slavoniji ukazao je na poslednji momenat da se što pre stvori i ospozobi nova vojna organizacija na teritoriji RSK. Ostavka generala Milana Čeleketića, komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i dovođenje na tu dužnost generala Mila Mrkšića povoljno je uticala na preduzimanje hitnih mera u dogradnji vojne organizacije u Srpskoj vojsci Krajine. I prišlo se tom poslu, ali vreme je neumitno izmicalo.

2.

Izgrađivati i stvarati dobru odbranu novostvorene države Republike Srpske Krajine bilo bi izuzetno teško i pri idealnim uslovima, a kamoli u ratnim. Oblik državne teritorije, njena razdvojenost, izduženost zapadnog dela po osi sever-jug i mala širina, krajnje su teški za odbranu. Zato je strategijski položaj RSK u odnosu na Hrvatsku bio izuzetno nepovoljan.

Tokom delovanja JNA, prostori Republike Hrvatske nisu predstavljali jedinstvenu operativnu celinu, nego su se nalazili u nadležnosti više strategijskih grupacija. Tako je prostor Dalmacije bio u nadležnosti Komande vojnopolomorske oblasti, prostor Banije, Korduna i Like u nadležnosti Komande 5. vojne oblasti, prostor Zapadne i Istočne Slavonije, Zapadnog Srem-a i Baranje u nadležnosti Sarajevske vojne oblasti. Tokom sukoba JNA sa paravojnim organizacijama Hrvatske, na ovaj prostor su dovođene jedinice iz Prve vojne oblasti i Podgoričkog korpusa. Po povlačenju JNA, za srpsku odbranu najsloženiji problem predstavljala je izgradnja nove vojne organizacije koja bi se, pre svega, morala odlikovati autonomnošću, zatim koja bi podrazumevala potpunu samostalnost kako u pripremi i vođenju samostalnih operacija, tako i u vođenju rata u celini.

Povlačenje JNA sa teritorije RSK podrazumevalo je obavezu Generalštaba JNA da za najkraće vreme ospozobi i obezbedi komandovanje za novu vojnu organizaciju i da pripremi osnove strategije odbrane. Osnov za stvaranje nove vojne organizacije u RSK činila je Teritorijalna odbrana i starešine i vojni obaveznici bivše JNA koji su rođeni na teritoriji RSK. Značajno mesto u stvaranju nove vojne organizacije imali su vojni obaveznici i starešine koji su rođeni u Hrvatskoj, a već su bili izbegli na teritoriju RSK.

Teritorijalna odbrana u RSK predstavljala je slabo organizovanu vojnu organizaciju, apsolutno nepripremljenu za ulogu koju joj je nametnula novonastala situacija. Slabosti nasledene iz vremena postojanja bivše SFRJ nisu kritički sagledavane, a time je izostajalo i izvlačenje realnih zaključaka

od značaja za izgrađivanje nove vojne organizacije. Nesagledive negativne posledice na novu vojnu organizaciju ostavljali su neobučenost vojnih obaveznika, jedinica, starešina i štabova Teritorijalne odbrane, neadekvatne priprema za oružanu borbu i nemotivisanost za krajnje uporno oružano suprotstavljanje hrvatskoj agresiji. Uloga i mesto TO u novonastaloj situaciji nisu se ni u čemu menjali u odnosu na predviđanja strategije opštene narodne odbrane bivše SFRJ. Odbrana RSK tražila je mnogo dinamičniju vojnu organizaciju nego što je statična Teritorijalna odbrana SFRJ.

Valjana i prava rešenja nisu bila osmišljena, niti je stvorena efikasna i organizovana odbrana, a očekivao se dolazak mirovnih snaga UN i odlazak Jugoslovenske nardone armije.

U to vreme Hrvatska nije bila u stanju da vojnički porazi Srbe u RSK. Zato je mirovna operacija Hrvatskoj pružila šansu da RSK prtera uza zid, ukoliko uspe da iz tog konflikta isključi SFRJ i JNA. To će se u krajnjem i dogoditi. Jugoslavija neće biti u mogućnosti da na političkom planu nametne potrebu da se problem odnosa Srba i Hrvata u Hrvatskoj rešava kao deo sveukupne krize do koje je došlo raspadom bivše SFRJ. Otuda je i bilo nužno i neizbežno da se stvori i izgrađuje vojska RSK, koja bi bila sposobna da samostalno izvodi borbena dejstva, i da se uspešno nosi sa hrvatskom vojskom.

U Srpskoj vojsci Krajine od njenog osnivanja do kraja postojanja izrađena su tri plana upotrebe. Glavni štab Teritorijalne odbrane RSK je u aprilu 1992. godine izradio direktivu za borbu, koja je imala ulogu plana upotrebe. Drugi plan upotrebe Srpske vojske Krajine izrađen je krajem 1992. a treći početkom 1995. godine.

Direktivom za borbu Teritorijalna odbrana je pripremana za odbranu RSK po povlačenju JNA i u uslovima sprovodenja mirovne operacije snaga Ujedinjenih nacija. Po ovom planu Teritorijalna odbrana je imala zadatak da odbrani RSK oslanjajući se na mirovne snage OUN i Vojsku Jugoslavije.

Nažalost, bilo je sasvim rizično i nepouzdano toliko oslanjanje na mirovne snage i garancije od strane Vojske Jugoslavije. Nerealnosti je bilo na pretek. U vreme kada je rađena direktiva za borbu (pa i cele 1992. godine) nije bila realna ni jedna od predviđenih varijanti dejstva oružanih snaga Hrvatske. Posebno je bilo besmisleno očekivanje da će se u agresiju na RSK, uz oružane snage Hrvatske i uz paravojske iz BiH, uključiti i "oružane snage Nemačke, Italije, Mađarske i drugih zemalja". Taj kliše, preuzet je iz nekih ranijih vremena, kada su rađene procene odbrane Jugoslavije od "opasnosti sa Zapada" bio je sasvim neprimenjiv i nerealan u ovom vremenu. Kad se tako procenjivala situacija aprila 1992. godine, šta se onda može misliti o sposobnosti i doraslosti komandovanja u Srpskoj vojsci Krajine? Ni procene dejstava neprijatelja po pravcima, što je u domenu vojničkog zanata a ne politike, ne odgovaraju situaciji i mogućnostima oružanih snaga Hrvatske. Tako se glavne snage Hrvatske očekuju na četiri pravca:

u Dalmaciji (Split - Knin - Gračac), Lici (Gospic - Gračac - Otrić), Kordunu (Karlovac - Vojnić - Slunj) i slavonsko baranjskom prostoru (Osijek - Vukovar). Pomoćni pravac oružanih snaga Hrvatske, po tim predviđanjima, bio je usmeren samo prema teritoriji Zapadne Slavonije.

Po elementarnim principima rame veštine, glavne snage se upućuju na jedan ili dva pravca, a pomoćne na više pravaca. Sve ovo samo ukazuje na manjkavosti u proceni koju je vršio Glavni štab Teritorijalne odbrane RSK. Očigledna je i nerealnost u proceni snaga kojima bi oružane snage Hrvatske mogle da izvrše agresiju. Tako se u sastavu glavnih hrvatskih snaga, koje bi dejstvovale preko Dalmacije, Like i Korduna, predviđa nastupanje čak 21 brigade, što je te 1992. godine bilo sasvim nerealno, jer Tuđman nije imao toliku vojsku.

Najveća nerealnost te direktive ogleda se u očekivanju da bi Hrvatska mogla "iskoristiti prisustvo snaga UN za dejstva u cilju uspostave vlasti na celoj teritoriji koju kontroliše Teritorijalna odbrana RSK". Način na koji je iskazivano toliko ili totalno nepoverenje prema snagama UN bio je takođe štetan i kontraproduktivan. U njemu ne samo da nema diplomatičke nego ni dovoljno elementarnih znanja. Stalno sejanje nepoverenja prema mirovnim snagama i institucijama međunarodnih organizacija neće RSK doneti ništa dobro. Umesto da se u razumnoj meri gradi politika oslanjanja i na prestavnike međunarodne zajednice, stalno je demonstrirano otvoreno nepoverenje. Manje-više sve što je dolazilo od međunarodnih organizacija, čak i kad je Srbima išlo u prilog, odbijano je zbog nepoverenja i često neargumentovanih optužbi za jednostranost i pristrasnost u korist hrvatske strane. Pojedinci iz ekipa i timova međunarodne zajednice bili su često izuzetno uporni da ukazu na potrebu da se srpska strana elastičnije i realnije postavi, ali uzalud. Nespremnost srpske strane da makar i razmisli o pojedinim korisnim predlozima išla je i dotle da se smatralo izdajničkim i štetnim činom svako angažovanje ili zapošljavanje građana RSK kod međunarodnih institucija. Kad su se na tim mestima pojavljivali Hrvati, kukalo se na sav glas o pristrasnosti i špijuniranju.

Prvi plan upotrebe oružanih snaga RSK nije polazio od realne procene mogućnosti mobilizacije. Zatim je nedostajala zajednička procena državnog vrha i Glavnog štaba Teritorijalne odbrane o stvarnom stanju u RSK. Otuda je u direktivi i uneto samo ono što je bilo najpovoljnije za vojsku: brzo završavanje mobilizacije, masovan odziv vojnih obaveznika, usklađeno delovanje svih činilaca mobilizacije. Nije se ni slutilo kakve će sve probleme u mobilizacije imati odbrana RSK i da neće moći da ih reši sve vreme svoga postojanja.

Drugi plan upotrebe oružanih snaga RSK je karakterističan po tome što je koncipiran samo kao deo zajedničkog plana, sa Vojskom Jugoslavije i Vojskom Republike Srpske. Polazilo se od pretpostavke da bi moglo doći do jednovremene agresije na sve srpske zemlje (Savezna Republika Jugoslavija, Republika Srpska i Republika Srpska Krajina). Na bazi dogovora i

usaglašavanja na najvišem nivou, postojao je jedinstven koncept za zajedničku odbranu. Obaveze Srpske vojske Krajine iz ovog plana regulisane su direktivom za upotrebu Srpske vojske Krajine. U prvom delu direkutive, u poglavljju "neprijatelj", daje se prikaz vojnopolitičke situacije a zatim cilj, zadaci i verovatni model agresije na srpske države. Polazilo se od stava da rasturanje bivše SFRJ nije završeno, da je ostala "dovoljno jaka SRJ i dve srpske republike, rešene da borbom odbrane teritoriju i priključe se SRJ". Te činjenice se uzimaju kao razlog "dalnjeg angažovanja SAD i EZ, da nastave započeti proces razgradnje bivše SFRJ". Ocenjivalo se da su na prostorima bivše SFRJ u konfrontaciji različiti interesi stranog faktora, pa bi to i uslovjavalo nastavak rata. Za Hrvatsku se kaže da nije zadovoljna razvojem događaja "te nastoji da uz pomoć Nemačke, Austrije i Mađarske što pre vojnički ojača i vojnim sredstvima reši problem RSK". Zatim se predviđa da bi se "agresija Hrvatske na RSK mogla realizovati u sklopu angažovanja snaga NATO i SAD, ako za to bude postojala adekvatna međunarodna odluka". Pored te varijante agresije, ukazuje se i na drugu, u kojoj bi sama Hrvatska, sopstvenim snagama, izvela agresiju "korak po korak".

Hrvatska se, sa svoje strane, nedvosmisleno opredelila za vojnu opciju, jer je realno cenila da na drugi način ne može vratiti RSK u svoj sastav. U skladu sa tim opredeljenjem, Hrvatska je i pristupila dugoročnoj i prioritetnoj izgradnji svojih oružanih snaga. Takva orijentacija je sa srpske strane više nego potcenjivana. Verovalo se da će Hrvatska pre biti primorana da pregovorima rešava probleme RSK nego oružanom borbom. To je, pokazće se, bila velika zabluda, koja se štetno odrazila na razvoj i borbenu izgradnju Srpske vojske Krajine. Malo se davalo na vojsku, uz napadno širenje uverenja da svet neće dozvoliti Hrvatskoj da silom rešava problem RSK i da će Savezna Republika Jugoslavija i Republika Srpska neizostavno vojno intervenisati ako se Hrvatska odluči na oružanu agresiju. Pokazće se kao prvorazredna zabluda i krajnja nerealnost očekivanje da će Srbija i SRJ ući u rat u slučaj agresije Hrvatske na RSK. Moral Srpske vojske Krajine i naroda građen je upravo na tom pogrešnom očekivanju. Otuda kasnije i tolika ranjivost morala naroda i vojske, kad se videlo da Srbija i Republika Srpska neće u vatru zbog Knina. Takva zabluda živila je i pothranjivana u svest pripadnika Srpske vojske Krajine i naroda RSK sve do pada Krajine.

U predviđenoj agresiji, realnije bi bilo očekivati da će pre biti napadnute Republika Srpska Krajina i Republika Srpska nego Savezna Republika Jugoslavija. Time bi se najneposrednije sprečilo stvaranje "jedinstvene srpske države". Zatim je direktiva za upotrebu Srpske vojske Krajine napisana tako kao da već postoji "jedinstvena (sve)srpska država SRJ" i da neko želi da je ruši. Otuda je i očekivanje agresije "na srpske zemlje" imalo za posledicu život u zabludama. Cilj agresora je bio da se razbiju snage odbrane RSK, da se što više Srba likvidira i protera sa tih prostora a ne da se ide u rat i protiv SRJ.

Treći plan upotrebe oružanih snaga RSK zadržao je isti pristup odbrani kao i dva prethodna. Opet je odbrana RSK zasnivana na zajedničkim borbenim dejstvima Srpske vojske Krajine i Vojske Jugoslavije. Tako su i dalje nastavljene zablude i zavaravanje. Tek posle pada Zapadne Slavonije, početkom maja 1995, počinje okretanje sopstvenim mogućnostima - da se Srpska vojska Krajine ustroji i osposobi za samostalno suprotstavljanje agresiji Hrvatske. Ali, za ostvarivanje ove zamisli, više nije bilo vremena. Umesto hitne podrške i pomoći da se Srpska vojska Krajine koliko-tolikо osposobi za samostalnu odbranu, ona je uvučena u borbe oko Bihaća gde se samo iscrpljivala, a na kraju još više dezorientisala i moralno otanjila.

Nepobitna je činjenica da sve vreme trajanja Republike Srpske Krajine nije postojala jasno planirana i samostalna odbrana od Hrvatske. Ni jednog trenutka nije računato da se RSK brani i odbrani sama, bez direktnog uključivanja u odbranu Vojske Jugoslavije i Vojske Republike Srpske. Postojala je stalna saglasnost za takvo vođenje odbrane RSK. I normalno je onda da je to na svoj način uticalo na odnos države RSK prema razvoju Srpske vojske Krajine. Ni u jednom trenutku država - RSK - nije verovala u mogućnost da će se sama braniti od hrvatske agresije. To je onda bitno umanjivalo angažovanje države da razvija sopstvenu vojsku. Bili su naravno u pitanju i potencijali RSK, ali presudno je bilo uverenje da se Krajišnici neće sami boriti već zajedno sa svim ostalim Srbima.

Napad Hrvatske vojske na Miljevački plato (jun 1992), na Maslenicu i Ravne Kotare (januar i februar 1993), Medak i Divoselo (septembar 1993), kao i okupacija Zapadne Slavonije (maj 1995) nisu doveli do zajedničkog angažovanja u odbrani, kako su to planovi upotrebe predviđali. I posle toga se u RSK računalo da će odsudna i presudna odbrana biti zajednička a da su ovi gubici samo opomena i upozorenje. U matici se, očigledno, računalo da će iz tih nekoliko gubitničkih lekcija Knin nešto i sam naučiti i shvatiti. A šta je trebalo da se shvati, saznaće se kad je sve bilo kasno.

DOBROVOLJCI SRPSKE VOJSKE KRAJINE

U srpskom narodu postoji pozitivna tradicija u odnosu na oslobodilačke ratove i ulogu dobrovoljaca u njima. Rat koji se vodio na prostorima bivše Jugoslavije od 1991. do kraja 1995. godine bio je za Srbe u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini oslobodilački. Nestanak Jugoslavije najneposrednije je ugrožavao opstanak Srba na prostorima Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Zato je srpski narod u celini bio zainteresovan više od drugih naroda SFRJ za opstanak zajedničke države. To je naročito bilo karakteristično za Srbe u Hrvatskoj. Verujući da će JNA sačuvati zajedničku državu i zaštiti ugrožene Srbe, oni su dobrovoljno hitali u njene jedinice. Zato se u redovima JNA, u borbama u Istočnoj Slavoniji i na prostorima SAO Krajine, u jedinicama JNA nalazilo se više hiljada srpskih dobrovoljaca. U štampi su iznošeni čak i takvi podaci da je u borbama za Vukovar i u Zapadnom Sremu učestovalo oko 10.000 dobrovoljaca. U svakom slučaju, bar 90 odsto tih dobrovoljaca činili su Srbi iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Njihov doprinos pobedama JNA i primoravanju Hrvatske na prihvatanje pregovora bio je veliki.

Mnogi krivci za rušenje Jugoslavije i onemogućavanje JNA da spreči oružanu pobunu u zemlji, a posebno oni koji su se povukli u "neutralnost" i mirno posmatrali stradanja na jugoslovenskim prostorima, sada napadno i zlonamerno poistovećuju sve dobrovoljce sa paravojskom koja je vršila zlodela - etnička čišćenja, pljačke i slično. U pitanju je podvala i laž komjom se želi prikriti odgovornost stvarnih krivaca za posledice rata koji je okončan Dejtonskim sporazumom.

Akteri politike koja je dovela sprski narod do tragedije, zloupotrebili su i tradiciju dobrovoljstva koje je duboko usađena u svest sprskog naroda. Zakonodavnom regulativom u bivšoj SFRJ nije bilo predviđeno angažovanje dobrovoljaca u eventualnom ratu. Ta činjenica korišćena je onako kako je to vladajućoj politici odgovaralo. Ona se ubrzo suočila sa otporom vojnih obaveznika da se odazivaju na mobilizaciju. Podozrenju je doprinelo i to što su građane gurali u rat a nisu hteli da proglose ratno stanje. Uz to, i zalaganje pojedinih stranaka, pre svih Srpskog pokreta obnove, protiv odazivanja na mobilizaciju, i otvoreni pozivi na dezterstvo svih onih koji su već u jedinicama, bitno je ograničavalo mogućnost odbrane srpskog naroda. Otuda je vlast odlučila da problem nepopunjenošću jedinica rešava dobrovoljcima. Takvoj odluci pogodovalo je i raspoloženje među Srbima sa prostora Hrvatske i Bosne i Hercegovine, jer su bili primorani

da se brane. Oni su i bez ičijeg poziva odlazili u jedinice JNA koje su izvodile borbena dejstva protiv hrvatske paravojske. Uključivani su u sastave jedinica JNA i Teritorijalne odbrane. Vlast, međutim, nije žurila da bilo kakvim propisima legalizuje učešće dobrovoljaca u borbi. Činjenica je, takođe, da je, među dobrovoljcima bilo i onih kojih su odbijali da se bore u sastavu jedinica JNA a rede i Teritorijalne odbrane. Takvi dobrovoljci koji su stizali na front uglavnom u organizaciji pojedinih stranaka, pre svega Srpskog pokreta obnove i Srpske radikalne stranke.

Zbog pasivnog odnosa JNA prema pobuni u Hrvatskoj i sramnog povlačenja iz Slovenije, mnogi vojni obaveznici su pružali otpor da se bore u redovima takve armije. Atmosfera nepoverenja u JNA a posebno u vojni vrh, rasla je iz dana u dan. Otuda sve brojniji zahtevi da se obrazuje srpska vojska.

Ministarstvo odbrane Srbije vršilo je "distribuciju" srbijanskih dobrovoljaca u SAO Krajinu i na front u Istočnoj Slavoniji i Zapadnom Sremu. Ta institucija se na organizovan način bavila problemom dobrovoljaca. Zato se u tom Ministarstvu i začela ideja da dobrovoljci postanu okosnica buduće srpske vojske. Procenjivalo se da u prvoj fazi dobrovoljci treba da posluže za obrazovanje srpske vojske u SAO Krajini. U drugoj fazi trebalo je konačno završiti sa obrazovanjem srpske vojske od ljudstva JNA na teritoriji Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine.

U prvoj polovini 1991. godine u SAO Krajini pristupilo se postepenom obrazovanju Srpske vojske Krajine od Teritorijalne odbrane koja je sada nosila naziv Teritorijalna odbrana SAO Krajine.

1.

Pojava dobrovoljaca na prostoru SAO Krajine, odnosno RSK, datira još od prvih sukoba JNA sa hrvatskim paravojnim sastavima i milicijom, tokom 1991. godine. Kao dobrovoljci pristizala su lica raznih kategorija i sa različitim pobudama i motivima dolaska. Trebalo se u svemu tome snaći, pa je u stvaranju srpske vojske u SAO Krajini pomagalo Ministarstvo odbrane Srbije. Proces je tekao sa nizom teškoća, pa zato na sugestiju ministra odbrane Srbije, generala Tomislava Simovića, savezni sekretar za narodnu odbranu, general Veljko Kadijević, sredinom septembra 1991. godine donosi uputstvo o prijemu dobrovoljaca u JNA. Regulisano je i definisano tim aktom ko se može smatrati dobrovoljcem i kako komande jedinica treba da postupaju oko prijema i rada sa dobrovoljcima. Posebnim aktom su regulisana prava na novčanu nadoknadu dobrovoljcima. To su jedina dokumenta kojima se Srpska vojska Krajine služila u regulisanju niza problema do kojih je dolazilo u prihvatu i radu sa dobrovoljcima.

Kako se bližilo vreme transformacije JNA u Vojsku Jugoslavije, gasile su se i aktivnosti oko prijema i upućivanja dobrovoljaca iz Srbije i Crne Gore na prekodrinske prostore. Tačku na slanje dobrovoljaca staviće vršilac dužnosti načelnika Generalštaba oružanih snaga SFRJ general-pukovnik Života Panić svojim naređenjem o prestanku rada na prihvatu i opremanju

Pripadnici jedne od brojnih dobrovoljačkih jedinica iz Srbije

dobrovoljaca, koje je izadato poslednjeg dana aprila 1992. godine. Naređenjem se tretiraju samo dobrovoljci poreklom iz Bosne i Hercegovine u vojnim formacijama JNA. Bilo je to praktično, u predvečerje povlačenja JNA iz Bosne i Hercegovine, pa otuda i takva odluka. Od tog časa, obustavljen je dalji prihvatanje dobrovoljaca i naloženo njihovo razduživanje i otpuštanje iz jedinica.

U 1992. godini odziv dobrovoljaca u Srpsku vojsku Krajine bio je neznan. Situacija se, međutim, menja u 1993. godini, posle hrvatske agresije na Maslenicu, Peruču, Divoselo... Ti događaji izazvaće veliki priliv dobrovoljaca na prostore RSK. Međutim, nedostatak adekvatnih propisa iskomplikovaće ionako delikatan rad sa njima. Dobrovoljački status se morao regulisati od strane vojne i civilne vlasti RSK. Zato Glavni štab Srpske vojske Krajine donosi akt kojim se reguliše "status dobrovoljaca - građana Republike Srbije koji učestvuju u oružanim sukobima u Republici Srpskoj Krajini posle 23. januara 1993. godine". Nijednom rečju se ne govori o statusu dobrovoljca u Srpskoj vojsci Krajine koji nisu građani republike Srbije. Time se dobrovoljci iz drugih Republika bivše SFRJ, kao i dobrovoljci iz RSK, potpuno zanemaruju. A u Srpskoj vojsci Krajine bilo je dobrovoljaca i iz drugih zemalja, pa je postojala potreba da se i njihov status bar u nečemu reguliše.

Na planu angažovanja dobrovoljaca od posebnog značaja bila je saradnja na relaciji Glavni štab Srpske vojske Krajine i Generalštab Vojske Jugoslavije. Jedan od problema koji se na toj relaciji pojavio, bilo je i postojanje velikog broja vojnih obaveznika iz RSK izbeglih na teritoriju Srbije. To je negativno uticalo na odziv dobrovoljaca građana Srbije za odlazak na ratište

u RSK. Bilo je nemoralno da vojni obaveznici, pobegli iz RSK, šetaju po Srbiji i uživaju njenu pomoć i zaštitu, a da se u isto vreme traže i upućuju dobrovoljci iz redova građana Srbije tamo odakle su izbegli oni koji su bili dužni da čuvaju svoja ognjišta. Otuda je povratak vojnih obaveznika iz RSK bila obaveza koja se nekako morala realizovati. Taj zadatak je prećutno prepušten Glavnom štabu Srpske vojske Krajine i Ministarstvu odbrane RSK. Bilo je ideja čak i da se povratak ove kategorije ljudi vrši uporedno i skupa sa dobrovoljcima koji su iz Srbije kretali na ratište. Koliko je to bilo spojivo posebna je priča.

U 1994. godini u kojoj ništa praktično nije činjeno za dovođenje dobrovoljaca. Samo povremeno su se javljali retki pojedinci, izražavajući želju da određeno vreme provedu u RSK kao dobrovoljci. Među njima je bilo najviše onih koji su dolazili sa nespornim patriotskim pobudama. To su pokazivali disciplinom i odgovornim vršenjem službe koja im je poveravana. Na manju zainteresovanost Srpske vojske Krajine za prijem dobrovoljaca bitno je uticalo potpisivanja ugovora o miru sa Hrvatskom, 29. marta 1994. godine ali i nepostojanje finansijskih i materijalnih mogućnosti za značajniji prihvatanje dobrovoljaca. Zaoštrevanje situacije na prostoru Zapadne Bosne pred kraj 1994. godine i bombardovanje aerodroma Udbina od strane avijacije NATO, pokrenuli su nanovo nekoliko talasa dobrovoljaca ka ratištu na prostorima zapadnog dela RSK. Nesporno je, međutim, da su primirja koja su garantovali međunarodni faktori, znatno umrtvila i uspavala državu RSK i njen vojni vrh. Kad je i ta zabluda uočena, u 1995. godini vidno će porasti aktivnosti oko dovođenja dobrovoljaca u Srpsku vojsku Krajine. Međutim, te aktivnosti nisu bile adekvatno organizovane. Bila je izrazito slaba koordinacija sa organima iz SRJ koji su se bavili upućivanjem dobrovoljaca u RSK. Stihijsko upućivanje nepripremljenih dobrovoljaca u Srpsku vojsku Krajine nosila je niz problema i rizika za njihovo uključivanje u borbene zadatke.

Rad komandi korpusa i Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, takođe, nije bio dobro sinhronizovan, kad je u pitanju prijem dobrovoljaca. To je izuzetno složena obaveza koja se ne može realizovati bez jedinstvenog komandovanja. Kad se stiglo dotle da je i Generalštab Vojske Jugoslavije u 1995. počeo da odbija konkretne obaveze po ovom zadatku - da ne bi bio optužen za pomaganje Srpske vojske Krajine - jasno je koliko je "bilo sati". Tu obavezu i taj patriotski zadatak preuzeila je neformalna organizacija "Odbor za odbranu Krajine" iz Beograda, koji se oslanjao na Ministarstvo odbrane Republike Srpske Krajine. Za tako delikatne i krupne zadatke, ako se računalo na neki uspeh, morali bi se angažovati uz Glavni štab Srpske vojske Krajine i Generalštab Vojske Jugoslavije i komande armija i korpusa na teritoriji Srbije i Crne Gore, i ne samo oni. Nažalost, aktuelna politika to nije dozvoljavala, suočena sa ovim što se "iza brda valjalo". Počela je priprema za novu "mirotvornu ofanzivu" pa je zato prikupljanje dobrovoljaca u 1995. godini više ličilo na dobro organizovanu opstrukciju,

nego na očekivanje da se u Srpsku vojsku Krajine dovede planiranih 10.000 ljudi. O slabom prilivu dobrovoljaca u Srpsku vojsku Krajine govorе i podaci o broju dobrovoljaca na dan 1. maja 1995. godine. Bilo ih je ukupno 310. Od toga 308 vojnika i po jedan podoficir i oficir.

Po dolasku generala Mila Mrkšića na čelo Srpske vojske Krajine, u drugoj polovini maja 1995. godine, rad na prikupljanju dobrovoljaca je intenziviran ali su rezultati bili nezadovoljavajući. Ranije propušteno nije se moglo nadoknaditi, moral je splašnjavao, a najpogubnije bilo je opadanje interesa politike u SRJ da se Krajina brani po svaku cenu. Neposredno uoči agresije Hrvatske na RSK pred operaciju "Oluja" u Srpskoj vojsci Krajine, na spisku dobrovoljaca, bilo ih je samo 441... Najviše u Ličkom korpusu 251, zatim Banijskom 103, Dalmatinskom 41 i Kordunskom 25. U ostalim sastavima dobrovoljaca je bilo od jedan do najviše desetak. Inače, dobrovoljci su tada najviše tražili odlazak u Istočnoslavonski korpus (Vukovarski) zbog blizine Srbije i očekivanja da će se u borbe koje se tu budu vodile uključiti i Vojska Jugoslavije.

2.

Najviše dobrovoljaca na prostoru RSK bilo je u januaru i februaru 1993. godine, oko 4.300 ljudi. Dobrovoljci iz toga vremena bili su heterogenog sastava pa komandovanje Srpskom vojskom Krajine nije uspelo da uspostavi nad njima neophodnu kontrolu. Bile su to najčešće sasvim različite grupe, koje su katkad pokušavale i da se međusobno nadmeću u samostalnom delovanju, bez borbenog sadejstva sa Srpskom vojskom Krajine. Sve je to rađalo brojne probleme i u suštini donosilo sitne rezultate. Iz tog perioda ostalo je zabeleženo prisustvo dobrovoljaca Srpske radikalne stranke; zatim dobrovoljaca Kosovsko-topličkog odreda, pripadnika jedinice Zeljka Raznatovića Arkan, grupe "Vukovi" sa Vučjaka, četničke jedinice Jove Ostojića, četničke jedinice Siniše Martića Štita, te dobrovoljačke grupe iz Niša, a u 1991. godini i dobrovoljaca Srpskog pokreta obnove (Srpska garda). Posebno je među svim tim jedinicama bila prepoznatljiva dobrovoljačka grupacija Kapetana Dragana.

Zeljko Ražnatović Arkan komandovao je dobrovoljcima koji su takođe imali zvučno ime - Srpska dobrovoljačka garda, zbog zaštitnog simbola koji su odabrali - zvali su ih "tigrovi". Brojno stanje ove jedinice nikada nije precizno ustanovljeno. Širila se fama o velikoj i moćnoj Arkanovoј vojski, a na ratištu ih je bilo od jedne do više četa. Dolazili su na prostor zapadnog dela RSK u 1993. godini i to u vreme agresije Hrvatske vojske na Maslenicu (januar - februar) i Medački džep (septembar). Uzimali su neposrednog učešća na benkovačkom ratištu, u borbenim dejstvima u zoni 92. brigade i 4. lake brigade na obrovačkom delu ratišta. Arkanova jedinica bila je van kontrole komandovanja Srpske vojske Krajine, ponašala se paravojno i arogantno. Nastupao je sa pokrićem iz Beograda koje mu je dopušтало "posebnost" a podrazumevalo izuzetnost, nezavisno ođ toga kako su se takozvani arkanovci ponašali.

Na ratištu zapadnog dela RSK počinili su tako i više neprihvatljivog što je spadalo i u kriminal. Među tim dobrovoljcima bilo je i međusobnog obračunavanja, sa ubistvima i ranjavanjima. Pojedini pripadnici Arkanovog sastava fizički su ponekad nasrtali na oficire i podoficire Srpske vojske Krajine, nazivajući ih kukavicama i pomagačima tobože izdajničke JNA. U isto vreme, vrbovali su najbolje vojnike i starešine iz Srpske vojske Krajine

*Zadužio Krajišnike
Kapetan Dragan*

*Problematično iskustvo
Željko Ražnatović Arkan*

za prelazak u redove Srpske dobrovoljačke garde. Neki su se zatim i poveili, što je štetilo odbrani i dovodilo do osipanja jednog broja jedinica. Bilo je više nego evidentno da Arkanova jedinica, po napuštanju teritorije Krajine, odnosi sa sobom veliku količinu naoružanja i opreme, uzete na reverse, od komandi jedinica Srpske vojske Krajine. O sudbini odnetog nikad se nije saznalo, a kasnije intervencije za povratak zaduženog naoružanja i opreme stizale su i do predsednika Skupštine Srbije, ali su ostale bez odgovora.

Ne osporavajući koristan doprinos Arkanove jedinice, naročito u 1991. godini, u početnim borbenim dejstvima, postojanje i delovanje Srpske dobrovoljačke garde narednih godina nije koristilo Srpskoj vojsci Krajine. Ova jedinica nikad i ni po koju cenu nije prihvatala stavljanje pod kontrolu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Otuda se na nju nije ni moglo računati, niti uticati. Arkanovci se koriste nazivom "specijalne jedinice Srpske vojske Krajine", ali samo u cilju legalizacije onoga što čine. Sve u svemu, ta jedinica nije ništa činila i učinila u funkciji potreba Srpske vojske Krajine, jer su njeni zadaci bili ugrađeni u planove onih koji su Arkanu bili naredbodavci. Otuda je Arkanova paravojska i predstavljala krupan problem, ali ne Srpske vojske Krajine, nego određene politike, i to one koja je

stvarana daleko od teritorije RSK. Na Arkana se nikada nije moglo računati, jer su na njega računali neki drugi, a ne komanda Vojske RSK.

O Kapetanu Dragatu i njegovim specijalcima ispričano je mnogo priča sa više ili manje romantične. Tako se svesno i planski stvarao mit o nenadmašnom specijalcu koji čini čuda. On se zaista po mnogo čemu i razlikuje od svih drugih koji su u proteklom ratu stekli zvučno ime. I on je imao jedinicu, ali je ona bila legalna i najbolja u Srpskoj vojsci Krajine. Bila je na brojnom stanju Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Legalni organi vojske su planirali upotrebu "Draganove vojske" i, kako se narodski kaže, hranili je odevali i verovali u nju. Kapetan Dragan nije ni želeo da stvara svoju vojsku, koja bi od njega zavisila. Trudio se da ono što zna primeni u obuci i upotrebi vojske. Izvan toga, koliko se o njemu moglo sazнати, kretao se između onih koji ga nisu želeli ni cenili i onih koji su verovali u Kapetana Dragana, i poštovali to što je radio.

Snedan Daniel, alias Kapetan Dragan, je državljanin Australije a dolaskom u RSK dobio je i državljanstvo SFRJ. Rođen je 12. decembra 1954. godine u Beogradu, u porodici Vasiljković. Emigrirao je 1970. godine u Australiju. Pre emigriranja živeo je u Rijeci, Boru i Beogradu. U Australiji završava nižu i srednju vojnu školu, zatim i oficirsku. Postaje specijalac za padobranstvo, autonomno ronjenje, alpinizam i sportsko vazduhoplovstvo. U SAD završava najviše kurseve za artiljerijska i diverzantska dejstva. Napredovao je do čina kapetana. Demobilisan je 1985. godine. U SFRJ dolazi kao predstavnik i suvlasnik privatne američke avio kompanije "Snedan INC". U kontaktu sa pojedinim oficirima govorio je da je bio instruktur za šesnaest raznih specijalnosti. Oni koji su ga bolje upoznali, mogli su se uveriti u njegove izuzetne sposobnosti za neke od pominjanih.

Njegov nastup u Krajini bio je, takođe, specifičan. Nije priznavao pravo bilo kome da mu komanduje ali je uvažavao postojanje više komande. Kontaktirao je sa predsednikom Vlade RSK Zdravkom Zečevićem i predsednikom Milanom Martićem. U Glavni štab Srpske vojske Krajine je došao kada mu je nešto trebalo, ili kad je želeo da nešto predloži. Obraćao se samo komandantu. Smatran je za čoveka koji radi po zadacima Službe državne bezbednosti Srbije, i da su mu lično prepostavljeni Jovica Stanišić i Radmilo Bogdanović. Od njih je i dobio zadatak da se bavi obukom dobrovoljaca. Uz pomoć medija, ali i zahvaljujući njegovom ponašanju, brzo je stvoren imidž Kapetana Dragana, a onda i neka vrsta legende o njemu i njegovim "knindžama", po asocijaciji i uvezivanju dva pojma - Knin i nindža ratnici.

Otuda su Kapetan Dragan i njegova jedinica u Srpskoj vojsci Krajine bili "maskirani" određenim velom tajnosti. Njegovoj jedinici davani su namerno i atributi koji ne stoje, te su kružile priče sa mnogo preveličavanja. Jedinicu Kapetana Dragana činili su inače vojnici, dobrovoljci sa teritorije RSK. Manji deo poticao je sa teritorije SRJ. Kapetan Dragan ih je obučavao i pripremao za zadatke izviđačkog i diverzantskog karaktera, koji su potom i izvršavani.

Centar za obuku i za stanovanje bio je u selu Bruška a nosio je naziv "Alfa". Postojali su programi koji su mogli da se savladaju za 3, 7 i 30 dana, a realizovali su ih instruktori koje je birao i pripremao Kapetan Dragan.

Jedinica Kapetana Dragana imala je svoj "imidž" i visoko je kotirala u narodu i među pripadnicima Srpske vojske Krajine. Smatrana je elitnom. Odlikovala se visokom disciplinom u svakom pogledu. Bila je najdisciplinovanija jedinica u Srpskoj vojsci Krajine. Njeni pripadnici su određene borbene radnje uvežbavali do automatizma. I dičili su se pripadnošću specijalcima Kapetana Dragana, što je još više jačalo i učvršćivalo njihov borbeni moral. Među njima je bilo dovoljno vrsnih i odvažnih specijalaca koji su, po potrebi, izvršavali i krajne delikatne zadatke u pozadini Hrvatske vojske. Posebnu popularnost među Kapetanovim specijalcima uživale su žene dobrovoljci. Njihovo postojanje pozitivno je delovalo na vojnike i stanovništvo, jer su, bez preterivanja predstavljale ponos Srpske vojske Krajine i naroda u RSK. Iz nekih razloga kasnije će se ugasići ta jedinica, a u centru će ostati nekoliko žena na dužnosti instruktora i pomoćnog osoblja.

Jedinica Kapetana Dragana je predstavljala deo Srpske vojske Krajine i nije delovala mimo sistema komandovanja, iako je on sam, kao starešina, u Srpskoj vojsci Krajine bio - paravojnik. Mora mu se, međutim, priznati da se lično trudio da mu jedinica ne deluje kao paravojska.

Uloga Kapetana Dragana nikada nije analizirana u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine niti je spominjan u analizama morala, borbenih dejstava, borbene gotovosti, planiranja razvoja i slično. Na to je uticala, pre svega, njegova specifična pozicija.

Oni koji su ga bolje poznavali, cenili su ga i poštovali prvo kao čestitog čoveka i velikog srpskog patriota, a onda kao oficira koji dobro poznaje sitnu taktiku i koji poštuje i voli svoje vojnike i starešine. Uostalom, o njemu kao vojniku najbolje govori činjenica da je organizacija života i borbe ne obuke u Centru "Alfa" u Bruškoj bila uvek primerena i najbolja u celoj Srpskoj vojsci Krajine. Imponovala je disciplina i red, kao i maksimalno angažovanje svih ljudi u Centru.

3.

Analiza dolaska dobrovoljaca na prostore zapadnog dela RSK pruža više činjenica po kojima se može suditi o odnosu prema odbrani Srba u Hrvatskoj. Masovan odziv dobrovoljaca bio je samo u 1993. godini. Kasnije, u 1994. i 1995. godini, odziv je bio beznačajan. To se objašnjava i činjenicom što se u početku verovalo da će Srbe u Krajini po svaku cenu braniti i Vojska Jugoslavije.

U 1993. godini na prostorima zapadnog dela RSK boravilo je oko 4.300 dobrovoljaca, od kojih je, po mestu rođenja oko 55 posto iz Srbije. Najviše je među njima rođenih u Vojvodini (40 posto), pa u užoj Srbiji (bez Beograda, Kosova i Vojvodine) preko 33 posto. Među dobrovoljcima iz Srbije, oko 22 posto bilo je rodom iz Beograda i okoline.

Devojke dobровољци na sanitetskoj obuci

Posle Srbije, najviše je dobrovољaca rođenih na prostorima predratne Hrvatske, preko 19 posto, zatim slede oni koji su rođeni u Bosni i Hercegovini, oko 6 posto. Iz Crne Gore bilo je poreklom više od 1 posto dobrovољaca, a iz inostranstva više od 2 posto. Za 16 posto dobrovољaca nije utvrđeno mesto rođenja.

Prosečna starost dobrovољaca bila je 32,4 godine. Dobrovољaca mlađih od 20 godina bilo je 6,3 posto. Među njima su bila i 54 dobrovољaca mlada od 18 godina. Od 20 do 49 godina bilo je 87 posto dobrovољaca (od 20 do 29 godina je 36 posto, a od 30 do 49 godina 5 posto). Dobrovољaca sa 50 i više godina bilo je 7 posto. U ovoj kategoriji nalazilo se 35 dobrovољaca starijih od 60 godina. Bilo ih je nekoliko i sa više od 70 godina starosti. Među dobrovољcima se nalazilo 43 posto onih koji su pre dolaska u zapadni deo RSK učestvovali u ratu prosečno po 7,57 meseci.

Evidentirano je i 343 žene dobrovољaca koje su u 1993. godini učestvovali u borbenim dejstvima na ratištu zapadnog dela RSK. Po mestu rođenja najviše ih je iz Vojvodine 15,5 odsto, zatim iz predratne Hrvatske 14,5 posto. Rodom sa prostora uže Srbije (bez Vojvodine, Kosova i Beograda) bilo je 10 odsto žena dobrovољaca. Rodom sa teritorije Beograda bilo je 8 posto žena dobrovољaca. Najviše žena dobrovољaca otišlo je na ratište sa područja Beograda (16 posto). Prosečna starost žena dobrovољaca bila je 32 godine. Među njima je 18 posto mlađih od 20 godina. Maloletnica je 6 posto. Od 20 do 29 godina starosti je 38 posto a od 30 do 49 godina je 43 posto. Pedeset i više godina je imalo 8 posto žena dobrovољaca. Najstarija žena dobrovољac je rođena 1934. godine, po zanimanju medicinska sestra, penzioner. Prethodno je tri puta boravila na ratištu.

U ukupnom broju dobrovољaca žene učestvuju sa 11 posto, što znači da je svaki deveti dobrovољac žena. Među ženama dobrovољcima 2,5 posto

bile su strankinje. U borbenim dejstvima svaka 43 žena dobrovoljac je poginula. U ukupnom broju poginulih dobrovoljaca žene učestvuju sa 4,5 posto. Ili svaki 23 poginuli dobrovoljac je - žena.

U navedenoj analizi obuhvaćene su žene kojima je priznavan status dobrovoljca, što ni približno ne ocrtava pravu ulogu žena u Srpskoj vojsci Krajine. Sliku o doprinosu žena Srpske vojske Krajine upotpunjaju podaci iz izveštaja sa početka 1994. godine koji je sačuvan u arhivi Glavnog štaba Srpske vojske Krajine.

Trećeg februara 1994. godine u 18. brigadi (Lički korpus) bilo je 110 žena vojnika. U jedinicama Kordunskog korpusa 5. februara 1994. godine bilo je 1.000 žena vojnika. U 11. brigadi ovog korpusa bilo je čak 200 žena vojnika. U Banijskom korpusu 6. februara evidentirano je 219 žena. U Zapadnoslavonskom korpusu 7. februara bilo je 940 žena vojnika. Njih 700 bilo je obučeno u rukovanju naoružanjem. U 45. brigadi (Vukovarski korpus) 8. februara nalazilo se 20 žena na vojničkim dužnostima.

Opšta je ocena da su žene dobrovoljci bile znatno disciplinovanije od svojih saboraca dobrovoljaca. Njihovo prisustvo u jedinicama često je pozitivno uticalo na vojničko držanje muškaraca.

Medu dobrovoljcima na prostoru zapadnog dela RSK u 1993. godini bilo je 4 posto stranaca. Najviše je Rusa (49 posto), pa Bugara (17 posto). Slede učešće Makedonaca sa 13,8 posto, Rumuna 5,5 posto, Grka i Ukrajinaca (po oko 4 posto) i 0,76 posto Poljaka. Medu dobrovoljcima je 4 posto Srba koji imaju strano državljanstvo.

Prosečna starost dobrovoljaca stranaca bila je 30 godina. Mladih od 20 godina bilo je 6 posto. Medu njima su bila i dva maloletnika. Od 20 do 29 godina starosti je 51 posto, a od 30 do 49 godina 42 posto. Samo jedan dobrovoljac stranac imao je više od 50 godina (rođen 1926. godine).

Medu dobrovoljcima strancima 6 posto su bile žene. U borbenim dejstvima poginulo je 2,28 posto dobrovoljaca - stranaca.

Dobrovoljci Srpske vojske Krajine u 1993. godini dali su značajan doprinos odbrani srpskog naroda, o čemu govore i podaci o poginulim. Oko 6 posto svih poginulih pripadnika Srpske vojske Krajine su dobrovoljci. Svakih 19. poginuli je dobrovoljac.

Tokom 1993. godine dobrovoljci su činili i do 15 posto od ukupnog broja pripadnika Srpske vojske Krajine.

PORAZI BEZ OTREŽNJENJA

U 1993. godini Srpska vojska Krajine biće prinuđena da ratuje i da se brani od nekoliko uzastopnih napada Hrvatske vojske, koja je bez kazne kršila Vensov plan. Početkom te godine, u januaru i februaru, a zatim u septembru, Srpska vojska Krajine doživela je niz iznenađenja koja je platila porazima. Oni su uz to, ostavili i toliki negativan uticaj da su i kasnije uticali na nove poraze odbrane RSK. Nažalost, državni i vojni vrh RSK iz tih poraza u 1993. godini nisu izvukli adekvatne zaključke i pouke.

Mnogi poznavaci stanja i suštine sukoba između Hrvatske i RSK smatraju da je 1993. godina bila presudna za krajnji ishod koji se desio avgusta 1995. Nesporno je da Hrvatska u 1993. godini nije imala mogućnosti da silom savlada otpor Srba u Krajini. Tada jednostavno nije imala vojsku koja bi mogla postići tako krupan rezultat. U isto vreme ni situacija u Bosni i Hercegovini nije bila povoljna za Hrvatsku, jer među Muslimanima i Hrvatima nije bilo nikakvog borbenog savezništva. Čak naprotiv, mogla se očekivati i eskalacija u međusobnim konfrontacijama. Uz to Zagreb procenjuje da je te 1993. godine još bilo moguće da se Srbija i SRJ oružanom silom umešaju u rat koji bi se vodio između Hrvatske i RSK. U tom slučaju Srbi u RS imali bi "sve ključeve" rata u svojim rukama. Zato Hrvatska u prvi plan istura diplomatiju. Tajnim pregovorima i lažnim obećanjima zavarava Slobodana Miloševića i Radovana Karadžića, kupujući vreme za pripreme Hrvatske za odlučujući rat sa Srbima na teritoriji RSK. Što je vreme više prolazilo, bitno se smanjivala mogućnost mešanja Vojske Jugoslavije i Vojske Republike Srpske u rat između Hrvatske i RSK. Strpljenje i postupnost pokazalo se kao najbolje rešenje za Hrvatsku, koja je, uz sve navedeno očekivala podršku međunarodnog faktora, uključujući i NATO. Zato se Hrvatska 1993. i odlučivala samo na ograničene napade i diplomatiju. Znali su da se na ograničene napade neće reagovati svom žestinom iz Srbije (i SRJ) a RSK će se iscrpljivati i trošiti. U to su ih ubedile i ukupne srpske reakcije.

Posle agresije na Miljevački plato (21. juna 1992. godine) Hrvatska je tada shvatila da se napadima "korak po korak" bez većeg rizika mogu zauzimati delovi RSK.

Hrvatska je kraj 1992. godine dočekala sa deblokiranim Dubrovnikom, učvršćenim pozicijama u Hercegovini i sa povoljnim rasporedom svojih snaga u Bosni prema muslimanskoj strani. Iz toga je i rezultirala povoljnost za preduzimanje novih oružanih akcija radi popravljanja svog ukupnog položaja. Uz to, Hrvatska je mogla da računa i na prečutnu saglasnost međunarodnog faktora, pa je zato krajem 1992. godine i pristupila pripremama za

širu oružanu akciju na prostoru Severne Dalmacije. Za neposredan cilj izabrani su Maslenica, aerodrom Zemunik i kompleks naselja i objekata na tom prostoru i na liniji fronta od Novigrada zaključno sa Obrovcem i njegovim velebitskim zaleđem. Franjo Tuđman je 5. januara 1993. godine postavio zadatak Glavnom stožeru da srpske snage odbaci što dalje od Zadra i komunikacije koja izvodi ka Šibeniku i Splitu. U tom cilju planirana je napadna operacija "Maslenica". Njen cilj bio je da se otkloni opasnost od očekivanog presecanja Hrvatske na dva dela upravo u rejonu Maslenice. Pripreme za tu operaciju izvedene su u najvećoj tajnosti.

Prvo je, u rejon Nina prikriveno dovedena 4. gardijska brigada. Ona je određena za udarnu snagu u planiranoj operaciji. Pripremljene su zatim prva, druga i deveta gardijska brigada, zatim 112., 113. i 133. brigada i sve domobranske jedinice i jedinice MUP sa šire teritorije Zadra i Gospića. U pripremu i izvođenje operacije "Maslenica" uključeni su, uz generala Janka Bobetka i mnoge druge Tuđmanove uzdanice: Zeljko Tomljenović (koordinirao jedinicama MUP), Ante Gotovina, Mirko Norac, Ivan Cermak, Mladen Markač, Imre Agotić, Franjo Feldi.

Napad je počeo 21. januara 1993. godine i intenzivno je trajao četiri dana, posle čega je hrvatska vojska ovladala Maslenicom, Zemunikom i novigradskim zaleđem. Napad Hrvatske vojske je zaustavljen na liniji sela Kašić - Paljuv - Mala Bobija. Kao pojačanje hrvatskim jedinicama prebačena je helikopterima iz Osijeka jedna bojna 123. gardijske brigade. Prema svedočenju generala Janka Bobetka helikopteri su jedinicu prebacili za oko tri sata. Tako su Hrvati, na dostignutoj liniji mogli da pristupe učvršćivanju i ojačavanju, kako bi predupredili moguće srpske kontranapade.²

Na tom prostoru se nalazio i jedan francuski bataljon iz sastava Unprofora. Bio je lociran u selima Crno i Murice i sasvim zatečen i iznenaden hrvatskim napadom na Srbe, pa su zato i pobegli, ostavljajući opremu i materijalno-tehnička sredstva.

Hrvatska vojska je pretnjama navela Unprofor na pasivno posmatranje i nereagovanje na narušeno primirje koje je garantovao Vensov plan. Unprofor je zatim učestvovao u pritisku na Srpsku vojsku Krajine da prihvati prekid vatre u času kad je to Hrvatima odgovaralo. Zahtevali su i dobili pravo da se nalaze neposredno uz srpske jedinice, kako bi ih kontrolisali i sprečavali da otvaraju vatru i pripremaju protivakcije prema hrvatskoj vojsci.

Glavni štab Srpske vojske Krajine je uočavao da hrvatska vojska na zadarском prostoru vrši određene pripreme, ali se nije ni pomisljalo da bi moglo doći do napada. Verovalo se da to Unprofor neće dozvoliti. Za svaki slučaj, Glavni štab Srpske vojske Krajine je upozorio Generalštab Vojske Jugoslavije o aktivnostima hrvatske vojske prema Severnoj Dalmaciji, a 17. januara (pet dana pre početka napada na Maslenicu) naredio je preduzimanje priprema u jedinicama Dalmatinskog korpusa. Naređeno je ukopavanje manjih sastava koji su bili mobilisani. Istim naređenjem

naglašeno je da se "za sada ne mobilišu druge jedinice", ali da se radi na pripremi opšte mobilizacije. Komandi korpusa se skreće pažnja "da je držanje mobilisanih jedinica bez planskog angažovanja najbolji put za kompromitovanje vojske".

U to vreme samo je mali broj jedinica i korpusnih jedinica bio mobilisan. Nesporno je da Glavni štab pogrešno ceni situaciju kada zaključuje da nema potrebe da se mobilišu druge jedinice. Za ono što je usledilo koji dan kasnije bilo bi nedovoljno da je izvršena mobilizacija celokupnog sastava Dalmatinskog korpusa. Stavljanje Dalmatinskog korpusa samo u povišeni stepen borbene gotovosti, a bez mobilizacije, nije se moglo sprečiti ono što je usledilo.

Naređeno je da granične jedinice Dalmatinskog korpusa odmah poseduju granicu, da se mobiliše Komanda korpusa i sve potrebne komande pučkova i brigada. Naređena je i mobilizacija mehanizovanog bataljona iz 75. brigade i pripreme za mobilizaciju 92. benkovačke brigade. Sve komande brigada izašle su na komandna mesta.

U toku 19. januara, komanda korpusa saznaće da je stanje u 75. brigadi (Drniškoj) znatno slabije nego u drugim jedinicama, zbog katastrofalno lošeg odziva vojnih obaveznika. Od pozvanih 33 oficira odazvalo se samo 5, od 21 podoficira, 9, a od 413 vojnika došlo je samo 13. Ovako slab odziv odraz je stanja u kome se nalazilo područje Krajine posle gubitka Miljevačkog platoa. Reč je o ljudstvu koje je pretrpelo gubitke u porazu tokom borbi za Miljevački plato.

O sporosti i pogrešnom radu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine govori i činjenica da će tek 22. januara, na dan početka hrvatskog napada, Ličkom korpusu biti naređeno da pristupi formiranju motorizovanog bataljona, radi upućivanja u rejon Obrovca kao pomoć Dalmatinskom korpusu. Umesto da je napad hrvatske vojske dočekan sa mobilisanim Dalmatinskim i Ličkim korpusom, Glavni štab Srpske vojske Krajine pokreće manje sastave iz drugih korpusa ka zoni odgovornosti Dalmatinskog korpusa.

U toku 22. januara Glavni štab Srpske vojske Krajine izdaje više parcijalnih naređenja za stabilizaciju odbrane. Tek trećim naređenjem uslediće zadatak za mobilizaciju dve brigade i jednog artiljerijskog diviziona. Logično je bilo da se bar ovog dana naredi opšta mobilizacija kad to već nije ranije učinjeno.

Očekivalo se da će Hrvatska vojska u jutarnjim časovima 23. januara izvršiti napad radi zauzimanja masleničkog mosta i aerodroma Zemunik. Zato je od komande Dalmatinskog korpusa zatraženo da stvori rezervu radi protivnapada u cilju povratka izgubljenih položaja, ako do toga dode. U 18 časova, 22. januara, komanda Dalmatinskog korpusa traži da se "gotovim i mobilisanim snagama krajnje uporno brane pravci koji izvode ka Benkovcu i Kninu" i da se ubrzano nastavi mobilizacija. Od 75. i 2. brigade zatraženo je da stvore "jaku rezervu jačine dva bataljona". Komandi 92.

Patrola VRSK u Karinskom zalivu

brigade je postavljen zadatak da stvori rezervu ojačanog bataljona u gotovosti za izvođenje protivnapada. Komandant ovog korpusa, Milan Đilas, odlučuje se da nastavi odbranu pravaca koji izvode ka Benkovcu i Kninu i da izvrši protivnapad na pravcu Smilčić- Kašić- Islam Latinski, radi blokiranja neprijatelja i povratka izgubljenih položaja. U cilju realizacije navedene odluke komandant korpusa ojačava 92. brigadu sa rezervama 75. i 2. brigade. Ova brigada dobija više zadataka: (1) da uporno brani aerodrom Zemunik; (2) da brani pravce Galovac - Škabrnja - Donji Biljani; Biograd - Polača - Benkovac i Stankovci - Pristeg - Miranje; i da (3) izvrši protivnapad na pravcu Smilčić - Islam Grčki - Islam Latinski. Sve druge jedinice ostaju u odbrani na položajima gde se nalaze.

Da bi izvršio dobijeni zadatak, komandant 92. brigade (Benkovačke) obrazuje borbenu grupu od jednog motorizovanog i jednog mehanizovanog bataljona za napad na prvcima Kašić - Islam Latinski; Smilčić - Paljuv i Podgradina - Novigrad.

Karakteristično je da Glavni štab Srpske vojske Krajine rešenje problema nastalog hrvatskom agresijom 22. januara traži samo preko Dalmatinskog korpusa. Komanda tog korpusa traži rešenje samo preko 92. brigade. A njena opet traži od borbene grupe, sa dva bataljona da ostvari ideje komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, odnosno komande Dalmatinskog korpusa. Tako, praktično, glavni zadatak izvršavaju nedovoljne snage, a većina se zadržava u odbrani i tamo gde nema napada hrvatske vojske.

O reakcijama jedinica Dalmatinskog korpusa na napad Hrvatske vojske tokom 22. januara može se suditi po izveštaju komande korpusa koji je upućen u Glavni štab Srpske vojske Krajine.

O neprijatelju se u izveštaju, između ostalog, navodi: "Ustaške snage, nakon višednevne koncentracije i grupisanja na širem prostoru zapadnog dela Ravnih Kotara i Novigrad - Paklenice i grebena Velebita, u 7,10 č su izvršile artiljerijski i minobacački napad na Maslenicu. Artiljerijsko-minobacačkim dejstvima, uz upotrebu višecevnih bacača raka, nastavljena su dejstva po rejonima: Novigrad, Podgradina, Paljuv, Islam Grčki, Islam Latinski, Zeleni hrast, Kašić, Biljane kosa, Goleš, Zemunik Gornji, Ražaljeva Glava, Smoković i aerodrom Zemunik. Dejstvo artiljerije je prestalo u 09.30 časova sa jednovremenim paljenjem tenkovskih motora u rejonima Raštan i Zelenog hrasta. U rejonu Zelenog hrasta su zatim pokrenuti tenkovi i posednut polazni položaj (na oko 800 m ispred našeg prednjeg kraja), uz istovremeno otvaranje vatre iz tenkovskog naoružanja. U 09.30 časova ustaše su pokrenule pešadiju koja je zaustavljena na liniji Suhovare - Zeleni hrast.

U 10.00 časova pokrenuta je tenkovska jedinica iz rejona Šepurine ka Islamu Grčkom.

Kao reakcija na dejstvo neprijatelja naređena je opšta mobilizacija 92. brigadi (Benkovačkoj) i 4. brigadi (Obrovačkoj). U ostalim jedinicama korpusa naređena je mobilizacija samo određenih bataljona - diviziona i drugih četnih sastava."

Sudeći po izveštajima iz jedinica, prvog dana hrvatske agresije nije bilo adekvatnih reakcija Srpske vojske Krajine. Pasivnost, oklevanje i neizvesna očekivanja, išla su na ruku neprijatelju.

Tokom 23. januara Glavni štab će izdati naređenje za mobilizaciju svih jedinica Srpske vojske Krajine. Iz naređenja se, pored ostalog, moglo saznati da se glavne snage neprijatelja grupišu na pravcima koji iz Zadra izvode ka Obrovcu i Benkovcu. Do 20 časova 22. januara 1993. agresor je uspeo izvršiti prodore na pravcu Posedarje - Novigrad i izbiti na liniju Suhovare - Islam Grčki, isključno zaseok Rezani, isključno s. Paljuv - Novigrad. Na ostalim pravcima napad agresora je uspešno odbijen. Dejstvovanje je i haubicama, kao i višecevnim bacačima raka. Glavni štab Srpske vojske Krajine očekuje da će ujutru, 23. januara biti nastavljen hrvatski napad svežim snagama, s ciljem da se odseku naše snage na prostoru Ravnih Kotara i Zemunika, uz očekivanje da će na ostalim prostorima neprijatelj izvršiti mobilizaciju i preći u opšti napad radi rasecanja teritorije RSK. Pоказаće se, međutim, da je takva procena bila pogrešna, posebno kada je reč o "opštoj mobilizaciji" i "rasecanju" teritorije RSK.

Nepotpuna je i netačna ocena toka neprijateljskih i dejstava Srpske vojske Krajine u toku 22. januara. U njoj se kaže da su "snage Dalmatin-skog korpusa uspešno izvodile odbranu pravca Ravanjska - Maslenica - Obrovac i pravca koji iz Zadra i Biograda n/m izvodi ka Benkovcu i Obrovcu. Snagama neprijatelja su naneti znatni gubici (uništena 3 tenka i veći broj poginulih i ranjenih ustaša)". Međutim u toku 22. januara jedinice korpusa nisu uspele da urade mnogo toga. Što bi zaustavilo hrvatski

napad. Slaba mobilizacija, loše pripreme i neadekvatno pregrupisavanje presudiće krajnjem ishodu u narednih dva-tri dana. Praktično Glavni štab Srpske vojske Krajine je naređenje o mobilizaciji izdao sa zakašnjenjem od najmanje sedam dana. O toku borbenih dejstava 23. januara može se sudići na bazi sadržaja izveštaja komande Dalmatinskog korpusa koji je poslat u Glavni štab Srpske vojske Krajine. Prema navedenom izveštaju neprijatelj je u toku 23. januara dovodio nove snaga. Opšti napad je počeo u 15 časova na pravcu Seline - Ravanjska, i to tenkovima i uz podršku artiljerije. Na pravcu Šibenik - Skradin u selu Bićine otkriveno je prisustvo oklopnih snaga, a na pravcu Muć - Ružić dovođenje snaga jednog bataljona. Na pravcu Sinj - Peruča primećeno je dovođenje jedne brigade.

Da Glavni štab Srpske vojske Krajine misli samo na odbranu i da очekuje velike prodore Hrvatske vojske, može se zaključiti iz naređenja, od 24. januara koje je otišlo u sve korpuze. Njime se sve jedinice obavezuju da izvrše utvrđivanje i zaprečavanje na svim pravcima. Pritom se traži da se skloništa i zakloni urade u trećem stepenu. Komanda Dalmatinskog korpusa izvestila je da su "u jutarnjim satima ustaše otvorile vatru iz svega raspoloživog naoružanja, po položajima u rejonu Islam Grčki, Kašić, Ravanjska i aerodrom Zemunik. Napad je nastavljen na početnim pravcima". Ostale komande korpusa poslale su izveštaje u kojima nema valjanih podataka o aktivnostima neprijatelja. Sve u svemu, podaci o neprijatelju su takvi da se ne može ni naslutiti da je on na zadarskom području već izvršio veći deo zadatka.

O žestini dejstva neprijatelja da se naslutiti u delu izveštaja koji se odnosi na "naše snage". Tako komanda Dalmatinskog korpusa izveštava da su snage korpusa "zbog velike ofanzive ustaša i iscrpljenosti jedinica u vrlo teškom položaju". Zahteva se od Glavnog štaba Srpske vojske Krajine "hitna pomoć u ljudstvu, inače se neće moći zadržati postojeće pozicije".

Komanda Obrovačke brigade izvestiće komandu Dalmatinskog korpusa, 26. januara, o stanju na liniji Velika Bobija - Mala Bobija - Visoka Glava - Marune, i da je u toku 25. januara u tu zonu odgovornosti stigao Zeljko Ražnatović Arkan sa svojim ljudima. On je usput po selima kupio i doterao na položaje one koji su napustili svoje jedinice.

U toku 26. januara neće biti značajnijih podataka o neprijatelju. Komanda Ličkog korpusa ukazuje na "nedosledno ponašanje snaga Unprofora koje su prvo posele širi rejon hidroelektrane Peruča sa dve čete, a zatim u toku dana sukcesivno izvukle te čete, prepustajući odbranu hidroelektrane grupi svojih vojnika, koji strogo kontrolišu i sprečavaju aktivnosti jedinice korpusa u tom rejonu".

Tokom dana dolazi do pokreta jedinica iz drugih korpusa ka severnoj Dalmaciji. Na benkovačkom ratištu, uz "arkanovce", stiže i 600 boraca iz Lapačke brigade. Glavni štab Srpske vojske Krajine uviđa problem nepovezanosti akcija. Radi sinhronizacije dejstva, 27. januara izdaje direktivu pod šifrom "Čelik". Može se na osnovu tog dokumenta zaključiti i kako

Glavni štab Srpske vojske Krajine vidi rezultate hrvatske agresije, započete 22. januara 1993. godine. Tako se ocenjuje da su "oružane snage Hrvatske u zoni Dalmatinskog korpusa ostvarile uspeh taktičnog značaja, zauzimanjem širih rejona aerodroma Zemunik, Masleničkog mosta i Novigrada". Potom je neprijatelj, "usled snažnog otpora i aktivnih dejstava jedinica Dalmatinskog korpusa i pretrpljenih gubitaka, istrošenih rezervi i gubljenja morala, prešao u odbranu." Zatim se navodi da neprijatelj na pravcima Sinj - Peruća i ka Drnišu, Kistanju i Benkovcu izvodi provokativna dejstva, s ciljem da učvrsti dostignutu liniju i ponudi primirje. O aktivnostima neprijatelja prema zonama odgovornosti drugih korpusa nema ništa što bi potvrđivalo ranije očekivanje Glavnog štaba o akciji hrvatske vojske da silom ovlada određenim prostorima RSK, radi povoljnije pozicije u traženju političkog rešenja.

Srpskoj vojsci Krajine je postavljen zadatak da "energičnim dejstvima razbije i protera ustaše sa dela teritorije Severne Dalmacije" i da "krajnje upornom odbranom na drugim prostorima spreči agresiju na RSK". Zatim se navodi da će "Vojska Republike Srpske i Vojska Jugoslavije, u skladu sa razvojem situacije, učestovati u sprečavanju agresije Hrvatske vojske na RSK".

Komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine je odlučio da angažovanjem dela snaga 7. i 15. korpusa razbije i uništi neprijatelja na teritoriji Severne Dalmacije i povrati izgubljeno, a angažovanjem Srpske vojske Krajine u celini, da odsudnom odbranom spreči dalju agresiju Hrvatske vojske i zauzimanje i najmanjeg dela srpskih teritorija. Po ovoj odluci, Dalmatinski korpus ima zadatak da izvrši protivnapad na pravcu Smilčić - Kašić - Islam Grčki a po izbijanju na liniju Paljuv - Podgradina da sadejstvuje snagama koje izvode protivnapad na pravcu Obrovac - Marune - Jasenica - Ravanska. Od Dalmatinskog korpusa se zahteva da bude u gotovosti za protivnapad ka Pirovcu i Skradinu. Snagama na cetinjskom pravcu naloženo je "čvrsto držanje brane Peruća i zaštita bokova s pravca Svilaje i Dinare." Ostali korporusi dobili su formalne zadatke, koji se mogu nazvati i zadacima za "mirovanje i čekanje".

Odluka komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine bazira na pogrešnoj proceni dejstava Hrvatske vojske i njenih ciljeva u ovoj operaciji. Ne uvažava se čak ni ono što se zove - pravo stanje u kojem se nalazi Dalmatinski korpus, a pogotovo njegove mogućnosti da izvrši zadatke koje je dobio. Zanemaren je faktor vremena. Nije shvaćeno da je hrvatska vojska u času izdavanja direktive već ostvarila postavljeni cilj ili da je pred postizanjem onoga što je želela da ostvari. U vreme donošenja direktive "Čelik", bilo je bitno ono što se moglo uraditi za dva do tri dana, a ne posle 10 ili više dana.

Da bi se direktiva realizovala, Glavni štab je naredio komandi Dalmatinskog korpusa da iz dodira sa hrvatskom vojskom izvuče Lapačku brigadu (103. pešadijska) i da je očisti od ljudstva koje se defetistički ponašalo.

Zatim da obrazuje rezervu jačine bataljona, i da u Obrovačkoj brigadi (4. laka brigada) formira borbenu grupu za napad na pravcu Obrovac - Jasenice - Rovanska.

Glavni štab se na taj način upustio i u one zadatke koji su u nadležnosti komandanta korpusa i njegovog štaba. Moralno rasulo u Lapačkoj brigadi više govori o stanju u celoj Severnoj Dalmaciji nego u toj samoj jedinici, što se znalo i uočavalo i pre hrvatske akcije.

Glavni štab će požuriti da već 28. januara uputi i drugo naređenje komandi Dalmatinskog korpusa. Zahtevaće i držanje brane Peruče po svaku cenu. Traženo je zatim da se pouzdanim snagama zameni Cetinska četa, koja je branila Peruču. To je ujedno i dokaz da je Glavni štab tek toga dana

Srpska odbrana na položaju kod Kašica

shvatio da Hrvatska vojska priprema napad na Peruču. Reagovaće i trećim naredenjem u istom danu, tražiće od komande Dalmatinskog korpusa da se "na obrovačkom pravcu formira taktička grupa broj 2 (TG-2) mešovitog sastava (delovi 4. luke brigade, 9. brigade, milicije, i od jednog voda iz Arkanove jedinice). Toj taktičkoj grupi dat je zadatak da "ovlada primorskom padinom Velebita (prostorima Mala Bobija, Sveti Brdo, Gola Glavica) a zatim rejonima Jasenka, Maslenica i Rovaska". Za njihovu podršku zadužena je Operativna grupa jedan (OG-1) sa prostora južno od novigradskog mora. Komandantu TG-2 data je obaveza da sam odredi "gotovost za izvršenje zadatka", što je nelogično, kad grupa još nije bila ni formirana.

Uključivanjem u TG-2 jedinica milicije i ojačanog voda iz sastava jedinice Zeljka Ražnatovića Arkana imalo je za cilj još jedan od mnogih pokušaja da se paravojska stavi pod kontrolu. Nepristrasnim zaključivanjem, lako se izvodi i zaključak o radu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine u toku 28. januara. Bio je smušen i sa elementima panike. Naređenjima na naređenja,

ništa se nije moglo postići, izuzev gubljenja poverenja kod potčinjenih komandi. Toga dana hidroelektrana Peruča je već bila pod kontrolom hrvatske vojske. Brigada koja je branila pravac Sinj - Vrlika (Vrlička brigada) bila je u rasulu i neupotrebljiva. O tome se i ne govori u izveštaju komande Dalmatinskog korpusa.

Ni tokom 29. januara komandovanje sa nivoa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nije bolje funkcionalo. I dalje frka i zbrka, pa se tako komandi Dalmatinskog korpusa tokom 29. januara izdaju tri naređenja. Prvim je regulisano formiranje Operativne grupe broj 1 (OG-1). Za komandanta je određen pukovnik Dragan Tanjga. Komandu grupe trebalo je stvoriti od dotadašnjih komandi benkovačke brigade i jedinica artiljerije koje ulaze u sastav operativne grupe. Drugim naređenjem preciziraju se zadaci sistema "orkan" a treće je upućeno komandama Dalmatinskog korpusa i OG-1. U ovom naređenju polazi se od pretpostavke da će neprijatelj sutradan, 30. januara, nastaviti napadna dejstva. Nalaže se obezbedenja međuprostora, ubrzano formiranje rezerve i gotovost artiljerijskih grupa za kontrabatiranje ujutru u 04.30 časova.

U toku 30. januara komande korpusa dobiće od Glavnog štaba nove zadatake, koji se neće mnogo razlikovati od prethodnih. U formulisanju zadataka nije uzimano u obzir ono što je već ranije konkretno naređeno, pa se novim nalozima čak i to dovodi u pitanje. Tako se, od komande Dalmatinskog korpusa traži da se "ubrzaju pripreme za postojeća dejstva", a odmah sutradan traži se referisanje po dobijenim zadacima, pri čemu se naravno, u korpusu nije ni znalo koja su to naredna dejstva. Slično tome, i komande Ličkog, Kordunskog i Banijskog korpusa dobijaju naređenja formalnog karaktera, a od Komande Vukovarskog korpusa zahteva se da "sagleda mogućnost upućivanja jedne brigade u Knin".

Kad je i definitivno postalo jasno da su Hrvati ostvarili ono što su nau-mili, i da ih neće niko tek tako lako odatle oterati, na prostoru Severne Dalmacije vršeni su brojni pokreti jedinica u sklopu priprema za povratak iz-gubljenih teritorija. Na scenu stupa Unproför, koji čak traži da mu se omogući da kontroliše sve što rade jedinice Srpske vojske Krajine. U Glavni štab Srpske vojske Krajine stiže prigovor Unprofora, u kome se žale da im je ograničeno kretanje na prostorima Dalmacije. Na to će komandant Glavnog štaba general Mile Novaković reagovati tako što će narediti da se pri-padnicima Unprofora omogući nesmetano kretanje i sve dužnosti u skla-du sa važećim propisima.

Nažalost, taj isti Unproför se saboterski i kukavički ponašao tokom divljanja hrvatske vojske u napadu na Maslenicu i Ravne Kotare, vode-ći računa samo o bezbednosti sopstvenog ljudstva a ne i o zadacima zbog kojih se nalazio u Dalmaciji. Sad kad su Hrvati završili ofanzivu, a Srbi se počeli pripremati za kontraudar Unproför je pohitao na položaje srpske vojske da je parališe. Tako je nesporno pomagao hrvatskoj strani. Jer, prisustvo Unprofora je ograničavalo slobodu dejstva brigadama

Srpske vojske Krajine, a hrvatska vojska je dobijala dragocene podatke o svome protivniku.

Komanda Dalmatinskog korpusa dobiće 1. februara novo naređenje za dalja dejstva, a Glavni štab kao da ne može bez formiranja borbenih grupa. Zato zahteva da se u zoni reka Krka, Drniš, planina Promina obrazuje borbena grupa jačine dva bataljona. Uz sva ta tumbanja, u jedinicama i na položajima se malo šta suštinski menjalo, Glavni štab kao da to nije htio da vidi. Stare boljke u novom pakovanju nisu donele ništa dobro. Zato će ubrzo i uslediti izveštaj Glavnog štabu da Kistanjska druga brigada nije otpočela planirani napad zbog otkazivanja poslušnosti dela jedinice. Zatim stiže i vest o pogibiji u borbenim dejstvima komandanta 92. brigade (Benkovačke), potpukovnika Momčila Bogunovića. Sve to će samo povećati zabrinutost i konfuziju u Glavnom štabu. Zatim će stići zahtev Komande Kordunskog korpusa - da se njegove jedinice, koje se nalaze u Severnoj Dalmaciji, vrate u svoje matične sastave. Onda je stigao izveštaj o samovoljnem povlačenju jedinice milicije iz rejona Mala Bobija. Zapretila je opasnost da na sličan način ne postupe i drugi sastavi koji su branili Velebit, koji je predstavljaо jednu od ključnih teritorija za odbranu Ravnih Kotara i Like.

Sedmi dan februara doneće nove nevolje Glavnom štabu i komandovanju Srpske vojske Krajine u celini. Iz Komande OG-1 stigao je izveštaj "da su snage bataljona "Banija" koje su bile planirane za napad na pravcu Draženak - selo Ranić odbile da izvrše zadatak, zbog čega je na tom pravcu uveden u borbu bataljon "Kordun". Naravno da je takvo stanje moralo da se odrazi i na napad OG-1, koja je nastupala ka Novigradu. Ona je do kraja dana izbila na liniju određenu za bliži zadatak (Narandžići - selo Ramići), i prekinula dalji napad. Hrvati su i dalje bili tu dokle su stigli, a srpske snage nisu uspele da ih ozbiljnije ugrose.

Posle sagledane situacije na linijama dodira, Glavni štab izdaje naređenje svim korpusima - da pristupe obuci celokupnog ljudstva, da bi se u narednim dejstvima smanjili gubici i da bi se kvalitetnije izvodila borbena dejstva. Zaključak se sam po sebi nameće, jer mnogo šta je propušteno u prethodnom periodu. I ono najporaznije, a neizrečeno, odustalo se od odluke da se hrvatske snage prisile na povratak na početne položaje. Tačnije rečeno, poraz je počeo da se prihvata kao nešto što se jednostavno dogodilo, bez prevelike buke o posledicama i sopstvenoj krivici.

Na sastanku Vrhovnog saveta odbrane 7. februara 1993. godine u Kninu kojim je predsedavao predsednik RSK Goran Hadžić, odlučeno je da se iz Vukovarskog korpusa u Knin šalju pešadijski bataljoni po etapama, kako se za koji obezbedi elementarna opremljenost i uniforme.

Komanda Dalmatinskog korpusa upućuje 8. februara izveštaj Glavnom štabu Srpske vojske Krajine i obaveštava da su bataljoni "Banja" i "Kordun" napustili borbene položaje pa je umesto njih, na dostignute linije,

uvedena u borbu BG-3. Ti događaji praktično, označavaju kraj svih ideja i zamisli za "dalja dejstva". Glavni štab Srpske vojske Krajine naređuje Komandi Ličkog korpusa (6. i 8. februara) da na prostoru sela Dabar obrazuje borbenu grupu, da je ojača sa po dva tenka i oklopna transporter, zatim vodom minobacača 120 mm i odeljenjem bestrzajnih topova. Grupa je pretpočinjena 70. brigadi.

Tokom 8. februara komandant operativne grupe dobija zadatak od komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Novakovića da u kasarni Benkovac organizuje prihvat grupe dobrovoljaca koja broji 130 do 140 ljudi (radikali). Naloženo je da se "isti odmah stave pod komandu četničkog bataljona Jove Ostojića." Dobrovoljci su po pristizanju izjavili da prvenstveno želete da učestvuju u čišćenju grada.

Komandant OG-1 izveštava 8. februara u večernjim satima Glavni štab Srpske vojske Krajine da su njegove jedinice "razbile ustaše i zauzele sela Barbare, Ramiče i Grgoricu i da su bataljoni "Banija" i "Kordun" odbili da učestvuju u borbenim dejstvima. Zbog toga je komandant Glavnog štaba naredio komandantu Kordunskog korpusa da hitno dode u Benkovac, radi rešavanja nastalih problema u bataljonu "Kordun". Istog dana komandant TG-2 donosi odluku da formira udarnu grupu (jačine čete) od najmlađih i naj-sposobnijih boraca, da sa njom u sadejstvu sa "tigrovima" (jedinica Zeljka Ražnatovića Arkana) i sa 9. brigadom nastavi čišćenje puta Alan - Obrovac.

Oko 22 časa, 8. februara, komandant Dalmatinskog korpusa dobija informaciju od Glavnog štaba u kojoj se ističe da se interventni bataljon iz 75. brigade "odlično pokazao u izvođenju borbenih dejstava na širem prostoru Novigrada" i da GŠ odaje priznanje bataljonu na čelu sa njegovim komandantom.

Zbog čestih pojava da se samovoljno gađaju pojedini hrvatski gradovi na prostoru Dalmacije, Glavni štab Srpske vojske Krajine 9. februara nalaže Komandi Dalmatinskog korpusa da "upozori sve potčinjene komandante da odobrenje za otvaranje vatre po gradovima nemaju i da je svako iskakanje kao rezultat samovolje štetno".

U toku 10. februara nastaviće se sa formiranjem borbenih grupa. Tako komandant OG-1 izveštava da je formirao TG-4 sastava: bataljon "Vukova sa Vučjaka", bataljon Ministarstva unutrašnjih poslova, tenkovski vod. U TG-4 uključena je i borbena grupa broj 4 (BG-4). U toku je i formiranje oklopног bataljona.

Tokom 11. februara komandant OG-1 izveštava Glavni štab da je imao 13 poginulih i 15 ranjenih boraca i starešina. Ovog dana u Dalmatinski korpus stigla su 164 dobrovoljca i 44 vojna odbaveznika mobilisana na teritoriji Srbije.

Nasilje i pljačke kao sve rasprostranjenije pojave primoraće Glavni štab Srpske vojske Krajine da 11. februara uputi akt komandantu taktičke grupe 2 sledeće sadržine: "U mestu Oborovac i okolini ima više slučajeva primene

nasilja prema pojedincima od strane samozvanih pojedinaca i grupa. To izaziva uznemirenost i revolt boraca, starešina, naroda i sveštenika. Istovremeno više komande i starešine, od komandira čete pa naviše, koji imaju pravo da podnose krivične prijave, to ne čine. Aktivnosti se svode na ogovaranja lica koja se kabadahjski ponašaju". U vezi sa tim, komandanu TG-2 je naređeno da o svakom slučaju nasilničkog ponašanja odmah izvesti Glavni štab da lično prikupi podatke, izvesti organ unutrašnjih poslova i podnese krivičnu prijavu.

Tokom 12. februara hrvatske snage su izvele protivnapad pravcem Novigrad - Gregorići. Bataljon milicije i dobrovoljaca napušta rejone odbrane, što je odvelo do neizbežne destabilizacije linija. Poginulo je 7, a ranjen 21 borac i starešina Srpske vojske Krajine.

Istog dana, u jutarnjim satima u OG-1 pristigla je jedinica sa Banije (450 boraca), koja je prihvaćena i postavljeni su joj zadaci. Komanda OG-1 došla je do podataka o gubicima hrvatske vojske u borbama za Ravne Kotare i Peruču u periodu od 22. januara do 9. februara 1993. godine. Hrvati su izgubili 13 tenkova i 8 minobacača, a imali su 450 ranjenih. O broju poginulih nije bilo podataka, jer su Hrvati vesto krili poražavajuće podatke.

U toku 13. februara Komanda OG-1 je izvestila Glavni štab da su oko 13 časova ustaše izvršile artiljerijski i tenkovski napad, sa pravca Rastane - Sikovo, na snage ove operativne grupe u rejonu Lišane Tinjske. U 17 časova ustaše su izvršile napad pravcem Novigrad - Pridraga. Linija fronta nije narušena.

U izveštaju se ukazaju i na samovoljno napuštanje borbenih položaja od strane bataljona milicije. Konstatuje se zatim da bataljon "Kordun" nije htio da ostavi opremu novodošloj jedinici.

Zbog samovolje i pljačke koju vrše "dobrovoljci" i pojedini pripadnici Srpske vojske Krajine koji su se oteli kontroli, Glavni štab šalje naređenje Komandi Dalmatinskog korpusa: "sa organima Ministarstva unutrašnjih poslova sprečite (ako treba i upotrebom oružja) svako nasilničko ponašanje u vašoj zoni, zatim maltretiranja starešina i vojnika od bilo čijih i bilo kojih formacija". Dešavalo se, nažalost, da su oficiri koji su upozoravali na takve pojave bili prebijani od pljačkaša. Zato je u Glavni štab stizalo sve više protesta i zahteva da se spreče samovolja i kriminal, jer u tome počinju da uzimaju učešća i pripadnici Srpske vojske Krajine, a ne samo već obeleženi dobrovoljci. Otuda i ovakva reakcija komandanta Glavnog štaba koji 13. februara 1993. godine šalje sledeći akt komandantu OG-2:

"Zbog učestalih ekscesa koje pukovnik Ulemek izaziva u Obrovcu, gde situacija preti da se pretvori u otvoreni sukob, što nam u ovom momentu uopšte nije potrebno, zabranjujem ulazak pomenutom pukovniku i njegovim ljudima u Obrovac. Preduzmite sve mere da se isti ponaša u duhu naredjenja koja sam potpisao za celu Srpsku vojsku Krajine ili ga odmah udaljite sa ovih prostora."

Na bazi pristiglih izveštaja iz korpusa, vidi se da je brojno stanje Srpske vojske Krajine 13. februara iznosilo 71.409 ljudi, to jest 3.291 oficir; 3.424 podoficira, 60.496 vojnih obaveznika i 4.198 dobrovoljaca. Toliko brojno stanje nikada više neće biti dostignuto u Srpskoj vojsci Krajine, pogotovu ne u grupaciji dobrovoljaca.

U toku 14. februara komandant OG-1 izveštava Glavni štab da je "u pre-podnevnim časovima bilo problema sa interventnim bataljonom zato što borci nisu hteli da ostanu u zoni borbenih dejstava radi odmora već zahtevaju da idu kućama". Glavni štab je iznenaden destruktivnim ponašanjem jedinica od kojih se najviše očekivalo, i ocenjuje da je to ravno najkrupnijim porazima u borbenim dejstvima. Uočena nespremnost dobrovoljaca da se bore na prostoru Severne Dalmacije navela je Glavni štab Srpske vojske Krajine da sve dobrovoljce koji su stigli i koji će naknadno dolaziti u Knin, upućuje u Kordunski korpus. Uz to, i dovođenjem jedinica iz drugih korpusa na prostor Severne Dalmacije došlo je do enormnog povećanja brojnog stanja Dalmatinskog korpusa čije je brojno stanje 15. februara naraslo na 27.984 boraca i starešina.

Glavni štab Srpske vojske Krajine upućuje 15. februara akt Komandi Dalmatinskog korpusa u kome navodi "da je juče došlo do samovoljnog uzimanja tehnike i odlaska u Knin od strane interventnog bataljona 75. brigade, što nije bilo odobreno od komandanta OG-1. Navedni postupak interventnog bataljona negativno se odrazio na borce sa Banije i Korduna. Komanda OG-1 navedeno ponašanje je imala u vidu i predvidela je njen odmor u rejonu Benkovca".

Istureno komandno mesto VRSK nadomak Benkovca

Karakteristično je da Glavni štab Srpske vojske Krajine sve to vreme ne prestaje sa očekivanjem proširenja agresije na celu teritoriju RSK, sa ciljem da se ona preseče. Međutim, bila je to pogrešna procena koja je odvilačila pažnju i angažovanje Srpske vojske Krajine na prostorima Severne Dalmacije.

U toku 15. februara u garnizonu Benkovac izvršena je promocija unapređenja pitomaca koji se nalaze u sastavu Srpske vojske Krajine. Radi se o pitomcima koji su rođeni na teritoriji RSK a do početka januarske agresije nalazili su se na školovanju u vojnim školama Vojske Jugoslavije. Oni su dobровoljno prekinuli školovanje i pohitali da se bore u redovima Srpske vojske Krajine.

U izveštaju Komande OG-1 koji je 16. februara upućen u Glavni štab navodi se "da su u jutarnjim časovima (oko 6 časova) počela artiljerijska dejstva po ustaškim snagama u rejonu Buterini - Bažarići i u zahvatu pravca Ramići - Bažarići i Barabe - Cvitići". Sa zabrinutošću je primljeno saznanje iz ovog izveštaja da je Banjolska četa napustila svoje položaje i da je "u poslednja 2-3 dana došlo do osipanja dobrovoljaca iz sastava OG-1". Navedeno je da je iz Ražnatovićevih "tigrova" otišlo 450 lica, iz "vukova" 244, iz Kosmetsko-topličkog odreda 107 i iz sastava milicije Banije 73. Ukupno je položaje napustilo 874 dobrovoljca. Zbog takve situacije, komandi OG-1, izdaje se 16. februara 1993. godine naređenje da "Kosmetsko-toplički odred, dana 18. avgusta uputi na sedmodnevni odmor, ali bez oružja".

Glavni štab konstatiše da se nastavlja osipanje dobrovoljačkih jedinica, da se ne smanjuju samovolja, pljačka i kriminal. Komande, komandanti i komandiri ne pokazuju sposobnost da se uspešno suprotstave takvim povajvama.

U toku 16. februara Glavni štab je, pored ostalog, primoran da se pozabavi problemima u Istočnoj Slavoniji do kojih je došlo napadom vojnika Srpske vojske Krajine na vukovarsku stanicu javne bezbednosti. Za incident je okrivljen lično komandant Vukovarskog korpusa.

Dan kasnije, 17. februara, depešom će se od tog komandanta tražiti da dostavi tačan izveštaj o učešću boraca korpusa u blokadi sekretarijata unutrašnjih poslova Vukovar.

Iz Izveštaja Komandi Dalmatinskog, Ličkog i Kordunskog korpusa i OG-1 upućenih Glavnom štabu Srpske vojske Krajine pristiglih 17. februara da se zaključiti da problemi narastaju umesto da se smanjuju. Ističe se "problem napuštanja položaja, što je posebno izraženo u TG-4 u rejonu Pridrage i to kod jedinica sa Banije".

Najteža je situacija u zoni odgovornosti Dalmatinskog korpusa gde ni prisustvo Glavnog štaba ne doprinosi prevaziđenju problema.

Glavni štab Srpske vojske Krajine 17. februara postavlja zadatak Komandi Ličkog korpusa da "jedinicama Lapačke brigade ojača položaje po ranijem dogовору и разради одлуку о aktivnim dejstvima prema 5. muslimanskom korpusu sa planom dejstva artiljerije". Otuda je Komanda Kordunskog korpusa dobila zadatak da upozori Komandu 5. muslimanskog

korpusa da ne podržava hrvatske napade na RSK. Komanda Kordunskog korpusa je organizovala lažnu radio mrežu preko koje je simulirano lažno dovođenje snaga na širi prostor Slunja.

Više je nego očigledno da je Glavni štab Srpske vojske Krajine razapet između opasnosti od hrvatske agresije i sve većeg narastanja problema u jedinicama. Komandi Dalmatinskog korpusa ukazuje se na nedostatak upornosti, na malodušnost i podleganje stihiji. Zahteva se da se komandant korpusa lično angažuje kako bi se u vodovima i četama shvatilo da su stajanja i neaktivnost pogubni, da će zbog toga moral sve više padati, da će narastati osećanje poraza kako kod naroda tako i kod boraca i da će Srbima sve više slabiti pregovaračke pozicije. Glavni štab Srpske vojske Krajine zatim kritikuje starešinski i vojnički sastav Dalmatinskog korpusa zbog ideje da dobrovoljačke jedinice treba što više gurati u napad, a borce Severne Dalmacije ostavljati da drže položaje. Ovaj akt Glavnog štaba Srpske vojske Krajine je dotad, a verovatno i posle toga jedini u kome se kritikuje i samokritički ukazuje na paradoksalnu situaciju u odnosima boraca i starešina prema odbrani sopstvenih ognjišta. Nesposobnost komandanta i Komande korpusa da se iskoristi preko 23.000 vojnika i starešina, morala je imati krajnje negativne posledice na ishod januarske agresije Hrvatske vojske na Maslenicu i Peruču. Apsurdno je da jedinice dovedene sa drugih prostora budu nosioci borbenih dejstava u Severnoj Dalmaciji umešto vojnika i starešina iz Dalmatinskog korpusa.

U toku 19. februara u pozadinu 92. brigade iz OG-1 Hrvati su ubacili svoju diverzantsku grupu (oko 20 ustaša). Bilo je to u rejonu Gornjeg Zemunika. Totalno iznenadenje imalo je i te kakvog efekta: posluga jednog topa i deo pešadije su pobegli. Četiri borca su poginula a među njima i komandant Drugog bataljona, potpukovnik Zivko Tišma. Sedam boraca bilo je ranjeno. Kad se za to saznalo, naređeno je interventnom bataljonu 92. brigade da im krene u pomoć. Reakcija je bila brza i efikasna pa je diverzantska grupa efektno razbijena, a izgubljeni položaji povraćeni.

Iz izveštaja se vidi da Komanda Ličkog korpusa ima itekakvih problema sa dobrovoljcima jer samovoljno napuštaju položaje.

Glavni štab Srpske vojske Krajine upućuje 20. februara akt svim komandama korpusa u kome se kaže: "Zbog masovnog iseljavanja stanovništva nesrpske nacionalnosti energično sprečite podsticanje ovakvog ponašanja, a borcima i narodu objasnite da je ovo upereno protiv Srbu u RSK."

Pokušaj suzbijanja samovolje dobrovoljaca i jednog dela vojnih obaveznika izazvao je žestoke reakcije prema aktivnim vojnim licima u redovima Srpske vojske Krajine. Zato se nevojničko ponašanje i pljačka koju vrše dobrovoljci nastavljaju a nezadovoljstvo u narodu raste. U izveštaju Komande Dalmatinskog korpusa za 23. februar napisano je da "meštani u selu Bratiškovci (u zoni Kistanjske brigade) negoduju prema dobrovoljcima koji se tu nalaze, jer nasilno uzimaju hrana i bahato se ponašaju".

Narednog dana (24. februara) Komanda Dalmatinskog kropusa će izvestiti da je "oko 09 časova tenkovski vod sa poslugama iz Banjaluke napustio položaj u S. Ramići bez odobrenja". U izveštaju se navodi da je "dejstvom jedinice iz 2. brigade oslobođeno s. Dragišić i zauzeto tt 166 Gradića. U toku borbe zarobljeno je 11 ustaša". A dan kasnije, 25. februara iz izveštaja Dalmatinskog korpusa saznaje se "da je selo Dagišić koje je juče zauzeto, napušteno od strane jedinice koja je dobila zadatak da posedne položaj i brani selo Dragišić".

U izveštajima za 25. februar konstatuje se da je u Glini formirana paravojna jedinica i da je njen komandant Siniša Martić Štit.

U toku 27. februara ekipa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine obišla je Vrličku brigadu i ustanovila da je u njoj slabo stanje. Vatreni položaji artillerijske baterije, kako se konstatuje, su neuređeni, a rejon čete u Otišiću neadekvatan zemljištu i borbenoj situaciji. U zoni brigade je mnogo dobrovoljaca i vojnika koji ništa ne rade. Da stanje bude još gore, dobrovoljci se raspoređuju u jedinice prema stranačkoj pripadnosti (Jovićevi, Babićevi, Mrkonjićevi). Tužnu (i ružnu) sliku dopuniće izveštaj komande Banijskog korpusa o konfliktu pripadnika Srpske vojske Krajine sa stanicom javne bezbednosti u Glini pri čemu je kao krivac optužen načelnik štaba Petrinjske brigade.

Tražeći rešenja za prevazilaženje nekih od problema Glavni štab Srpske vojske Krajine će 1. marta rasformirati OG-2 i postaviti zadatke za formiranje 1. jurišne brigade Srpske vojske Krajine.

Kada se svede ukupan bilans borbenih dejstava od 22. januara do 1. marta 1993. godine mogu se predvideti mnogi od događaja koji će uslediti kasnije. Srpska vojska Krajine izgubila je maslenički most, aerodrom Zemunik, Novigrad, Peruču sa hidroelektranom i deo objekta na Velebitu, a veliki su i gubici, u ljudstvu. Koncept po kome se pojedini delovi Krajine mogu braniti dovodenjem jedinica sa drugih prostora nije se pokazao uspešnim. Bilo je više nego jasno da su dobrovoljci krajne neorganizovana, samovoljna i nepouzdana vojska. Komandovanje dobrovoljcima nije bilo jedinstveno niti su njihovi čelnici prihvatali da se sa njima komanduje. Oni su kad se sve sabere bili obavezni i elementarno lojalni samo prema onima koji su ih upućivali na ratište, a ne prema državi Srbiji i Srpskoj vojsci Krajine. U tom smislu su i očekivanja Srpske vojske Krajine bila ne-realna.

Unprofor se pokazao samo kao maska nazovi mirovne operacije. I bez svoje želje, legalizovao je agresiju hrvatske vojske.

NAPAD NA MEDAČKI DŽEP I DIVOSELO

Od marta do septembra 1993. godine bilo je više pokušaja da se vrati teritorije na prostoru severne Dalmacije koje su izgubljene početkom godine. Posebnu karakteristiku tim pokušajima daju dejstva artiljerije po gradovima i naseljenim mestima. Bila su takoreći svakodnevna, i pored materijalnih učinaka imala veliki uticaj na moral vojske i naroda na obe strane. Tako se neprekidno održavala napetost na frontu, ali i u njegovom zaleđu. Uporedo s tim, često su ubacivane izviđačko-diverzantske grupe u neprijateljsku pozadinu koje su izazivale pometnju, ali nisu bitnije uticale na promenu situacije na ratištu. Efikasnost snaga Unprofora u sprečavanju oružanih napada od strane obe vojske i dalje je beznačajna. Permanentnost borbenih dejstava imala je za posledicu iscrpljivanje vojnika i starešina zbog stalnog boravka u jedinicama i na položajima. Dovođenje boraca iz drugih jedinica u zone 15. i 7. korpusa sve više su postajala kontraproduktivna. Ta činjenica se nije adekvatno ocenjivala. Nedisciplina i samovolja postali su svakodnevica tamo gde su boravili dobrovoljci. Slično ponašanje karakterisalo je i jedinice koje su pokretane sa svoga prostora na druga ratišta. Uz sve to, nasilje, pljačka i šverc, kao po pravilu, pratili su jedinice od kojih se očekivalo da ponesu teret u stabilizaciji stanja na delovima ratišta gde je hrvatska vojska beležila uspehe.

U jedinicama Srpske vojske Krajine od marta pa nadalje evidentno raste nezadovoljstvo, posebno u redovima vojničkog sastava. Opterećenje je bilo sve veće a nepravde sve brojnije. Komandovanje je na to sporo reagovalo. Na karakter, uzroke i posledice takvog stanja dovoljno ukazuje situacija u jednom korpusu. Tako u drugoj polovini maja 1993. godine, Komanda 7. korpusa (Dalmatinskog) šalje izveštaj Glavnom štabu Srpske vojske Krajine o stanju na "prvoj liniji fronta" u 75. motorizovanoj brigadi, ocenjujući ga kao "zabrinjavajuće". Konstatuje se da je u odnosu na brojno stanje po spisku iz brigade odsutno 27 posto boraca. Brigada brani zonu široku oko 40 kilometara. Ljudstvo je starijih godišta. Više od 60 posto je starijih od 40 godina. Među borcima je prisutno veliko nezadovoljstvo, jer im ni posle četiri meseca provedena na prvoj liniji ne stiže zamena. Zato borci zahtevaju da dobiju smenu u roku od deset dana. Ukoliko se taj zahtev ne ispunji, zapretili su da će napustiti položaje i doći u Knin pred komandu korpusa i Glavni štab Srpske vojske Krajine.

Komanda Drniške brigade, koja se preko 80 posto popunjavalala sa prostora opštine Knin, ukazuje na "faktore koji destabilizuju borbenu gotovost". U porastu je broj zahteva boraca da napuste brigadu i da dobiju raspored u radnoj obavezi. U porastu su i zdravstvena (!) odsustva. Na bolovanjima je 250 boraca. Sve je više samovoljnog napuštanja jedinica. U bekstvu je 15 posto vojnika brigade. U porastu je i neodazivanje vojnih obveznika da se javе u jedinice. Uz sve to, ukazuje se i na stalni porast nezadovoljstva boraca zbog neaktivnosti vojnih i civilnih vlasti u borbi protiv šverca i kriminala. Borcima je neprihvatljivo da više trunu u zemunicama i rovovima dok se vojnici koji su samovoljno napustili ratište šetaju ulicama Knina i šverciju. Tako se u "poruci boraca sa prve linije" koja je upućena Kmandi Dalmatinskog korpusa i Glavnom štabu Srpske vojske Krajine traži ponovna mobilizacija vojnih obveznika u Kninu, zatim da se zabrani crna berza devizama i šverc, da se poboljša snabdevanje boraca odećom. Traži se da borci koji su oslobođeni od službe u jedinici po osnovu radne-obaveze rade svaki dan po 12 časova a ne po 7 kao u mirnodopsko vreme. Zatim se zahteva da se izjednače primanja boraca u jedinicama sa onima koji rade u radnoj obavezi. Drastično je i nedopustivo da borci iz jedinica imaju upola manja primanja.

Sa takvim stanjem, kojeg je bila svesna i najviša komanda, ali nije bila u stanju da ga radikalno menja, išlo se u susret još većim borbenim iskušnjima. Postojanje mogućnosti da hrvatska vojska izvrši napad na Medački džep i Divoselo nije bila nepoznanica za komandanta Ličkog korpusa, pukovnika Milana Šuputa. Na to će ga i pismom upozoriti "meštani i borci" Divosela, koje mu je upućeno 15. avgusta 1993. godine.

U pismu se ističe da je Divoselo izloženo ustaškim provokacijama od početka rata. Pored besomučnog granatiranja česta, su i ubacivanja njihovih diverzantskih grupa. U pismu se navodi da "trećinu Divosela drže ustaše", pa su meštani već dve godine bez odmora i čvrstog sna. Već ih je poginulo 20. Zato i upozoravaju pukovnika Šuputa da odbranu Divosela praktično čini 30 meštana (najmlađi ima 15 a najstariji 72 godine). Raspoređeni su na graničnom pojusu dužine dvadesetak kilometara. Podsećaju zatim da se selo obraćalo komandi bataljona u Medaku i komandi brigade u Gračacu, ali da nisu "udostojeni da budu saslušani". Zato mole da se "posalje vojna komisija, da proveri kakva je situacija na teritoriji". Stoji i napomena da je Divoselo pre početka rata imalo više od 400 domaćinstava a da je sada ostalo ne više od 15. Bilo je pravo čudo kako su se ti ljudi i toliko dugo održali. Međutim, ni Hrvati nisu bili brzopleti, da tek tako utrče i zaposedu taj prostor. Znali su da bi bilo, bar prvih meseci, žestoke srpske reakcije pa su čekali da vreme čini svoje. Ni na ovako alarmantno i "poslednje" upozorenje iz Divosela nije bilo adekvatne reakcije. Zato je Srpska vojska Krajine 9. septembra 1993. godine doživela novo iznenadenje, skoro istovetno onom od 22. januara, prilikom napada hrvatske vojske na Mašlenicu.

Sa dobro pripremljenim snagama, čiju su udarnu pesnicu činile 9. gardijska brigada, snage specijalne policije i jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova Hrvatske, napad je izvršen 9. septembra na pravcima Oranice - Lički Čitluk i Medak - Lički Čitluk - Počitelj; Kruškovača - trigonometarska tačka (tt) 616 - Lički Čitluk. Front napada protezao se od Divosela do Medaka. Jedinice Ličkog korpusa bile su nespremne i zato doživljavaju potpuno iznenadenje. Kao da nije postojalo iskustvo iz borbe za Maslenicu i Ravne Kotare. Cilj hrvatske vojske bio je da dobro pripremljenim i iznenadnim dejstvom ovlada Medačkim džepom i Divoselom. Unprofor će opet biti stavlen pred "svršen čin" a neutralisanje i brisanje RSK sistemom "korak po korak" biće više nego očigledno. Ova akcija predstavljala je i provokaciju prema Vojsci Jugoslavije, ali ona neće ničim reagovati, pa se priđe utiče negativno na njen ugled koji je imala kod Srba u RSK. Za Zagreb je ta akcija trebala da posluži i kao javna demonstracija spremnosti Hrvatske vojske da izvršava sve zadatke.

Napad hrvatske vojske bio je propašten dejstvom artiljerije po Teslinogradu, Ljubovu, Kozjanu, Gračacu, Udbini, Vrhovinama i Korenici. Snage srpske 9. brigade prvo su izgubile Čitluk. Zatim je deo snaga odsečen u Divoselu. U pokušaju probaja iz Divosela gine komandir tenkovske čete potpukovnik Mirko Savić. Nekoliko sati posle početka napada hrvatske vojske, Glavni štab Srpske vojske Krajine će narediti svim komandama korpusa da sve jedinice stave u punu borbenu gotovost i da izvrše pripreme za dejstva po ciljevima na linijama dodira i po dubini neprijateljske teritorije.

Komandi Ličkog korpusa naređeno je da pregrupiše snage i da prihvati deo prepostavljenih jedinica, zatim da stabilizuje odbranu i obezbedi levi bok sa pravca Velebita. Otuda stiže izveštaj da je iz Čitluka izvučeno oko 30 dece i staraca i da su smešteni u Udbini.

Iz narednih izveštaja može se zaključiti da je u borbenim dejstvima učestvovala i 18. brigada, ali da se još nalazi u početnom rasporedu. U borbama je učestvovala i 50. brigada ali "bez pomeranja sa položaja". Delovi 70. brigade izvodili su borbena dejstva u rejonu Kapele. U borbi nije učestvovala Lapačka brigada koja se nalazi na svojim položajima.

Provokacije hrvatske vojske prema navedenim brigadama pogrešno su procenjene u Komandi Ličkog korpusa. Naivno je bilo očekivati da će neprijatelj napasti na zone odgovornosti 18., 50. i 70. brigade. Komanda Ličkog korpusa ne uočava povezanost napada na Medački džep sa aktivnostima vojske i specijalnih snaga na prostoru Velebita. Da nesreća bude veća, Komanda Ličkog korpusa nije poznavala stvarno stanje svoje 9. brigade, posebno 2. bataljona. Zbog toga su usledile pogrešne procene i neadekvatne odluke. Lapačku brigadu i jedinicu milicije komandant upotrebljava da ojača odbranu, umesto da ih je uveo u napad na hrvatske snage u rejonu Divosela i Medaka. Neshvatanje kritičnosti situacije i očekivanje da se u Liku dovedu snage iz drugih korpusa vodili su ka porazu. Iz vanrednih

izveštaja koje Komanda Ličkog korpusa upućuje Glavnom štabu Srpske vojske Krajine može se uočiti da je više brine odbrana onoga što nije ni napadnuto, nego onoga što gori. Komandi tog korpusa ne pada na pamet da pokuša deblokadu delova Drugog bataljona u Divoselu. komandant korpusa kao da čeka da dodu najavljenе jedinice iz drugih delova RSK pa da tek onda počne sa deblokadom Divosela.

U toku 10. septembra Glavni štab razmatra mogućnost za dejstva diviziona R-65, da bi se adekvatno odgovorilo na hrvatsko masovno bombardovanje gradova i drugih naseljenih mesta na teritoriji RSK. Toga dana Glavni štab pokreće i akciju za ponovno angažovanje dobrovoljaca iz SRJ.

Komandi Vukovarskog korpusa više puta se naređuje da u Knin uputi jedan bataljon. Međutim, komandant korpusa odugovlači sa izvršavanjem zadatka. Zato se komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine posebnim pismom obraća predsedniku RSK Goranu Hadžiću, koji boravi u Vukovaru. Traži da u okviru svoje nadležnosti uloži lični autoritet kako bi se upućivanje bataljona što kvalitetnije sprovelo. Predsednik Goran Hadžić bio je, međutim, predsednik bez autoriteta, nedorastao teškoj i složenoj dužnosti pa njegova intervencija, ukoliko je i bilo, nije dala nikakve rezultate. Komanda tog korpusa će odbiti i naređenje da gada ciljeve neprijatelja kako na liniji dodira tako i po dubini.

Neće prihvati ni da izvodi aktivna dejstva. Umesto zahtevanog angažovanja, komandant Vukovarskog korpusa će Glavnom štabu poslati niz opravdanja za neizvršavanje naređenja. Sve to je, nažalost činio u prisustvu predsednika RSK Gorana Hadžića, koji se verovatno i slagao sa takvim odnosom prema Glavnom štabu Srpske vojske Krajine.

Tek 10. septembra Glavni štab će narediti zabranu odsustovanja vojnika i starešina iz jedinica, po bilo kojoj osnovi. Takvo naređenje je u tom času zakasnelo, jer je hrvatska vojska ostvarila cilj svoga napada.

U toku 11. septembra deo snaga 9. brigade izveo je protivnapad i izbio na liniju Memedovo brdo - reka Lika - selo Vitasi. Protivnapad je omogućio da se iz okruženja izvuče 60 boraca. Istoga dana u zoni odgovornosti 21. korpusa, neprijatelj je otvarao jaku artiljerijsku vatru po položaju 11. i 13. pešadijske brigade (Perjasica, Brezova glava, Sajevac, Mekušje, Popović brdo, Lemićbrdo).

U 18 časova neprijatelj je iz tenkova i sa višecevnim raketnim bacačima dejstvovao po Vojniću (gubici su bili 4 mrtva i 17 ranjenih).

U zoni 39. korpusa u večernjim satima ustaše su minobacačima dejstvovale po rejonu Luščari a po selima Lelači i Hrastovići avijacijom.

Komandant 105. vazduhoplovne brigade izvestio je Glavni štab da su u 14.45 časova u blizini aerodroma pala 4 projektila (300 metara daleko od aerodromskih objekata).

Zonu 9. brigade preletala su dva aviona tipa MiG. Prema zoni 18. brigade ustaše su dejstvovale artiljerijom. Tučene su Široke Kule, Teslingrad i Kozjana.

U zoni 70. pešadijske brigade oko 08.55 časova, u rejonu Prkos, došlo je do borbenog kontakta između patrole iz 1. pešadijske brigade sa ustaškom grupom. U borbi su likvidirana trojica ustaša. U 18 časova ustaše artiljerijom dejstvuju po Plaškom (kasarna i uži deo grada).

U 15 časova neprijatelj je artiljerijskom vatrom dejstvovao sa 7 projektila. Iz Divosela ukupno se izvuklo 60 boraca.

U toku 13. septembra još je trajala mobilizacija Lapačke brigade. Jedan deo ove brigade je upućen u selo Turjanski, a drugi u Gračac.

U toku 14. septembra doći će do narušavanja discipline unutar mobili-sane Lapačke brigade, ali Komanda korpusa i Glavni štab neće zbog toga preduzeti nikakve mere.

Hrvatska vojska nije prekidala artiljerijska dejstva po većini gradova i naseljenih mesta u Lici, Dalmaciji, Baniji i po Kordunu. I dejstva avijacije bila su svakodnevna.

U zoni Kordunskog korpusa, 13. septembra, prvi put je oboren jedan hrvatski avion MiG-21. Ovaj uspeh izazvao je buru oduševljenja. Vest je brzo stigla do svakog pripadnika Srpske vojske Krajine i do građana RSK.

Ceneći izuzetno veliki značaj Velebita za operativno-strategijski položaj odbrane RSK, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine će 15. septembra narediti komandantu Ličkog korpusa da formira grupu za planiranje i izvođenje borbenih dejstava za ovladivanje grebenom Velebita. Značajan događaj u toku dana je i zahtev Unprofora da mu se dozvoli da uđe na okupirani prostor Divoselo - Čitluk. Komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine će odmah narediti da se od 12 do 19,30 časova omogući prolaz snagama Unprofora na okupiranu teritoriju. U tom cilju naređeno je da se obustave sva borbena dejstva. Ulazak Unprofora u Divoselo nažalost, omogućuje početak legalizovanja okupacije Divosela i Čitluka. U prisustvu snaga Unprofora, 16. septembra hrvatska vojska će pristupiti rušenju kuća u zauzetim selima u Lici. Na liniji razdvajanja bio je francuski bataljon koji je ravnodušno posmatrao rušenje i pljačku po srpskim selima. Prisustvo Unprofora će, pored ostalog zaustaviti dejstva naših snaga po neprijatelju na okupacionom prostoru.

U narednim danima između hrvatske i srpske vojske "posredovače" artiljerija. Na udaru su: Petrinja, Vojnić, Korenica, Gračac, pa Benkovac (gadan iz tenkovskih topova i haubica sa više desetina projektila), zatim Kistanje a onda i Knin, koji je granatiran 17. septembra oko 22 časa sa desetak granata. Protivdejstvima artiljerije Srpske vojske Krajine, gađani su Zadar, Biograd i Šibenik.

U borbama za Medački džep Lapačka brigada je samovoljno napustila položaje i vratila se u Donji Lapac. Zbog takvog postupka paravojnika i "vojvode" Davida Rastovića, komandant Ličkog korpusa će izdati naređenje o suzbijanju deserterstva u zoni odgovornosti njemu potčinjenih jedinica. Tim naređenjem smenjena su sa dužnosti tri komandira četa i jedan komandant bataljona. Kažnjena su i tri borca, od 2 do 6 meseci zatvora.

Pritvoren je i "vojvoda" David Rastović. Međutim, MUP RSK je sprečio istragu i insistirao da se "vojvoda" što pre pusti na slobodu.

Iz napada hrvatske vojske i okupacije Medačkog džepa mogu se izvući zaključci od dalekosežnog značaja. Nesporne su i porazne činjenice. Srpska vojska Krajine doživela je iznenađenje i izgubila sela Divoselo, Čitluk i Počitelj (teritorija južno i jugoistočno od Gospića). Akcija Hrvatske vojske imala je pritom sve karakteristike genocida. Osvojena sela su spaljena u skladu sa načelom operacije "spržena zemlja". Uz generala Janka Bobetku nosioci zverstava nad Srbima bili su general-bojnik Mirko Norac i general pukovnik Mladen Markoč. Hrvati su, uz posredovanje Unprofora, predali Srpskoj vojsci Krajine 71 telo pognulih, a među njima 28 civila (10 su žene). Među nestalima je 14 civila (4 žene).

Unprofor nije ništa preduzeo da spreči napad na Medački džep, a kasnije i genocid nad civilima. Jedino će general Zan Kot braniti sopstvenu časnost, optužujući hrvatsku vojsku za genocid. Pukovnik Yim Kalvin će kasnije članovima kanadskog parlamenta izjaviti da je njegov bataljon našao srpsko selo Lički Čitluk u plamenu, zatim da je on lično pregledao telo 70-godišnje starice u koju je pucano četiri puta i dve devojčice tinejdžerke koje su ubijene i spaljene. U svom izveštaju Kanađani su naveli i to da su pronašli 16 leševa, 160 uništenih domova, 190 porušenih zgrada spaljenih do zemlje, da su svi srpski bunari bili zatrovani uljem i mrtvim životinjama.

Efekti loše odbrane RSK proističu i iz činjenice da od "Drugog plana upotrebe vojske", koji je predviđao koordinirana i zajednička dejstva Srpske vojske Krajine, Vojske Republike Srpske i Vojske Jugoslavije nije bilo ništa. Ni ponovljeni scenario sa dobrovoljcima nije dao rezultate. Na kraju izostala je i bilo kakva i bilo čija odgovornost za poraz i tragediju. Na svojim dužnostima ostali su i komandanti 9. brigade, Ličkog korpusa, Glavnog štaba Srpske vojske Krajine...

ZABLUGE I PRESUDNE GREŠKE U 1993. GODINI

Uporedo sa hrvatskim atakovanjem na srpske teritorije, u 1993. godini Republika Srpska Krajina našla se u izuzetno složenoj situaciji i zbog toga što je postala predmet igre mnogih moćnih aktera čiji su interesi bili dijамetalno suprotni.

Republika Srpska Krajina nije bila priznata kao država ali se uvažavalo njeno postojanje. U takvim uslovima trebalo je mnogo znanja i umešnosti da se stečeno bar sačuva. Sam Knin za to nije imao dovoljno snage i potencijala. Zato se državni vrh, u želji da sačuva stečene pozicije i da izbori međunarodnu verifikaciju mirio sa tim da interes RSK pred svetom zastupa Srbija. Time je Kninu ograničena mogućnost da neposredno utiče na iznalaženje izlaza iz složene situacije u kojoj se nalazila RSK. U pogodažnjima oko sudbine RSK, državni vrh je znao samo za maksimalne uslove koji bi odgovarali Srbima ili država ili rat do beskraja. Isticana je samo jedna opcija, a to je potpuno odvajanje od Hrvatske, uz mogućnost da RSK bude samostalna država ili da uđe u sastav srpskih država (SRJ i RS). Predviđena je i mogućnost da RSK prvo uđe u zajedničku državu sa RS a posle toga da se ujedini sa SRJ. Tokom 1993. godine u državnom vrhu RSK nije bilo zastupnika opcije da se u bilo kojoj varijanti traži rešenje sa Hrvatskom. Hrvatskoj je opet međunarodna zajednica nametala obavezu da pregovorima rešava sukob sa RSK. Zato je od pregovora Hrvatska i strahovala te je u štini bila protiv njih, ali nije u tom vremenu ni imala izbora. U uslovima rata na teritoriji Bosne i Hercegovine i podrške Srbije RSK, Hrvatska nije imala izgleda na pobedu, pa je zato i odlučila da pregovara i da to "jalovo vreme" koristi za vojno jačanje. Hrvatska je bila odlučna da oružanom agresijom razbije RSK i da na taj način diktira poziciju Srba u "svojoj državi". U svim svojim procenama i kalkulacijama Hrvatska je računala na tvrdokornost srpskog režima u RSK, a glavnu opasnost je videla u Srbiji i njenom mogućem uključivanju u ratni sukob. Otuda su pregovori u kojima je Beograd zastupao interes RSK shvaćeni i kao šansa da se vestom i zakulisnom igrom Srbija isključi iz mešanja u oružani sukob Hrvatske i krajiskih Srba.

Otežavajuća okolnost za Hrvatsku bila je njena pozicija u ratu koji se vodio na prostorima Bosne i Hercegovine. Hrvati su želeli podelu ove republike, protiv čega je bila međunarodna zajednica, a podela se, ako bi do

nje došlo, nije mogla realizovati bez određene saradnje sa Srbijom. Otuda su pregovori sa Srbijom, povodom RSK, mogli da se dovode u vezu i sa "zajedničkim" interesima u BiH. Državni vrh RSK bio je tokom 1993. godine primoran da sa Hrvatskom pregovara o sklapanju mira što je bio bitan uslov za početak rešavanja statusa RSK. Pregovori su prihvaćeni, ali su se odvijali manje-više pod velom tajnosti. Vodeni su pod okriljem međunarodne zajednice i uz ključnu ulogu Srbije. Prihvaćeni su sa čvrstim uverenjem da će se sačuvati stvorene pozicije i postići osamostaljenje od Hrvatske. Takvo uverenje je počivalo na dve ključne premise: prva je verovanje da međunarodna zajednica neće dozvoliti Hrvatskoj da ratom rešava problem RSK, a druga, očekivanje da će Srbija ući u rat ako Hrvatska pokuša da ratom reši pitanje sukoba sa RSK. Zanemaren je i zapostavljen faktor sopstvenih mogućnosti RSK da spreči Hrvatsku u nameri da oružjem reši problem. Ključ u čuvanju stečenih pozicija RSK morala je da bude Srpska vojska Krajine. A da bi to ona i bila, trebalo je vojsku tako usmeriti, razvijati i opremati da može odgovarati i postavljanju navedenog cilja. I da je bio svestan presudnog značaja uloge Srpske vojske Krajine u čuvanju položaja RSK, državni vrh nije imao neophodne uslove da izgradi adekvatnu vojnu organizaciju. To bi se moglo ostvariti samo uz veliku materijalnu pomoć sa strane a posebno iz Srbije. To što je za Srpsku vojsku Krajine činjeno preko Vojske Jugoslavije uz svu zahvalnost za njena odricanja bilo je ispod minimuma potreba da se izgradi savremena vojska i da se ospособi za neizbežni obračun sa Hrvatskom. Državni vrh RSK kao da nije uočavao suštinu stanja. Srpska vojska Krajine bila je sposobnija da se suprotstavi Hrvatskoj u času kada je stvorena, nego u bilo kom kasnijem periodu. Što je vreme odmicalo, mogućnosti Srpske vojske Krajine su slabile a Hrvatske vojske - narastale. Zbog toga se sve više očekivalo da u odbrani Krajine mora učestvovati Vojska Jugoslavije (i Vojska Republike Srpske), što je imalo i zdravorazumsku logiku, pogotovu ako su se Srbi opredelili da žive u jednoj državi.

Da se RSK ne može samostalno uspešno suprotstaviti hrvatskoj agresiji ukazivala je i vojnogeografska procena njene veličine i oblika. Državu RSK činili su zapadni i istočni deo, međusobno teritorijalno udaljeni oko 100 kilometara. Zapadni deo činile su: Zapadna Slavonija, Banija, Kordun, Lika i Severna Dalmacija. A istočni Banija, Istočna Slavonija i Zapadni Srem. Ukupna površina RSK iznosila je 13.680,04 kvadratnih kilometara (podaci Vojnogeografskog instituta Vojske Jugoslavije). Površina zapadnog dela bila je 11.186,73 km kvadratnih (Zapadna Slavonija 558,27; Banija 1.978,23, Kordun 1.927,73; Lika 3.907,11 i Severna Dalmacija 2.814,93 kvadratnih kilometara). Površina istočnog dela iznosila je 2.493,31 (Banija 1.147 i Istočna Slavonija sa Zapadnim Sremom 1.346,31 kvadratnih kilometara). Površina RSK je zahvatala oko 24 posto teritorije Hrvatske. Prostorni oblik RSK je razvučen i krajnje nepovoljan. Najveća dužina (selo Prokljan - selo Smrtić) je 288 km. Najveća širina (g. Zemunik - v. Troglav tt 1.646) iznosi 96 kilometara. Širina od sela Čarak do Gole Plješevice (tt 1646)

iznosi 19,5 km. Kod Jasenovca širina iznosi samo 1.400 metara.

Istočni deo Republike Srpske Krajine, takođe, je razvučen - izvučen. Najveća dužina je 102 kilometara (Lipovac na jugu - mađarska granica kod Udvora na severu), a najveća širina je 45 kilometara izmerena pravom linijom od Drave gde napušta mađarsku granicu do ulaza Dunava u RSK.

Nekompaktnost teritorije RSK, njena veličina i oblik rezultirali su granicom koja iznosi 1.390 kilometara (996 u zapadnom i 394 u istočnom delu). RSK se tada graniči sa Hrvatskom, muslimansko-hrvatskim delom BiH, Republikom Srpskom, Autonomnom Pokrajinom Zapadnom Bosnom, Mađarskom i SRJ.

U administrativnom smislu RSK je bila podeljena na 28 opština od čega su četiri pod zaštitom UN. U istočnom delu RSK nalazilo se pet opština (Beli Manastir, Vukovar, Dalj, Mirkovci i Tenja). Taj kraj je, naročito zbog vukovarske operacije imao tretman "glavnog oslonca u suprotstavljanju agresiji Hrvatske vojske". Prema popisu od 1991. godine na prostorima koji su činili RSK bilo je 471.467 stanovnika (zapadni deo 333.283, istočni deo 138.184 i UMPA zone 44.164 stanovnika). Prema podacima od početka 1993. godine u RSK je bilo 433.595 stanovnika (zapadni deo 297.795, istočni deo 135.800). Stanovništvo RSK činilo je 10,58 posto od ukupnog stanovništva predratne Hrvatske. U Severnoj Dalmaciji bilo je 87.000 stanovnika, u Lici 48.389; na Kordunu 82.406; u Zapadnoj Slavoniji 29.000. U istočnom delu bilo je 135.800 stanovnika. Na svim teritorijama među stanovništvom bilo preko 90 posto Srba.

Navedeni podaci sami po sebi ukazuju na ograničavajuće mogućnosti RSK da se sama oružanom borbom odbrani od Hrvatske. Zato državni vrh nije ni računao na samostalnu odbranu.

Kada su u 1993. godini RSK nametnuti pregovori od strane međunarodne zajednice, traženo je prvo da se Hrvatska primora da poštuje ranije prihvачene obaveze iz Mirovnog plana. Uostalom taj plan je nametnut i Hrvatskoj i RSK, s tim što ga Hrvati nisu poštivali. Novi pregovori su završeni potpisivanjem Erdutskog sporazuma (15. jula 1993. godine). Srpska strana je uložila maksimalan trud da se tim sporazumom primoraju hrvatske snage da napuste okupirane delove RSK (zaposednute u napadu 21. juna 1992. na Miljevački plato i 22. januara 1993. godine na Maslenicu, Peruču i Ravne Kotare). Srpski zahtev je samo na papiru delimično uvažen, i to u nekoj nejasnoj i neuobičajenoj formi. Sporazum je predviđao da deo određenih područja, oslobođenih u navedenim napadima, ubuduće bude bez hrvatskih oružanih snaga i policije. U ta područja trebalo je da uđu snage Unprofora. Predviđeno je zatim da u selima Islam Grčki, Smokovići Kašić boravi srpska policija sa Unprofom. Hrvatska je prihvatile da povuče svoje oružane snage sa Masleničkog mosta, aerodroma Zemunik i brane Peruča, i da kontrolu navedene teritorije preduzmu snage Unprofora. Uz sve to, srpska i hrvatska strana su se obavezale da će međusobne probleme rešavati isključivo pregovorima uz posredovanje Unprofora.

Neiskreno potpisujući sporazum, i kunući se u celovito i potpuno poštovanje preuzetih obaveza, Hrvatska je samo kupovala vreme i glumila kooperativnost pred međunarodnom zajednicom. Ni predstavnicima RSK nije sve štimalo. Pre svega, srpskoj strani nije odgovaralo da svoju artiljeriju povuče sa položaja i da je stavi pod kontrolu Unprofora kome nije ve-rovala.

Pozivajući se na Erdutski sporazum, obe strane preuzimaće ubrzo akcije radi postizanja svojih ciljeva. Hrvatska će, uz delimično postupanje po jednom delu preuzetih obaveza, nastaviti sa provokacijama srpske strane, dejstvima artiljerije i ubacivanjem izviđačkih i diverzantskih grupa na te-ritoriju RSK. A, 9. septembra izvršiće i napad na Medački džep, postupa-jući još surovije nego u akcijama početkom 1993. godine.

Ne računajući previše na oružje, već na diplomatiju, srpska strana će tada ostvariti više kontakata sa čelnicima međunarodne organizacije i predstavnicima vojnih i civilnih tela iz Unprofora i Ujedinjenih nacija. Pri-stup pregovarača iz državnog vrha RSK bio je najčešće jednostran i uglav-nom nedovoljno pripremljen, uz površne konsultacije sa Srbijom. Takva diplomatija nije bila dorasla složenim i sudbonosnim zadacima i velikim "igrama".

Radi iznalaženja optimalnih poteza, u onome što se čini, početkom av-gusta 1993. dogovorena je "Platforma zajedničkih aktivnosti Vlade RSK i Srpske vojske Krajine u vezi sa realizacijom Erdutskog sporazuma".

Tražena je, pre svega, mogućnost kako da se Hrvatska primora da ispo-stuje ono što je potpisala ali i kako da se umanje negativne posledice onih obaveza iz sporazuma koje nisu povoljne po srpsku stranu.

Realan je zaključak te platforme u oceni stanja u RSK da je "evidentno da sa postojećim ustrojstvom Srpske vojske Krajine, njenom opremljenošću i raspoloživim materijalnim rezervama, bez obzira na rešenost i ratno isku-stvo, bez savezništva, teško bi mogli sprečiti strategijsku ofanzivu Hrvatske vojske". Međutim, ocena pozitivnih efekata postignutih pregovorima dosta je nerealna, i vodice u zablude i optimizam kome nije bilo mesta. Zaključak da će Srpska vojska Krajine onemogućiti korišćenja Masleničkog mosta, hidroelektrane Peruča i aerodroma Zemunik, ako Hrvatska ne ispunи preuze-te obaveze, bio je nerealan. Predloži "daljih aktivnosti na političkom i vojn-om planu" su dati u tri varijante od kojih nijedna nije uvažavala realne mogućnosti RSK. Pored ostalog nije jasno kako je RSK mogla da vrši priti-sak na Unprofor i Savet bezbednosti radi realizacije Erdutskog sporazuma. Takođe je neosnovan i zaključak o proceni stanja u Hrvatskoj - da je Tud-manovo vrhovništvo bilo prinuđeno da odustane od ofanzivne strategije i da se zato priklonilo Erdutskom sporazumu. Za Hrvatsku je taj sporazum predstavljao samo taktiziranje sa sasvim jasnim ciljevima, kako prema ino-stranstvu tako i prema javnosti u Hrvatskoj, RSK, bivšoj BiH i SRJ.

U Platformi je ukazano i na potrebu da se RSK hitno okrene preduzi-manju radikalnih mera radi raščišćavanja svega što smeta izgradnji vojne

organizacije. Te aktivnosti su usmerene i na borbu protiv organizovanih pokušaja paravojnog organizovanja. Nesporno je da svaka paravojska "vuče konce iza zavese" i da utiče na opšte stanje na frontu i u pozadini. Postojanje paravojske i omogućavanje njenog delovanja u RSK pretvaralo se u posebnu vrstu ataka na legalne oružane snage. Praksa je pokazala u čemu je "zagonetka". Ono što se želi postići sa paravojskom, ne želi se i ne pokušava legalnom vojskom. To je onda značilo da front i pozadina nisu jedno i isto. Paravojsku u Krajini žeeli su, stvarali je i podržavali kako pojedinci i grupe unutar državnih organa Krajine, tako još i više razni faktori iz Srbije, iz organizovane vlasti ali i iz redova stranačkih rukovodstava. Od legalne vojske Krajine, tražilo se i zahtevalo da u svemu podržava i pomaže paravojske, jer je tobože njihovo postojanje opravdano i nužno. Tako su i organi unutrašnjih poslova RSK predstavljali zaštitu paravojske u Krajini. A paravojske su malo ratovale protiv neprijatelja a više predstavljale sredstvo određenih političkih grupacija za obezbeđivanje posebnih interesa. Šverc, materijalni i politički interesi činili su najčešće osnovni sadržaj "oružane borbe" paravojski koje su delovale u Krajini.

Oni koji su propagirali osnivanje paravojske, brzo su se afirmisali. Igrali su, uglavnom na nacionalističku kartu. Svoje delovanje usmerili su na pridobijanje vojnika i starešina unutar postojećih jedinica. U redovima jedinstvene, jedne krajiške vojske, pokušavali su da stvore svoju vojsku, na žestokim parolama i opipljivim materijalnim interesima. Što se tako ugrožavala celina srpskih interesa, njih to nije interesovalo. Tako je u Lapačkoj brigadi, sve konce držao David Rastović, predsednik Skupštine opštine Donji Lapac, koji će u jesen 1991. godine iz "svojih razloga" povući Lapačku brigadu iz Gospića, posle čega je taj grad izgubljen a tamošnji Srbi su doživeli genocid. U toku borbi za Miljevački plato, u junu 1992. godine David Rastović povlači Lapačku brigadu iz protivnapada. Nisu ga interesovale posledice po ostalu vojsku. Iskazaće se, međutim, u onome što ne priči pravoj vojsci. Tako je i u 1993. u januaru ta ista brigada izvučena iz borbe na Peruči i benkovačkom ratištu. Drugi saborci su ostavljeni na cedilu, a razlozi su kasnije objašnjeni.

U 1993. godini komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Mile Novaković, primoran je bukvalno da povede pravi rat protiv ljudi koji se zalažu i štite paravojno delovanje. To je pretilo razaranjem Srpske vojske Krajine. Uspeo je da ubedi najodgovornije čelниke vlasti u RSK u postojanje velike opasnosti od paravojnog delovanja. Ta njegova aktivnost, međutim, biće propraćena "zlom krvlu", zbog čega će početkom 1994. godine morati da ode sa dužnosti koju je vršio. Ispaše po onom "srpskom šablonu" - jesi u pravu i dajemo ti za pravo, ali te smenujemo jer nam to na čemu insistiraš pravi doda me probleme!

Na insistiranje generala Novakovića, uslediće 16. avgusta 1993. godine, zajedničko saopštenje za javnost o paravojnim organizacijama. Saopštenje su potpisali Goran Hadžić, predsednik RSK, Mile Paspalj, predsednik

Skupštine RSK i Đorđe Bjegović, predsednik Vlade RSK. Saopštenje glasi:

"Prinuđeni smo da se javno obratimo narodu u vezi s paravojnim i neformalnim organizovanjem naoružanih grupa, koje su uglavnom formirane u prvom delu rata i tada, kao i u međuratnom periodu dejstvovalе po 'posebnom planu', naslanjajući se uglavnom na lokalne, političke i stranačke ličnosti."

Opravdanost svog postojanja dokazale su često učestvujući u većim borbenim akcijama, čime su dobijali simpatije naroda i poštovanje od strane jednog dela boraca.

Formiranjem jedinica Srpske vojske Krajine i učvršćivanjem sistema komandovanja, sve više se pokazalo da te grupe ne trpe organizovani sistem i da im odgovaraju "slobodne akcije".

U suštini radi se o grupama koje u ovom delu ratu promovišu i štite pojedini političari (stranački prvaci, pa čak i neki lideri iz Srbije i drugi ljudi koji su izgubili na izborima, a motivi im se kreću od ambicija za osvajanjem i održavanjem vlasti i nametanjem svog koncepta rešenja u RSK do kriminala i materijalne koristi šireg obima).

Moramo našem narodu reći da je paravojno organizovanje gotovo u svim oblastima naše RSK uzelo takav mah da svojim vanstranačkim organizovanjem nanosi ogromnu štetu sistemu komandovanja u vojsci RSK.

Prema raspoloživim saznanjima može se očekivati da će problemi ove vrste u jedinicama i teritorijama pojedinih opština i regionala, možda eskalirati u situaciju koja će izmaći kontroli, ukoliko se ne preduzmu adekvatne mere u cilju otklanjanja takvog stanja.

Imajmo u vidu da, prvi put u istoriji u toku borbi našeg viteškog i hrabrog srpskog naroda, u borbi za svoju slobodu, na sreću nije bilo pucanja Srbina na Srbina, i međusobnog ubijanja, a stvaranjem paravojnih jedinica moglo bi do toga doći. Skrećemo pažnju na stav Vrhovnog saveta odbrane, da je stvaranje paravojnih formacija, imajući u vidu postojanje Srpske vojske Krajine, čin ravan izdaji i direktna pomoć neprijateljskoj vojsci i razbijanje sopstvenog sistema odbrane. Iza ovih poteza, krije se, u stvari, kukačičko ponašanje svedeno, pre svega, na izbegavanje prvih borbenih linija."

Takva dijagnoza govori i previše za svakoga ko se i elementarno razume u vojsku i politiku. Na takvim temeljima ne pravi se ni vojska, ni država, a o uspešnom ratovanju da se i ne govori. Ne saseći u korenu sve te răširene i odomaćene pojave, značilo je samo koračati u susret porazu. Da se išlo tom stazom, jasno je i iz činjenice da se "zajedničko saopštenje" uglavnom i završilo na žalopjkama i ukazivanju. Izostalo je ono najglavnije - beskompromisni i energični potezi sa celim nizom osmišljenih akcija. Jasno je da bi takve akcije bile usmerene protiv onih koji su preko paravojski ostvarivali svoje interesе i čuvali politiku koju su vodili u "interesu srpskog naroda u Krajini". A takvih je bilo poprilično. U njihovim rukama bili su i "nož i pogača". Zato su, osuđeni i od naroda i od vojske, išli svojim "zvezdanim stazama", a RSK se gušila u sopstvenoj agoniji.

FATALNA PASIVNOST U 1994. GODINI

Zajedničko svim akterima jugoslovenske krize u 1994. godini bilo je da su nešto radili za popravljanje svog položaja, ali ono što je činila Republika Srpska Krajina može se svesti najpre na nekakvo besciljno i nedefinisano čekanje. I da nije bila toliko ugrožena od Hrvatske, RSK nije smela sedeti skrštenih ruku. Nažalost od čekanja se više očekivalo nego od nemovnih napora da se što spremnije dočeka radikalni sukob sa Hrvatskom. Kninskom vrhu je izgleda više odgovaralo čekanje sa ukalkulisanom željom da im Slobodan Milošević, u ime svih Srba, pregovorima obezbedi opstanak RSK, nego mukotrpno angažovanje da se istrajava na sopstvenim snagama. Zato su razne političke grupacije, naivno očekujući "svetski dar", koji će im doneti Milošević samo pojačavale međusobne sukobe radi osvajanja boljih pozicija za vreme posle rata, kada će, kako se verovalo, RSK biti suverena država. Zaokupljenost tim ciljem, doveće do toga da u 1994. godini praktično prestanu bilo kakvi naporci da se Srpska vojska Krajine izgradi i sposobi za uspešnu odbranu RSK. Kao da se verovalo da se do pobjede može doći bez vojske, pa otuda i ne treba ništa ulagati u njen razvoj.

Nesporna je činjenica da Hrvatska na početku 1994. godine nije bila spremna za radikalni oružani obračun sa Srbima u RSK. Za tako nešto još nije imala ni neophodnu podršku i saglasnost od tzv. međunarodnog faktora. Uz to, bila je opterećena i nepovoljnim razvojem događaja na prostoru Bosne i Hercegovine, gde su pozicije Hrvata bile itekako ugrožene od muslimanske strane. Neizbežan problem za Hrvatsku bila je i reakcija Srba posle njenih oružanih napada na prostore Severne Dalmacije i Like u 1993. godini. Morala je da istrpi dejstva artiljerije po svojim gradovima i većim naseljenim mestima, što je krajnje negativno uticalo na pozicije vladajuće stranke - Hrvatske demokratske zajednice. Hrvatska je objektivno cenila da nema realne šanse na uspeh ako u isto vreme vodi rat sa Srbima u RSK i sa Muslimanima i Srbima u Bosni i Hercegovini. Otuda i odluka da je bolje da rat sa Srbima u RSK ostane za kasnije. Međunarodna zajednica je, uostalom, i priznala pravo Hrvatskoj na RSK kao svoju teritoriju. U takvoj situaciji, Hrvatska se odlučuje na strategiju da se tokom 1994. godine maksimalno angažuje u Bosni i Hercegovini, s ciljem da, ako ništa drugo svoje oružane snage dovede u povoljniji operativno-strategijski položaj prema RSK. Bilo je sve očiglednije da se tanje izgledi za podelu BiH i za pripajanje nekih teritorija Hrvatskoj. Tuđman se sa tim nikako

nije mirio pa je i računao da je ipak bolje zaposesti što se može više, i možda od toga nešto ipak sačuvati. Uostalom, nije ni mogao tek tako da ostavi na cedilu Hrvate kojima je obećao pripajanje matici.

Hrvatska je tokom 1994. imala za cilj i da pridobije podršku i pomoć međunarodnog faktora da ratom ovlada prostorom RSK. Računala je i na onemogućavanje Srbije da se uključi u rat u kome bi se branio srpski narod u RSK. I za to joj je bila potrebna pomoć i garancija međunarodne zajednice. Dok sve to ne obezbedi, Hrvatska je mogla i da ostavi Knin po strani, pa da, igrajući dvostruku igru, čak računa i na saradnju sa Srbima u Bosni u ratu protiv Muslimana. U prilog takvih nastojanja, Hrvatska je mogla da ponudi i prestanak oružanih sukoba sa Srbima u RSK. Opravданo je računala da u međuvremenu može doći do sporazuma o primirju koji bi svakako bio štetan po Srbe u RSK, jer je Hrvatskoj i tako obećano "neno", kad bude moglo da se ostvari. U tome je očekivala sigurnu podršku ne samo međunarodnog faktora nego čak i Srbije. Privremeni sporazum bi ne kvareći ništa od "glavne premije" omogućio zamrzavanje reakcija RSK zbog gubitka Miljevačkog platoa, Maslenice, Peruče, Počitelja, Medaka i Divosela. Prestali bi i pritisci međunarodne zajednice na Hrvatsku zbog genocida koji je izvršila u 1993. godini. Odluke Saveta bezbednosti - da Hrvatska napusti osvojene teritorije - takođe bi mirovale. Za svo navedeno vreme Hrvatska će ubrzati izgrađivanje i naoružavanje svoje vojske za koначni obračun sa Srbima u RSK.

U želji da poveća zainteresovanost Knina za potpisivanje mirovnog sporazuma, Hrvatska se odlučila da fingiranim oružanim prepadima stvara situaciju spremnosti za nove ofanzive. To je bio adut onim snagama u RSK koje su ocenjivale da je sporazum sa Hrvatskom jedino dobro rešenje, da je i to bolje nego ratovati. Zato je Hrvatska početkom marta 1994. godine napadno učestala ubacivanje diverzantsko-izviđačkih grupa na prostor Like. Domobranske snage sa linija dodira dobine su zadatak da svakodnevno provociraju srpsku odbranu. I scenario počinje da se realizuje. Jedna jača izviđačko-diverzantska grupa Hrvatske vojske ubaćena je u rejon Trba - Kuzmanovača, u zoni odgovornosti 18. brigade. Komandant brigade izveštava Glavni štab Srpske vojske Krajine da je jedna njegova patrola 5. marta u 7,30 časova naišla na ustaške snage u rejonu Trba i da je tom prilikom došlo do borbe u susretu. U izveštaju su i podaci o nasilnom izviđanju jedne hrvatske jedinice na pravcima Lulici - Trio - Kozjan i V. Duboki - Cukovac. Zaposednut je objekat Trla, snagama jačine jednog voda. Jedna grupa neprijateljskih vojnika otkrivena je u rejonu repetitora na Čukovcu. Navedeni objekti pali su Hrvatima u ruke bez borbe. Naime, vojnici 18. brigade koji su posedali ove objekte, noću su ih napuštali a danju se na njih vraćali, kao da nije reč o ratu. To su Hrvati doznali i jednostavno se noću pojavili tu gde nije ni bilo nikoga.

Navedeni izveštaj iz 18. brigade biće propraćen takvim reakcijama kao da je u pitanju napad divizije na Liku. Ceo Lički korpus poseće položaje i pripremiti se za odbranu. Komandama Kordunskog i Banjanskog korpusa

naređeno je da odmah obrazuju po jedan motorizovani bataljon u gotovosti da krenu u zonu Ličkog korpusa. Glavni štab Srpske vojske Krajine će, uz sve to, hitno uputiti posebnu ekipu starešina da u zoni Ličkog korpusa sagleda nastalu situaciju. Precenjujući opasnost od ubačene diverzantsko-izvidačke grupe, Komanda Ličkog korpusa se ponašala panično. Počela je čak i mobilizacija. U Lapačkoj brigadi odziv na mobilizaciju bio je izuzetno slab. U 5. četu koja je sastavljena od vojnih obaveznika iz Srbija odazvalo se samo 40 vojnika. U 3. četu (Lapačku) odazvalo se samo 13 vojnih obaveznika. U ovu četu stiglo je još 30 obveznika ali su odbili da krenu na zadatak, izgovarajući si time da hoće da sačekaju da se i drugi obaveznici prikupe. Komanda korpusa je ocenila da je stanje morala u Lapačkoj brigadi i dalje slabo i da se zbog toga moraju preduzeti kaznene mere prema nedisciplinovanim.

U toku 8. marta neopaženo se ubacila diverzantsko-izvidačka grupa hrvatske vojske. U akciji koju je izveo 1. bataljon 18. pešadijske brigade ta grupa je opkoljena i likvidirana. Borba sa ubačenom grupom na Trlu i Kužmanovači kao da je "probudila" artiljeriju hrvatske i srpske strane. Provokacije na linijama dodira trajale su desetak dana posle likvidacije ubačene grupe. Sve su to posmatrali i registrovali pripadnici Unprofora, što se sa hrvatske strane i želelo postići.

Takva situacija i stvoreno stanje u RSK davali su argumente onim snaga koje su se zalagale za pregovore sa Hrvatskom i za sklapanje sporazuma o trajnom primirju koje bi garantovala međunarodna zajednica. Desila se i značajna politička promena u RSK, žestoko uslovljavana i iz Beograda. Tako je na izborima za predsednika RSK izabran Milan Martić, a Milan Babić je morao prihvati novi stanje na političkoj pozornici. Srbija je svoje dominantne pozicije u RSK obezbedivala i dovođenjem Borisava Mikelića na čelo Vlade RSK. Zatim slede njihovi potezi. Novi predsednik RSK, takoreći, preko noći je smenio generala Mila Novakovića sa dužnosti komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i postavio ga za "svog" savetnika za bezbednost, zaduženog da pregovara sa Hrvatskom i Unprofom. Istovremeno je smenio i nekoliko komandanata korpusa kao i drugih oficira na važnijim dužnostima u Srpskoj vojsci Krajine. Za komandanata Glavnog štaba Srpske vojske Krajine postavljen je general Celeketić.

Početkom 1994. godine medu pripadnicima Srpske vojske Krajine bilo je veoma izraženo nezadovoljstvo stanjem u RSK pored ostalog i zbog nebrige prema potrebama jedinica i komandi. Takvo stanje pokušaće da koriste lokalni organi vlasti u kritikama zbivanja u državnom vrhu RSK. Karakterističan je zajednički nastup Komande 92. brigade (Benkovačke) i čelnika Skupštine opštine Benkovac, od 14. marta 1994. Izvršni savet Skupštine opštine tog dana je doneo "Zaključak o trenutnom stanju na području opštine Benkovac i potrebi hitnog preuzimanja određenih mera". Pored ostalog, zaključuje se da je stanje na južnim granicama RSK, na benkovačkom frontu, izuzetno teško. Zbog nedostatka ljudstva odbrambene linije su zabrinjavajuće oslabljene. Na pojedinim linijama, u prvim

borbenim redovima, nalaze se invalidi, odnosno ljudi koji nisu ni služili vojni rok niti su obučeni za vojnu službu. Pojedina artiljerijska oruđa su bez posade, jer su poslužiocima prekomandovani u pešadijske jedinice. Pošto je u opštini Benkovac, kako se konstatuje, izvršena maksimalna mobilizacija, ukazuje se da ne može biti ni govora o oživljavanju privredne aktivnosti jer svako oslobađanje makar i minimalnog broja ljudi i njihovo vraćanje na radnu obavezu direktno pogoršava ionako teško stanje na frontu. Zbog toga su pojedina velika preduzeća kao i ona koja proizvode hranu i drugu stratešku robu, pre svega za srpsku vojsku, pred potpunom paralizom. U pitanju je i proletna setva kao i sve druge nužne aktivnosti na području opštine Benkovac.

U aktu koji je upućen u Glavni štab Srpske vojske Krajine apeluje se i moli da se izvrši dodatna mobilizacija u onim područjima RSK gde još nije izvršena. Misli se prvenstveno na područje Knina. Od predsednika RSK Milana Martića i ujedno vrhovnog komandanta kao i od predsednika Vlade RSK Borisava Mikelića i komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Milana Celeketića zatražen je neizostavni prijem delegacije koju čine predsednik izvršnog odbora Skupštine opštine i komandanta jedne od benkovačkih brigada. Međutim, državni vrh nije bio spreman da otvara front javne prozivke Knina od mnogih opravdanih kritika. Pokretanje ovog pitanja od organa vlasti Benkovca moglo je imati nepovoljne posledice po vlast i sve one koji su omogućavali nedovoljno angažovanje glavnog grada RSK u odbrani i funkcionisanju RSK. Strah od sličnog reagovanja sa drugih prostora bio je veliki. Zato državni i vojni vrh u potpisivanju sporazuma o primirju sa Hrvatskom vide mogućnost za smanjenje nezadovoljstva koje je vladalo na prostorima RSK. I zaigralo se na tu kartu.

Posle mnogo napora pregovori su uspešno završeni. Sporazum o prekidu neprijateljstva između Hrvatske i RSK potписан je 29. marta 1994. godine u Zagrebu. U pripremi sporazuma učestvovali su predstavnici SAD, Engleske, Rusije i Francuske. Oni su, u ime Saveta bezbednosti, bili garanti potписанog sporazuma o prekidu neprijateljstava. Sporazum je predviđao da se između dve vojske stvore tampon zone koje bi kontrolisale snage Unprofora s tim što obe strane treba da povuku artiljerijsko oruđe na 20 kilometara od linije razdvajanja. Sporazum je sadržao i sledeću obavezu: ako jedna od strana prekrši dogovorenog otvaranjem vatre, ili na neki sličan način, druga strana je obavezna da prekršaj prijavi Unproforu bez reagovanja, odnosno bez protivdejstva. Obe strane će potpisani sporazum poštovati do početka 1995. godine, posle čega će uslediti česta narušavanja sa hrvatske strane, uz veće ili manje tolerisanje takvog ponašanja od Unprofora. Vreme korektnog trajanja ovog sporazuma Hrvati će iskoristiti za jačanje i pripremu vojske za konačni obračun sa RSK. S druge strane, državni vrh RSK neće preuzeti ništa značajnije za svoju vojsku. To će Srpsku vojsku Krajine dovesti u krajnje inferioran položaj u odnosu na neprijateljsku hrvatsku vojsku.

ZLOUPOTREBA SRPSKE VOJSKE KRAJINE U BORBAMA ZA ZAPADNU BOSNU

U drugoj polovini 1994. godine Srpska vojska Krajine bila je uključena u opštetsrpska borbena dejstva, zajedno sa Vojskom Republike Srpske, radi ovladavanja prostorom Zapadne Bosne. Taj prostor činila je Cazinska krajina sa gradom Bihaćem na jugu, Velikom Kladušom na severu i Cazinom na sredokrači između navedenih gradova. Navedena teritorija, po "Sporazumu o Bosni i Hercegovini", koji je sklopljen između bosanskih Srba, Hrvata i Muslimana koji su činili većinu tog naroda u BiH okupljenog oko programa i ideja Alije Izetbegovića, 20. avgusta 1993. godine u Zenevi, pripala je muslimanskom entitetu, navodnoj "muslimanskoj državi BiH". Činili su je grad Bihać, deo zapadne granice Grmeča, pola Bosanske Krupe i Skender Vakuf. U kasnijem razvoju događaja u BiH taj sporazum su odbacile sve tri strane te se Zapadna Bosna našla u okruženju, potpuno odvojena od delova Bosne koji su bili pod kontrolom Muslimana. Okruženje je činila teritorija Republike Srpske sa istoka i juga i teritorija RSK sa severa i zapada. U okruženju se našao i 5. korpus armije BiH sa oko 5.000 vojnika i starešina, grupisan u južnom delu Cazinske krajine.

Između RSK i Cazinske krajine protezala se granica dužine oko 113 kilometara. Išla je kopnom oko 77 a rečnim tokom oko 40 kilometara. Vazdušnom linijom granica je bila dugačka 42 kilometra. Protezanje granice išlo je preko brdskog zemljишta, s tim što je preko Plješevice i Zrinjske gore imala planinski karakter. Takva granica je predstavljala veliko udubljenje prema centralnom delu RSK, i to u njegovom najnižem delu (ličkom). Sticajem niza okolnosti, teritorija Cazinske krajine postala je jedna od najčuvenijih vojnišnih prostora u periodu od 1991. do 1995. godine. Za njen strategijsko-operativni položaj otimale su se sve strane učesnice sukoba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. Najveći interes za taj prostor pokazivala je muslimanska strana. Zelela je da navedenu teritoriju zadrži po svaku cenu. Slične ambicije imala je i Republika Srpska.

U 1991. i do maja 1992. godine, Bihać sa vojnim aerodromom je imao je veliki značaj za JNA, zbog događaja koji su se odvajali u Sloveniji i Hrvatskoj i razvoja događaja na prostorima Bosne i Hercegovine. Značaj tog dela Zapadne Bosne je porastao naglo zbog sukoba u vrhu muslimanskog rukovodstva, između Alije Izetbegovića kao predsednika Predsedništva BiH i Fikreta Abdića, člana toga Predsedništva. Fikret Abdić je na izborima u Bosni i Hercegovini dobio više glasova od Alije Izetbegovića ali se odrekao

uloge čelnika u korist Izetbegovića. Kada je u Bosni i Hercegovini počeo rat, koji je inicirao Alija Izetbegović, došlo je, i do sukoba i obračuna između Izetbegovićeve ratne opcije i Abdićeve koja se zalagala da se bez rata rešavaju problemi do kojih je došlo raspadom Jugoslavije. Zato Fikret Abdić napušta Sarajevo i počinje svoje delovanje na prostoru Velike Kladuše. Najvećeg protivnika dobiće u Petom muslimanskom korpusu koji se locira na prostoru bihaćke regije. Na opšte iznenadenje, Fikret Abdić oslonac svojoj politici traži i nalazi u Slobodanu Miloševiću, predsedniku Srbije. U Beogradu mu je obećana apsolutna podrška uz veliku materijalnu pomoć. Zbog dogovorene saradnje Miloševića i Abdića, RSK biće prinuđena na pojedine obaveze čije će izvršavanje slabiti odbrambene pozicije krajiških

Nepouzdano savezništvo - Pripadnik Abdićeve Narodne odbrane

Srba. S druge strane, Hrvatska je imala posebne interese da se meša u razvoj događaja oko Zapadne Bosne. Za nju je najvažnije bilo da Zapadnom Bosnom ne ovladaju ni Alija Izetbegović, ni Radovan Karadžić.

Sve te uzročno-posledične veze dovele su do toga da je Zapadna Bosna bila odsečena od muslimanskog dela BiH i u potpunoj blokadi od strane Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine. U blokadi se nalazio i opstajao 5. muslimanski korpus, koji je izvršavao naloge iz Sarajeva, koje je dobijao od tzv. "krnjeg" Predsedništva BiH, jer u njemu nije bilo ni Srba, ni cazinskog lidera Fikreta Abdića.

Republika Srpska Krajina ni na koji način nije ugrožavana sa prostora Zapadne Bosne, ali se uporno mešala u ono što se tamo dešavalo.

U jeku obračuna Srba, Hrvata i Muslimana, posle maja 1992. godine, stanovalištvo Zapadne Bosne pokušaće da se samoorganizuje u želji da se pronađe rešenje koje bi garantovalo bezbednost sva tri naroda na ovom prostoru. Sredinom 1992. godine oglasiće se "Pokret za preseleđenje", sa saopštenjem u kome poziva javnost da se izbegne bratoubilački rat. Delegacija

"Pokreta za preseljenje" sastavljena od predstavnika sva tri naroda, posetila je Glavni štab TO Republike Srpske Krajine u Kninu. Izneli su svoje stavove o tome kako da se izbegne rat na teritoriji Zapadne Bosne. Tražili su da se izvrši preseljenje stanovništva po principu stvaranja čistih etničkih prostora. Po toj njihovoj računici, trebalo je iz Zapadne Bosne preseliti oko 50.000 Muslimana i Hrvata na prostore pod kontrolom Hrvata i Muslimana, u kuće i na imanja Srba koji bi se doselili na prostore u Zapadnoj Bosni. Radilo se o predlogu koji nije imao realne uslove da se realizuje, iako je polazio od takozvanog "humanog preseljenja", da bi se izbegao progon. Politika je, međutim, činila svoje pa ubrzo dolazi do optuživanja na relaciji Knin - Bihać. Muslimani će početi i sa oružanim napadima na Srbe. Prvi napad izведен je 8. juna 1992. godine od muslimanske izvidačko-diverzantske grupe na jedinicu srpske Teritorijalne odbrane u okolini Dvora na Uni. Početak oružanih napada zapamćen je i po pogibiji sedmorice srpskih vojnika. Bio je to uvod u početak rata između 5. muslimanskog korpusa i pripadnika Teritorijalne odbrane RSK. Taj prvi napad bio je "upaljač", koji su obe strane sve više zloupotrebjavale. Državni i vojni vrh RSK požuriće da utvrde posebnu strategiju odnosa prema Zapadnoj Bosni, odnosno teritoriji pod kontrolom 5. muslimanskog korpusa. Bitnu komponentu te strategije čini blokada pristupa toj teritoriji i konfrontiranje sa okruženjem. Zabrinut za "sudbinu nedužnog naroda" koji postaje zatočenik i talac politike Alije Izetbegovića Fikret Abdić se odlučuje na proglašenje Autonomne Pokrajine Zapadna Bosna sa osloncem na Srbiju, RS i RSK. Tako je ugроzio interes Alije Izetbegovića na prostorima Zapadne Bosne.

Blokada 5. muslimanskog korpusa imaće za posledicu povećano interesovanje i mešanje Unprofora kao i naglo narastanje šverca da bi se u okruženju preživelo. U rejonu Bihaća lociraće se bangladeški bataljon a u širem rejonu Cazina francuski ojačan bataljon, iz sastava mirovnih snaga. Oba bataljona su u interesu 5. muslimanskog korpusa slabila uspostavljenu blokadu Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine, te je Izetbegovićeva odsečena (!) vojna grupacija ipak mogla da istrajava. U avgustu 1994. godine 5. muslimanski korpus napašće Abdićevu autonomnu oblast žestoko kidišući na sunarodnike. U borbama koje su trajale od 16. do 21. avgusta 5. muslimanski korpus će ovladati "Fikretovim carstvom". Na prostoru Korduna i Like naći će se oko 30.000 izbeglih Muslimana, koje je hranila i zbrinula RSK. Izerbegovićevi fanatici su naneli mnogo zla sopstvenom narodu samo zato što su takozvani abdićevci (cela Cazinska krajina) želeti da se sačuvaju od građanskog rata.

U novonastalim uslovima, u Beogradu je doneta odluka da se razbije 5. muslimanski korpus i da srpske vojske (SVK i VRS), ovладaju prostorom Zapadne Bosne, koji bi potom postao "Republika Zapadna Bosna", na čelu sa Fikretom Abdićem. Zamišljeno je da se obrazuje posebna vojna grupacija pod nazivom "Pauk", u koju bi pored jedinica Narodne odbrane Fikreta Abdića ušle jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova RSK sa pojačanjem

iz Srbije i jedan broj sastava iz Srpske vojske Krajine. Obrazovanje grupacije "Pauk" započelo je u oktobru 1994. godine, a do 15. novembra je završeno konstituisanje njegove komande. Ona je objedinjavala sve snage koje su izvodile operacije pod šifrom "Pauk". Za komandanta "Pauka" postavljen je general Mile Novaković. Odlučeno je da se u operaciji uključe i jedinice Vojске Republike Srpske - Drugi krajiski korpus i vazduhoplovstvo.

Sa aspekta rukovođenja u operaciji "Pauk" **je** stvorena neuobičajena konstrukcija sistema komandovanja. Komanda "Pauka" je ključna i nije potčinjena ni Glavnom štabu Vojske Republike Srpske ni Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. Komanda "Pauka" bila je potčinjena Beogradu (delom Generalštabu Vojske Jugoslavije, a delom nadležnom organu Državne bezbednosti Srbije. Glavnom štabu Srpske vojske Krajine poveren je zadatak pozadinskog obezbeđivanja "Pauka". Snabdevanje municijom, hranom i sanitetsko zbrinjavanje bile su ključne obaveze Glavnog štaba Srpske vojske Krajine.

"Pauk" je predstavljao operativni sastav sa oko deset brigada vojnika i starešina različite pripadnosti. Među njima je bilo i nekoliko brigada vojnika iz Srpske vojske Krajine. Konkretnе zadatke i naloge Glavnom štabu Srpske vojske Krajine koji su proisticali iz obaveze prema "Pauku" izdavao je predsednik RSK Milan Martić. Svi učesnici u operaciji "Pauk" i sadejstvujuće jedinice, bili su upoznati da je cilj operacije da se razbije 5. muslimanski korpus i da se ovlada teritorijom Zapadne Bosne sa gradom Bihaćem. Posle toga trebalo je da usledi proglašenje "Republike Zapadna Bosna". Uspešnom realizacijom operacije "Pauk" oslobođene bi se znatne snage Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine i mogle bi biti angažovane u učestalim borbama sa muslimanskim i hrvatskim vojskom. Stvaranjem te muslimanske republike, Srbi su želeli, prvo, da isključe svaki uticaj Alije Izetbegovića i Franje Tuđmana na ovom prostoru od velikog operativno-strategijskog značaja. Postojanje Abdićeve "republike" bilo je značajno i zbog toga što je ona ostajala muslimanska i u skladu sa "sporazumom o BiH" koji je 20. avgusta 1993. godine potpisana u Zenevi i predviđao je Cazinsku krajinu kao muslimansku teritoriju.

Dok su trajale procene za operaciju "Pauk", koja je imala izgleda na siguran uspeh, na Zapadu je odlučeno da se, po svaku cenu, onemogući postizanje tog cilja. Zato je Bihać proglašen za "zaštićenu zonu Ujedinjenih nacija". Bila je to ujedno i osnova za uključivanje NATO snaga u sprečavanje konačnog cilja operacije "Pauk". Povedena je odmah žestoka propagandna ofanziva protiv zauzimanja Bihaća i za pridobijanje svetskog javnog mnjenja za oružano mešanje NATO uslede li akcije srpskih snaga.

Učešće jedinica Srpske vojske Krajine u operaciji "Pauk" nije bilo dobro pripremljeno. Procene su bile površne i nisu ukazivale na sve teškoće na koje će se naići, niti na posledice do kojih može doći. Kada je počelo izvođenje operacije, nije se znalo da li će u borbama učestrovati jedinice van sastava Ličkog, Kordunskog i Banijskog korpusa, koji su, inače neposredno

okruživali i sa zapada i severa. Smatralo se da će njihovo učešće biti dovoljno za izvršavanje obaveza koje su očekivane od Srpske vojske Krajine. Međutim, u toku trajanja operacije Glavni štab Srpske vojske Krajine moraće da dovodi dodatne snage iz Vukovarskog i Dalmatinskog korpusa. To je stvaralo niz teškoća i otvaralo krupne probleme. Mobilizacija je bila bolna tačka i nailazila je na otpor, čak i od Vlade Borisava Mikelića. Ipak, obrazovane su dve taktičke grupe koje su upućene na teritoriju Republike Srpske radi upotrebe na pravcu Petrovac - Vrtače - Bihać.

Početkom decembra 1994. godine komanda Vukovarskog korpusa, imala je u zoni Ličkog korpusa angažovana dva ojačana bataljona sa oko 1.100 vojnika i starešina. Oni su bili angažovani u borbenim dejstvima po odlukama koje je donosio komandant Ličkog korpusa. Bataljoni su bili sastavljeni od ljudstva iz više jedinica Vukovarskog korpusa, a njihova pripremljenost za učešće u borbenim dejstvima slaba.

Iz Banijskog korpusa Srpske vojske Krajine u operaciji protiv 5. muslimanskog koprusa angažovano je ukupno 1.000 vojnika i starešina, ne računajući 33. pešadijsku brigadu koja je kompletna bila anagažovana na položajima prema 5. muslimanskom korpusu.

Iz Kordunskog korpusa u sastavu "Pauka" i sa prostora Like angažovano je 2.553 vojnika i starešina. Iz Zapadno-slavonskog korpusa u operaciji "Pauk" uključeno je 1.450 vojnika i starešina a iz Dalmatinskog korpusa 213 vojnika i starešina koji su ušli u sastav 2. krajiškog korpusa. Iz centra "Alfa" u borbenim dejstvima učestvovalo je 150 specijalaca. Tokom decembra u borbenim dejstvima protiv 5. muslimanskog korpusa ukupno učestvuje 6.638 vojnika i starešina iz Srpske vojske Krajine.

Položaj aerodroma Udbina omogućavao je efikasnu upotrebu svih raspoloživih aviona i helikoptera pa je Glavni štab maksimalno koristio avijaciju za dejstva po ciljevima u Bihaću i njegovoj okolini. Uspesno je dejstvovano i po jednom broju vojnih ciljeva u zaštićenoj zoni, što je međunarodna zajednica iskoristila kao povod da u borbena dejstva uključi avijaciju NATO. Pod izgovorom da je dejstvom avijacije Srpske vojske Krajine po zaštićenoj zoni prekršena rezolucija Saveta bezbednosti, podignuta je avijacija NATO pakta. U popodnevним satima 21. novembra 1994. godine bombardovan je aerodrom Udbina. U napadu je učestovalo 30 aviona. Gubici u ljudstvu Srpske vojske Krajine bili su jedan poginuo i pet ranjenih, od kojih je jedan nešto kasnije umro u Kninskoj bolnici. Ljudstvo je na vreme sklonjeno u zaklone pa su gubici relativno mali. Aerodom se, međutim, nije mogao efikasno zaštiti. Poletno-sletna staza je avio bombama prekinuta na pet mesta a staze za vožnju na dva mesta. Zbog tolikih oštećenja aerodrom nije mogla koristiti mlazna avijacija. Veće količine goriva su izgorele. Većina objekata na aerodromu je oštećena, a deo montažnih - drvenih objekata je nestao u požaru. Na širem prostoru aerodroma "posejano" je na stotine kasetnih bombi. Ukupna šteta na avionima, helikopterima, vazduhoplovno-ubojnim sredstvima, raketnim sredstvima i sredstvima

veze iznosi oko 9.250.000 maraka. Pričinjena je i velika šteta na sredstvima artiljerijsko-raketnih jedinica protivvazdušne odbrane, oko 3.240.000 maraka. Kad se sve sabere, ukupna šteta od bombardovanja aerodroma Ud-bina 21. novembra 1994. godine procenjena je na 13.653.000 maraka. Ovakvo velikim štetama doprinelo je i komandovanje SVK time što su pripreme za odbranu aerodroma od napada iz vazduha bile sprovedene samo delimično. Naime, u Glavnom štabu je vladalo uverenje da NATO avijacija, i pred brojnih pretnji i najača, ipak neće bombardovati aerodrom i druge ciljeve na prostorima RSK. Pokazalo se, međutim, da je ta procena bila pogrešna i neosnovana.

Posle intervencije NATO avijacije i upozorenja koja su predstavnici Unprofora neposredno saopštili komandantima jedinica Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske, odustalo se od namere da se ovlađa Bihaćem. Pritisak zapadnih centara moći bio je toliki da bi se, u suprotnom, srpske vojske našle u direktnom ratnom sukobu sa NATO. Verovatno bi se istovremeno našao na udaru, ako ne vojnom, onda sigurno još žešćem ekonomskom i političkom pritisku i Beograd. Tako je jedna vojnički nesporno važna akcija praktično propala. Ipak, bilo je i onih koji su dobili. Tako je osvajanje Velike Kladuše, sa severnim delom Zapadne Bosne, omogućilo opstanak F. Abdića i povratak više hiljada muslimanskih izbeglica u svoje domove. Koliki je dobitak Muslimana i Hrvata što su Srbi sprečeni da uzmu Bihać, postaće jasno tek u završnici rata na tim prostorima.

U toku trajanja borbenih dejstava bilo je vidno prisustvo niskog morala i slabe psihološke pripremljenosti vojnika i starešina Srpske vojske Krajine. Bilo je jako uočljivo nezadovoljstvo zbog uključivanja u borbu protiv 5. muslimanskog korpusa zajedno sa jedinicama Narodne odbrane Autonomne Pokrajine Zapadna Bosna, lojalnih Fikretu Abdiću. O tom su kolale razne priče i mišljenja. Zastupana je teza da je trebalo pustiti Muslimane da ratuju međusobno, zatim da Srbi ne treba da se bore za "Turke", i slično. Bilo je tako rasprostranjeno i mišljenje da je izostala prava borba protiv 5. muslimanskog korpusa zbog neke pozamašne operacije šverca u kojoj se pojedinci bogate, a orgomna devizna sredstva odlaze negde u Beograd, Zagreb, Banjaluku... Stariji ljudi iz RSK masovno su bili protiv toga da im "deca ginu za šverca i Turke". Većina srpskih boraca nije imala poverenja u F. Abdića i njegovu politiku koja je prikazivana i kao nesporan srpski interes. Verovalo se da će on izdati Srbe i da će se "privoleti" Tuđmanu i Izetbegoviću, iako su suprotna uveravanja i čak nekakve garancije nametani iz Beograda.

U prvobitnoj zamisli za operaciju "Pauk" ključne uloge u izvođenju borbenih dejstava imale su Komande "Pauka", zatim 2. krajiskog korpusa i Ličkog korpusa. U navedene grupacije bili su uključeni svi sastavi iz Srpske vojske Krajine. Objedinjavanje borbenih dejstava bilo je povereno istaknutom komandnom mestu Vojske Republike Srpske sa koga je dejstvovao deo Glavnog štaba Vojske Republike Srpske sa načelnicima štaba na čelu.

Dejstva sastava 2. krajiskog korpusa bila su slaba, posebno u vreme prodora delova 5. muslimanskog korpusa na pravcu Bihać - Ripač - Skender Vakuf. Zbog toga je odlučeno da se pristupi obrazovanju jedinica taktičkog sastava iz Dalmatinskog, Kordunskog i Banijskog korpusa. Ovim snagama stabilizovana je odbrana pravca Ripač - Bosanski Petrovac.

'Pečat' negativnom toku i ishodu operacije na bihački džep dala je upravo 15. pešadijska brigada Drugog krajiskog korpusa. Ona je, bez opravdanog razloga, u panici napustila položaje na prilazima Bihaću. Ni je ni pokušala da brani Ripač. Bila je u rasulu koje se ne može objasniti bilo kakvim razumnim činjenicama.

Pojska se praktično i bukvalno razbežala i ostavila oružje i opremu Muslimana. Odbrana se nije konsolidovala sve do Skender Vakufa. Deo brigade je prebegao u Liku.

Na svoj način bile su karakteristične borbe oko Krupe i Grabeža, zbog opšte neizvesnosti. Muslimani u jednom času stvaraju mostobran, ali to je bilo sve što su uspele i tada dolazi do odbrambene borbe. Žrtve su bile obostrano velike. Tek dolaskom pripadnika oficirske i podoficirske škole iz Banjaluke, došlo je do preokreta u srpsku korist. Pitomci su praktično uvedeni u borbu iz autobusa. Tako je na ovom delu ratišta stabilizacija dejstva postignuta brzo, te kasnije nije dolazilo do značajnijih promena.

Nadomak položaja na bihačko - krupskom ratištu

Dok je trajala operacija "Pauk", Hrvatska vojska započela je operaciju za osvajanje Kupresa i proboj na livanjsko-grahovski pravac. Kupres je osvojen 3/4. decembra 1994. godine. Hrvatske jedinice locirane na prostoru BiH imale su u tom času oko 50.000 pripadnika i počele su pregrupisavanje ka Dinari i Grahovu, što je početak priprema za osvajanje RSK.

U borbama za Zapadnu Bosnu ukupni gubici jedinica u sastavu operativne grupe "Pauk" iznose 433 vojnika i starešina. Od toga je iz srpskih sastava poginulo 44 (oko 10 posto svih gubitaka); ranjenih 193 (oko 45 posto); nestalih 171 (oko 40 posto) i povredenih i obolelih 25 (oko 6 posto). Među izbačenim iz borbe je 64 Srbin i 369 Muslimana. U kategoriji poginulih 11 su Srbi i 33 Muslimana. U kategoriji ranjenih 50 su Srbi a 143 Muslimani. U kategoriji nestalih Srba je 3 a Muslimana 169. Povredenih i obolelih nema među Srbima, Muslimani imaju 25.

U operaciji protiv 5. muslimanskog korpusa, u novembru i decembru 1994. godine Srpska vojska Krajine imala je 91 poginulog, 180 ranjenih i 4 povredena. Ukupno je izbačeno iz borbe 275 vojnika i starešina.

Kad se sve sabere, uključivanje Srpske vojske Krajine u operaciju za osvajanje Zapadne Bosne nije imalo vojničko opravdanje. Korist je bila samo u tome što je Srpske vojske Krajine praktično rasteretila Kordun i Liku od velikog broja muslimanskih izbeglica.

Posledice uključivanja u borbe su krajnje negativne. Bombardovan je aerodrom Udbina i izbačen za duže vreme iz upotrebe. Postojanje 5. muslimanskog korpusa najmanje je smetalo Srpskoj vojsci Krajine a on se mogao primorati na kapitulaciju blokadom snabdevanja, što pokretači operacije "Pauk" po svemu sudeći nisu želeli. U toku trajanja ove operacije Vojска Republike Srpske je izgubila Kupres i omogućila dolazak Hrvatske vojske na Dinaru i na livanjsko-grahovski pravac, što će u kasnijem vremenu dovesti do pada ne samo RSK nego i Drvara, Glamoča, Ključa, Mrkonjić Grada, Jajca. Jednom rečju, velike ambicije pretvorile su se u nenadoknadivu štetu.

AGRESIJA HRVATSKE VOJSKE NA ZAPADNU SLAVONIJU

Od samog početka 1995. godine hrvatska vojska forsirano nastavlja sa prikrivenim pripremama za radikalnu agresiju na RSK. Pripreme se odvijaju pod senkom žestokih obračuna unutar Federacije Muslimana i Hrvata u Bosni i Hercegovini, obrazovanoj 1. marta 1994. godine tzv. Vašingtonskim sporazumom. U tom obračunu osim domaćih (bosanskih) Hrvata učestvuje i 50.000 pripadnika hrvatske legalne vojske koja se nalazila na teritoriji Federacije (u bivšoj Bosni i Hercegovini).

Sva naknadna saznanja potvrđila su da je Hrvatska planski pripremala radikalnu agresiju, stvarajući potrebne uslove da ona uspe. Izuzetno mnogo se angažovala i na spoljnjem planu. Pod njenim insistiranjem i sa pritiskom hrvatskih sponzora Savet bezbednosti proširiće mandat snaga UN koji će stvoriti uslove za upotrebu snaga NATO. Rezolucijom 981 Saveta bezbednosti, Unprofor prerasta u UNKRO.

Više se ne spominju "zaštitne zone" nego "sektor", što Hrvatska tumači kao prestanak obaveza UN da štite Srbe u zaštićenim zonama, jer ih više na papiru - nema, mada Rezolucija 981 izričito obavezuje mirovne snage da obezbede poštovanje sporazuma o prekidu vatre zaključenog između hrvatskih vlasti i vlasti Republike Srpske Krajine.

Mirovne snage nalazile su se i dalje u zonama razdvajanja između suprostavljenih oružanih snaga. Po zamisli hrvatskih staratelja, pre početka radikalne agresije na RSK trebalo je izvršiti okupaciju Zapadne Slavonije. Iako je to bila zaštićena zona, koju su trebale da štite snage Ujedinjenih nacija, Hrvati su očigledno znali da će im sve to biti dopušteno. Trebalo je jedino da se onemogući uključivanje Savezne Republike Jugoslavije u borbenu dejstva do kojih će doći između Hrvatske i Republike Srpske Krajine. I za to se Hrvatska mogla obratiti svojim zapadnim zaštitnicima, i dobila je, očigledno, pouzdane garancije.

Zapadna Slavonija, odnosno onaj deo koji je bio u sastavu RSK, sa tretmanom zaštićene zone Ujedinjenih nacija, imao je površinu 558 kvadratnih kilometara, sa opštinama Okučani, Pakrac, Daruvar i Grubišno Polje. Na tom prostoru Zapadne Slavonije bilo je oko 29.000 stanovnika (podaci iz 1993. godine).

Teritorija Zapadne Slavonije prostorno je ličila na "trbuh" koji se uvlači u "telo" Hrvatske, sa tri strane okružen hrvatskim jedinicama a sa juga rekom Savom odvojen od Republike Srpske. Reč je, dakle, o teritoriji sa izrazito nepovoljnim operativno-taktičkim položajem. Taj prostor, sa takvom konfiguracijom, obrazovan je posle borbenih dejstava Petog korpusa JNA sa hrvatskom paravojskom u 1991. godini. Narod koji se tu zatekao, bio je primoran (stavljen pred svršen čin) da ostane na prostorima Zapadne Slavonije, izuzev jednog dela koji je uspeo izbeći u Republiku Srpsku i Saveznu Republiku Jugoslaviju. Dodatna otežavajuća okolnost sastojala se u tome što je u Zapadnoj Slavoniji Srpska vojska Krajine morala sva oruđa da drži u magacinima i pod kontrolom Unprofora, odnosno UNKRO.

Položaj Zapadne Slavonije bio je krajnje nepovoljan za odbranu. To su znali svi koji su imali obavezu da brinu o sprečavanju agresije na ovaj prostor. Od nastanka enklave Zapadna Slavonija i njenog proglašavanja za zaštićenu zonu UN, praktično nije ništa preduzimano da se ublaže negativne posledice tog nepovoljnog položaja. Praktično, Zapadna Slavonija je postala zalog u ratnim igrama i političkom nadmudrivanju Hrvatske, Saveza bezbednosti, Srbije odnosno Savezne Republike Jugoslavije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine.

Početku agresije prethodio je duži vremenski period omekšavanja Srba subverzivnim aktivnostima iznutra. Hrvatska je petokolonaškim delovanjem medu stanovništвом i jedinicama Zapadno-slavonskog (Osamnaestog) korpusa, uspela da stvori povoljne uslove za brzo postizanje pobjede u planiranoj agresiji. Koristila je, pre svega, svoje sunarodnike koji su živeli u Zapadnoj Slavoniji, a pridobila je i veliki broj građana srpske nacionalnosti koji su podržavali dolazak Unprofora, odnosno UNKRO i hrvatske vojske. Ekonomski pregovori sa RSK radi otvaranja pruge i autoputa omogućavali su Hrvatskoj da utiče na sopstveno javno mnjenje, zatim na javnost RSK i svetu, ostavljajući utisak države kojoj je jedino do mira i prosperiteta. Povoljnost vojnogeografskog položaja Hrvatska je maksimalno koristila i za omogućavanje šverca, podstičući, pre svega, Srbe da u tome učestvuju. Po otvaranju autoputa, hrvatske vlasti napadno podstiču Srbe da kupuju neograničene količine goriva i da ga odvoze u Okučane, Pakrac, Bosansku Gradišku radi šverca. Od Srba koji su otvaranje autoputa koristili za "nesmetanu" trgovinu gorivom traženo je "jedino" da potpišu domovnicu, što su takvi "biznismeni" i činili, verujući da će im se životni uslovi popraviti do neslućenog bogaćenja ako se Zapadna Slavonija nade u sastavu Hrvatske. Tako se desilo da je pre početka agresije oko 1000 Srba tajno potpisalo domovnice. Za njih je, očigledno, rat već prestao, a oni su, u svom nemoralu i naivnosti, nesvesni izdaje, poverovali kako će se sve ipak dobro završiti, i da se sa Hrvatima i te kako može naći zajednički jezik.

U šverc se tako uključuju i mnoge starešine, što se nije moglo sakriti od vojničkog sastava i naroda. Čak će i Komanda 18. korpusa "uskočiti" u

šverc tako što je sačekivala švercere na povratku sa teritorije Hrvatske i oduzimala im gorivo, ili drugu deficitarnu robu, i marke. Nažalost, i komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nije se izdigao iznad tog izdajstva jer se švercovalo i uz njegovu prečutnu saglasnost. Na taj način, tanjilo se i ono malo borbenog morala što je bilo preostalo među borcima. Jednom rečju, odbrana je zapostavljena do razmera koje su vodile u propast.

Bez preterivanja, može se zaključiti da je ponašanje organa državne i vojne vlasti RSK bilo skandalozno kada je u pitanju odbrana Zapadne Slavonije. Stav prema tom pitanju je odraz ukupnog stanja koje je vladalo u državnom vrhu RSK. Na sceni su tri grupacije. Prvu čini Milan Martić kao

Predsednik vlade RSK Borisav Mikelić i Rade Tanjga, ministar odbrane

predsednik RSK sa Glavnim štabom Srpske vojske Krajine; drugu čini Borisav Mikelić kao predsednik vlade RSK sa ministrom odbrane pukovnikom Radetom Tanjom, a treću Milan Babić, predsednik Srpske demokratske stranke sa parlamentom u kome ima većinu. Sve tri grupacije su znale da predstoji agresija Hrvatske na Zapadnu Slavoniju i da je ništa ne može zaustaviti. I umesto da se okrenu tom problemu, oni očekuju čuda. Tako predsednik Martić sa generalom Čeleketićem očekuje da će se Slobodan Milošević ipak odlučiti da sa Vojskom Jugoslavije brani Zapadnu Slavoniju. Zato su Martićevi nastupi puni ohrabrvanja Srba u Zapadnoj Slavoniji da će biti odbranjeni ako dode do agresije. Samo nekoliko dana pred početak agresije Martić će u Okučanima, pred opštinskom skupštinom izneti svoja čvrsta uveravanja i mnoga neosnovana obećanja, kao da je, maltene, on odlučivao o ponašanju Srbije, SRJ i Vojske Jugoslavije.

Mikelićeva grupacija, u kojoj je po vojnoj liniji prednjačio pukovnik Rade Tanjga, uveravala je narod u Zapadnoj Slavoniji da do agresije neće doći ako se ne ometa otvaranje autoputa i pruge i ako se podrži politika

pregovaranja sa Hrvatskom. Znali su dobro i njih dvojica da je agresija neminovna, ali su takvim delovanjem vlade RSK i Slobodana Miloševića skidali odgovornost, koja je bila nesumnjiva. Ponašali su se po priči "mi smo za mir, za saradnju, mi u to verujemo, a ako bude drugačije, za to nismo krivi!"

Milan Babić, autoritarni predsednik Srpske demokratske stranke, delovao je iz takozvanog drugog plana. I on je znao da sledi agresija i da se ona ne može zaustaviti. Bilo mu je važno da se krivica svali na Mikelića i Martića i da on ostane čist i bez krivice što Srbi neće moći da se odbrane, jer su ostavljeni na cedilu i dovedeni u čorsokak.

1.

Plan operacije za okupaciju Zapadne Slavonije izrađen je i odobren još početkom decembra 1994. godine. Nosio je oznaku "Bljesak". Snage određene za operaciju "Bljesak" pripremene su duže od tri meseca. U ukupnom broju ovih snaga dve trećine čine pripadnici Hrvatske vojske a ostalo su specijalci jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova.

Realizacija operacije počela je u ranim jutarnjim satima, 1. maja 1995. godine. Jednovremeno sa napadom jedinica sa fronta, izabranim pravcima, usledilo je spuštanje helikopterskog desanta u rejon Prašnika, radi uspostavljanja kontrole prelaza na Malom Strugu i u rejonu Stare Gradiške, izведен je i demonstracioni napad na Pakrac i od Lipika ka D. Čagliču. Početku napada prethodila su dejstva artiljerije. Hrvati su krenuli u napad pošto se dobro odjurilo. Kao po nekom pravilu, gde je god koja hrvatska jedinica nailazila na otpor, napad je obustavljan. Sledio je period "omekšavanja", u kome su se odvijala dejstva artiljerije, ubacivanje grupa, pokušajji obuhvata i obilazaka. Tek kada bi ocenili da je odbrana Srba dobro uzdrmana, kretali su dalje, bez žurbe i improvizacija..

Početna i kasnija dejstva redovno prate ubacivanje izvidačko-diverzantske grupe u raspored srpskog 18. korpusa i aktiviranje "pete kolone", kako one iz redova srpskim vlastima "lojalnih" Hrvata, tako i izroda iz redova Srba. Stanovništvo je zasuto pozivima na bekstvo preko Save u Republiku Srpsku. Šire se vesti o užasima koja čini hrvatska vojska. Avijacija Hrvatske pogubno utiče na moral Srba, pogotovo bombardovanjem izbegličkih kolona sa ženama i decom. Nemogućnost bilo kakve odbrane, samo je deo dobro smišljenog scenarija.

Propagandno-psihološka dejstva bila su dobro pripremljena i dosledno realizovana, nezavisno od stvarnih situacija do kojih je dolazilo na terenu. Procene govore da su propagandno-psihološka dejstva Hrvatske imala uticaj na oko 40% svih Srba na teritoriji Zapadne Slavonije. Prema civilnom stanovništvu hrvatska vojska imala je dvojak odnos. Jedan za javnost i prikazivanje, a drugi maskiran i strogo prikriven. Ovaj drugi je primenjivan dok je trajala oružana akcija, a kasnije je primenjivan prema "obeleženim" Srbima kao protivnicima bilo kakvog suživota sa Hrvatima.

Svi oficiri i podoficiri Srpske vojske Krajine imali su tretman ratnih zločinaca. Isti tretman primenjivan je za vojne obveznike koji su učestvovali u ratu 1991. godine ili su tada služili vojni rok u JNA.

Tokom same operacije, hrvatski vojnici su se služili i takvim podvalama kao što je presvlačenje u uniforme pripadnika Unprofora, u kojima su izvršavali i borbene zadatke. Izveli su i više demonstrativnih aktivnosti, od kojih su očekivali postizanje posebnih ciljeva. Tako su u toku agresije odvajali muškarce od žena i dece i odvodili ih u zatvore a time mnoge doveli i u poziciju da potpisuju domovnice. Zatvaranjem mosta na Savi dobili su dragoceno vreme radi rešavanja problema po dubini Zapadne Slavonije. Unproforu i svetu su pokazivali samo lepu stranu svoje ofanzive, prikazujući je kao neizbežnu, moralnu i na svakoj vojničkoj visini. I taj deo propagandnih aktivnosti je izuzetno dobro primjenjen i uspešno realizovan, pogotovu što su i u tome imali obezbedenu stranu pomoć i podršku.

Snage Unprofora nisu ni pokušale da postupe u skladu sa svojim obavezama. Dan i noć uoči agresije, deo mirovnih snaga je napustio punktove. Neki su se stavili i pod "zaštitu" hrvatske vojske. Posebno se pristrasno i ponizno ponašao jordanski bataljon.

U toku 1. i 2. maja predstavnicima EZ i drugim međunarodnim organizacijama bio je čak zabranjen ulaz i kretanje po teritoriji Zapadne Slavonije. Na tobožnjim pregovorima hrvatske vojske sa starešinama Unprofora, bila je vidna dvoličnost. Farsa se nije mogla prikriti jer je priprema agresije bila poznata svim zapadnim faktorima, pa se nije ni moglo očekivati da nešto bude preduzeto protiv Hrvatske, pogotovu kad je ofanziva krenula.

Hrvatska vojska je realizovala operaciju "Bljesak" uz prečutnu saglasnost međunarodne zajednice, ne strahujući od bilo kakve reakcije Vojske Jugoslavije i Vojske Republike Srpske. To je kasnije potvrdio i hrvatski general Janko Bobetko u svojoj knjizi "Sve moje pobjede".

2.

Pre početka agresije na Zapadnu Slavoniju, srpske odbrambene snage u tom prostoru odnosno snage 18. korpusa Srpske vojske Krajine, brojale su oko 4.000 vojnika i starešina. Među starešinama bilo je samo 38 aktivnih oficira ili 25 posto od 151 koliko je predviđala formacija. Aktivnih podoficira bilo je 22 ili 16 posto od 138, koliko je tražila formacija. Dužnosti nedostajućih oficira i podoficira vršili su vojni obveznici. Takvo stanje imalo je negativan uticaj, ne samo na tok borbenih dejstava nego na obučenost vojnika i jedinica za rat. Navedena kategorija starešina jedina je bila ospozobljena da izvodi kvalitetnu obuku.

Komanda 18. korpusa Srpske vojske Krajine je pre početka agresije redovno izveštavala Glavni štab Srpske vojske Krajine o merama koje preduzima radi podizanja borbene gotovosti. Iz primljenih izveštaja moglo se zaključiti da je mobilizacija i domobilizacija izvršena uspešno i da odziv vojnih obveznika - zadovoljava. Nije ukazivano na postojanje problema bilo koje vrste koji bi uticali na uspeh odbrane za slučaj hrvatske agresije.

Sto dalje od odgovornosti - Goran Hadžić i Milan Babić

Međutim, početkom agresije, stanje 18. korpusa se od prvog časa pokazalo lošijim nego što je opisano u izveštajima. Ne može se reći da komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nije bio upoznat sa nespornim problemima koji su ugrožavali borbenu spremnost jedinica u Zapadnoj Slavoniji, nezavisno od samozadovoljstva Komande 18. korpusa. Uvid u arhivu ovog korpusa potvrđuje da je komandant 18. korpusa, pukovnik Lazo Babić, bio redovno upozoravan kakva je bezbednosna situacija u jedinicama i komandama koje su mu potčinjene. Podaci koji su mu dostavljeni davali su drugačiju sliku o borbenoj gotovosti od one koju je on dostavljao Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. Isti takvi podaci kakve je primao pukovnik Babić, stizali su i organu bezbednosti u Glavnem štabu Srpske vojske Krajine. O njima je informisan komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Milan Čeleketić po dve linije. Nije, dakle, moglo promaći nezapaženo da Babić dostavlja optimističku sliku, bez pokrića. Ostali organi Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nisu informisani o podacima koji su dolazili iz 18. korpusa po liniji bezbednosti, te je tako isključena mogućnost da Glavni štab Srpske vojske Krajine predloži komandantu preduzimanje mera kojima bi se popravljalo stanje borbene gotovosti u tom korpusu. Naknadnim uvidom u arhivu, jasno se uočava da je u dužem vremenskom periodu postojao raskorak i neslaganje između pukovnika **Babica** i njegovog organa za bezbednost. Takvo stanje traje još od vremena odlaska bivšeg komandanta korpusa, pukovnika Milana Čeleketića, na dužnost komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Dovođenje pukovnika **Babica** na dužnost komandanta 18. korpusa bio je krupan i može se reći nameran promašaj. Taj starešina jednostavno nije

uvažavao predloge i mišljenja drugih, a nije ih ni tražio. Na taj način se distancirao od okoline u kojoj je delovao, ne mareći mnogo za pravu istinu i činjenice, pogotovu ako mu nisu išle u prilog.

Organi bezbednosti komande korpusa, nažalost postupali su tako što su svoju ulogu svodili samo na davanje informacija komandantu korpusa i na slanje izveštaja organu bezbednosti u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. U njihovim izveštajima je vidno da je do sitnica komandant Babić izveštavan o obaveštajnom i subverzivnom radu kako hrvatske vojske tako i pojedinaca iz redova Srba u jedinicama Srpske vojske Krajine na teritoriji Zapadne Slavonije. Povremeno su komandantu pisani i predloži kako da postupi, što on nije uvažavao. Pored ostalog, dobio je informaciju o sastanku komandanta Teritorijalne odbrane (sa grupom istomišljenika) na kome je u Okučanima govoreno upravo o nesposobnosti pukovnika Babica da komanduje korpusom. Babić je na to reagovato tako što je rekao: "Baš me briga, neka me smene"! Kao komandant korpusa Babić je upozoravan i sa činjenicama o švercu, kriminalu i primerima rada u korist hrvatske vojske.

U pojedinim izveštajima organa bezbednosti posebno je ukazivano na postojanje paravojnog delovanja na prostorima Zapadne Slavonije. Uslovno se može govoriti o četiri grupe koje su se bavile kriminalom i koje su paravojno delovale prema jedinicama 18. korpusa.

Na čelu prve grupe je Rajko Narandžić, rezervni kapetan koji je sredinom marta 1995. godine organizovao grupu od 10 do 15 ljudi iz sastava Trećeg bataljona 54. brigade radi obezbedenja pogona popravnog doma u Staroj Gradiški. Grupa je, praktično, pokušala da prisvoji taj pogon Kazne-no-popravnog doma. Pripadnici te grupe dočepali su se i veće svote novca, što je doveo do sukoba između njih i Ministarstva pravosuđa RSK, čiji je pogon i bio.

Drugu grupu činila je tzv. Taktička grupa 1 (TG-1), čiji je komandant bio rezervni potpukovnik Borivoje Pavlović iz Banjaluke. Otac mu je inače Hrvat. Pre dolaska u Zapadnu Slavoniju, Pavlović je komandovao bataljonom u Vojsci RS. U 18. korpusu Srpske vojske Krajine ga je primio Čeleketić dok je komandovao tim korpusom. Pavlović je sa sobom doveo i 40 vojnih obveznika Vojske Republike Srpske. Celeketić je zatim obrazovao TG1 i na njeno čelo stavio Borivoja Pavlovića. Neposredno je sebi potčinio tu taktičku grupu. Borivoju Pavloviću i njegovoj (TG-1) za zonu odgovornosti dao je Jasenovac. Sve što je tamo radio Pavlović, bilo je mimo bilo kakvog uvida komande korpusa. Informacije je dobijao samo Celeketić. Fazozna (TG-1) ubrzo je narasla na oko 500 ljudi, od čega je 374 vojnih obveznika bilo sa teritorije Republike Srpske - (70 posto iz Banjaluke). Među njima je bilo 75 posto Hrvata i Muslimana. Pavlović je na spisku svoje jedinice u Jasenovcu imao i grupu od 60 Muslimana na "radnoj obavezi". Oni su mu "uređivali" prvu liniju rovova. Najveći broj pripadnika te fazozne jedinice je dezertirao iz redova Vojske Republike Srpske, ali su zato na području Jasenovca razvili efikasan sistem šverca i pljačke. Krali su sve što

se moglo unovčiti. U Jasenovcu su zato često nestajali trafo-uredaji, nadgrobni spomenici, drva. Ukradeno je čak i crkveno zvono. Pošto je Pavlovićeva policija kontrolisala prevoz na Savi, lako je zaključiti pod čijom je komandom sve to rađeno. Za neupućene je potrebno i objašnjenje - čemu krada spomenika i crkvenog zvona. Mnogo je ljudi izginulo od početka rata, pa su, samim tim, njihove porodice podizale spomenike. Šverceri su uzimali iz groblja gotove spomenike davali su ih zatim na obradu svojim pajtašima, koji su skidali prethodni tekst, neznatno stanjujući ploče. Zato su i mogli da budu jeftiniji od konkurencije kojoj su prebacivali kako još i "guli" nesrećne porodice. A što se zvona tiče i ona su, uz malo obrade prodavana ktorima, jer su se masovno gradile crkve.

Po odlasku Čeleketića na dužnost komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, Pavlović ne prihvata da kontaktira sa novim komandantom 18. korpusa. Sebe smatra direktno potčinjenim generalu Čeleketiću. Pročuo se i po tome što je sa ličkog ratišta, novembra 1994. godine odvezao 56.000 metaka, ne slučajno kalibra 7,62, za pištolj i automat. To je bila tražena roba. Inače, ratište je napustio samovoljno, bez ikakvih posledica.

Treću grupu paravojske u zoni 18. korpusa činio je izvidačko-diverzantski odred Zorana Miščevića. Pripadnici ove jedinice bili su poznati kao veoma dobri borci i učesnici borbenih dejstava u 1991. i 1992. godini. Po sklapanju primirja, jedan broj ovih boraca počeo se baviti švercom i kriminalom. Prilikom otvaranja autoputa, Miščević je "ubedio" komandanta 18. korpusa da se odmah moraju oformiti grupe za šverc, što je Babić i prihvatio. Za Miščevića se tada govorilo da je bio najkrupniji švercer gorivom na tom prostoru. Čak su se kao jedinica miščevićevci sami snabdevali mimo 18. korpusa, i imali su svoju ekonomiju stvorenu od ratnog plena.

Još jednu - četvrtu grupu olicenu paravojnim delovanjem činio je odred "Predrag Koprivica - Peda". Komandant tog odreda bio je rezervni kapetan Mile Janjetović, inače vlasnik kafane "Vožd" u Podgradicama. Taj njegov odred je brojao 46 vojnih obveznika i imali su ulogu ličnog obezbedenja generala Milana Čeleketića. Pretežni deo odreda činile su kafedžije, trgovci i preduzetnici. Bavili su se švercom i nelegalnom trgovinom. Izbegavali su plaćanje poreza, jer su uživali zaštitu generala Milana Čeleketića.

Mogla bi se napraviti i posebna studija kako su i koliko su navedene karakteristike stanja u zoni odgovornosti 18. korpusa negativno uticale na spremnost da se brani Zapadna Slavonija. Takva ponašanja i tolerisanje s najvišeg vrha, razorno su delovala na moral boraca i naroda.

3.

Komanda 18. korpusa je dan uoči agresije naredila popunu jedinica u skladu sa planovima pripravnosti. Izvršenje popune nije praćeno, a komanda je primala frizirane izveštaje i na bazi njih izveštavala Glavni štab Srpske vojske Krajine da je popuna korpusa narasla preko 90 posto. Time je stvarana lažna slika o popuni, kakva je bila propisana i planirana u slučaju potpune mobilizacije. Praktično, jedinice su očekivale agresiju, a da na

teritoriji Zapadne Slavonije, ni u RSK, nije bilo proglašeno ratno stanje. Naužlost, čak ni neposredna ratna opasnost ništa ne menja u radu organa vlasti, radnih i drugih organizacija. Nepostojanje plana odbrane RSK imaće i na ovom primeru pogubne posledice. Ta činjenica i neproglasavanje ratnog stanja izraz su nedogradnosti sistema odbrane i nedopustiv propust vlade RSK. Bez plana odbrane nije se mogao regulisati postupak zaštite stanovništva u ratnim dejstvima, niti obaveze na planu evakuacije stanovništva. Zbog toga je moralno doći do osipanja boraca iz jedinica. Borci su znali da ne postoji organizacija zbrinjavanja i evakuacije stanovništva. Zato su i žurili da spašavaju svoje porodice i imovinu.

Obučenost jedinica 18. korpusa za zadatke odbrane nije bila na visini. Zato se samo potvrdilo da ne može biti uspešne odbrane i komandovanja bez određenih priprema. Pojednostavljen rečeno, komande nisu bile obučene da znaju pripremiti svoje jedinice za borbena dejstva po konkretnim zadacima. Praktično, nije ni vršeno osposobljavanje za odbranu, aktivna dejstva, izvlačenje, povlačenje, rukovođenje borbenim dejstvima. Zato se nije moglo koristiti ni ono što je bilo efikasno sredstvo za odbranu kao što je slučaj sa avijacijom. Organizacija sadejstva i postavljanje zahteva za upotrebu aviona i helikoptera u podršci bili su velika nepoznanica za većinu starešina i sve komande u sastavu 18. korpusa.

Na bazi podataka o aktivnostima i pokretima Hrvatske vojske u okruženju Zapadne Slavonije komandant 18. korpusa je 28. aprila naredio da se jedinice dovedu u punu borbenu gotovost. Uz pozivanje vojnih obaveznika da se vrate u jedinice, pokrenut je postupak da se naoružanje koje je bilo pod kontrolom Unprofora izvuče na vanredne položaje. Naravno, protiv toga je bio oficir Unprofora preko koga se održavala veza.

U toku noći 30. aprila - 1. maja komandant 18. korpusa, pukovnik Lazo Babić izdao je naređenje kojim je četa vojne policije podeljena na dva dela. Jedan deo je upućen u 98. brigadu, a drugi u 54. brigadu. Tako je komandno mesto korpusa praktično ostalo bez obezbedenja. Vojnopolicijske zadatke u rejonu komandnog mesta i na mostu kod Gradiške nije imao ko da rešava. Samo 6 policajaca je ostalo pri komandi, a trebalo je izvući arhivu organa bezbednosti i regulisati službu na mostu na reci Savi. Takav nepromišljen postupak sa četom vojne policije bio je ujedno i jedino naređenje vojnoj policiji koje je izdao komandant Babić do smene sa dužnosti.

Napad na pripadnike 18. korpusa počeo je ujutru 1. maja u 5.30 časova, tako što je neprijatelj ubacio svoje snage u neobezbeden međuprostor između Taktičke grupe potpukovnika Borivoja Pavlovića - koja je branila Jasenovac - i 98. brigade potpukovnika Milana Babica - koja je branila prostor južno i istočno od Novske. Sastav te brigade izgubio je zonu odbrane do 12 časova. Tom prilikom odsečen je jedan bataljon. Komandant brigade je napustio jedinicu i došao u komandu korpusa oko 13 časova i to iz pravca Republike Srpske. Izvestio je da je brigada razbijena i da je poginulo 89 vojnika.

Do 9 časova, 54. brigada je uspešno pružala otpor. Tada iznenada, i sa svim neočekivano, komandant, potpukovnik Stevo Babić, naređuje povlačenje brigade. To je pravdao pojavom dva neprijateljska tenka u pozadini i napuštanjem zone odbrane od strane jedinice milicije sastava 80 ljudi. Milicioneri su se, jednostavno, povukli u Bosansku Gradišku. I vod vojne policije u 9 časova samovoljno napušta rejon odbrane. Brigadi je nedostajala i posada za dejstva baterijom topova. Praktično, prvog dana hrvatskog napada, brigada je ostala bez 110 ljudi.

Izbijanjem neprijatelja u rejon Bjela Stena odsečena je zona 51. brigade. Angažovanjem delova čete vojne policije nije mogla da se stabilizuje odbrana. Onda se desilo ono što je bilo logična posledica. Gubitak i napuštanje položaja za odbranu od strane 98. i 51. brigade, pokrenulo je velike kolone izbeglica ka Bosanskoj Gradiški. Izbeglice će još prvog dana agresije, već sredinom dana, stići do mosta na reci Savi. U prepodnevnim satima, 1. maja, Taktička grupa koja je branila Jasenovac prestaće da pruža bilo kakav otpor. Praktično će se bez borbe izvući južno od reke Save.

Ne znajući kakav je razvoj događaja i ponašanje "suseda", odbranu će nastaviti 51. brigada, 59. i 63. odred, po jedan bataljon iz 98. i 54. brigade i bataljon za intervenciju iako ga je napustio komandant. Sve te snage, ostane bez bilo kakve veze sa komandom korpusa, a bataljoni bez veze sa svojim komandama brigada. Sve do 3. maja te jedinice očekivaće pomoć od komande korpusa i pružaće otpor snagama Hrvatske vojske koje su vršile blokadu. U toku 3. maja, na prevaru je zarobljen komandant 51. brigade, potpukovnik Stevan Harambašić. Veći deo boraca u okruženju predao se tokom 4. maja. Oni su prvo predali naoružanje Unoproforu, a onda se presvukli u civilna odela i pokušali da se spasu kao da su civili, ali to je malo kome uspelo. Više od 100 boraca odbilo je da se preda i nastavilo je skrivanje na Psunju. Veća grupa boraca iz bataljona 98. brigade izvukla se 11. maja preko Save tako što su reku preplivali. Ostali će na Psunju ostati do 20. maja kada su se predali hrvatskoj policiji.

Odbrane Jasenovca praktično nije ni bilo. Čete iz sastava Taktičke grupe nisu ni bile pripremane da brane Jasenovac. Nažalost, taj Jasenovac, u čijem je logoru tokom Drugog svetskog rata poubijano 700.000 Srba tobže je trebalo da brani i čuva švercerska jedinica Borivoja Pavlovića. U njoj su, da absurd i poniženje budu još veći, većinu sastava činili Muslimani i Hrvati.

Napad na Jasenovac, dejstvom artiljerije, počeo je 1. maja u 4.30. Prvo protivdejstvo Taktičke grupe ostvareno je u 6.30 časova (120 minuta posle početka dejstva artiljerije). Komandant 18. korpusa Vojske Republike Srpske, pukovnik Lazo Babić, obavešten je o dejstvu neprijateljske artiljerije po Jasenovcu tek u 5.55 časova (85 minuta po otpočinjanju dejstva). Već između 8 i 9 časova u Jasenovcu već nije bilo nijednog vojnika i starešine iz jedinice kojom je komandovao potpukovnik Borivoje Pavlović. Čak je pokusano da se sramno bekstvo iz Jasenovca prikrije. Tako je, nekoliko dana

*Komandant GŠ SVK
general Milan Celeketić*

*Milan Martić i Goran Hadžić
na Skupštini RSK*

posle pada Zapadne Slavonije, u ratni dnevnik Taktičke grupe upisan tobože "dokumentarni dokaz" da je Jasenovac branjen do 15 časova 1. maja, i da je napušten posle borbe sa "nadmoćnjim neprijateljem". Krivica je pripisana komandantima Kostajničke i Dubičke brigade i komandantu 98. brigade. Tobože, komandanti prve dve brigade - kao susedi - nisu pružili pomoć koja je navodno bila ranije dogovorena, a treći komandant je, eto, bio u lošim odnosima sa potpukovnikom Borivojem Pavlovićem. Taj naknadno pisani dnevnik, pun je "podataka" koji bi da opravdaju gubitak Jasenovca i ukazu na "hrabro" držanje Pavlovićevih vojnika - švercera. Tako je u tom lažljivom dnevniku zapisano da je potpukovnik Borivoje Pavlović stigao u Jasenovac u 8,20 časova 1. maja, sa 5 vojnih obveznika u pratnji. Postoje, međutim, pouzdani svedoci koji su Borivoja Pavlovića videli u Banjaluci u 9,00 časova. Podatak u dnevniku trebalo je da štiti komandanta Pavlovića od eventualnih kasnijih napada, jer nije ni bio sa jedinicom u vreme napada na Jasenovac. Prava istina je da mobilizacija Taktičke grupe nije ni vršena iako je naređena, a da je potpukovnik Pavlović noć 30. aprila / 1. maj proveo u Banjaluci, u svojoj kafani "Tang". Iz Banjaluke je krenuo ka Jasenovcu kada je on već bio izgubljen. Posetio je usput komandante Kostajničke i Dubičke brigade, s ciljem da izgradi alibi - da je bio tu ne-gde - i da krivicu prebací na druge.

Dnevnik Taktičke grupe završava se rečenicom: "Ujutru, 3. maja 1995. godine stižu kamioni i autobusi, stižu u Ušticu, u rejon odbrane Taktičke grupe južno od Save. Iznenadena je komanda Taktičke grupe jer ne zna ništa o svrsi dolaska kamiona i autobusa. Tek posle ukrcavanja, kada su ne-gde krenuli, čelnici ove jedinice saznaše da su u pokretu za Slunj".

Jasno je kao dan da je te kamione i autobuse uputio general Celeketić, da bi što pre izvukao Pavlovićevu jedinicu i sačuvao je od odgovornosti

zbog sramnog ponašanja i predaje Jasenovca. Vreme će samo potvrditi da se Pavlović, dok je trajao rat, bavio pripremom materijalne odstupnice za vreme posle rata, za sebe, i ljude za koje je radio, i koji su ga štitili od bilo kakve odgovornosti. Jasenovac mu je pružio mogućnost da mutne radnje obavlja bez uvida drugih. Nije mu ni padalo na pamet da o Jasenovcu razmišlja kao o stratištu, gde su satrveni toliki Srbi. Njegov zadatak bio je - prljavi ratni biznis.

4.

Komanda 18. korpusa nije bila dorasla zadatku koji joj je poveren, po red ostalog i zbog toga što komandant i njegov načelnik štaba nisu ispunjavali nijedan od neophodnih uslova za funkcije koje su im poverene. Uz sve to, komanda nije uopšte ni pripremana da komanduje i rukovodi jedinicama u odbrani Zapadne Slavonije. Komandant nije ni znao po kom bi planu upotrebe trebalo da postupi na samom početku agresije. Komanda je zato stihjski radila i nijednu odluku nije donela zajednički. Samo je komandant lično kontaktirao sa prvim čovekom Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, pa zato niko ne zna šta je između njih dvojice dogovarano i da li je ono što je radio komandant 18. korpusa rezultat naređenja komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine ili njegovo sopstveno odlučivanje. To je i te kako bitno u utvrđivanju odgovornosti za poraze i neuspehe.

Odnosi u Komandi 18. korpusa bili su krajnje narušeni a vrhunac krize događao se baš pred agresiju. Tako komandant korpusa, posle pada Zapadne Slavonije, izjavljuje da njemu nije ni bila potčinjena Prva taktička grupa nego Glavnem štabu Srpske vojske Krajine. To je absurd za koji niko nije znao u Glavnem štabu Srpske vojske Krajine, izuzev možda komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Na referisanju o borbenoj gotovosti i o planovima upotrebe, u februaru 1995. godine, komandant 18. korpusa pukovnik Lazo Babić, nije ukazao ni na jedan problem na osnovu koga bi se moglo zaključiti da njegova jedinica neće moći da spremno dočeka agresiju hrvatske vojske. Nažalost, već na prvoj pravoj proveri, pokazalo se krajnje pogrešnim postavljanje pukovnika Babica na dužnost komandanta ovog korpusa. Nedorastao takvoj dužnosti, on se trudio samo da zadovolji onome što je od njega lično očekivao general Milan Celeketić. Kada je došlo stani-pani, on nije znao da li Zapadnu Slavoniju treba da brani po ranijem planu ili po novom iz februara meseca 1995. godine. U praksi, njegovo je komandovanje ličilo na oholu i razmetljivu glumu i to onu neveštu. Nastupao je kao komandant koji tobože sve može i kome ne treba nikakva pomoć saradnika, pogotovu a ko ne misle kao on. Zato je oko sebe držao ljude koji će samo bezuslovno slušati što govori, makar bile i gluposti i koji će čutati o svemu lošem što vide. Nije ni elementarno trpio one koji su imali bilo kakve kritičke primedbe ne samo na njegov rad, nego i na stanje u jedinicama korpusa. Sa takvima je vodio "tih rat", sve dok ih ne bi smenio i proterao iz Zapadne Slavonije. Vrhunac takvog ponašanja je smenjivanje pukovnika Slobodana Perića, sa dužnosti

načelnika štaba. To je bio najspasobniji oficir u Babićevom okruženju. I tave poteze je Babić vukao bez konsultovanja svoje komande i bilo kog organa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Dogovarao se samo sa generalom Milanom Čeleketićem, koji je nažalost, sve odobravao što je Babić radio. Tek kasnije će moći da se izvuče sasvim jasan zaključak zašto je to trebalo Čeleketiću, kad se bude analiziralo njegovo ponašanje u presudnoj borbi za RSK. U prilog tome ide i činjenica da je komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine Milan Čeleketić, prethodno vršio dužnost komandanta 18. korpusa. Ta okolnost je Glavnom štabu Srpske vojske Krajine, i te kako štetila. Komandant se ponašao kao čovek koji odlično poznaje situaciju u Zapadnoj Slavoniji pa je na bazi toga sve sam odlučivao. Bilo je zato, donekle i prirodno da se veruje kako je to tamo baš sve tako kako se i tvrdilo. Uostalom, kako ne verovati samom komandantu sveko-like krajiške vojske. Zato su i obilasci 18. korpusa od strane stručnih ekipa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine bili retki i svodili su se najčešće na odlazak ponekoga iz pozadinskog sektora i lično komandanta. Kad se to događalo, obično je u i posetu tom korpusu išao i predsednik RSK, Milan Martić.

U prvim satima agresije, komandant 18. korpusa, pukovnik Lazo Babić, odmah će pokazati svoju ulogu - jer naređuje da se komandno mesto premesti iz Okučana u Gradišku na samu obalu reke Save. To je predstavljalo početak rasula. Napušteno je pripremljeno i opremljeno komandno mesto, sa koga su postojale veze sa potčinjenim jedinicama, zatim sa komandom 1. krajiškog korpusa, sa Glavnim štabom Srpske vojske Krajine. Sa novog komandnog mesta, međutim, nisu uspostavljene veze ni sa jednom potčinjenom jedinicom. Sa Glavnim štabom Srpske vojske Krajine postojala je veza ali samo sa komandantom, na relaciji Babić - Čeleketić. Organi Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nisu imali nikakav pristup toj vezi pa nisu ni mogli da prate situaciju na teretu. Ipak, premeštanje komandnog mesta nije se moglo sakriti. Saznanje da je Komanda 18. korpusa napustila prostor koji je trebalo da brani, koji je bio blizu neprijatelja kad je krenuo u napad, nepovoljno je uticala na moral naroda i vojnika. Počelo se razmišljati kako samo što pre otići na teritoriju južno od Save. Jer, kad se povlači komanda, jasno je šta se zbiva. Sistem veza bio je nerazvijen i neosposobljen za funkcionisanje u uslovima borbenih dejstava, da bi se moglo svakog časa znati pravo stanje na terenu. Kakav i koliki je stepen pouzdanoći veza mogao biti, govori i podatak da je popunjeno sredstvima veze iznosila oko 20 posto.

Kad se sagledaju svi ti detalji, nije teško zaključiti da je komanda 18. korpusa sasvim pasivno čekala da neprijatelj ovlađe Zapadnom Slavonijom. Jednostavno, ništa nije preuzimala da organizuje bilo kakav otpor. Zato su, prepušteni sami sebi vojnici napuštali Zapadnu Slavoniju i odlazili izmešani sa narodom koji nije ni znao da je pokrenut na put bez povratka. Pokušaji da se vojnici odvoje od žena, dece i staraca nisu dali rezultate. Primera radi, prvog dana agresije u Bosanskoj Gradiški je bilo

nebrojeno mnogo vojnih obveznika koji su bescijljno lutali i odbijali da krenu nazad, na linije odbrane, tvrdeći da su izdani. Suprotstavljeni su se čak i oružjem.

U popodnevним satima 2. maja, u Klašnici je kao ispomoć stiglo 195 boraca iz Istočne Slavonije. Njihove starešine su se javile komandantu 18. korpusa pukovniku Lazi Babicu. Saopštite su da se vojnici već oblače u uniforme i da će brzo biti dovedeni i stavljeni na raspolažanje. Babić je izdiktirao zadatok za pristiglo ljudstvo, pa su starešine otišle po vojnike, ali se više nisu pojavljuvali. Vojnici su jednostavno odbili da krenu u borbu, kad su saznali kakvi su prethodni rezultati borbe u Zapadnoj Slavoniji, koju je trebalo da iznese 18. korpus.

U popodnevnim satima 2. maja Babić je napustio i komandno mesto u Staroj Gradiški, prebacujući se južno od Save, u unutrašnjost teritorije Republike Srpske. To je pravdao prekidom veza. Ali ni južno od Save nije mu bilo dobro. Postala je opasnost čak i po ličnu bezbednost, pre svih komandanta pukovnika Babica i načelnika štaba pukovnika Milana Romića, iz 18. korpusa. Više hiljada izbeglica iz Zapadne Slavonije nalazilo se u zahvatu puta Bosanska Gradiška - Banjaluka, pa bi pojava čelnika 18. korpusa južno od Save dovelo do njihovog linča. Zbog toga će 3. maja ova dva oficira tajno napustiti teritoriju Gradiške i otići u Banjaluku. Dan kasnije, 4. maja, kada je rasulo bilo više nego očigledno, obrazovana je nova komanda 18. korpusa. Za komandanta je postavljen pukovnik Slobodan Perić, raniji načelnik štaba komande, kojeg je Babić odjurio, da mu ne smeta. Ovu komandu, naravno, nije obrazovao Glavni štab Srpske vojske Krajine nego Krizni štab, na čijem je čelu bio Duško Vitez. Nova komanda 18. korpusa, ako se to još tako moglo zvati, dobila je zadatok da okuplja izbegle vojnike duž komunikacije Gradiška - Laktaši.

5.

Po otpočinjanju hrvatske agresije na Zapadnu Slavoniju komandi 18. korpusa stavljeni su na raspolažanje dva borbeni helikoptera. Posade su po naređenju 10. vazduhoplovne brigade upućene na komandno mesto 18. korpusa. Jednu posadu pukovnik Babić upućuje prema Rajićima a drugu prema Jasenovcu. Nažalost, niko nije znao da odredi ciljeve koje treba da gađaju. Zato prvog i drugog dana borbe za Slavoniju nije ni bilo upotrebe avijacije, iako su postojali uslovi i zahtevale potrebe. Čak bi i sama pojava aviona nad Slavonijom mnogo značila za stanovništvo i vojsku. Pokazalo se, međutim, da komande jedinica nisu sposobljene da traže upotrebu avijacije a Glavni štab Srpske vojske Krajine je ostao pasivan, iako su svi raspoloživi avioni i borbeni helikopteri bili spremni za trenutnu upotrebu.

Mirovanje avijacije Srpske vojske Krajine na aerodromu Udbina predstavljalo je apsurd, pogotovo ako se ima u vidu da je Hrvatska masovno upotrebila svoju avijaciju. Bombardovana su ne samo naselja već i kolone izbeglica. Helikopterski desanti hrvatske vojske igrali su ključnu ulogu u stvaranju panike i osvajanju Prašnika i drugih ključnih objekata u zoni

odgovornosti 18. korpusa. Sigurno do toga ne bi došlo da im se suprotstavilo vazduhoplovstvo Srpske vojske Krajine. Međutim, upotreba avijacije Srpske vojske Krajine sprečena je od strane komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Čeleketića, navodno iz straha da aerodrom Udbina ne bude bombardovan od avijacije NATO. Istini za volju, i pomoćnik komandanta za avijaciju, bio je protiv upotrebe aviona u odbrani Zapadne Slavonije. Bilo je zbog toga mnogo prigovora i optužbi, tokom same agresije, a vreme je potvrdilo da se radi o krajnje pogrešnoj odluci komandanta generala Milana Čeleketića i predsednika Republike Srpske Krajine Milana Martića koji se s tim saglašavao. Zato su i sasvim neosnovane neke naknadne optužbe adresirane na avijacije Vojske Republike Srpske i Vojske Jugoslavije, što nisu uzele učešća u odbrani Zapadne Slavonije. Pouzdan je zaključak da je sprečavanje avijacije Srpske vojske Krajine da uzme učešća u odbrani Zapadne Slavonije, samo rečit dokaz da nije ni postojala spremnost da se napadnuta teritorija brani.

Osnovnu karakteristiku zone odgovornosti 18. korpusa činila je izmešanost naroda i vojske. To se čak isticalo kao prednost za slučaj agresije. Sastav 18. korpusa činili su vojni obveznici sa prostora Zapadne Slavonije i izbeglice sa prostora koji su bili pod kontrolom hrvatske vlasti. Približno 70 odsto starešina bilo je iz redova izbeglica sa okupiranih delova Zapadne Slavonije i Podravine. Izbegli vojni obveznici i starešine imali su, u većini rodbinu uza se. Njihova opterećenost i briga za sudbinu svojih bila je prevelika. Otuda ih je i pomisao na povlačenje vojske iz Zapadne Slavonije dovodila u dilemu: boriti se ili otići s fronta i izvlačiti svoje - porodice i imovinu. Veći broj takvih odlučio se za spašavanje porodica. To je ujedno bio i kraj borbenoj vrednosti brigada koje su imale zadatku da brane Zapadnu Slavoniju. Kad se tome doda i izostanak pomoći i podrške od strane Vojske Republike Srpske i Vojske Jugoslavije, jasno je da je poraz u odbrani Zapadne Slavonije bio - neminovan. Uostalom, moglo se tako nešto i očekivati i iz ponašanja pripadnika 18. korpusa koji su upućivani u borbu za Livanjsko polje i Bihać. Izbegavanje i opstrukcija učešća u borbenim dejstvima bili su dokaz i potvrda nespremnosti i neverice u uspeh borbe koju je trebalo voditi. Kad posle toga nije ništa bitnije promenjeno, šta se drugo moglo očekivati osim novog izvlačenja iz prvih borbenih redova.

Iz odbrane Zapadne Slavonije može se izvući generalni zaključak da je od najvećeg značaja odvojiti jedinicu od naroda. U takvim okolnostima dok traju borbena dejstva vojnici i starešine misle samo o tome kako da se uspešnije bore a ne i kako da spašavaju porodice. Iskustva stečena u Zapadnoj Slavoniji navode na zaključak da bi uspeh u odbrani bio izvesniji da su u borbi bile brigade sa drugih prostora nego one sa slavonske teritorije.

U iznalaženju propusta i previda ima mnogo poražavajućih činjenica. Tako komandovanje kao da nije htelo da analizira činjenicu da hrvatska vojska iseljava svoje stanovništvo sa prostora gde je očigledno predviđalo duži boravak svoje vojske i izvođenje borbenih dejstava. Očigledno su

računali da će se srpske teritorije braniti odlučnije i da će biti dejstava i po dubini hrvatske teritorije. Otuda i preventivno sklanjanje stanovništva.

Neposredno pred hrvatsku agresiju, 28. aprila 1995. godine sa svim pomoćnicima komandanata korpusa održano je savetovanje o stanju morala u Srpskoj vojsci Krajine. Znalo se da tu škripi, ali alarm nije bio adekvatan stvarnom stanju i aktiviran je prekasno za odbranu Zapadne Slavonije.

Jedni su odlučno branili svoje položaje, drugi olako uzmicali

U oceni morala vojnika i starešina u Zapadnoj Slavoniji ukazano je na postojanje defetizma koji je veoma ugrožavao i samu mogućnost opstanka Zapadne Slavonije u sastavu RSK. Kritikovana je nebriga države o vojsci, posebno nemaran odnos prema ranjenicima i porodicama poginulih boraca. To je i te kako potkopavalo moral ostalih. Rezultat je bio očigledan kada je počela agresija Hrvatske na Zapadnu Slavoniju. Neborbeno ponašanje je vodilo u poraz. Došlo je do napuštanja položaja i rejona bez borbe i otpora. Ostavljeni su ranjenici i tela poginulih kao i naoružanje i oprema. Izbegavana je pomoć jedinicama koje su bile odsečene i okružene te su ostavljeni na milost i nemilost neprijatelju. Usplahireni narod je prisilno sprečavan da se iseljava, a umirivan je sejanjem laži da će Zapadnu Slavoniju braniti i Vojska RS kao i Vojska Jugoslavije. Otuda i neopisivi strah i panika naroda kad se videlo da od toga nema ništa.

6.

Može se, nakon svega, zaključiti da 18. korpus, kao ključni faktor za odbranu Zapadne Slavonije, ni po čemu nije bio korpus, pa ni divizija. To je bila formalna jedinica, obrazovana od onog što se zateklo na tom terenu. Pri tome se nije vodilo računa o tome kakav je cilj vojne jedinice (vojske) u Zapadnoj Slavoniji i koji su konkretni zadaci koje ona mora realizovati. Umetno da se odmah po formiraju tog korpusa dograđuje njegov organizacijsko-formacijski sastav, radilo se tako da je postojeći sastav jedini i najbolji.

Tako je samo "okoštavao" sastav koji je bio neadekvatan i nije mogao garantovati očekivani uspeh. Zamena komandanta nije bogzna šta značila ako se istovremeno ne dira i u vojsku i druge aspekte odbrane.

Nesporno je, takođe, da ni Glavni štab Srpske vojske Krajine, sa generalom Milanom Čeleketićem na čelu, nije ništa posebno radio da se unapredi odbrana Zapadne Slavonije. Uz sve to, trvanje i nejedinstvo u vrhu RSK - jako rovite i nedovršene države, neposredno je imalo negativan uticaj na odbranu Zapadne Slavonije. Ona je, nažalost figurirala kao najpogodnije tlo za njihova politička razračunavanja. Vlada i njen predsednik brzopleto i širokogrudo potpisuju sporazum o otvaranju autoputa, bez ikakvog konsultovanja sa Glavnim štabom Srpske vojske Krajine i bez uvažavanja vojnih aspekata takvog poteza. Ministar odbrane piše naređenje komandantu 18. korpusa da razminira prugu, a Glavnom štabu samo stavlja na znanje da je on to naredio kao da su im samo bili važni aplauzi (!) međunarodne zajednice i titule tobožnjih mirotvoraca. A što otvaranje autoputa ruši celovitost odbrambenog sistema i hrvatsku vojsku stavlja u izrazito velike prednosti, nije ih brinulo.

Novostvoreno stanje je bilo takvo da je odmah trebalo, na nivou Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, analizirati organizaciju odbrane Zapadne Slavonije. Nažalost, komandant "nije video korist od toga" i "sve je preuzeo na svoja leda". Neizbežno se zato nameće utisak kao da je general Milan Čeleketić znao da se Zapadna Slavonija neće braniti. Jasno je onda, ako je to tako, i zašto na stanje u 18. korpusu Glavni štab Srpske vojske Krajine nije mogao uticati. Izuzetak je sektor pozadine, koji je jedinice korpusa u Zapadnoj Slavoniji snabdevao municijom i drugim materijalom i tehničkim sredstvima - dovoljnim za samostalno izvođenje borbenih dejstava do mesec dana.

Na tako drastičan zaključak - da je Zapadna Slavonija voljom onih odogzo - unapred puštena "niz vodu", upućuju i drugi detalji. Tako se jedino može razumeti što mesec dana pre početka agresije, general Čeleketić ne razumno i bez konsultovanja organa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, pomera sa dužnosti načelnika štaba komande 18. korpusa pukovnika Slobodana Perića. Na njegovo mesto Čeleketić postavlja pukovnika Milana Romića. On je bio oficir saobraćajne službe, bez iskustva i sposobnosti da vrši dužnost od koje je zavisilo celokupno komandovanje u Zapadnoj Slavoniji. Uklonjeni Perić, po Čeleketićevom naređenju, trebalo je da primi novu dužnost u Kninu, u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. Takav kadrovske potez nije mogao biti ni malo slučajan i veću skladu sa nekim tajnim scenarijem. Pošto je pukovnik Perić bio načelnik štaba u 18. korpusu još dok je njime komandovao Milan Čeleketić, on je sada, kao prvi čovek krajiske vojske, znao koga je tamo ostavio, i zato je pravio pretumbacije. Perić je bio sposoban oficir i nije čutao kada su u pitanju nepravilnosti, posebno ako se radi mimo zakona i propisa. Pošto je Čeleketić znao da predstoji "igra" oko Zapadne Slavonije, znao je i ko bi mogao smetati. Otuda je

sklanjanje Perića bilo preduslov za naredne poteze. Pukovnik Perić, dosledno svojoj časti i moralu, odbio je da izvrši deo naređenja - da ode u prekomandu u Knin. Nije tražio da komanduje, ali nije prihvatio i da se skloni, kako bi "mirotvorci" mogli da miniraju odbranu Zapadne Slavonije.

Nekoliko dana pre hrvatske agresije, u posetu Zapadnoj Slavoniji odlaže sami predsednik RSK, Milan Martić, i komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, Milan Čeleketić. Oficiri iz Glavnog štaba Srpske vojske Krajine za tu posetu saznaju iz novina i preko radija i televizije.

Bez obzira na to što su u pitanju čelni ljudi vojske i države, simptomatično je što se sve događa u tajnosti, što idu bez podrške sopstvenih stručnih organa. Šta su тамо radili i zašto su išli, niko iz Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nije znao. Posledice koje će ubrzo uslediti su bile katastrofalne. Čeleketić je očigledno znao da Zapadnu Slavoniju "ne treba braniti", a taj se zadatak nije mogao realizovati bez njega kao komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Sličan je zadatak imao i ministar odbrane, pukovnik Rade Tanjga, koji se uoči hrvatske agresije propagandno vozika autoputem, a novine pišu o njegovoj "hrabrosti", jer tobože prvi isprobava koliko i neprijatelji drže do potpisano sporazuma. Sve je to u suštini bilo izdajničko zavaravanje naroda i vojske. Koliko je i gde je u svemu tome bio Milan Martić, predsednik RSK, govore i njegovi postupci iz tih dana.

Potezi koje je vukao general Milan Čeleketić bili su sračunati na to da se može zaključiti kako se agresija na Zapadnu Slavoniju nije očekivala, iako se pouzdano znalo za hrvatske pripreme. Komandant Srpske vojske Krajine, za agresiju jednostavno neće ni da čuje, ni da zna. Zato je u skladu sa tim "ubeđenjem" odobrio načelniku štaba da više dana provede u obilasku porodice i to baš u dane koji su prethodili hrvatskom napadu.

Najava dolazećeg kraja - srpske izbeglice

Autobusi puni starešina kretali su svakog petka ka Beogradu kao da nije bilo nikakve opasnosti. Dopushtana su i odsustva, samo da se stvori i pojača tvrdnja da Hrvati neće krenuti u napad. Tek kada je otpočela agresija, 1. maja 1995. naređeno je podizanje borbene gotovosti u svim korpusima. Jasno je zašto to nije učinjeno makar i dan ranije jer nije postojala namera da se brani Zapadna Slavonija! Efekti namernog urušavanja odbrane bili su očigledni već 1. maja uveče. Videlo se tokom dana da Glavni štab Srpske vojske Krajine ne radi kao jedinstveno telo. Iz štaba je odsutan načelnik, general Nikola Lončar. On je od 11 časova u Zagrebu, na pregovorima sa hrvatskom stranom, u ekipi koju je predvodio predsednik Vlade RSK Borisav Mikelić. U momentu kada je krenuo u Zagreb, Lončar je od komandanta generala Čeleketića informisan da je situacija u Zapadnoj Slavoniji povoljna i da se 18. korpus dobro drži. Pregovori su vođeni na samom aerodromu Pleso i bili su farsa i zavaravanje na šta se unapred pristalo. General Lončar i predsednik Vlade Mikelić slušali su buku aviona koji su poletali i sletali posle sejanja smrtonosnih tovara po Zapadnoj Slavoniji. A njihova avijacija je mirovala. Šta se sve događalo sa vojskom i narodom može se i prepostaviti.

Tokom noći, između 1. i 2. maja komandantu Vukovarskog korpusa, generalu Dušanu Lončaru, naređeno je da postupi po varijanti za slučaj početka agresije na Zapadnu Slavoniju. To je korak koji je podrazumevao da će i Vojska Jugoslavije postupiti prema ranije dogovorenim obavezama. Međutim, komandant Vukovarskog korpusa nije postupio po naređenju. Opstrukcija mu je naređena sa još višeg mesta, iz Beograda. Zašto, dobro je znao samo general Celeketić. On je jedini održavao veze sa Glavnim štabom Vojske Jugoslavije.

U toku 2. maja ekipa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine koja je upućena u 18. korpus, pokušavala je da spreči rasulo jedinica i da izvuče što veći deo materijalno tehničkih sredstava.

U Glavnom štabu Srpske vojske Krajine, tokom 2. maja održana je proširena sednica Vojnog saveta odbrane. Sednicu je u 15 časova otvorio predsednik RSK Milan Martić. Prisustvovali su dr Milan Babić, zatim predsednik Vlade Borisav Mikelić, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Milan Čeleketić, jedan broj ministara iz Vlade i grupa oficira iz Glavnog štaba. Procenjivana je situacija nastala hrvatskom agresijom na Zapadnu Slavoniju. Najviše vremena je utrošeno na razmatranje predloga da li da se ide u Zagreb na pregovore sa Hrvatima. Članovi Vojnog saveta pojedinačno su se o tome izjašnjivali. Milan Babić je rekao kako je svima poznat njegov stav da sa Hrvatskom ne treba pregovarati. Predložio je da se ovlaste komandanti jedinica u Zapadnoj Slavoniji da stupe u pregovore sa hrvatskim komandantima sa kojima se ratuje. Usvojen je ipak predlog da Borisav Mikelić stupi u pregovore sa hrvatskom stranom.

Na traženje Glavnog štaba Vojske Republike Srpske, operativni organ Glavnog štaba Srpske vojske Krajine uputio je generalu Ratku Mladiću

informaciju o situaciji u Zapadnoj Slavoniji. Vojsku Jugoslavije informisao je Glavni štab Srpske vojske Krajine. Od komandanta Glavnog štaba Vojske Republike Srpske, generala Mladica, najavljen je spremnost Istočnobosanskog korpusa za eventualno sadejstvo sa 11. korpusom Srpske vojske Krajine, ako budu preduzimane ranije dogovorene aktivnosti. To je bilo u skladu sa varijantom da se Zapadna Slavonija brani prelaskom u napad sa prostora Istočne Slavonije.

Treći maj, u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine počeo je sastankom kojim je rukovodio načelnik, general Nikola Lončar. Delovao je rezignirano i odsutno. Bio je utučen, uznemiren, ojađen i ljut. Saopštava da on ne može ništa potpisati sa hrvatskom vojskom. Napominje da je on Zapadnoslavonac, ali da je i do sada sve rešavano mimo njega. Tvrdi da mu nikad nije poveren nijedan zadatak u Zapadnoj Slavoniji, već da su drugi, i mimo njega, određivani. Zali se da je neinformisan, da slučajno saznaće za odluke koje se donose i da je isključen iz njihovog donošenja. Više puta naglašava da ne srne sve da kaže šta zna i misli.

Tog turobnog dana operativni organ dobiće zadatak da napiše naređenje o prekidu vatre u Zapadnoj Slavoniji. Naređenje potpisuje komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Milan Čeleketić. On to čini krajnje hladnokrvno, kao da se radi o nečem rutinskom i ne tako važnom. Na kolegijumu komandanta Čeleketiću je ukazano na postojanje organizovanih aktivnosti kojima se rastura Srpska vojska Krajine. To ga, međutim, nije mnogo uzbudivalo. Smireno je govorio da je uzrok svemu tome što država RSK ne funkcioniše, a dok se to ne popravi, Srpska vojska Krajine ne može ništa više učiniti nego što čini. Takva tvrdnja je propraćena ljuntnjom i besom prisutnih, koji su samo mogli da konstatuju kako operativni deo Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nije ni mogao da prati situaciju u 18. korpusu. Jer, samo je general Čeleketić imao vezu sa komandantom 18. korpusa, a od njega nisu ni dobijani nikakvi podaci, na osnovu kojih bi se znalo pravo stanje. Isto važi i za ukupno stanje u RSK.

Komandant Srpske vojske Krajine general Milan Čeleketić i predsednik RSK Milan Martić sami su donosili odluke. O tome Glavni štab Srpske vojske Krajine nisu ni konsultovali, ali, ni informisali. Šta je sve komandant Čeleketić, preko svoje veze, naređivao komandantu 18. korpusa, kao i drugim komandantima, organi Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nisu znali. Tako će tek 4. maja operativni organ saznati da je general Čeleketić još 1. maja naredio komandantima svih korpusa (izuzev 15. korpusu) da upute po jedan bataljon u Zapadnu Slavoniju, radi ispomoći

Očito je da je Čeleketić pratio situaciju po svojoj i predsednikovoj liniji, i da se nije "opterećivao" onim što je dolazilo od operativnog organa Glavnog štaba. Tako je od komandantata Taktičke grupe-1 dobio izveštaj sa izvodom iz ratnog dnevnika, koji je držao kod sebe. Kasnije ga je dao načelniku operativnog organa da ga prouči, kad je već sve bilo kasno.

Načelnik štaba general Lončar je u kritičnom vremenu nedovoljno angažovan na zadacima iz svoje nadležnosti. Praktično, on se bavi terenom na koji se 18. korpus izvlači. Rešava probleme Komande 18. korpusa i njegovog odnosa sa 1. krajiskim korpusom i organima vlasti RS, dok Zapadna Slavonija gori. Angažovanje Glavnog štaba Srpske vojske Krajine na sređivanju stanja u 18. korpusu, na lokaciji južno od Save, bilo je dobro, ali nažalost uticaj Glavnog štaba na tok borbenih dejstava severno od Save nije bio nikakav. Praktično Glavni štab je malo uticao na rad Komande 18. korpusa, jer Celeketić nije ni insistirao na upornijoj odbrani. Tolerisano je kolebljivo ponašanje većine komandanata iz sastava 18. korpusa, koji su prihvatali i ono što su im neborci nametnuli.

Jedini komentar - izdaja: Izbeglice iz Zapadne Slavonije

Uz sve navedeno, logično bi bilo da je Glavni štab Srpske vojske Krajine još na početku hrvatske agresije sa delom svojih starešina i sredstvima veze izašao u Staru Gradišku na istaknuto komandno mesto i preuzeo komandovanje odbranom Zapadne Slavonije. Očigledno tako nije postupljeno iz neznanja, nego zbog odluke da se Zapadna Slavonija ne brani. Sve-mu tome treba pridodati i činjenicu da su u to vreme odnosi između rukovodstava Srbije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine bili veoma loši. Netrpeljivost je dostizala nerazumne granice. Do izražaja su do-lazili lični i međusobni odnosi, nipoštovanja između Slobodana Miloševića, Radovana Karadžića i Milana Martića. Svi su oni dobro znali da predstoji hrvatska agresija na Zapadnu Slavoniju. Slobodan Milošević je samo brinuo kako da srpskoj javnosti dokaže kako on i Srbija ne snose nikakvu odgovornost za dešavanja u Krajini. Ništa što bi se desilo u Zapadnoj Slavoniji, s toga, nije moglo navesti Srbiju (i SRJ) da interveniše.

Volja Slobodana Miloševića predstavljala je zakon za Vojsku Jugoslavije. Da Srbija i ne pomišlja da pruži pomoć Zapadnoj Slavoniji dobro je znao i Radovan Karadžić. Cenio je da je bolje da se u takvima uslovima ni Republika Srpska ne meša u rat Hrvatske i RSK. U tajnim pregovorima sa potpredsednikom hrvatske vlade, Karadžić obećava "nemešanje Vojske Republike Srpske", da bi za uzvrat dobio naftu, koju mu inače uskraćuje Slobodan Milošević svojim sankcijama. Tako se krug srpske nesloge i nesreće - zatvara.

Nekoliko sati po otpočinjanju hrvatske agresije na Zapadnu Slavoniju, iz etra će stići izjava Radovana Karadžića da se Republika Srpska neće mešati u "odnose Hrvatske i RSK" u ratu koji je počeo. To je u praksi odmah i potvrdila Komanda 1. krajiškog korpusa. Hrvatima se morala potvrditi neutralnost, pa je ta komanda jasno stavila na znanje da od jedinica njenog korpusa ne treba očekivati bilo kakvu pomoć. Bilo je zabranjeno da se sa prostora Republike Srpske otvara artiljerijska vatra po hrvatskoj soldateski koja je severno od Save gazila srpsku nejač i civile. Jedinice Srpske vojske Krajine koje su se izvlačile iz Zapadne Slavonije, nisu u RS bile dobrodošle. Od njih je oduziman o sve što je moglo koristiti Krajiskom korpusu. Može se zato sa sigurnošću zaključiti da se i u državnom vrhu Republike Srpske znalo da se Zapadna Slavonija neće braniti i da je unapred sve rešeno.

7.

Poraz u odbrani Zapadne Slavonije, i sa činjenicom da taj prostor "ne treba braniti", posledica je niza propusta činjenih još od uključivanja tih teritorija u sastav Republike Srpske Krajine. Od stupanja na snagu tzv. Vensovog plana ništa nije činjeno u smislu definisanju mesta i uloge prostora Z. Slavonije u odbrambenoj politici RSK. Uz krajnje nepovoljan operativno-taktički položaj (autoput, pruga, okruženje slavonskim planinama i rekom Savom, te odvojenost od ostalog prostora RSK), nisu određene ni adekvatne snage i njihova organizacija da bi se adekvatno branila ova teritorija. U procenama i odlukama kojima je tretirana odbrana Zapadne Slavonije polazilo se od pogrešne premise - da ovaj prostor brane snage jednog celog korpusa. U praksi se, umesto korpusa, raspolagalo snagama veličine jedne ojačane brigade. Takve, svesne zablude, navodile su na pogrešne zaključke i očekivanja. Organizacija odbrane i grupisanje snaga imali su linjski karakter. Odbrana nije bila celovita a upotreba snaga nije se mogla realizovati po jednoj ideji. Uz sve to, komandovanje je bilo improvizovano i bez ikakvog osposobljavanja za funkcionisanje u ratu. Izbor komandanata bio je neadekvatan. Najslabija karika u tom lancu ipak je nesposobnost komandanta korpusa i komandanta Taktičke grupe-1.

Pokušaj da se Zapadnoj Slavoniji pomoći pruži slanjem jedinica iz drugih korpusa u osnovi je bio bez izgleda na uspeh. Broj i vrste jedinica koje je trebalo uputiti u Z. Slavoniju nije ranije predviđen. Zbog toga je izostao

Bez strategije i putokaza - Vanredna Skupština Krajišnika

pravi izbor i priprema jedinica za upućivanje u Z. Slavoniju. Otuda se nisu ni mogla realizovati naređenja koja je komandant Srpske vojske Krajine izdao komandama korpusa.

Nakon svega, okupacija Zapadne Slavonije postala je povod i razlog za besomučno razračunavanje ljudi u vrhu vlasti RSK ali i "sponzora" spolja. Polazište za međusobne optužbe i napade bila je krivica za gubitak Zapadne Slavonije. Vlada sa predsednikom Borisavom Mikelićem na čelu prikrivala je svoju i odgovornost oficijelne Srbije, prebacivanjem krivice na vojni vrh i predsednika RSK Milana Martića. On je opet krivce video u vlasti RSK i Slobodanu Miloševiću. Milanu Babicu, predsedniku Srpske demokratske stranke, bilo je bitno da ostane po strani, pa se izgovarao otkazivanjem poverenja vlasti Borisava Mikelića. Zato Milan Martić, oslojen na Milana Babica, preko Skupštine RSK ruši vladu Borisava Mikelića i uspeva da proturi jednostranu odluku o hitnom ujedinjenju Republike Srpske Krajine sa Republikom Srpskom. Predlog su podnele Srpska demokratska i Srpska radikalna stranka.

Protiv ujedinjenja na prečac bilo je mnogo zamerki, naročito u istočnom delu RSK. Usledila je reakcija, 25. maja 1995. godine. U Belom Manastiru je formiran Koordinacioni odbor pet opština Istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema. Goran Hadžiće imenovan za predsednika Koordinacionog odbora, čiji sastav čine predsednici pet skupština i pet izvršnih saveta skupština iz istočnog dela RSK, zatim svi ministri u vlasti RSK, poreklom sa navedenog područja i Boro Bogunović, potpredsednik Skupštine RSK.

Najvažniji zaključak Koordinacionog odbora glasio je: "Na osnovu sve-stranog sagledavanja mogućih negativnih posledica brzopletog separatnog ujedinjenja Republike Srpske Krajine i Republike Srpske upućuje se otvoreno pismo najodgovornijim državnim funkcionerima Republike Srpske Krajine sa ciljem da deluju na sprečavanje mogućih štetnih posledica za Republiku Srpsku Krajinu i interesa naroda Krajine."

Pismo je upućeno na adresu predsednika RSK, predsednika Skupštine RSK, predsednika vlade RSK i ministra inostranih poslova RSK. U pismu se ukazuje na štetnost deljenja srpskog naroda Krajine na one koji su za ujedinjenje i one koji su protiv ujedinjenja RSK i RS u jedinstvenu državu. Istiće se da brzopleta i jednostrana odluka o stvaranju jedinstvene srpske države dovodi srpski narod zapadno od Drine i Dunava u nepovoljniji položaj od onoga u kome se već nalazi. U pismu se zatim tvrdi da odluka o ujedinjenju dovodi u pitanje mirovni proces na prostoru bivše Jugoslavije i da natura ratnu opciju kao jedino rešenje.

Tvorci pisma naročito naglašavaju da odlučno podržavaju "politiku mira rukovodstva Srbije i SRJ". Oni su za nastavak mirovnog procesa na osnovama "ravnopravnog tretmana strana u sukobu" (kao da postoji navedeni mirovni proces). Insistira se zatim da se odluke o budućnosti donose na bazi temeljnih konsultacija sa Srbijom i SRJ.

Upućivanje takvog pisma praktično je čin odvajanja istočnog dela RSK od zapadnog. Predsednik RSK, Skupština i Vlada ostaju bez kompetencija na istočnom delu RSK, a Koordinacioni odbor pet opština postaje vlada za istočni deo RSK, koja deluje onako kako joj se nalaže iz Beograda.

NA PUTU POSRNUĆA

Ako je razmimoilaženje i nesloga sa srpskom zvaničnom maticom ikoga zavila u crno, onda je to slučaj sa Kninskom krajinom, odnosno sa Republikom Srpskom Krajinom.

Dok su sa podsricanjima iz Beograda vršene pripreme za stvaranje prve srpske autonomne oblasti sve je izgledalo idilično i romantično. Srpsko nacionalno veće i privremeno Predsedništvo zajednica opština Severne Dalmacije i Like proglašili su 21. decembra 1990. godine Srpsku Autonomnu Oblast, a kasnije i državu Republiku Srpsku Krajinu, u Kninu 19. decembra 1991. godine. Postojao je u svemu tome visok stepen jedinstva među Srbima u Krajini i Krajine sa Srbijom. Bez pomoći iz Srbije, samoorganizovanje krajiskih Srbaca ne bi bilo tako uspešno i toliko efikasno, pogotovu u domenu stvaranja sopstvene države. Razmimoilaženja će se pojaviti kasnije, a prva su bila vidna i očigledna sa potpisivanjem Vensovog plana. Taj čin će dovesti do raskola u odnosima Srbije i RSK-a, nesloga će zavladati i na unutrašnjem planu u Krajini. Došlo je do podele na one koji bi da Krajina ide putem koji trasira Srbija i one koji su insistirali na samostalnom putu Krajine. Ni jedan izbor se nije mogao realizovati bez pomoći Srbije, kako egzistencijalne, tako i vojno-političke. U daljem toku događaja, Srbija je bila prisutna sa svih strana, što se najdirektnije odražavalo i na njen odnos prema Krajini, pa su raskoli postajali još veći. Krajiške unutrašnje borbe i neslaganja su time samo kulminirala. Sve se to najdirektnije odražavalo i na stanje u vojsci. Tek je ona bila zavisna od oslonca na Srbiju i SRJ. Otuda je tzv. samostalna krajiska politika imala svoje reperkusije i po pitanju stanja u vojsci.

Do odlaska jedinica JNA iz Krajine (april-maj 1992. godine) komandovanje Teritorijalnom odbranom (TO) vršeno je sa nivoa SFRJ. Posle odlaska JNA, Teritorijalna odbrana se transformiše u Vojsku RSK. Komandovanje tom vojskom ustrojava se u skladu sa Ustavom RSK. Ulogu komandanta dobija predsednik RSK. Sa vrha države, odbranom i vojskom rukovodi Vrhovni savet odbrane, čije odluke realizuje predsednik RSK.

Vrhovni savet odbrane po Ustavu, ima obavezu da vodi politiku odbrane, da daje procene ratne i drugih opasnosti za zemlju, zatim da usvaja plan odbrane, donosi odluke o mobilizaciji i upotrebi vojske, utvrđuje potrebe za naoružanjem i opremom. O svom radu, Vrhovni savet odbrane polaže računa Skupštini RSK.

Vlada RSK, po Zakonu, najneposrednije učestvuje u pripremi odbrane. Nosilac je izrade plana odbrane kojim se reguliše priprema građana i državnih organa za odbranu. Sastavni deo plana odbrane su i odluke Vlade

za rad državnih organa u ratnom stanju, stanju neposredne ratne opasnosti i u vanrednom stanju. Vlada obezbeđuje materijalna i finansijska sredstva za realizaciju plana odbrane RSK.

Poseban značaj i ulogu u odbrani ima i Ministarstvo odbrane, naročito u pripremi i izvršavanju mobilizacije, zatim u regulisanju i sprovodenju vojne obaveze, pa u opremanju i naoružavanju kao i u realizaciji zadataka dobijenih od Vlade i Vrhovnog saveta odbrane. Od naročitog je značaja i ideo ovog ministarstva u finansijskoj regulativi.

Analiza funkcionisanja državnih organa u čijoj su nadležnosti bile sve navedene obaveze iz oblasti odbrane ukazuje na postojanje niza propusta i slabosti. Jedan od najvećih propusta je što za vreme postojanja RSK nije urađen plan odbrane zemlje. To je temeljni dokument bez kojeg nije moguće osmisiliti rad i obaveze državnih i drugih pravnih organa za slučaj proglašavanja neposredne ratne opasnosti, ratnog stanja i vanrednog stanja. Može se, u takvim okolnostima, raditi po osećaju potreba i mere, po zahtevu trenutka, ali plan je, u svemu tome putokaz i način, vodilja i regulativa.

Vrhovni savet odbrane RSK nije ostvario ni jednu od svojih ključnih funkcija; nije usvojio plan odbrane, nije vodio politiku odbrane zemlje, nije odobrio ni jedno pravilo ili neki drugi akt koji se odnosi na strategiju oružane borbe i doktrinu upotrebe snaga za odbranu i vođenje rata, nije odobrio ni jedan plan i program obučavanja za odbranu i osposobljavanje za rad na poslovima odbrane zemlje. Slično je i sa Vladom. Ni jednu svoju zakonsku obavezu ona nije u celini sagledala i realizovala za sve vreme postojanja RSK. To važi i za Ministarstvo odbrane.

Za takvo stanje i pasivnost ključnih državnih organa u oblasti odbrane zemlje najveću odgovornost snose ljudi koji su vršili dužnosti predsednika RSK i Vlade, zatim ministari odbrane i oni koji su bili članovi Vrhovnog saveta odbrane. Nažalost, među najodgovornijim nosiocima zadataka odbrane postojalo je nejedinstvo u prilazu vojsci. Najizrazitije neslaganje bilo je na relaciji predsednik Republike - Vrhovni savet odbrane. To je pasiviziralo Savet a predsednik je onda sam donosio odluke.

Predsednici RSK su koristili svoju poziciju da na dužnosti komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i korpusa dovode tzv. svoje ljude. To su morali biti oficiri koje je, pre svega, karakterisala absolutna poslušnost i odanost. Stručna osposobljenost i doraslost dužnostima ostavljeni su po strani. Funkcija komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine podrazumevala je i ključnu ulogu u razvoju Srpske vojske Krajine. Zato su stručna osposobljenost i iskustvo za ovu funkciju trebali biti presudni. Nažalost, nije bilo tako. U celini gledano, izbor oficira za ključne dužnosti u Srpskoj vojsci Krajine bio je površan i nije akt samih predsednika RSK. Smeđe sa dužnosti nisu bile u funkciji izgradnje i usavršavanja vojne organizacije, nego radi realizacije određenih političkih ciljeva kojima su podređivane i vojne strukture. Zato su dovođeni "svoji ljudi", oni kojima se verovalo u smislu da će činiti i ono što je štetno za vojsku. Na relaciji predsednik RSK

- komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine presudni su bili lični, međusobni odnosi, što nije u skladu sa principima komandovanja. O tome se može zaključiti iz prikaza postavljanja i sklanjanja oficira sa ove ključne starešinske dužnosti u Srpskoj vojsci Krajine.

Prvi komandant štaba Teritorijalne odbrane Srpske Autonomne Oblasti Krajine, general-potpukovnik Ilija Đujić, postavljen je naredbom saveznog sekretara za narodnu odbranu SFRJ. Odmah po prestanku kompetencija SFRJ u Krajini, predsednik RSK Milan Babić je pokrenuo akciju za smenu komandanta štaba Teritorijalne odbrane SAO Krajine. Od velikog bi značaja bilo da je general Đujić ostavljen da završi prestrojavanje Teritorijalne

Netrpeljivost, sporenja i konflikti - Mile Novaković i Milan Martić

odbrane u vojsku RSK. Imao je bogato ratno iskustvo i dugogodišnju praksu u izgrađivanju vojne organizacije. Da je zadržan na dužnosti do kraja tog procesa, ostala bi iza njega čvrsto utemeljena vojna organizacija. Ali, predsedniku Miljanu Babicu je, iz nekih razloga, bilo bitno da što pre dove drugog čoveka, pa dužnost komandanta Glavnog štaba Teritorijalne odbrane preuzima general-potpukovnik Milan Torbica i rukovodi vojskom do novembra 1992. godine.

Poraz na Miljevačkom platou (21. jun 1992.) bio je povod za smenu generala Torbice. Neko je morao biti krivac pred javnošću RSK i Srbije (pa i šire). Da se pravi krivci ne bi prepoznali, žrtvovan je komandant. Smenu su pokrenuli odbornici Skupštine opštine Knin. Oni su uputili zahtev Ministarstvu unutrašnjih poslova i Ministarstvu odbrane zahtevajući da se general Torbica razreši dužnosti. Skupština RSK je čutala. Čekalo se da general Torbica sam podnese ostavku, i time ostavi na miru prave krivce za poraz na Miljevačkom platou. To će se i dogoditi, jer oni koji su bili nadležni da procene pravo stanje, nisu uzeli u zaštitu nedužnog komandanta.

On je zato svoju ostavku saopštio javnosti 28. septembra 1992. godine, a smena je izvršena krajem novembra 1992. godine.

Novi komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine postao je general-major Mile Novaković. Njega je isforsirao tadašnji predsednik RSK Goran Hadžić. Reč je o mlađom i ambicioznom oficiru sa Banije, koji je učestvovao u ratu od 1991. godine i vršio dužnost komandanta brigade. Ne sporeći njegove kvalitete, predlagač je prevideo njegovo neiskustvo i nepoštovanje neophodnih uslova da on uspešno komanduje u vrlo složenom i teškom vremenu za RSK. Najprostije rečeno, Novaković je nemilice bačen u vatru. Na dužnost načelnika štaba doveden mu je, takođe, neiskusan starešina. Glavni štab je bio nepotpunjen oficirima pa je i to predstavljalo objektivnu teškoću za generala Novakovića.

U 1993. godini desиće se porazi u borbama za Maslenicu i Peruču i Međački džep. Izostaće izricanje odgovornosti za debakl, pa će doći do zakulisne borbe za primat u oblasti odbrane, između Ministarstva unutrašnjih poslova na čelu sa Milanom Martićem i Srpske vojske Krajine. Sporenje će se izrodit i u lični konflikt dva ratna druga - generala Mila Novakovića i Milana Martića. Konflikt je štetio RSK i olakšavao posao vojsci Hrvatske. U državnom vrhu RSK nije bilo autoriteta koji bi sprečio i presekao sporene dvojice istaknutih čelnika.

Izborom Milana Martića za predsednika Republike, znalo se da je samo pitanje dana kada će general Mile Novaković biti smenjen sa dužnosti komandanta. Pod uslovom da se dovede iskusniji starešina, to bi moglo biti i dobro rešenje. Međutim, novi predsednik je želeo komandanta koji će, pre svega, njemu biti poslušan i veran. O sposobnosti i doraslosti dužnosti nije toliko brinuo. Na dužnost komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine predsednik Martić dovodi pukovnika Milana Čeleketića, koji je bio na čelu 18. korpusa.

Dotadašnja ratna biografija pukovnika Milana Čeleketića bila je nesporna. Sukob hrvatske paravojske i delova Varaždinskog korpusa JNA, 1991. godine dočekao je u činu majora i na dužnosti komandanta oklopнog bataljona. Učestvovao je u razdvajanjima Srba i Hrvata u Zapadnoj Slavoniji. Tokom oružanih sukoba sa paravojskama u Bosni, Čeleketić komanduje brigadom, koja je učestvovala u više krupnih okršaja. Istakao se i ličnom hrabrošću. Kao komandant brigade upoznaje se sa Milanom Martićem, koji je tada sa milicijom RSK ratovao u Bosni. Po povlačenju i gašenju JNA, u to vreme u činu pukovnika, Čeleketić će primiti komandu nad Zapadnoslavonskim korpusom (18. korpusom). Neposredno je saradivao sa organima Ministarstva unutrašnjih poslova, pa otuda i sve te lične veze, naročito sa Milanom Martićem, iz čega je i izraslo toliko poverenje.

Smenu Novakovića i dovođenje Čeleketića, Milan Martić vrši praveći niz pogrešnih i štetnih poteza, kojima narušava osnovne principe odnosa u vojnoj organizaciji. Izbor i smenu vrši bez konsultovanja Vrhovnog

saveta odbrane i Skupštine RSK. Pukovnika Čeleketića unapređuje u čin general-majora na brzinu i bez propisane procedure. Pri tome se i sam Čeleketić ponaša po uzoru na Martića, pa nikoga ništa ne pita. Smenuje skoro sve komandante korpusa i na njihova mesta dovodi oficire po svom ličnom izboru. Pri tome se rukovodi istim onim principima kojima se rukovodio predsednik kada je njega postavio za komandanta. I on traži prvenstveno poslušne, a ne i uspešne. Tako je ona najprimitivnija poslušnost izdignuta na tron. Čeleketić će tako postupiti kada je u pitanju Glavni štab Srpske vojske Krajine. Smenuje načelnika štaba i pomoćnika za moral i verska pitanja, zatim načelnika bezbednosti i obaveštajnog načelnika. Kao po nekom pravilu, dovešće manje sposobne ljudе, što će imati krajnje negativan uticaj na ostvarivanje funkcija Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Za novog načelnika štaba postavljen je mlađi i neiskusan pukovnik, Dušan Lončar koji je samo nekoliko meseci obavljao dužnost operativnog oficira u komandi korpusa. Pomoćnik za moral i verska pitanja je potpukovnik, koji je takvu dužnost obavljao u korpusu u kome je prethodno komandovao. On će učiniti niz pogrešnih poteza, što će imati nepovoljan uticaj na celu Srpsku vojsku Krajine. Jednostavno čovek nije znao svoj posao a voleo je da se meša u sve i svašta. Jedino je bila uspešna njegova saradnja sa Crkvom. Obaveštajna služba vidno će početi da zaostaje, prvenstveno zbog Čeleketićeve osiljene promene svih ključnih ljudi.

Posle Celeketićevih pretumbacija, organizacija i metod rada u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine zadugo nisu mogli da se postave na noge. Umesto da svako obavlja zadatke iz svoje nadležnosti, uspostavlja se nekakva organizacija koja otežava ostvarivanje i štabne i stručne funkcije. Svakog dana se održavaju po dva sastanka kolegijuma komandanta, jedan ujutru a jedan popodne. U Glavnom štabu niko ne zna šta se odlučuje na kolegijumima jer iz tog sastava niko i ne učestvuje u predlaganju i pripremi predloga za kolegijum. U štabu je zato i raslo nezadovoljstvo i nepoverenje prema komandantu i njegovom kolegijumu. Tek početkom 1995. godine kolegijum će donekle početi da uvažava i oficire iz štaba, tražeći od njih stručnu potporu za svoje aktivnosti.

Sve vreme, takoreći od početka, popuna Glavnog štaba Srpske vojske Krajine kvalitetnim kadrom bila je poslednja briga. Malobrojno stanje i neadekvatnost stručnih profila otežavali su rad, posebno u onom najvažnijem segmentu - planiranju i rukovođenju borbenim dejstvima. Najnepopunjениji je bio operativni organ - od 12 formacijskih mesta bila su popunjena samo 2.

Posebna priča su službeni kontakti komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine sa predsednikom RSK. Odlazeći kod predsednika na dogovore i konsultovanja, komandant nikad nije tražio bilo kakve sugestije, savet ili predloge od štaba. Ali, zato je često dolazio od predsednika sa zadacima koje nije bilo moguće izvršiti. Predloge za korekciju zadataka komandant nije htio da predoči predsedniku. Imajući u vidu

mala stručna znanja predsednika RSK u oblasti rukovođenja vojskom, zatim nedoraslost komandanta i pasivnost i nerad Vrhovnog saveta odbrane, nije teško zaključiti u kakvom je stanju bilo komandovanje Srpskom vojskom Krajine i šta se od takve vojske moglo očekivati.

1.

Neslaganja u državnom vrhu tokom postojanja RSK ne mogu se objasnjavati samo razlikama u mišljenjima. Ona su bila neka vrsta netrpeljivih obračuna, svuda i na svakom mestu. Čelnici ključnih državnih institucija gložili su se u svakoj prilici i na svakom mestu. Lična istupanja pokrivali su navodnom podrškom ne samo "svojih" institucija, nego i narodnom voljom, pa čak i podrškom izvan RSK. Vrh sukoba predstavljala su različita gledišta oko pozicije RSK i načina kako da se sačuvaju interesi srpskog naroda na tim prostorima. U poslednjoj etapi tih neslaganja, figuriraće s jedne strane grupacija predsednika RSK Milana Martića a s druge, predsednika Vlade RSK Borisava Mikelića. Na političkoj sceni obojica su imali one koji ih podržavaju i one koji su protiv opcije koju zastupaju. Milan Martić imao je uz sebe komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Milana Čeleketića i deo čelnih ljudi iz Ministarstva unutrašnjih poslova. Uostalom, Čeleketića je "stvorio" i držao sam Martić, a u MUP, iz kojeg je potekao, imao je svoje ljude. Nesebičnu podršku Mikeliću je pružala Vlada "stvorena po njegovom obrascu", i naročito ministar odbrane. Za poziciju Mikelića bila je presudna podrška Skupštine RSK, odnosno Milana Baća čelnika stranke na vlasti. Podrška Beograda, odnosno Srbije, imala je naročitu, ako ne i presudnu ulogu u poziciji i trajanju Mikelića. Milan Martić je spolja imao podršku od rukovodstva Republike Srpske i radikalna Vojislava Šešelja iz Srbije. Na toj polarizaciji i na takvoj klackalici, počivala je sudbina i stabilnost Republike Srpske Krajine.

Glavni sudari sučeljenih tabora odvijali su se na relaciji Ministarstvo odbrane - Glavni štab Srpske vojske Krajine, odnosno Rade Tanjga, ministar odbrane - general Milan Čeleketić, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Ministar odbrane nastupao je sa tezom da je njegova institucija nadređena Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. Pokušavao je da se meša u nadležnosti Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, što je proizvodilo očekivane protivreakcije. Zbog toga je ministar odbrane prekinuo skoro sve službene odnose sa komandantom Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i predsednikom RSK. Samo je u nekoj manjoj meri bilo saradnje između pozadinskih službi Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i dela službi Ministarstva odbrane, u meri u kojoj je to bilo neophodno za kakvo-takvo funkcionisanje Srpske vojske Krajine. Ministar odbrane neosnovano optužuje pred Vladom i Skupštinom Čeleketića i Glavni štab Srpske vojske Krajine. Tvrđnje su mu tendenciozne, netačne i proizvoljne, a cilj da se omalovaži Čeleketić i proglaši kao krivac za sve probleme koji prate svakodnevni život vojske. Pritom Tanjga pokušava da skine odgovornost sa

vlade. Nesporno je bilo jedino da je vojska grcala u problemima. Tako je, recimo, snabdevanje gorivom bilo isključivo u rukama i nadležnosti vlade, a ministar odbrane više nego odgovoran za šverc i raspodelu po principu "daj da i vojska nešto dobije ako što ostane". Finansiranje Srpske vojske Krajine bilo je u isključivoj nadležnosti vlade, a ta obaveza je najviše zloupotrebljavana. Vlada je određivala visinu ličnih primanja u vojsci i malo se držala kriterijuma koje je sama propisivala. U 1994. godini, na primer, vojni obaveznici koji su vršili dužnost na linijama dodira a neprijateljem, imali su mesečna primanja od 15 do 30 maraka. Odeća i obuća za vojнике na položajima nije nabavljana. Ono što je stizalo od donatora samo je delimično ublažavalo probleme. Rezerve nasledene od JNA bile su davno potrošene, a darodavci se izcrpeli i oguglali. Privredna aktivnost je uveliko bila zamrla pa se nemaština svom žestinom sručila na vojsku. Zato su primanja vojnih lica po ugovoru pred kraj 1994. godine iznosila 180 dinara. Za te pare na crnom tržištu se moglo dobiti od 60 do 80 maraka. U jednom trenutku je dovedena u pitanje i tako simbolična isplata lica po ugovoru, za celih šest meseci koliko su već bili proveli na dužnosti po ugovorima koje je Srpska vojska Krajine sklopila sa njima, jer je Vlada akt o tome donela sa šest meseci zakašnjenja. Zatim je novčana masa za plate u Srpskoj vojski Krajine drastično smanjena što je vlada pravdala mobilizacijom pred kraj 1994. godine, pa je došlo do prepucavanja preko javnih saopštenja koja su ogorčila javnost. Vlada je neosnovano optuživala Glavni štab Srpske vojske Krajine za nastali problem, tvrdeći da je mobilizacija bila nepotrebna i da je ona "pojela" pare pa da zato sada nema sredstva za plate.

Mobilizacija je navodno zaustavila sve privredne aktivnosti i time smanjila priliv sredstava u državnu kasu. A od mobilizacije su bili pošteđeni svi koji su bili neophodni u proizvodnji. Vlada je dalje tvrdila da je Glavni štab Srpske vojske Krajine unutrašnjom preraspodelom neke oficire plaćao i po 300 do 400 dinara mesečno. Glavni štab Srpske vojske Krajine je reagovao protivoptužbama argumentovano dokazujući netačnost saopštenja Vlade. Može se i zamisliti kako je sve to delovalo na borce i narod koliko je uticalo na moral i opštu pometnju. Postavljalo se i pitanje kome verovati?!

Ministar odbrane, pukovnik Rade Tanjga, otići će toliko daleko pa će u obraćune ubaciti i zaštitne - odbrambene adute Srpske vojske Krajine. On će napisati naređenje komandi 18. korpusa da razminira prugu Zagreb - Beograd (onog dela koji ide kroz Zapadnu Slavoniju). Pozvaće se na tobožnji dogovor Martića, Mikelića, Miloševića, Ovence i Stoltenberga. Tako sudobnosno i posledično naređenje ministar Tanjga je izdao bez bilo kakve konsultacije sa Glavnim štabom Srpske vojske Krajine. U naređenju se upozorava na odgovornost komandanta 18. korpusa, kome se taj zadatak diktira kao obaveza, a Glavni štab Srpske vojske Krajine sve to samo dobija "na znanje". Sam taj čin dovoljno govori i o Tanjgi i o njegovom Ministarstvu.

Tandem Mikelić - Tanjga naneli su ogromnu štetu odbrani RSK i spadaju u red velikih krivaca za stradanja koja su Srbi doživeli u Krajini. Krajnje

nekritički i nesebično su služili uskogrudoj politici, ne može se reći Srbije, već pre svega Slobodana Miloševića. Pukovnik Tanjga je, uz sve to, bio i neposredni svedok kriminala i šverca koji se odvijao pod okriljem Vlade Borisava Mikelića. Takvo ponašanje Mikelića i njegovog personala pravdilo je i branio "višim interesima, koji dolaze iz Beograda". Ali, kad je tikva pukla, progledaće i Tanjga. Javno priznanje o postojanju zakulisane politike Borisava Mikelića, pukovnik Tanjga će saopštiti tek u julu 1996. godine. "Izjadao" se godinu dana posle tragedije Srba i RSK, prvenstveno pogoden dvoličnošću Mikelića prema sebi, a ne prema Krajini i Srbima. Tanjga će mu zbog toga napisati "otvoreno pismo". Obelodaniće mnoge dobro prikrivane istine o štetnom i poraznom delovanju Borisava Mikelića kao predsednika Vlade RSK. Pismo je prepuno detalja o malverzacijama u RSK koje su bile jedino moguće i izvodive sa znanjem i uz pomoć Mikelića. Poimenično su navedena imena i prezimena onih koji su prodavali dozvole za uvoz raznih roba i prolaz autoputem kroz Hrvatsku, koji su zgrtali novac za razne kompenzacije po odobrenju Mikelića. Mikelić je optužen i za malverzacije koje je činio po padu Krajine, kao predsednik famoznog "Komiteta za zaštitu prava i interesa raseljenih lica i povratak u zavičaj". Dok se izbeglice iz RSK bore za goli život u Srbiji, Mikelić i dalje "jaše", arčeći imovinu RSK koja je izvučena u Beograd, i koja se našla pod njegovom kontrolom. Optužen je i za manipulisanje izbeglicama, pozivajući se lažno na podršku koju navodno uživa od stradalnika iz Hrvatske.

2.

Pri utvrđivanju važnijih uzroka za propast Republike Srpske Krajine i za tragediju Srba, ne može se zaobići ni "doprinos" kriminala i šverca. Bez preterivanja se može reći da su u ratu Hrvatske i RSK kriminal i šverc imali počasno mesto. Donekle su i uslovi u kojima je stvorena i postojala RSK bili pogodni za skoro neometan kriminal i šverc. U fazi stvaranja RSK, njen prostor je predstavljao "zlatnu dolinu" za ratne profitere, koji su dolazili u Krajinu kao "dobrovoljci", "humanitarci", predstavnici kojekakvih organizacija iz Srbije koje tobože žele da pomognu Srbima, a gledali su samo kako da se dočepaju čega vrednog. Na razvalinama jedne i do uspostavljanja druge (nove) države, uvek se ima šta "prihvati". U tome nisu nevini ni domaći "snalažljivci". A kad se sve razgrabi, u ratu posle svega i svačega nedostaje, pa eto posla za švercere. Oni ne gledaju na veru i naciju već na ono na čemu se može zaraditi. Gorivo i hrana su dominirali kao švercer-ska roba.

Oni najkрупniji profiteri svoje aktivnosti su često pravdali i time da materijalna i druga sredstva izvlače iz RSK da ne bi pala Hrvatima u ruke. Tako će u "spašavanju" dobara iz RSK učestvovati i pojedinci iz vlasti, kao i neki zvaničnici iz Srbije i Republike Srpske. Skrštenih ruku nije sedeо ni Unprofor koji je ne samo omogućavaо i pomagao šverc nego i sam u njemu učestvovao. Grabilo se praktično od nastanka pa do kraja RSK, a neki su i posle toga, kao Mikeliću, bila pod rukom krajška dobra. Posebna

stavka u profiterskom lancu bilo je postojanje okružene i izolovane teritorije Cazinske krajine što je maksimalno korišćeno za šverc, koji je primao ne samo međunacionalni nego i međunarodni karakter. Iz tog ugla, moglo bi se zaključiti da rat nije ni vođen zbog nacionalnih i verskih ambicija, već zbog bogaćenja pojedinaca. Paradoksalno zvuči, ali je činjenica da je šverc dobijao veće razmere i organizovanje forme, što se više protiv njega borilo. Švercovanje i kriminal odvijali su se tako da im se ne može poricati smišljenost, planski karakter i kvalitetno rukovođenje sa solidnom koordinacijom među učesnicima. Pripreme i sprovodenje zamašnih švercerskih akcija i operacija bile su kvalitetnije pripremane i vođene nego bilo koje borbeno dejstvo na prostorima Krajine od 1991. do avgusta 1995. godine. Otuda i pitanje, nisu li šverci i kriminal, hteo to ko priznati ili ne, predstavljali neku vrstu i oblik ratovanja. Zbog šverca je često odlagana puška sa ramena, i to sa obe strane linije razgraničenja. Šverci i kriminal imali su svoje mesto i ulogu i u taktici Hrvatske prema RSK. To je bilo jedino polje "saradnje i svesrdne pomoći i razumevanja" koje je Hrvatska dopuštala kad je u pitanju RSK. Znalo se za "moralni" učinak šverca, naročito u redovima vojske. Otuda je Hrvatska i te kako imala razloga da se ne-časnim Srbima nade pri ruci, pogotovu ako su imali veze sa vojskom ili ako su joj pripadali.

Kriminal i šverc su uočeni još u jedinicama JNA koje su bile locirane na teritoriji Krajine. Tako su januara 1992. godine bile podnete 182 krivične prijave protiv vojnika i starešina, prvenstveno zbog krade oružja i raznih tehničkih sredstava. Osećao se raspad države, ili je uveliko bio u toku, pa se sve to zakonito prenosilo na njenu vojsku. Tako se jedna krivična prijava odnosi i na rezervnog starešinu koji je u toku preseljenja jedinice sa jedne lokacije na drugu naredio da se jedan kamion sa oružjem, municijom, opremom i drugim tehničkim sredstvima odveze i ostavi u dvorištu njegovog pouzdanog čoveka.

Počela su zatim da se događaju i ubistva. Karakterističan je primer jednog vojnika, pripadnika Srpske garde, koji je 7. januara 1992. godine, u Donjem Lapcu, otišao u stan svoga poznanika, takođe vojnika i pripadnika istoimene paravojne formacije i ubio ga iz automatske puške. Posle ubistva izvršio je premetačinu u stanu, i uzeo dva pištolja, jednu automatsku pušku i veću količinu municije. Pušku je zatim za 160 maraka (40.000 dinara), prodao i vratio se u jedinicu kao da ništa nije uradio.

Kriminal i šverc počeli su naročito da bujaju po stizanju dobrovoltjaca na ratište RSK. Među njima su bili i oni koji su dolazili samo zbog kriminala i šverca. Nečuvetu osiljenost i drskost demonstrirali su pripadnici Srpske dobrovoltičke garde Zeljka Ražnatovića Arkana takozvani "tigrovi". Ta jedinica je početkom 1993. godine, po dolasku na benkovačko ratište, na revers primila: 99 automatskih pušaka; 24 pištolja 7,65 mm M 84; 1 pušku snajper 7,9 mm; 7 mitraljeza 7,62 mm M 84; top 20/3 mm; 6 minobacača 82 mm, 3 automobila "picgauer" i mnogo druge opreme i pribora. Kada su posle kraćeg boravka, krenuli nazad, odbiće da vrate zaduženo

naoružanje i opremu. Biće to povod da se komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Mile Novaković zvanično obrati predsedniku Skupštine Srbije, Zoranu Liliću, sa molbom da se Srpskoj vojsci Krajine vradi odneto naoružanje i oprema. Predsedniku Liliću je tim aktom, predočeno, pored ostalog, i sledeće: da se pripadnici Srpske dobrovoljačke garde nisu ni kolektivno ni pojedinačno podredili subordinaciji i komandovanju u srpskoj vojsci RSK, već da su se pomešali kao "vojska" u vojsci, što se smatra neprihvatljivim i nedopustivim, jer dvojno komandovanje i dvojni status u bilo kojoj vojsci nije održiv, pa ni kada je u pitanju Zeljko Ražnatović Arkan. Zatim se navodi da odnos te jedinice prema stanovništvu ne priliči srpskoj vojsci, i da se od srpskog naroda ne može uzimati imovina pod parolom njegove odbrane. Uzakuje se na štetu od neprimerenog potenciranja ideoškog ili stranačkog porekla pripadnika Srpske dobrovoljačke garde, uz omalovažavanje pripadnika Srpske vojske Krajine, naročito oficira bivše JNA. Takvo ponašanje samo proizvodi sumnje i netrpeljivost. Naglašava se da je sasvim besmisleno i lišeno svakog osnova sejanje laži o tobobžnjoj povezanosti bivših oficira JNA, naročito iz Vojske Jugoslavije, sa nenacionalnim partijama (najčešće su pominjali Savez komunista - Pokret za Jugoslaviju). Srpska vojska i njen Glavni štab kaže se na kraju pisma, uporno insistiraju na strogoj depolitizaciji i profesionalizaciji vojske, i smatraju neprihvatljivim nametanje Zeljka Ražnatovića Arkana za specijalnog savetnika predsednika Republike. Ta činjenica kod Arkanovih pripadnika pored ostalog stvara osećaj političke zaledine za sve što čine.

Jednom rečju, tražilo se od zvaničnog Beograda da se odrekne ili odredi prema upotrebi Srpske dobrovoljačke garde i samog Zeljka Ražnatovića Arkana. Jasni su i razlozi što je sve to moralo doći na taj nivo. Primeri su brojni.

Tako je 4. februara 1993. pripadnik Srpske dobrovoljačke garde, kapetan Vlado Pavlović, pod nerazjašnjenim okolnostima ubio jednog neidentifikovanog dobrovoljca. Samo dva dana kasnije, 6. februara, u Korenicu dolazi jedna grupa dobro naoružanih ljudi SDG navodno kao pripadnici nekakve njihove službe bezbednosti i po svom planu, nešto istražuju, ispituju i procenuju. Sve to rade na svoju ruku i bez ikakve komunikacije i koordinacije sa Srpskom vojskom Krajine. Ponašaju se maltene, kao nekakvi istražnouvidajni organi ili kao inspekcija. A 8. februara zbog neodgovornog izvršenja borbenog zadatka, u 75. motorizovanoj brigadi došlo je do međusobnog ostvarenja vatre, pri čemu je poginuo dobrovoljac SDG, poručnik Ivan Mitrović iz Šapca. Istoga dana, iz 92. motorizovane brigade proterano je 9 pripadnika dobrovoljačkih jedinica, zbog nediscipline i pijanstva, a pokrenut je postupak za razjašnjenje ponašanja jedanaestorice dobrovoljaca sa kriminalnim ponašanjem. Dan kasnije, 9. februara, iz 92. motorizovane brigade udaljeno je još 10 dobrovoljaca koji su na ratište došli isključivo sa namerom da pljačkaju i kradu. Do 9. februara, iz 75. motorizovane brigade, zbog devijantnog ponašanja je otpušteno 14 dobrovoljaca, a 4 su zatvorena. Zatim

je evidentirano da je 12. februara podneta krivična prijava protiv Milana Rusića zvanog Ruki, rezervnog poručnika iz Obrenovca, zbog krivičnog dela zlostavljanja. Narednog dana je pripadnik "mungosa" Miodrag Borjević, narušavao red u jedinici pa je izolovan do daljeg. Zatim je u neslavnu knjigu upisan i Oliver Mandičkoji je bez razloga tukao vodnika prve klase Vladu Vukića. Bilo je to u Benkovcu, 15. februara. Listi nečasnih pridružio se i Arkanov "obični" oficir Đorđe Ulemeš koji je maltretirao aktivnog zašavnika prve klase iz 4. lake brigade 7. korpusa pa je ovaj, zbog osnovane pretnje ubistvom morao da napusti teritoriji RSK. Taj isti Ulemeš je nasilno ošišao 16 pripadnika Obrovačke brigade i ozbiljno pretio oficiru koji je vodio tu jedinicu.

Od takvih dobrovoljaca nije se mogla očekivati nikakva pomoć jer je bilo problema da im se stane na kraj. Koliko su pravili probleme, utoliko su se više razmetali i hvalili svojim tobоžnjim borbama i pobedama. Zato komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i očekuje pomoć - da se stane na put kriminalu koji je činila Arkanova jedinica - jer je dolazila sa visokim preporukama i pokrićem najvišeg nivoa. Mogli su jednostavno svi biti odmah proterani, ali to bi nekome moglo da liči i na nezahvalnost, na odbijanje pomoći. A takva Srpska vojska Krajine nije uopšte bila od koristi. Naprotiv! Nikakav odgovor nije stigao iz Beograda mada je i izostajanje nekakav odgovor koji je general Novaković dobro razumeo. On je u 1993. godini više nego bilo ko drugi istrajavao na suzbijanju kriminala i šverca u Krajini. Borio se protiv ratnog profiterstva, predlagao formiranje prekih vojnih sudova u korpusima, insistirao na kažnjavanju profitera, suprotstavio se Milanu Martiću, kad god je uzimao pod zaštitu pojedince koji su bili nosioci kriminala i šverca, ukazivao na beznađe i socijalnu nesigurnost u RSK, što je dovodilo do preseljenja stanovništva u SRJ.

Očekujući da će biti podržan, general Novaković je javno raskrinkao Davida Rastovića, koji je kao predsednik Skupštine opštine Donji Lapac beskrupulozno pljačkao i švercovao na veliko. Uspeo je da u šverc uvuče i Lapačku brigadu, koju je koristio kao zaštitu za sve nezakonito što je činio. Odbijao je da brigadu uključi u borbena dejstva. U vreme borbi za Medački džep, Komanda Ličkog korpusa ga je uhapsila, ali se posle dva dana našao na slobodi, jer Rastović je, mnoge "zadužio" da ga vode i pokrivaju šta god da je činio. Jednostavno, nije mu se ništa moglo. Kolika je to šteta po moral vojske i naroda, ne može se ni proceniti.

Pošto je šverc tokom 1993. godine poprimio masovne razmere, naročito otkako je ukorenjen na prostoru Zapadne Bosne, Glavni štab Srpske vojske Krajine preduzimaće u više navrata mere za njegovo suzbijanje. O tome svedoče i brojna dokumenta. Tako 25. juna 1993. godine komandant Srpske vojske Krajine general Novaković upućuje akt komandantu Glavnog štaba Vojske Republike Srpske o "posebnom programu za eliminisanje šverca prema Cazinskoj krajini". U aktu se precizira da je nosilac navedenog programa Vlada RSK i da je u toku formiranje zajedničkog operativnog štaba. U taj štab ulaze mešoviti odred srpske vojske i milicije,

zatim organi carine, finansijske policije, sudije za prekršaje, tužilaštva, sudije okružnih sudova i predstavnici sredstava javnog informisanja. Radom organa u zajedničkom operativnom štabu rukovode ministri i zamjenici ministara i pomoćnici komandanta Srpske vojske Krajine (za pozadinu, moral i verska pitanja i bezbednost). U nadležnosti ministra unutrašnjih poslova i komandanta Srpske vojske Krajine je lična kontrola nad radom organa koji čine zajednički operativni štab. Od komandanta Glavnog štaba Vojske Republike Srbije zatražena je četa vojne policije za borbu protiv šverca, koju je trebalo potčiniti komandantu 21. korpusa.

Nedefinisane nadležnosti i paralelizam u zadacima nisu doneli očekivani rezultat. Na udaru su bili samo sitni akteri a ne i organizatori i glavni nosioci šverca. Prste su uprljali i poneki od onih koji su bili zaduženi da progone švercere. Glavni štab Srpske vojske Krajine izdaje 30. avgusta 1993. godine, akt u kome daje pregled lica prema kojima su preduzete mere zbog šverca. Uhapšeno je 9 stranih državljanina, učesnika u švercu prema Zapadnoj Bosni, od čega su 8 iz SRJ i 1 iz RS. Tri neprijateljska vojnika su uhapšena kao učesnici u švercu. U graničnom pojasu lišeno je slobode 197 civilnih lica učesnika u švercu. Slobode je lišen i 161 vojni obaveznik, zbog učešća u švercu. Iz odreda koji je vodio borbu protiv šverca, slobode je lišeno 9, a iz redova MUP 6 lica. Jasno je iz toga da se švercerima na takav način nije moglo mnogo nauditi, pogotovu ne onim krupnim i moćnim. Ovakvom akcijom definitivno se potvrdilo "da švercerima niko ne može ništa". Ispasće da je zajednički operativni štab čak omogućio uključivanje u šverc novih aktera sa teritorije RS i SRJ i tzv. Abdićeve AP Zapadna Bosna. Ali, bilo je i onih koji se sa tim nisu mirili. Tako su komandanti Ličkog, Kordunskog i Banjaskog korpusa, te sekretar unutrašnjih poslova i pomoćnik ministra unutrašnjih poslova za Kordun i Baniju napravili konkretne

Borci zapostavljeni, a propaganda nedorasla

planove u čiju su realizaciju uključili pripadnike finansijske policije i carine. Uvedene su i privremene propusnice za kretanje civila u prigraničnim rejonima. Uspostavljeni su mešoviti punktovi civilne i vojne policije na komunikacijama preko kojih se odvija šverc. Zbog postojanja indicija da i neke jedinice omogućavaju švercovanje, bilo je premeštanja - takozvanih rokada. Nažalost, ni to nije donelo očekivane rezultate.

Iz meseca u mesec šverc će dobijati na zamahu, kako u broju učesnika i količini švercovane robe, tako i po uvlačenju vojske u takve aktivnosti. Ne pojmljivo je kolike su pare bile u opticaju i koliko je ljudi dolazilo u iskušenje. Zato je i u 1994. godini nastavljeno sa borbom protiv švercovanja. Između glavnih štabova Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske postojali su dogovori koji su bili usmereni i na uvođenje totalne blokade snabdevanja 5. muslimanskog korpusa armije Bosne i Hercegovine. Verovalo se da će ta blokada dovesti do oružanog sukoba između Muslimana i Hrvata u cazinskom rejonu. Bilo je predviđeno da se u Zapadnu Bosnu ne dozvoli ulazak Muslimana iz Hrvatske i inostranstva. Izlazak Hrvata i Muslimana u Hrvatsku mogao se dozvoliti samo ako takvu odluku donešu vlade RSK i RS. Jer, zaustaviti šverc, značilo je isto što i izreći smrtnu presudu 5. muslimanskom korpusu. Glavni štab Srpske vojske Krajine bio je svestan navedene činjenice, što se može dokazati i pisanim dokumentima s početka 1994. godine. Načini na koje je snabdevan 5. muslimanski korpus bili su dobro poznati Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. O tome je redovno izveštavan Glavni štab Vojske Jugoslavije od koga su dobijani i zadaci kako da se postupa. U pozadini svega toga bile su neke "krupnije igre sa Abdićem i Muslimanima", koji su "igrane" na najvišem nivou, pa otuda i sve te nedoumice i nedorečenosti koje su saplitale Srpsku vojsku Krajine. Kad su međusobni sukobi Muslimana na prostoru Cazinske krajine prestali, verovatno pod uticajem novih muslimansko-hrvatskih dogovora, bilo je jasno da je to za Srbe u RSK i RS krajnje nepovoljno. Pokazaće se da se zahvaljujući nesprečenom švercu srpska strana sačuvala od kraha i rasula sopstvenog neprijatelja.

Šverci su omogućavali i Unproför, UNHCR i druge međunarodne organizacije, koristeći konvoje koji su prelazili preko teritorije RSK. Pod firmom dotura humanitarne pomoći išlo je i oružje.

Kada je u martu 1994. godine na dužnost predsednika RSK stupio Milan Martić, a general Mile Novaković uklonjen sa čela Glavnog štaba Srpske vojske Krajine da bi bio ustoličen Milan Čeleketić, na tron Vlade došao je Borisav Mikelić, pa je sve to zajedno samo pogodovalo povećanju šverca, posebno prema Zapadnoj Bosni. Šverc je od tog časa i državno obeležje, posebno zahvaljujući Mikeliću. O švercerskom dometu operacije "Pauk" već je bilo reči.

Svako zaoštravanje ratne situacije, značilo je signal za krađe, pljačku, šverc i druge vrste kriminala. Vlast nije funkcionala, a i sama je jednim delom bila saučesnik u kriminalu i švercu.

Privatnici su uvozili robu za svoje prodavnice sa pečatom Crvenog krsta i potvrdama da se radi o robi humanitarnog karaktera. Te potvrde (sa pečatom) prodavane su (za hiljadu maraka) u kancelariji Crvenog krsta u Kninu. Crna berza i šverc ušli su u sve pore života i privređivanja u RSK. Moglo se zarađivati samo ako se švercuje. Niko nije mogao opstati sa poslovanjem i proizvodnjom koja se bazirala na poštovanju zakona i propisa koji su važili u RSK. Tako se doguralo dotle da se švercovanje tretiralo kao priznata sposobnost. Tako je u decembru 1994. godine jedan vlasnik privatne firme u Kninu organizovao proslavu zarađenih prvih milion maraka. Proslavi prisustvuju zvanice skoro iz svih organa opštinske i republičke vlasti, i neke istaknute ličnosti iz vlade i MUP.

Uloga Borisava Mikelića i njegove vlade u švercu na teritoriji RSK bila je dvojaka. Vlada je bila dužna da sprečava šverc, ali njena borba protiv švercera je bila mlaka i bez želje da se sve to preseče. Mikelićeva vlada je na određene načine pomagala i omogućavala šverc, a ne retko i sama švercovala. O "poslovanju" i zaradama "Krajinašuma", poznatog privatnika iz Petrinje, Dragana Cičića, i drugih, naveliko se pričalo i pisalo kao o švercu koji štiti vlada i pojedini ljudi iz Ministarstva unutrašnjih poslova RSK. U svim tim aktivnostima bilo je i pojedinaca i grupa iz Srbije, pa i onih koji su u ime države pružali pomoć Republici Srpskoj i Republici Srpskoj Krajini.

Dolaskom generala Mila Mrkšića, na čelo Glavnog štaba Srpske vojske Krajine 17. maja 1995, porašće nade da će se konačno zaustaviti šverc i početi sa jačanjem odbrambene sposobnosti Krajine, uz pomoć Beograda, koja je javno obećavana. Opet su Glavni štab Srpske vojske Krajine i Ministarstvo unutrašnjih poslova postigli dogovor da zajednički sprečavaju šverc sa Zapadnom Bosnom. Odlučeno je da nijedan konvoj ne može ući u Zapadnu Bosnu bez odobrenja predstavnika navedenih institucija. Nažalost taj dogovor je brzo pao u vodu. Velike pare opet su "kršile" dogovore, a svemu su po pravilu kumovali toboze neki viši interesi.

Biće i naredbi da se otvaranjem vatre sprečava švercovanje, pa čak i da se švercerske kolone i prostor gde se odvija šverc tuku artiljerijom. Time je samo stvaran utisak da je protiv šverca sve preduzeto i da se po svaku cenu mora zaustaviti. Kod pripadnika vojske to je stvarala verovanje da se stvarno radi o presecanju šverca. Ali, glavne aktere niko nije dirao. Oni su bili partneri i poslovni prijatelji ljudi iz vlasti, "donatori" i "dobročinitelji" kojima se "iz viših interesa" gledalo kroz prste. Poražavajuće istine o sve-mu tome teško je i opisati.

Čak će i prikupljanje pomoći za potrebe RSK u inostranstvu postati predmet naročite zloupotrebe i prisvajanja. Pojedini Srbi iz dijaspore upućivali su na hiljade maraka pomoći, ali sve je to prošlo bez uvida i kontrole nadležnih organa. U pojedine zemlje imigracije putovale su cele delegacije RSK, sa ciljem prikupljanja pomoći. Vojska je dobijala određena sredstva od pravoslavne crkve. Sredstva drugih delegacija išla su u MUP ili ostajala kod onih koji su ih prikupljali.

URUSAVANJE MORALA SRPSKE VOJSKE KRAJINE

Rušenje SFRJ, samo po sebi, za Srbe u Hrvatskoj predstavljalo je tragediju koja je pojačavala strah od genocida i diktirala raskid sa verovanjima koja je komunistička ideologija silom nametala kako kroz ceo period Narodnooslobodilačke borbe od 1941-1945. godine, tako i kroz celokupni posleratni život sve do 1990. godine. Novonastala situacija tražila je od Srba u Hrvatskoj okretanje sebi i onima koji im mogu pružiti pomoć u prevaziлаženju krize. Za opstanak i uspeh u borbi koja je započela, presudan značaj imala je brza izgradnja morala naroda i Srpske vojske Krajine. Odrednice novog morala trebalo je što pre definisati i preneti do svakog Srbina na prostorima RSK. On je u osnovi morao biti očišćen od premlisa ranije ideologije i predstavljati opštevažeću normu neophodnog ponašanja i vladanja svakog svesnog građanina srpske nacionalnosti.

Patriotizam se morao zasnovati na najboljim tradicijama srpskog naroda, uz uvažavanje i tradiciju drugih, koje su nam bliske i istorijsko potvrdenje. Organizovan pristup akciji izgrađivanja morala podrazumevao je postizanje jedinstva i ciljevima borbe Srba u Hrvatskoj kao i o strategiji njihovog ostvarivanja. Oslonac na bogate tradicije srpskog naroda nikako nije trebalo da znači i prihvatanje strategija koje su primenjivane u ratu od 1941-1945. godine. Uz maksimalno uvažavanje pozitivnih iskustava, trebalo je graditi srpsku vojsku koja nije ni četnička ni partizanska. Zalaganja za bilo koju opciju iz prošlog rata vodila bi u nejedinstvo i teškoće koje bi bilo nemoguće prevazići. Vremena za nekakve akademске rasprave nije bilo. Morala se respektovati očigledna opasnost od hrvatskog fašizma. Uspeh u suprotstavljanju opasnosti trebalo je tražiti u spremnosti građana da podnesu teškoće i žrtve koje je nametao rat sa proustaškom Hrvatskom. To je tražilo organizovanu akciju koja će obuhvatati sve građane i njihovo angažovanje u skladu sa potrebama borbe. Rat koji je Srbima u Hrvatskoj nametnut u suštini bio je borba za odbranu vekovnih ognjišta i golih života i s tog stanovišta ta borba je opravdana, nužna i neizbežna. Drugu kariku morala čini pomoć i podrška Srba i Crnogoraca iz SRJ i Srba iz Republike Srpske.

Razvoj događaja u procesu razbijanja SFRJ tekaо je krajnje nepovoljno po Srbe u Hrvatskoj i zbog pristrasnog odnosa međunarodnog faktora. Srbi iz Hrvatske postali su tako predmet raznih pogodbi i ustupaka. U razgovorima i pregovorima najčešće su drugi odlučivali u ime Srba u Hrvatskoj. Zakulisne igre Hrvatske i Srbije i pristrasnost međunarodnog faktora

imaće krajnje negativan uticaj na moral naroda u RSK. Zatim će sukob režima u Srbiji i rukovodstva Republike Srpske, biti poslednji udar na moral naroda i vojske u RSK, posle čega nije moglo doći da oporavka. U navedenoj konstelaciji svih tih odnosa rađalo se i nejedinstvo unutar RSK, između svih njenih relevantnih političkih faktora. Umesto jedinstvene politike, podređene borbi da se sačuvaju teritorija i narod, na sceni će delovati više političkih opcija sa krajnje suprotstavljenim ciljevima. Svaka od njih biće pod spoljnim uticajima. Neke će sprovoditi i interesu onih koji su manipulisali RSK. Hrvatska će, uz neprekidne oružane akcije protiv RSK, pregovarati sa Srbijom i međunarodnim faktorom o reintegraciji RSK u avnojske granice Hrvatske.

Uz pomoć međunarodnog faktora, a pre svega SAD i Nemačke, Hrvatska će uporno i efikasno izgrađivati svoje oružane snage i pripremati se da oružano presudi Srbima za sva vremena. Sve do početka radikalne agresije protiv RSK, Hrvatska će voditi besomučan propagandno-psihološki rat protiv Srba, kojim će pridobiti sve Hrvate za konačan razračun sa "pobunjenim" Srbima. Pretnje, terorističke akcije, suđenja Srbima, posebno onima u odsustvu, proglašavanjem za rame zločince svakoga ko živi u RSK i nosi uniformu Srpske vojske Krajine i milicije, genocidnim akcijama tokom izvođenja pojedinih borbenih akcija, Hrvatska će znamo uticati na slabljenje poverenja Srba u RSK i u mogućnosti njene uspešne odbrane. Propagandna delatnost Hrvatske stalno će podsticati iseljavanje Srba i pad morala kod onih koji nisu mogli da napuste Krajinu. Takvim aktivnostima Hrvatske, Republika Srpska Krajina nije mogla i umela da parira.

Vlast Slobodana Miloševića u ime Srbije i SRJ, prihvatiće još krajem 1992. godine da se problem RSK rešava u avnojevskim granicama Hrvatske. Time će i definitivno odstupiti od proklamovane ideje "Svi Srbi u jednoj državi" koja je prekodrinske Srbe i digna na noge. Trudiće se ta garnitura da dokaže da Srbija i Crna Gora nisu ničim i nikako učestvovale u ratu koji još traje, i da su uvek bile za mirno rešavanje jugoslovenske krize. Dvoličnost se ne ogleda samo u prihvatanju rešenja koja su za Srbe u RSK značila isterivanje sa vekovnih ognjišta, nego i što im nije saopštavano šta je sve Slobodan Milošević dogovorio sa Hrvatskom i međunarodnim faktorima. Srbima u RSK nikad nije rečeno da je Hrvatska od Slobodana Miloševića priznata u avnojskim granicama. On je to "morao učiniti" pod velikim spoljnim pritiskom, ali sve je to umeo i da prikrije. Srbi u RSK nisu znali da će ih Slobodan Milošević ostaviti da se sami, sa oružjem u ruci, izbore za verifikaciju odcepljenja od Hrvatske. Deo rukovodstva RSK koji je sprovodio politiku Slobodana Miloševića kleo se u Srbiju kao garanta i vojnog saborca za slučaj hrvatske agresije. Ekonomска pomoć Srbije bila je velika i nesporna, pre svega u funkciji da narod preživi, ali i u funkciji zavaravanja u tobožnju spremnost Srbije da ne dozvoli agresiju Hrvatske na RSK.

*Bitke su jenjavale, a njihovi podvizi odlazili u legende
Knindže kreću na zadatak*

Većina ljudi iz RSK dugo vremena je verovala i svoj opstanak u Krajini vezala za garancije Srbije. Više se verovalo u Srbiju nego u ono što je mogao da uradi sam narod RSK. Zato će gubljenje poverenja u obećanja iz Srbije voditi u siguran poraz. Politika Slobodana Miloševića samo naočigled stvarala je ubedljiv privid o spremnosti Srbije da krajiske Srbe zaštiti. A u suštini, on je želeo da se na verovanju u prazna obećanja, sami Srbi u Krajini ratom odbrane, i da izbore samostalnost od Hrvatske. Pritom je Milošević dugo verovao da međunarodni faktor neće dozvoliti Hrvatskoj da silom reguliše srpsko pitanje. U pregovorima u ime svih Srba u kojima je bio alfa i omega srpskog interesa, insistirao je na mirnoj reintegraciji RSK u Hrvatsku. Verovao je da će međunarodni faktori priznati rezultate oružanog otpora Srba ukoliko budu uspešni. U mnogo čemu Milošević se prevario pa su Srbi iz Krajine ostavljeni na cedilu. Jednom rečju, u RSK je sa svim izostao proces pripreme Srba za opciju koju je morao da prihvati Slobodan Milošević.

Kad se sve to ima u vidu, jasno je što je već od 1992. godine moral bio u padu i što je slabio iz meseca u mesec. Uzimajući oružje u ruke narod je verovao da će se rat sa Hrvatskom završiti za nekoliko meseci. Kasnije je uspavljivan verovanjem da će Srbija i Vojska Jugoslavije braniti teritoriju RSK ako Hrvatska pokuša da silom rešava srpsko pitanje. Komunikacija vlasti sa narodom više je doprinosila slabljenju nego očuvanju moralu. Vlast je svesno zavaravala narod. Ona je realizator parola da će RSK braniti Vojska Jugoslavije i Vojska Republike Srpske. Narod nije pripreman da sam vodi borbu za odbranu od radikalne hrvatske agresije. Od naroda je vlast tražila da bude strpljiv, da podnosi teškoće rata i žrtve. Umesto da narod suoče sa činjenicom da ga niko drugi neće braniti i da sve zavisi od toga koliko će Srbi u RSK moći sami da urade za očuvanje svoje teritorije,

vlasti su ga klukale zabludama. Građani RSK nisu pripremani za konačan obračun sa hrvatskom vojskom. Izostale su i vojne pripreme za dugo-ročnu borbu i žrtvovanje. Malo je ljudi, čak i onih u uniformama, dočekalo "Oluju" avgusta 1995. godine spremnih da se bore do žrtvovanja za opstanak RSK.

Evidentan doprinos rušenju morala dali su šverci i kriminal, zatim stranačke i političke isključivosti, a posebno nesposobnost velikog broja ljudi na funkcijama u vlasti Srpske vojske Krajine. Svi ti elementi svakodnevno su gasili motivaciju i volju ljudi za otporom i borbom. Na makro planu izostajale su organizacijske mere koje je trebalo sistematski preduzimati od početka stvaranja Srpske vojske Krajine. Nije uočen značaj povezanosti morala naroda i vojske. Kao da se verovalo da ono što se dešava u vlasti, među građanima, ne može uticati na stanje među pripadnicima oružanih snaga. Najviše rukovodstvo Krajine nije bilo sposobno da vodi uspešnu borbu za izgrađivanje morala. To isto važi i za vojsku. Njeni organi za moral u komandama i jedinicama bili su malobrojni, nestručni i neadekvatno organizovani za izuzetno teške i složene zadatke izgrađivanja i održavanja borbenog morala.

1.

Ako se uvažava stav da do konačnog rešenja odnosa RSK sa Hrvatskom nije moglo doći bez oružane borbe, onda je jasno da bez dobro opremljene, obučene i moralno jake Srpske vojske Krajine nije moglo biti uspešne oružane borbe. Oni koji su prihvatali navedeni stav o ulozi oružane borbe očigledno su očekivali da oružanu borbu iznesu Vojska Jugoslavije i Vojska Republike Srpske a da Srpska vojska Krajine bude samo jedan od učesnika te borbe. Očekivanje da će drugi izneti glavni teret oružane borbe, imalo je za posledicu zanemarivanje priprema Srpske vojske Krajine za odbaranu RSK. Kao da se verovalo da Srpska vojska Krajine može odgovoriti obavezama i bez dovoljnog broja stručno osposobljenih starešina. Državni vrh nije htio da shvati što znači to što je Srpska vojska Krajine bila popunjena aktivnim starešinskim sastavom samo 26 posto. Od toga je na dužnostima bilo samo 16 posto. Ni u jednoj armiji sveta nema rezultata bez određene popunjenoštvi potrebnom kategorijom starešina. Uz sve to aktivne vojne starešine u redovima Srpske vojske Krajine bile su često na udaru neosnovanih kritika i optužba. Sejano je nepoverenje koje je prenošeno i na vojnički sastav.

Nedostatak aktivnih vojnih lica mogao se resiti dovođenjem što većeg broja onih koji su rođeni u Hrvatskoj a nalaze se na službi u Vojsci Jugoslavije, kao i dolaskom dobrovoljaca - starešina Srba koji su rođeni u Srbiji i Crnoj Gori. Moglo se računati i na osposobljavanje starešina iz redova mlađih vojnih obveznika sa teritorije RSK. Nažalost, i pored navedenih mogućnosti, Srpska vojska Krajine je ostala bez aktivnog starešinskog kadra. Kao da se i bez toga moglo. Kad se tome doda i nebriga prema aktivnim

vojnim starešinama, jasno je zašto je došlo do porasta zahteva oficira da se vrate u Vojsku Jugoslavije. Pojedinci su i uspevali u svojim nastojanjima, najčešće uz pomoć veza i prečutnu saglasnost nadležnih komandi i Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. To je rađalo nezadovoljstvo starešina čiji zahtevi nisu uvažavani. Nasuprot tome, Glavni štab Vojske Jugoslavije nastojaо je da u Srpskoj vojsci Krajine uputi oficire i podoficire iz Vojske Jugoslavije koji su rođeni na teritorijama bivše RH, Slovenije i Bosne i Hercegovine. Pristup je bio isti svim starešinama. Nije se vodilo računa o pri-padnosti rodu službi, činovima, dužnostima na koje se mogu postavljati, niti o sposobnostima u skladu sa zadacima koje su starešine trebale izvršavati. I pored toga, mnogi su uspevali da izbegnu obaveze odlaska u Srpskoj vojsci Krajine, bez nikakve odgovornosti. Neki su izbegli odlazak u Srpsku vojsku Krajine i skidanjem uniforme, odnosno penzionisanjem.

Prihvati starešina koji su u Srpskoj vojsci Krajine upućivani iz Vojske Jugoslavije bio je neorganizovan i sa nizom propusta i slabosti. Uloga komandovanja Srpskom vojskom Krajine svodila se na određivanje dužnosti koje su starešine morale prihvati, nezavisno od toga da li su ih mogli obavljati. O smeštaju, ishrani i drugim egzistencijalnim pitanjima malo se vodilo računa. Starešine su prepuštene same sebi - da se snalaze i niko nije vodio računa o tome da su oni došli na određeno vreme ili su prekoman-dovani. Kada su im isticali rokovi za povratak, najveći broj starešina je zadržan bez ikakvog objašnjenja. Otuda je i bilo na stotine molbi i zahteva za povratak u Vojsku Jugoslavije. Na te molbe se najčešće nije ni odgovaralo, a ako se to i činilo, nije se ulazilo u stvarne detalje i motive. Ipak, pojedini komandanti i starešine u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine olako su odobravali povratak u Vojsku Jugoslavije pojedincima za koje su dolazile intervencije. Pojedinci iz redova aktivnih vojnih starešina čak su i samovoљno napuštali dužnosti u Srpskoj vojsci Krajine i odlazili u Srbiju, gde su otvarali bolovanja i ostajali van jedinice po više meseci. Sve je to dovelo dotele da je komandovanje jedinicama poveravano i onome ko se tu zatek-ne, bez poštovanja minimalnih kriterijuma koji garantuju uspešnost rada. Olako su deljeni činovi, samo da se ima i starešina. Brigade i bataljoni poveravani su i takvim starešinama koje nisu ispunjavale nijedan od neop-hodnih uslova.

Upozorenja o slabostima i mogućim posledicama takve prakse niko nije htio da čuje. Kao da je za sve jedini odgovor bio "šta se tu može". Zbog takvog stanja sa aktivnim starešinskim kadrom, povećavao se značaj i uloga rezervnih vojnih starešina. Ova kategorija je imala presudnu ulogu u Teritorijalnoj odbrani od koje je i obrazovana Srpska vojska Krajine. U kasnijem periodu doći će do pasivizacije rezervnih vojnih starešina. Opa-dao je njihov interes da se nadu na čelu borbenih jedinica. U 1994. godini kad je u vojsci postalo "vruće", dolazi od masovnog povlačenja rezervnih vojnih starešina u tzv. radnu obavezu. Odlazili su najspesobniji, i to bez konsultovanja komande jedinica i Glavnog štaba Srpske vojske Krajine.

Mnogi vodovi i čete ostali su tako bez komandira. Upozorenja i reakcije nisu dali rezultate. Ministarstvo odbrane čutalo je kao da sa tim nema никакве veze. Pražnjenju vojske doprinelo je i Ministarstvo unutrašnjih poslova, primajući rezervne vojne starešine u svoje sastave, ne vodeći računa o potrebama Srpske vojske Krajine. Veliki broj rezervnih oficira našao se na dužnosti običnih milicionera pozornika, a vodovi i čete ostajali su bez kvalitetnog starešinskog kadra. Takvu praksu ovog ministarstva potkrivala je saglasnost Ministarstva odbrane i predsednika RSK.

Front je sve manje bio briga pozadine

U avgustu mesecu 1994. godine RSK je raspolagala sa 4.325 rezervnih oficira i 4.804 rezervna podoficira. U evidenciji stoji da je teritoriju napustilo 311 rezervnih oficira (oko 7 posto). Među rezervnim oficirima bilo je 543 (13%) koji su izbegli sa teritorije Hrvatske u RSK.

Od svih rezervnih oficira školu rezervnih oficira završilo je 3.027 (oko 70%). Na druge načine čin rezervnog oficira dobilo je 1.298 (oko 30%). Najveći broj ovih starešina dobio je čin zato što se u ratu isticao hrabrošću i dobrim vojničkim držanjem. Tako je u ratu, u periodu 1991-1993. godina čin rezervnog potporučnika dobilo 551 lice. To su bili najhrabriji borci i zato su nagrađivani činovima. Nažalost, to se pokazalo krajnje neproduktivno, pa čak i štetno za Srpsku vojsku Krajine. Ova lica, sa činom potporučnika, nisu više mogla biti vojnici, a u isto vreme bili su neosposobljeni da vrše dužnost komandira voda u ratu. Na taj način, zaturen je bataljon najboljih boraca kojima je raspolagala Srpska vojska Krajine.

Pokazaće se kao loša praksa i nekontrolisano unapređivanja u činove oficira. To je rušilo ugled oficira više nego što se verovalo i prepostavljalo. U prve tri godine rata po jedan čin oficira dobilo je 987 lica, po dva čina 119 lica, po tri 12, a više od tri puta unapredena su trojica rezervnih starešina. Najviše unapređenja bilo je u čin potporučnika oko 66% svih

unapređenja, zatim u čin poručnika oko 23%, u čin kapetana - oko 9%, u čin kapetana prve klase - oko 6%, itd. U periodu od 1991.-1994. godine 836 lica postali su rezervni oficiri.

Prosečna starost svih rezervnih oficira iznosila je 38,9 godina. Do 30 godina starosti bilo je 1.332 oficira ili 31%. Preko 50 godina starosti bilo je 720 ili 17 odsto.

Rezervni oficiri su uporno odbijali da prihvate dužnosti komandira vodova i četa. Na tim dužnostima zadržavali su se uglavnom oficiri koji su čin dobili na neki drugi način, a nisu imali školu rezervnih oficira. Na Baniji je bilo evidentirano 754 rezervnih oficira. Od njih 601 su imali školu rezervnih oficira, a 153 su činove dobili na druge načine. Od onih koji su imali školu rezervnih oficira samo je 9 bilo na dužnosti komandira osnovnih jedinica. Oko 60% onih koji nisu imali školu rezervnih oficira bili su na komandirskim dužnostima.

Na kursevima za dužnosti komandira vodova, četa i baterija koji su održavani u nastavnom centru među polaznicima je bilo do 15% onih koji su imali školu rezervnih oficira. Ostali su bili vojnici bez činova ili rezervni oficiri sa činovima, ali bez škole rezervnih oficira.

Rad rezervnih vojnih starešina nije adekvatno vrednovan u Srpskoj vojsci Krajine ali ni od strane društvenih faktora u Republici Srpskoj Krajini. Zanemarivana je činjenica da u komandovanju jedinicama nema razlike između aktivnih i rezervnih vojnih starešina. I jedni i drugi su neprekidno u jedinicama, rešavaju iste probleme. Rad rezervnog vojnog starešine iz nekih predrasuda ili neznanja, manje je cenjen nego aktivnog. Rezervne vojne starešine su u 1991. i 1992. godini odigrale presudnu ulogu u borbi sa hrvatskim jedinicama. Čak se iz nekih razloga i izbegavalo da se to javno prizna. Kao da bi to umanjilo značaj uspeha vojske u celini.

Na mačehinski odnos prema rezervnim vojnim starešinama ukazuje čitav niz činjenica. Tako je, pri upućivanju u oficirsku školu u Centar vojnih škola "Rajko Balač" u Banjaluci, među polaznicima bilo čak i rezervnih oficira sa činom kapetana. Po završetku školovanja i oni su "unapredivani" u čin potporučnika, iako su neki od njih došli sa dužnosti komandanata bataljona ili diviziona. To, naravno, nikoga nije moglo motivisati da vrši dužnost komandira jedinice u ratu. Rezervne starešine u Srpskoj vojsci Krajine, sa više nego bednim primanjima, nisu mogli izdržavati porodicu, zbog čega su bili primorani da "beže" iz vojske, i da egzistenciju obezbeduju na druge načine, uključujući se čak i u šverc. S druge strane rezervnim vojnim starešinama se tolerisalo ono što je nespojivo sa čašću rezervnog oficira. Tako je još 1991. godine jedan broj rezervnih oficira odbijao da komanduje vodom ili četom-baterijom. Zbog toga im nisu oduzimani činovi i nisu javno žigosani. Nekima je omogućivano skidanje sa dužnosti u jedinicama i odlazak na radnu obavezu.

Status podoficira i oficira koji su završavali školovanje u podoficirskoj i oficirskoj školi u Centru vojnih škola "Rajko Balač" Vojske Republike

Srpske u Banjaluci postao je predmet obračuna moćnika, kojima je trebalo da je bude svetinja, pomoć i podrška Srpskoj vojsci Krajine. Prvobitno je usvojeno rešenje da ta kategorija starešina u Srpskoj vojsci Krajine dobije status aktivnih vojnih lica. Dogovoren je da im plate obezbeduje Vojska Jugoslavije (SRJ). To je i bio najvažniji motiv ljudi koji su se opredeljivali da preko traženog školovanja steknu status aktivnog vojnog lica. Ali, dogovor nije poštovan. Ni posle završetka školovanja dve generacije podoficira i oficira oni nisu mogli da dobiju svoje plate. Tretirani su u svemu kao aktivna vojna lica ali bez plata. Ta kategorija starešina je ostavljena na milost i nemilost stihije rata. Traženo je da rade dan i noć, da učestvuju u borbenim dejstvima, da pripremaju i obučavaju vojнике za odbranu, a da ne dobijaju plate. Svi su ih lagali, od komandanata do poslednjeg personalca. Moralna je tragedija što se ukorenila politika da se starešine lažima "plaćaju" za najčasniju službu narodu. Laži su počivale na obećanjima Beograda da će navedenu kategoriju starešina plaćati Vojska Jugoslavije. Ta odluka nije realizovana samo zato što je nadležni organ, Ministarstvo odbrane SRJ, utvrdilo da "navedena kategorija aktivnih vojnih lica nema visoku spremu". Čudnog li licemera kad se i pre njihovog polaska na školovanje, u vreme velikih obećanja, znalo sa kakvim će se diplomama vratiti i rasporediti na dužnosti.

Takav odnos prema starešinama po ugovoru, a pogotovu prema starešinama koji su završili školovanje u Banjaluci predstavlja direktni udarac na Srpsku vojsku Krajine i njeno osposobljavanje. Okolišenje RSK da to reši, i stalno izgоварanje prevarom iz Beograda ne samo što kazuje da ne funkcioniše krajiška pravna država, nego da u njoj nedostaju čast i poštenje.

2.

Stanje discipline uzima se kao jedan od važnih pokazatelja u oceni i procenjivanju morala komandi i jedinica. Mada su o moralu u Srpskoj vojski Krajine izricane pozitivne ocene, to se ne bi moglo reći i za stanje discipline. Ona je često narušavana od strane svih kategorija pripadnika Srpske vojske Krajine. Opšta je pojava bila da se nedisciplina više tolerisala nego što se popravljala. Najčešće je u pitanju bila samovolja. Nepoštovanje onoga što je naređeno vodilo je u sukobe. Rogobatnost nije nailazila na osudu. Izbegavalo se zameranje iz straha od olake upotrebe i potezanja oružja.

U arhivama komandi sačuvano je na desetine primera destruktivnog ponašanja (maltretiranja potčinjenih, uzimanje goriva, municije i drugih materijalno-tehničkih sredstava pod pretnjom oružjem).

Pojedine starešine su omalovažavale institucije i sve oficire na višim dužnostima u vojnoj organizaciji. I takvima se najčešće gledalo kroz prste, a njihova samovolja i krivična dela koja su činili nisu stavljana pod udar zakona i vojnih propisa.

Uočavana je i podvojenost među starešinama u nekakvom razvrstavanju na "partizane" i "četnike". Pokušavano je u više navrata da se u Srpskoj

vojsci Krajine ubaci klica razdora po tom tobožnjem kriterijumu. Bila je to gola ali popaljiva parola kojom se moglo uticati na jedinstvo vojske, pa i naroda. Svi oni koji su se po toj "osnovi" zalagali za podele, bili su za srpski narod u RSK neprijatelji kao što su Franjo Tuđman i njegova soldatska. U Krajini je srećom postignuta saglasnost po tom "pitanju", pa su izbegnuti raskoli.

Komandovanje je uglavnom bilo nemoćno i nesposobno (neospozobljeno) da rešava probleme nediscipline. Tome su doprinosili uslovi života i izvršavanja borbenih zadataka vojnika i starešina, kao i nedostatak propisa adekvatnih ratnoj situaciji. Glavni štab Srpske vojske Krajine u takvim slučajevima, kao po pravilu, neadekvatno reaguje. Uglavnom upućivanjem saopštenja javnosti, u kojima se navode konkretni primeri nediscipline, a pre svega oni koji su imali za posledicu ranjavanje ili pogibiju. Ape-lovanja na borce i starešine da budu disciplinovani, nisu mogla ništa promeniti osim što su uz nemiravala građane i pripadnike Srpske vojske Krajine do kojih su stizali apeli.

Javnosti su se saopštenjima obraćali pojedini krizni štabovi opština. U njima se uglavnom govorilo o hapšenjima pojedinih pripadnika Srpske vojske Krajine, MUP ili državne bezbednosti, sa navođenjem konkretnih nedela ili zbog narušavanja zakona i reda. Neki će se karakterisati kao lica koja su se "otela kontroli". Saopštavaće se osude i izricati pretnje. Ni svakojake učene nisu bile retkost. Nažalost, neke su i ispunjavane. Na primer, dešavalo se da zatvoreni prekršitelj zakona zahteva da razgovara sa ministrom unutrašnjih poslova, sa predsednikom Vlade ili nekom drugom ličnošću.

I njihovi podvizi su ostajali u senki uzmicanja od rata

Samovoljna ponašanja pojedinaca i grupa demonstrirana su i napadima i ugrožavanjem života građana nesrpske nacionalnosti. To se naročito dešavalo posle napada hrvatske vojske na pojedine delove RSK (Maslenica, Divoselo, Teslingrad...). To će navesti predsednika RSK Gorana Hadžića da izda naredbu sa ciljem da se spreči iseljavanje lojalnih građana hrvatske nacionalnosti. Glavni štab Srpske vojske Krajine će pokušati da nešto i sam uradi. U naređenju za fizičku zaštitu građana nesrpske nacionalnosti, od 16. juna 1993. godine stoji: "U redovima Srpske vojske Krajine, pored najvećeg dijela pripadnika sprskog naroda, bori se i manji deo građana nesrpske nacionalnosti. Neki od njih nalaze se u redovima srpskih branilaca od samog početka rata na ovim prostorima, ispoljavajući potpunu lojalnost srpskim vlastima, hrabrost u borbi i solidarnost sa stradanjem našeg naroda. Kao takvi, stekli su potpuno povjerenje svojih saboraca i starješina jedinica. S ozbirom da su potpuno lojalni građani naše države, smatramo da im je i ubuduće mjesto u našoj vojsci, i da je potpuno logično da njihove porodice nastave da žive na našim prostorima. Međutim, u posljednje vrijeme, učestale su pojave uz nemiravanja, maltretiranja i fizičkog zlostavljanja pojedanca i cijelih porodica nesrpske nacionalnosti, posebno Hrvata u zoni odgovornosti naših jedinica..."

Nedisciplina se pojavljivala u raznim oblicima i modalitetima. Na tom planu postignuto je pravo bogatstvo raznih iskustava. Tako su povremeno činjeni pokušaji da se postavljaju zahtevi komandovanju iza kojih su stajale cele jedinice. Tako je 15. marta 1993. "Vojska 1. oklopnog bataljona" uputila određene zahteve na adresu: Komande 1. oklopnog bataljona, 1. operativne grupe komande 7. korpusa, Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i Vlade RSK. Pored ostalog, ta "vojska" je tražila smenu komandanta bataljona i njegovo lišavanje čina. Pri postavljenju njenog komandanta ta "vojska" traži da se konsultuje. Među zahtevima su i "ukidanje rezervnog sastava milicije" zatim donošenje vojnog zakona i njegovo stupanje na snagu odmah. Navedeni zahtev je završen rečenicom: "Smrt profiterima i ustašama".

Bio je ovo je primer u kome vojnici reaguju odvojeno od svojih starešina. To je ujedno i potvrda lošeg funkcionisanja sistema komandovanja. Očito je da vojnici zapažaju postojanje problema i da veruju da starešine ne žele da ih rešavaju.

Tri meseca kasnije, juna mesecu 1993. godine doći će do reagovanja Benkovačke brigade. Komanda ove brigade organizovala je miting, kao skup predstavnika naroda i vojske opštine Benkovac. Upućeni su pozivi najdogovornijim pojedincima iz državnog vrha i Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Tekst poziva na miting je glasio: "Obraćamo vam se sa zahtevom naroda i vojske benkovačke opštine da se odazovete i prisustvujete skupu koji bi civilne i vojne vlasti organizovale sa predstavnicima naroda i jedinica. Događaji koji su se dešavali poslednjih nekoliko meseci doveli su do veoma teške i složene situacije, kako kod stanovništva tako i pripadnika

naše jedinice. Svakodnevno su starešine ove brigade i predstavnici civilnih vlasti izloženi mnogim problemima i pitanjima na koja niti smo kompetentni, niti smo u mogućnosti da odgovorimo.

Vojsku i stanovništvo opterećuju mnogi nagomilani problemi i pitanja tako da je došlo do znatnog pada morala zbog iscrpljenosti od dugog rata, kao i nepoznavanja konačnog cilja, te sumnji u konačan ishod rata, jer ne-ma zdravog kontakta naroda i vladajućih struktura."

Pripadnici Benkovačke brigade tražili su odgovore na više pitanja a posledice su porazi u borbama za Maslenicu i Ravne Kotare, januara i februara 1993. godine. Traženo je da se na miting dode sa odgovorima na pitanja kao što su: ko je odgovoran za gubitak teritorija; zašto mobilizacija nije pravovremeno izvršena; da li su sela Crno, Murvica, Savković, Islam Latinski, Islam Grčki i Kašić izgubljeni izdajom; da li će biti podrške SRJ; šta se preduzima protiv onih koji su pobegli iz RSK; koji je krajnji cilj u ovom ratu, kako će se, kada i na koji način rat završiti; zašto se pojedini artikli iz humanitarne pomoći nalaze u slobodnoj prodaji u trgovini...

Insistiranje na konkretnoj odgovornosti rezultat je stanja i raspoloženja branitelja Krajine ali i opravdanih prigovora na račun onih koji rukovode državom i vojskom.

3.

Kada se jedna nacionalna grupacija nade u poziciji u kojoj su se našli Srbi u Hrvatskoj 1991. godine, od ključnog je značaja organizovanost stanovništva i spremnost građana da se suprotstave opasnostima koje neminovno slede. Zadatak je države i svih njenih institucija da utiču i omoguće pozitivno ponašanje stanovništva prema ciljevima borbe za sopstveni spas i egzistenciju. Narod je pozivan na ustank, koji je započeo aktivnostima milicije kad su Hrvati pokušali da je razoružaju. Građanima su davana razna obećanja, kako od onih koji su rukovodili otporom u Krajini, tako i od oficijelne vlasti Srbije i "krnjeg" Predsedništva SFRJ, kasnije i SRJ. Stvarala se slika o brzoj pobedi nad ustašama i opstajanju Krajine u Jugoslaviji. Pre-naglašavano je pravo Srba da odlučuju o sopstvenoj sudbini kao i spremnost Srbije da pomogne borbu Krajine sa Hrvatskom. Takav nastup prema narodu sejao je iluzije i lažne nade o brzoj i lakoj pobedi.

Srbima u Krajini se govorilo da Hrvati ni pod kakvim uslovima ne mogu uspostaviti vlast nad srpskim etničkim prostorima. Nije se ukazivalo na probleme, teškoće i žrtve koje Srbi u toj borbi moraju podneti. Bilo je daleko od svesti Srba da mogu opstatи samo ako su spremni da se sami bore i da uz velike žrtve istraju u borbi do konačnog rešenja. Nije se govorilo o iskušenjima kojima se narod neminovno mora izložiti. Bilo je i zavaravanja poput tvrdnje da će rat biti završen za pola do godinu dana, da će u borbama uz Srbe u Krajini biti Srbija, da će u borbi za spas Srba u Krajini učestovati i Vojska Republike Srpske i sli. Kako je proklamovano sve više odmicalo od stvarnog mnogi roditelji su se trudili da svoju decu sklone u

Srbiju. Mnogo se i vojnih obveznika našlo u Srbiji, gde ih je od nasilnog povratka štitio zakon. U Krajini su ostajali prvenstveno oni koji su tu izbegli sa prostora pod kontrolom hrvatske vlasti i ljudi starijih godišta. Roditelji su ostajali u RSK da za sinove čuvaju imovinu do konačne pobjede. Takvi roditelji su verovali da pobjedu treba da donesu neki drugi Srbi, iz Srbije, a ne njihovi sinovi. Zbog masovnog odlaska vojnih obveznika iz RSK u Srbiju, jedinice koje su formirane u RSK, bile su sa krajnje nepovoljnom starosnom strukturom. Prosečna starost čete-baterije u Srpskoj vojsci Krajine iznosila je 48 godina. Pojedine brigade su imale prosečnu starost svoga sastava čak i iznad 50 godina.

Nepostojanje jasne nacionalne politike i konačnih ciljeva koji se oružanim otporom žele i mogu ostvariti, otežavalo je organizovanje stanovništva i motivisanje boraca za borbu. Oružano organizovanje ostalo je od odlaska JNA iz RSK (maj 1992. godine) do konačnog poraza (avgust 1995.) na najnižem i početnom nivou.

U teritorijalnoj vojnoj organizaciji građani su se vezivali za svoja mesta i sela pa je bilo teško da se odatle bilo gde pokrenu. Jedva da se mogao očekivati uspeh u pokretanju vojnih obveznika van teritorija matičnih opština. Svaka stopa izvan sopstvenog atara, tretirana je kao tuda. Teško da se iko htio boriti izvan svoga praga. Zato je upućivanje jedinica sa prostora jedne opštine u drugu ili jedne regije u drugu, praktično bilo nemoguće, Tome su se suprostavljali kako vojni obaveznici, tako i celokupno stanovništvo. U praksi se nijedna formacijska jedinica zonskog i operativnog nivoa, nije kao celina mogla uputiti sa "svoje" teritorije na drugu, da bi uzeila učešća u borbenim dejstvima. Umesto formacijskih jedinica pristupilo se obrazovanju privremenih formacijskih sastava. Ti sastavi su formirani od ljudstva koje je uzimano iz raznih jedinica. Formiranje je trajalo od 2 do 5 dana. Uz mnogo molbi i raznih obećanja delimično se u tome uspevalo. A kad god su takvi sastavi dovođeni na prostore gde se izvode borbena dejstva, njihovo ljudstvo uopšte nije bilo motivisano za borbu, i oportuno se ponašalo. Izbegavanje borbe manifestovano je kolektivnim odbijanjem naredjenja, kao i pojedinačnim ili gurpnim samovoljnim napuštanjem zona borbenih dejstava.

I građani su negativno reagovali na bilo kakvo upućivanje "svojih" vojnih obveznika na ratišta van svojih opština. Posebno je bio vidan otpor pokretanja vojnika i jedinice iz istočnog dela RSK. Tolerisanje takvog ponašanja građana i nemoć da se preseče borbena opstrukcija imalo je krajnje negativne posledice po ukupnu sposobnost odbrane. Čak se i neizbežno obučavanje vojnika-regruta predstavljalo kao teško rešiv problem za Teritorijalnu odbranu, odnosno Srpsku vojsku Krajine. Ratna situacija, stalna dejstva neprijateljske artiljerije po RSK, nedostatak starešinskog kadra za planiranje, organizaciju i rukovodjenje borbenom obukom, kao i neraspolaganje materijalnom bazom za obučavanje, uslovjavali su da se regruti iz RSK upućuju na obuku u nastavne centre Vojske Jugoslavije. Ta odluka brzo je

postala predmet svakojakih spekulacija. Reakcije roditelja bile su bučne i nepromišljene, često podržane i od onih građana koji nisu imali decu na obuci u Vojsci Jugoslavije. Reakcije roditelja prenete su i na vojниke-regrute. Nezadovoljstvo je iskazivano tako što je odbijano polaganje svečane obaveze, tražena je kraća obuka od one koja je praktikovana u Vojsci Jugoslavije. Insistiralo se na drugačkoj uniformi i "adekvatnijim" oznakama na kapama. Pojedinci su samovoljno napuštali jedinice i prostor SRJ i vraćali se kući u Krajinu. Roditelji i ostali građani su najčešće podržavali takva ponašanja. Organi vlasti nisu ništa činili da se spreči takva nedisciplina, koja je sve više uzimala maha. U svemu tome, vojne vlasti su bile nemoćne. Obilasci vojnika na obuci i ubedivanja nisu dali skoro nikakav rezultat. U prvoj polovini 1994. godine načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije, posle brojnih pritužbi od komandi u čijim jedinicama je izvođena obuka, naređuje da se sa prijemom regruta iz RSK prekine (izuzev jednog broja regruta tzv. kritičnih specijalnosti).

Početak obuke regruta u jedinicama Srpske vojske Krajine u prvi mah je naišao na dobar prijem kod građana. Ali, već u toku obuke prve (julske) generacije vojnika (1994.), stižu zahtevi za skraćivanje obuke i vraćanje vojnika-regruta u matične opštine. Roditelji su sa svih strana zahtevali da im se deca vrate što bliže kući. Zahteve roditelja podržali su organi vlasti u opštinama, a nedovoljno promišljeno su prihvaćeni i od tadašnjeg komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i predsednika RSK. O posledicama može se suditi i po potonjim događajima.

Od vojnika koji su završavali obuku u Srpskoj vojsci Krajine vršen je izbor kandidata za školu rezervnih oficira. Dok vojnici nisu znali da će posle obuke ići u svoje opštine, u školu rezervnih oficira mnogi su se dobrovoljno prijavili. To je omogućavalo izbor najboljih i najsposobnijih. Ali, kada se saznao da će vojnici na kraju obuke ići u jedinice na prostorima svojih opština, masovno su odustajali od ranije izjavljenih želja da se školuju u školi rezervnih oficira. Stizali su, zatim, novi zahtevi.

Kada je u centrima Srpske vojske Krajine počela obuka druge partije regruta, došlo je do pritiska roditelja da se njihova deca ne upućuju na obuku van mesta življenja, što je, praktično, bilo neizvodljivo. Naročito je jak otpor pružan grupisanju regruta za obuku u garnizonu Knin. Najveći otpor je dolazio sa Banije i teritorija Istočne Slavonije, Zapadnog Srema i Baranje. Tako roditelji sa Banije u maju 1995. godine organizuju pravu pobunu, blokiranjem puteva i podizanjem barikada. Ni brojni sastanci sa komandama brigada i korpusa nisu mogli privoleti roditelje da popuste. Znali su se i razlozi.

O borbenom, ratnom angažmanu Knina i Kninjana, vladalo je veoma loše mišljenje na celoj teritoriji RSK. Smatralo se da Knin nije dovoljno aktiviran u borbi, da je najviše oslobođenih od vojne obaveze sa prostora Knina, i da odatle još nije upućena ni jedna jedinica za pomoć na drugim prostorima.

Agresija Hrvatske na Zapadnu Slavoniju i njena okupacija, pokopali su i poslednju nadu u mogućnost uspešnog suprotstavljanja RSK hrvatskoj oružanoj sili. U narodu je došlo do protesta kojim se iskazivalo opšte nezadovoljstvo i krajnje nepoverenje u vlasti i Vojsku Republike Srpske Krajine. Pasivan odnos Srbije, odnosno SRJ i Republike Srpske, prema agresiji Hrvatske izazivao je nedoumice i zaprepašćenje. Traženi su odgovori na mnoga pitanja. Kako objasniti činjenicu da državna televizija Srbije, na dan agresije na Zapadnu Slavoniju, nije o tome obavestila javnost. Zar se u samo 23 sekunde, u večernjem TV dnevniku, opisuje tragedija i egzodus Srba iz Zapadne Slavonije? Zar Vojska Jugoslavije i Vojska Republike Srpske nisu hteli ama baš ništa da učine da bi se spričila agresija na narod koji se nije mogao odbrani ti?

Vlasti i vojni vrh RSK nisu ni pomišljali da narodu saopšte istinu. Zavaravanje je nastavljeno po ranijem scenariju, maltene kao da se ništa strašno nije desilo. Jedno od često postavljenih pitanja glasilo je - zašto se narodu iz Zapadne Slavonije, ako se ona nije htela braniti, nije dozvolilo da se iselili? Tokom 1993. i 1994. godine poprilično ljudi iz Zapadne Slavonije se iselilo, ali je kasnije iseljavanje brzo onemogućeno. Rečeno je da će se Zapadna Slavonija braniti po svaku cenu i da će u odbrani učestvovati Vojska Jugoslavije i Vojska Republike Srpske. Takve tvrdnje imale su toboge i podlogu u postojećim planovima za odbranu Zapadne Slavonije.

Posle tragedije u Zapadnoj Slavoniji narod više nikome nije verovao. Porasla su iseljavanja sa svih prostora zapadnog dela RSK. Oficijelni organi RSK (civilni i vojni) sprečavali su iseljavanje, služeći se i zavaravanjem uz uporne tvrdnje da će se RSK braniti i da će Vojska Jugoslavije sigurno učestvovati u sprečavanju hrvatske agresije na "ostatak" RSK. Oni koji su narod ubedivali da ostane na svojim ognjištima bili su u suštini lazovi i dvoličnjaci, jer će istovremeno svoje porodice smestiti daleko od Krajine. Svakodnevne su bile intervencije sa najvišeg nivoa, da se određenim ljudima odobri odlazak u Srbiju navodno zbog neizbežnih i neodložnih poslova, odakle se, naravno, više nisu vraćali.

Tipičan je i primer opštine Obrovac. Zvanični organi vlasti pokrenuli su akciju za kolektivno iseljavanje naroda. Nositelj akcije bila je Skupština opštine. Akcija je inicirana od pojedinaca iz Skupštine i Vlade RSK, sa ciljem da se krivica za pad Zapadne Slavonije adresira samo na predsednika RSK Milana Martića i na Srpsku vojsku Krajine. Otuda je delegacija Obrovcu tražila hitan prijem kod komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Mila Mrkića. On je to odbio, pa je zatražen prijem kod predsednika RSK Milana Martića. On izbegava da se sretne sa takvom delegacijom. "Izlaz" je nađen tako što je 8. juna 1995. godine delegaciju primio šef vojnog kabineta predsednika RSK, general Milan Celeketić. On će zabelešku o razgovorima sa delegacijom proslediti Glavnom štabu Srpske vojske Krajine, sa svojim mišljenjem "da treba uvažiti njihovu ozbiljnu zabrinutost i razmotriti slabosti vojne organizacije na koje ukazuju".

Nakon svega i mnogih međupoteza, došlo je do sastanka u skupštini Obrovca, kome su prisustvovali predstavnici Opštine, sve starešine Obrovačke brigade, predstavnici Komande Dalmatinskog korpusa, Ministarstva odbrane i Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Iz nastupa predstavnika vlasti video se pokušaj da se dokaže kako je Obrovačka brigada u "haotičnom" stanju i da ona ne može zaštititi narod ako Hrvatska napadne Obrovac. Na primedbe da obrovačka vlast nije realizovala nijednu svoju obavezu prema odbrani, odgovoren je tobožnjim nedostatkom i propustima u zakonima i propisima. Pravo stanje stvari nije se htelo javno priznati.

Bilo je više nego očigledno da su događaji u Zapadnoj Slavoniji deprimirajuće uticali na narod i vlast Obrovca. Strah je postao dominantan. Međutim, nesporne su i činjenice da su ulice Obrovca uvek pune oficira i vojnih obveznika. Više ih je na ulici nego na položajima. Ako se i sa takvim ponašanjem traže garancije da će građani biti sačuvani od ustaške agresije, ko će to zaustaviti Hrvate kad krenu u napad.

Čelnici opštine tvrde da je 60 posto građana spakovalo kofere za bežaniju. Postavljaju na desetine pitanja, vide greške, propuste i izdaju u sve-mu. Sve je propust. Nema šansi ni za šta!

Starešine iz Obrovačke brigade govorile su ono što misle i ne pokušavajući da poriču ocene i mišljenja predstavnika opštine. Poručnik Lazo Vukčević pošto je sa ponosom naglasio da je bio borac generala Ratka Mladića, prvo se upitao: "Šta i kome ovo radimo?" Neshvatljivo mu je da "gubimo teritoriju a unapređujemo starešine". I on tvrdi da su izbeglice na teritoriji obrovačke opštine u nemogućoj situaciji. Zatim saopštava da je sa prostora Obrovca u SRJ otišlo 116 vojnih obveznika. Ističe zloupotrebe vojne obaveze.

Poručnik Dušan Jokić, komandant bataljona, traži energičniju borbu protiv mafijaša, i tvrdi: da nedostaje zajednička i jedinstvena borba protiv dezterera. Kaže da u bataljonu ima četu bolesnih. Podseća da se vojska mora obući, nahraniti i platiti. Ukazuje da je privođenje pobeglih i neoda-zvanih vojnih obveznika - slabo, zatim da je u brigadi manje komandovanja a više dogovaranja i da stanje borbene gotovosti jedva zadovoljava. U porastu je otpor uspostavljanju reda i discipline.

Kapetan prve klase Radivoj Paravinja, komandant Obrovačke brigade, govorio je po onoj narodnoj "bez dlake na jeziku". Izrazio je spremnost da u "svakom trenutku preda brigadu boljem i sposobnijem", jer se "nakomandovao". Govoreći o starešinama u svojoj brigadi, naglasio je da je najmanje sposobnih da izvode obuku vojnika i jedinica. Po njemu, "deztereri su problem koji Srpsku vojsku Krajine vuku u poraz". Ocenuje da je "sve veća upotreba alkohola koju je nemoguće kontrolisati..." Tvrdi da o invalidima i članovima porodica poginilih niko ne brine, da o borcima uopšte ne postoji organizovana briga, zatim da ne rade škole i privreda, da radna obaveza nije regulisana na način koji bi bio prihvatljiv. Pita kako se na

radnoj obavezi može raditi dnevno samo po 8 časova, biti slobodan subotama i nedeljama i imati platu od 500 dinara, dok u isto vreme vojni obveznik provodi na položaju dan i noć i prima samo 40 do 50 dinara.

Iz sadržaja i prikazanog stanja, lako se može uočiti zašto je nizak moral naroda i vojske, i otkud najave onoga što će se desiti 4. i 5. avgusta 1995. godine. Ovakav nastup organa vlasti opštine Obrovac, početkom juna 1995. godine, predstavljaо je pripremu i generalnu probu za evakuaciju naroda i vojske, do koje će doći nepuna dva meseca kasnije. Stvoreni su uslovi da se lako i na mig, narod može pokrenuti sa svojih ognjišta. Očigledno je da su ovakve "pripreme i generalke" bile efikasnije i ubojitije nego sva hrvatska ubojna sredstva.

4.

Vojnici i starešine Srpske vojske Krajine bili su predmet neprekidnog propagandno-psihološkog delovanja Hrvatske. Nisu bili pripremani da se tome odupru niti je starešinski kadar bio sposobljen da se uhvati ukoštač sa raznim prihodoškim dejstvima na svest i volju vojnika. Praktično, nisu znali da zaštite ni sopstvenu ličnost.

Propagandno delovanje Hrvatske i njene vojske bilo je osmišljeno a baziralo se na dobro proučenom stanju i položaju pripadnika Vojske Republike Srpske. Uz učešće i pomoć propagande svojih sponzora i mentora, Hrvatska je itekako uspevala da porazno utiče na svest srpskog vojnika i starešine. Znala je i umela, pre svega, da iskoristi i pojača konfuziju u svesti pripadnika Srpske vojske Krajine koji su stvarali tzv. unutrašnji faktori. Nacionalna nesloga bila je dominantna, a stranačke politike su svakodnevno ubijale volju za otporom i suprotstavljanjem neprijatelju. Psihološko stanje u srpskoj vojsci bilo je velika nepoznanica za celokupno komandovanje Vojskom Republike Srpske kao i za one koji su vodili državnu politiku. Emocije i emocionalna stanja pripadnika Srpske vojske Krajine nisu bila razmatrana ni na jednoj instanci komandovanja. Olako se prelazilo preko svega što je stvaralo emocionalni naboj srpskog vojnika i starešine ili što ga je totalno demotivisalo. Slično je i kad su u pitanju problemi zamora, apatije, rezignacije... Nisu često uvažavana ni biološka ograničenja što je, uz iscrpljenost ubijalo i volju, jednom rečju umrtvljavalo i demotivisalo ljudstvo. Vojnik se takoreći mehanički kretao, radio i ponašao onako kako mu je nametano. Preduzimljivosti i samoinicijative stalno je manjkalo. Nedostajala je briga i za sopstvenu sigurnost, za socijalno trošenje vremena. Sa ljudstvom nije izvođena obuka niti neke druge vojničke aktivnosti. Jednom rečju, vojnik je bio prepušten sam sebi, pretvarajući se u pasivnog posmatrača stanja oko sebe. Povremeni obilasci ekipa iz prepostavljenih komandi ništa bitno nisu menjali. Dežurstva se otaljavaju, pri čemu većina spava. Računa se na onu nedopustivu - valjda će nas neko upozoriti, sigurno će neko primetiti ako šta bude... Upotreba alkohola je česta i malo je onih koji ne piju. Stvara se navika da alkohol opušta a ne otupljuje i uspavljuje. Kad se sve to sabere, praktično, vojnik živi

kao poluvojnik. Ono što ne može da izbegne, čini tako tek da se otarasi obaveze - traljavo, bezvoljno, površno, polovično. Ne uzbuduje ga prekor. Ne bi ga mnogo radovala ni pohvala da je nekim slučajem i zasluži. Dok izvršava dobijeni zadatak, trudi se da uloži što manje a jedina ozbiljna preokupacija mu je kada će isteći vreme da može da krene kući. Desi li se da vojnik i nešto posebno dobro učini, to ostali ili ne primećuju ili ne cene. Nedostaju zvanja i autoritet starešine, kao stručnjaka i čoveka, da bi svaki zadatak koji vojnik izvršava, ušao i u njegovu svest. Otuda i pomisao na komesare iz partizanskih jedinica ali bez ondašnje ideologije, i sa novim i jasnijim nacionalnim ciljevima.

Borac sa navedenim karakteristikama je proizvod neosmišljenog vojnjkovanja u uslovima "ni rata ni mira". On je i subjekat i objekat nevojničkog života i ponašanja. Nepreduzimanje mera da se stanje popravi gasi u vojniku volju i motivaciju da boravi u jedinici. Otuda se izlaz traži u neopravdanom bolovanju ili u nastojanju da se oglesi nesposobnim za vojnu vežbu. U tome su, naravno, neophodni saučesnici u liku nesavesnih lekara.

Vojnik Srpske vojske Krajine bio je okovan i očiglednom nebrigom. Niko ga ne pita kako mu je porodica. Sa trideset dinara plate ne može se preživeti. Kako se snaći? Niko i ne pokušava da mu objasni dokle će trajati beda u kojoj živi, i šta će biti posle. Ne nudi mu se ništa bolje. Nema ni propagandnog "ulivanja optimizma". Biće kako bude, a vojnik vidi i oseća da je sve gore. Niko ne brine o ranjenim i porodicama pогinulih vojnika. Ostavljanje ranjenih j pогinulih u toku trajanja borbenih dejstava vojnik smatra najvećom nebrigom prema čoveku uopšte. Srne li sebi dopustiti da mu se takvo nešto dogodi? Kad ga takve misli spopadnu i preokupiraju, jasno je da od takvog borca nema vajde. Može se zato i zaključiti da su vojniku Srpske vojske Krajine bili najugroženiji svest i volja. Manji je rizik bio od hrvatskih pušaka i topova.

Što se starešina Srpske vojske Krajine tiče jasno je da su zbog malobrojnosti imali isuviše zaduženja i obaveza. Od njih se očekivalo da urade i ono što je nemoguće, za šta ne postoje uslovi. Mnogi su dobijali zadatke za koje nisu školovani i osposobljeni, niti poseduju neophodno iskustvo. Mnogi komandiri odeljenja su obični vojni obveznici, bez desetarskog kursa, bez obuke i osposobljavanja. Zato oni praktično i ne komanduju, već se dogovaraju sa vojnicima i mole ih da izvrše zadatak. Komandiri vodova su najčešće vojnici bez čina, razvodnici, desetari i vodnici koji su unapređivani po raznim osnovama. Nisu osposobljeni da komanduju vodom u borbi. Komandiri četa su najčešće vodnici i potporučnici, i retko ima poneki poručnik koji nije ni pomisljao da će komandovati četama. Malo je starešina po ugovoru, i vrlo mali broj njih je završio školu rezervnih oficira. Komandanti bataljona i diviziona su rezervne vojne starešine, većina bez završene škole rezervnih oficira. Njihove aktivnosti su neredovne i nepotpune; obavljaju ih površno i nikad od početka do kraja. Jednom rečju odlikuje ih nestručan i neplanski rad pa zato i nema pozitivnih efekata.

Starešine većinom kontaktiraju sa vojnicima koji greše, slabo rade ili prave probleme. Dobri vojnici su zanemareni. Njih ne vide, ne podstiču i ne ističu. Tako se ono što je dobro zapostavlja i ne primećuje. Može se zato i zaključiti da su iskustva starešina, od značaja za uspeh komandovanja, bila različita, a u celini više skromna nego dovoljna u odnosu na potrebe. Oko 50 posto starešina je učestvovalo u borbenim dejstvima tokom 1991. godine i kasnije. Najveći broj starešina, bio je bez iskustva u izvođenju borbene obuke sa vojnicima i jedinicama, pa su zato i izbegavali da prihvate takve zadatke.

*Naivno verovanje da će oni zaštитiti Srbe od progona
Jasuš Akaši i Butros Gali*

Pozicija vojnika i starešina u Srpskoj vojsci Krajine nije ni od koga uvažavana. A ona je bila delikatna. U moru problema i teškoća jedinice su predstavljale pozornicu ponašanja vojnika i starešina i upozoravali na moguće posledice. Frustracije, konflikti, agresivne reakcije, opijanja, samovolja, bili su izraz i forma neprilagođenom ponašanju.

Česta su nepotrebna pucanja bojevom municijom - kod kuće, u kafani, naselju, u odlasku na smenu i povratku iz jedinice. Karakteristična je "udružena pucnjava" više vojnika, sa nasilničkim ponašanjem, sa elementima pljačke i otimačine. Značajnu stavku neprilagođenog ponašanja činile su bežanja u bolest i iseljavanje u Srbiju i svet. Da bi se izbegle obaveze, bili su česti slučajevi samovoljnog napuštanja sopstvene jedinica, radi odlaska u drugu koja je dalje od fronta. Takvih dolazaka bilo je najviše iz jedinica Vojske Republike Srpske u jedinice Srpske vojske Krajine. Sudeći i po tome, bilo je očigledno gde se više ratuje. Pružanje otora odlasku u jedinice koje se pokreću na prostore izvođenja borbenih dejstava savlađivalo se ubedivanjem, obećanjima, molbama, pretnjama. Napuštanje borbenih dejstava i bekstvo na desetine kilometara od poprišta borbe, zauzimali su visoko mesto u arsenalu neprilagođenog ponašanja.

Opijanje je karakterisalo svaku jedinicu koja je bila bez aktivnosti i kontrole, a vidno mesto u neprilagođenom ponašanju imala su omalovažavanja i klevetanja prepostavljenih. Proglašavani su izdajnicima, lagalo se da imaju velike plate. Registrovane su i ne u malom broju pretnje i fizički napadi na aktivne oficire. Sve se najčešće završavalo bez adekvatnih posledica po izgrednike.

Samoranjavanja i samoubistva su bila u stalnom narastanju. Nije bilo lako razgraničiti koja su slučajna a koja namerna. Samoubice su najčešće bile iz redova izbeglica. Imali su mnoge takoreći nerešive probleme. Dizanje ruke na sopstveni život javljalo se kao posledica gubljenja vere u smisao borbe u kojoj se učestvovalo. Besperspektivnost je narastala zbog neobezbeđenog smeštaja porodice, malih primanja i nezainteresovanosti nadležnih za teškoće u kojima se grca. Nedostatak razumevanja i prepuštenost samom sebi, uticali su da se takvi povlače u sebe, da čute. Nisu se žalili, pokazivali nezadovoljstvo. Išli su nemo svojim putem bezizlaza. Samoubistva su vršena najčešće kod kuće, kada se nalaze van jedinica. Nijedno samoubistvo nije izvršeno u pijanom stanju, što govori o svesnom (!) činu.

Samoranjavanja je bilo znatno više od samoubistava. Oko 80 posto svih samoranjavanja imalo je kvalifikaciju nehat ili u pijanom stanju. Neka od samoranjavanja su i posledica nesporne bolesti a ponekad i namere da se izbegne boravak u jedinici.

Tretman neprilagođenog ponašanja ima i negativistički odnos prema borbenoj obuci. Ne mali broj vojnika i starešina, pod raznim izgovorima, odbijao je učešće u borbenoj obuci. Najčešći razlog je tvrdnja da nema potrebe za obukom, jer oni to znaju. To se tobože dokazuje time što već dugo učestvuju u ratu. Provere znanja i obučenosti doživljavaju kao iživljavanje oficira i formalnosti za koju nema navodno opravdanja. Stvarala se takva atmosfera da je malo koji starešina imao hrabrosti da od vojnika zahteva obuku. To je bila boljka sa katastrofalnim posledicama. Jedan od uzroka takvom otporu je i nespremnost da se podnose fizički napor. Vojni obveznici jednostavno nisu bili spremni da potrče, da se maskiraju, da maršuju, da savlađuju prepreke, da nose ranac, municipsku kutiju, rezervne delove... Šta reći o kondiciji vojnika i starešina koji nisu spremni da trče ni 300 metara. Koliko je sve to bilo pogubno i po zdravlje, može se prepostaviti, jer je automatski slabila i otpornost njihovog organizma.

Nedisciplina je dominirala među oblicima neprilagođenog ponašanja. Nikome u Srpskoj vojsci Krajine, takoreći, nije smetalo nepozdravljanje, nepravilno oslovljavanje, nepristojno odevanje, neurednost, kretanje bez kape, neustajanje u susretu sa starijim. Biti dobar vojnik u vodu i četi koja je popunjena ljudstvom sa istih prostora doživljavala se maltene kao sramota, kao ulagivanje starešini, izdvajanje iz prošeka jedinice i kolektiva. Takav režim je posledica okoštalosti negativističke svesti, koja se ustalila kao normalno stanje stvari. I, nažalost, postala je prevladujući oblik i manir ponašanja koji prolazi bez ikakvih posledica.

Malo je činjeno da se razvije sistem motivacije vojnika i starešina za podnošenje teškoća i žrtava koje je rat nametao. Iako je u Srpskoj vojsci Krajine bilo mnogo borbenih aktivnosti sa brojnim primerima hrabrosti ali i kukavičluka, ni jedni ni drugi primeri nisu naročito isticani. Hrabrost nije hvaljena, niti je kukavičluk kritikovan. Država nije uvela odlikovanja ili bilo kakva priznanja za ljudstvo koje se ističe hrabrošću i rezultatima u toku borbe. Poginuli i ranjeni, su zaturani i zaboravljeni. Njihov primer i stradanje nije značilo ništa. Sve bi se na kraju svelo samo na njihovu nesreću. Osnovna karakteristika Srpske vojske Krajine je bila nemotivisanost. Posledice toga su bile negativne po ponašanje kod svih pripadnika Srpske vojske Krajine.

Za Srpsku vojsku Krajine je karakteristično postojanje nepojmljivog fizičkog i psihofizičkog umora. Služba po smenama, dugo zadržavanje u zonama odgovornosti bez konkretnih zadataka, neblagovremeno smenjivanje vojnika i starešina sa dužnosti, naročito na delovima ratišta gde su izvođena borbena dejstva, rezultirali su umorom za koji se može reći da je bio hroničan. Takoreći ništa organizovano se nije moglo učiniti da se umor ublaži. U suštini starešine i komande Srpske vojske Krajine nisu znale da organizuju odmor umornog ljudstva i jedinica. Odnos prema odmoru bio je istovetan u mirovanju kao i u borbenim dejstvima. Posledice toga нико nije razmatrao. U potpunosti je izostalo procenjivanje sposobnosti vojnika i starešina. Starešine i komande uopšte nisu pravile razliku između sposobnih, manje sposobnih i nesposobnih za zadatke koje izvršavaju. Zato je u Srpskoj vojsci Krajine bilo mnogo primera gde su manje sposobni i nesposobni rukovodili sposobnjima od sebe.

Ratna opasnost u kojoj se živilo kod većine pripadnika Srpske vojske Krajine nije razvijala rodoljubiva osećanja, niti motivaciju i želju da se lično učestvuje u borbi. Zelela se pobeda ali bez ličnog učešća u borbi koja bi donela pobedu. Rat je aktivirao snažne emocije ali različitog kvaliteta. Više je bilo straha, bola i delimično mržnje, nego ljubavi, patriotizma i radosti.

U Srpskoj vojsci Krajine je bilo mnogo stavova po raznim pitanjima koji nisu imali istinitu osnovu a bili su emotivno obojeni. U predrasude spadaju stavovi koji se odnose na paravojno organizovanje, omalovažavanje aktivnih vojnih starešina, prenaglašavanje srpstva i poistovećivanje šovinizma sa patriotizmom.

Moglo bi se mnogo toga reći i o nepostojanju adekvatne ili nikakve zakonske regulative o ratu i ratnom stanju, o mobilizaciji i pripremi za borbu i opstanak. Državu u obrisima nisu mogle učvršćivati improvizacije i nedorečenost rukovodstva, niti atmosfera u kojoj je svako prvenstveno bri nuo o sebi. Neosnovano i nepotrebno, što bi rekao narod, traje dok traje.

PODMUKLO PUŠTANJE KRAJINE NIZ VODU

Uslovi u kojima se našla početkom 1995. godine Republika Srpska Krajina bili su znamo nepovoljniji nego početkom prethodne godine. Hrvatska vojska je već bila izbila na Dinaru, livanjsko-grahovskim pravcem oda-kle je ugrožavala kninsku teritoriju. Opasnost od njenog ovladavanja Gra-hovom rezultirala bi istovremeno i odvajanjem Republike Srpske Krajine i Republike Srpske na grahovskom i dinarskom prostoru. To bi, onda, od-branu RSK dovelo u krajnje nepovoljnu situaciju. Uz sve to, bilo je evidentno narastanje i organizovanost, opremljenost i obučenost hrvatske vojske do granica koje su bile višestruko iznad stanja s početka 1994. godine. U isto vreme borbene mogućnosti Srpske vojske Krajine bile su ispod onih s početka 1994. godine. Da stanje bude još bezizglednije, međunarodna zajednica je odustala od svoje obaveze da ne dozvoli Hrvatskoj da "problem reintegracije RSK u Hrvatsku" rešava primenom sile. Istovremeno su i pozicije Republike Srpske u ratu sa Muslimanima i Hrvatima u Bosni i Hercegovini ozbiljno počele da slabe. Pod pritiskom blokade i pretnji bombar-dovanjem, srbijanski režim je odustao od daljeg mešanja u odnose Hrvat-ske i RSK. Uz sve navedeno, stanje unutar RSK je bilo krajnje nepovoljno. Nejedinstvo u državnom vrhu, podsticano spolja, onemogućavalo je osve-šćivanje, otrežnjenje i shvatanje situacije onakvom kakva je bila.

Bio je poslednji čas da se u RSK shvati da opstanak Srba u Krajini jedino zavisi od njih samih i da se u skladu s tim moraju tražiti rešenja. Sve za-blude o opštetsrpskoj odbrani vodile su RSK u tragediju i totalnu propast. Takav trenutak Srba tražio je jedinstven nastup svih faktora koji su Činili državu RSK i njene institucije. Srpska vojska Krajine se morala okrenuti grozničavim pripremama za odbranu a vlast u traženje rešenja pregovori-ma koji bi Srbe zadržali na njihovim etničkim prostorima. Još je bilo šansi da se uz ustupke i popuštanja, uz pomoć međunarodne zajednice ozbez-be-di opstanak na ognjištima, makar i bez vlastite države, ali uz autonomiju koju je svet nudio od početka svoga mešanja u sukobe na prostorima biv-še SFRJ. Nažalost, nastavljeno je sa politikom zavaravanja koja će dovesti do tragedije. Tok događaja i aktivnosti, diktiraće faktori van RSK. Tako će Srpska vojska Krajine nastaviti jalovo angažovanje u borbama oko Zapad-ne Bosne iako RSK od toga nije imala nikakve koristi. Takvo angažovanje je samo olakšavalo hrvatskoj vojsci da se učvrsti na Dinari i da ovlađa te-ritorijom u zahvatu livanjsko-grahovskog pravca.

Srpska vojska Krajine i dalje će nastaviti sa angažovanjem svojih jedinica u sastavu "Pauka", umesto da se pripremala za odsudnu odbranu. Iz Ličkog, Kordunskog i Banijskog korpusa neprekidno je upućivano na hiljade vojnika prema Cazinskoj krajini. Tako će, u tim operacijama, do početka marta 1995. godine iz Kordunskog korpusa biti angažovano više od 2.000 vojnika i starešina. U tim borbama najmanje 50 ljudi je ranjeno i poginulo. Angažovanje Banijskog korpusa dostizalo je cifru i do 8.000 vojnika i starešina. Poginulo je ili ranjeno oko 130 vojnika i starešina. Sve u svemu, kao i sama ta operacija, uključivanje vojnika Srpske vojske Krajine u borbena dejstva sa 5. muslimanskim korpusom bilo je kontraproduktivno. Jedinicama iz sastava Srpske vojske Krajine nisu komandovale komande iz Banijskog i Kordunskog korpusa, nego Komanda "Pauka" i komande Taktičkih grupa na čelu sa komandantima iz redova Ministarstva unutrašnjih poslova. Vojnici i starešine su pružali otpor da odlaze na ratišta prema 5. muslimanskom korpusu. Dezerterstvo su bila masovna a moral je slabio toliko da se nije mogao popraviti do dana kada je trebalo odsudno braniti Krajinu.

1.

Priprema Hrvatske za definitivni obračun sa RSK koincidira i sa promenom na čelu Srpske vojske Krajine. Gubitak Zapadne Slavonije u neometanoj agresiji Hrvatske, propraćen je dovođenjem generala Mila Mrkšića na dužnost komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. On dolazi kao "spasilac". Tako ga bar većina pripadnika Srpske vojske Krajine doživljava. Njegov dolazak prikazuje se i kao potvrda krivice i odgovornosti generala Milana Čeleketića za gubitak Slavonije. To je pravim krivcima sasvim odgovaralo. Milan Čeleketić je mirno prihvatio postavljanje na novu dužnost. Postao je načelnik kabineta vrhovnog komandanta Milana Martića. Nedoraslost generala Čeleketića prethodnoj dužnosti, kao i petljanje sa švercom i kriminalom u Zapadnoj Slavoniji, nisu presudno uticali na gubitak tog dela RSK. Nažalost, nikome nije padalo na pamet da se bavi pravim uzrocima poraza, pri čemu bi se definisala i Čeleketićeva odgovornost. Sve je to jednostavno pokriveno dolaskom generala Mila Mrkšića na čelo Srpske vojske Krajine. Ispalo je, maltene, da se ne vredi vraćati porazu u Zapadnoj Slavoniji i pravim krivcima za haos u RSK, već da treba samo slediti novog komandanta, kao da je on rešenje za sve boljke i nedaće. Otuda je njegovo predstavljanje pred oficirima Glavnog štaba Srpske vojske Krajine pravi obrazac samopredstavljanja. Drži se nedotično i uzvišeno. Uz njega je stalno lična svita specijalaca. Demonstrira i "svoju" metodologiju rada. Komandante korpusa stavlja pod "svoje" i više je sa njima nego u Glavnom štabu. Pokazuje i primerenu elastičnost. Zahteva samo ono što se može realizovati. Ima i "svoje" ljude, u koje bezgranično veruje, pa ih je zato sa sobom i doveo. Očekivanja da će promeniti oficire na ključnim dužnostima nisu se obistinila. Bar ne u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine.

Mrkšić deluje kao oficir koji brzo uočava probleme. Tačno procenjuje sposobnosti saradnika. Ne istrčava. Utisak je da ne žuri. Pristup mu je širok i globalan. Deluje samouvereno i bez kolebanja. Nije mu do reklamiranja, ali se vidi da ume da čuva imidž komandanta i generala (Mrkšića) iz slavnih (!) borbi oko Vukovara. Tamo gde ceni da će biti otpora nekom njeegovom potezu, odlazi na lice mesta i u ličnom kontaktu postavlja stvari na svoje mesto. Insistira na obuci vojnika i jedinica. Rede održava kolegijume.

Masivi Dinare prepuštani su Hrvatima bez velikih borbi

Sa pomoćnicima više kontaktira pojedinačno nego grupno. Održava svakodnevni kontakt sa predsednikom RSK. Na aktivnoj vezi je sa čelnicima Skupštine RSK i predsednikom Vlade. Pokušava da ostvari uticaj na Ministarstvo unutrašnjih poslova, posebno na upotrebu milicije u borbenim dejstvima. Težište rada usmerio je na pregrupisavanje Srpske vojske Krajine i njeno preformiranje i pripremu za rat. Obrazuje korpus specijalnih jedinica sa gardijskom i oklopnom brigadom i jakim izviđačkim i policijskim sastavima.

Takav rad, mora se priznati, brzo je pokazao rezultate. Ono što je urađeno za nešto više od mesec dana Mrkšićevog komandovanja prikazano je 28. juna 1995. godine na smotri (paradi) na poligonu Slunj. Postiglo se više nego za sve prethodne godine.

General Mrkšić je insistirao na usvajanju taktike koja će vojnike i vojsku što pre staviti u aktivnu ulogu prema hrvatskoj vojsci. Nastojao je zato da se svakog dana nešto događa, svakodnevna aktivnost je po Mrkšiću presudna za borbenu gotovost. On je znao i u čemu je osnovni problem morala vojnika i starešina, iako je kao fenomen nedovoljno uočen i malo analiziran. Radi se o vojnicima koji su seljaci i radnici. Među njima su mnogi izbeglice bez igde ičega. Siromaštvo je veliko, i dovodi u pitanje njihovu životnu egzistenciju. U borbenim strojevima je samo sirotinja. Bogatiji i intelektualci su van

borbenog stroja. Briga prema porodicama piginulih i ranjenih je nikakva. Setva, žetva, školstvo, zdravstvo - sve se prelama u jedinicama. I očekuje se da Srpska vojska Krajine sve to rešava, umesto civilnih vlasti koje se drže po strani.

Odmah je Mrkšić uvideo da je poseban problem loš kvalitet obaveštajnog obezbeđenja. To je bila najbolnija tačka. Neizvesnost, netačnost, nepouzdanost, neblagovremenost, nasedanje poturenim podacima... Zbog toga se i nije moglo ništa pouzdano zaključivati.

Mrkšić brzo uočava i zna da odvoji koliko je drastičan problem statusa starešinskog kadra u Srpskoj vojsci Krajine. Najbrojnije su starešine koje su sve izgubile i ne znaju kada će im biti rešeni stambeni i drugi problemi. Starešinska nepopunjenošć se ne može resiti ako im se ništa ne može pružiti. I taj zadatak je morao biti briga vlasti.

Još jedna strana je postavljena na noge. Pred kraj maja 1995. godine grupacija "Pauk" stavljena je pod kontrolu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, odnosno njegovog komandanta generala Mila Mrkšića.

2.

Pred kraj juna 1995. godine postignuta je saglasnost između komanda-nata glavnih štabova Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske da se pripremi i izvede zajednička operacija kojom bi se razbile hrvatske snage na Dinari i u zahvatu pravca Grahovo-Livno i Glamoč-Livno. Predviđano je i oslobođenje Livna. Ovom operacijom se Srpska vojska Krajine mogla obezbediti od opasnosti koja joj je pretila sa teritorija koje su ulazile u sastav Republike Srpske. Kada je završeno planiranje, a priprema jedinica i komandi se privodila kraju, usledila je iznenadna odluka sugerisana iz Beograda da se prvo kreće na Bihać i po njegovom zauzimanju da se razbiju hrvatske snage na Dinari i pravcu Grahovo-Livno. Takva odluka nije odgovarala RSK i Srpskoj vojsci Krajine ni sa jednog aspekta. Operacijom prema Bihaću, pa i njegovim ovladavanjem, RSK ni u čemu nije popravljava svoju veoma tešku i nepovoljnu situaciju. Bilo je jasno da orientacija Srpske vojske Krajine na Bihać predstavlja stvaranje uslova hrvatskoj vojski da bez značajnog otpora učvrsti svoje pozicije na Dinari i ovlađa Grahovom. Sa stanovišta RSK nije postojao ni jedan valjan argument za odustajanje od operacije prema Dinari i na grahovsko-livanjskom pravcu. Na sva pitanja pa i protivljenja, postojao je samo jedan odgovor - tako je naredeno iz Beograda!

Ceo jul 1995. godine biće obeležen zajedničkom operacijom snaga Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske i jedinica ministarstava unutrašnjih poslova obe srpske republike. Operacija je pripremana i izvedena pod nazivom "Mač-95" za Srpsku vojsku Krajine, a "Štit-95" za Vojsku Republike Srpske. Cilj operacije bio je ovladivanje teritorijom Zapadne Bosne i konačno razbijanje i uništenje snaga 5. muslimanskog korpusa armije BiH. Donošenju odluke za ovu operaciju prethodila su intenzivna borbena

dejstva operativne grupe "Pauk" u kojima su postignuti značajni uspesi. Ova grupa je od 28. maja stavljena pod komandu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Većinu sastava "Pauk" činile su snage "Narodne odbrane Zapadne Bosne", odnosno Abdićeve "vrhovne komande". Načelnik ove "vrhovne komande" bio je Šerif Mustedanagić.

Operacija se vodila protiv 5. muslimanskog korpusa čiji je sastav imao oko 17.000 boraca i starešina, svrstanih u 8 brigada, jednu hrvatsku pukovniju i 5 samostalnih bataljona - diviziona. Procenjeno je da je taj korpus imao 3.500 poginulih i oko 5.000 ranjenih. Generator morala bio je i pri tolikim gubicima islamski fundamentalizam.

Kako se procenjivalo da će ubrzo doći do radikalne agresije Hrvatske na RSK, i ofanzive većih razmara, hrvatske i muslimanske vojske na livanjsko-grahovskom i livanjsko-glamočkom pravcu, očekivao se i protivudar snaga 5. korpusa prema Velikoj Kladuši na severu i prema Petrovcu i Oštrelju na jugu. Zato glavni štabovi Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine ocenjuju da bi hitno trebalo izvesti operaciju koja bi obema vojskama poboljšala operativni položaj pre nego što dode do napada Hrvatske na RSK. Ocenjeno je da najviše šansi na uspeh pruža operacija protiv 5. muslimanskog korpusa, te otuda operacije "Mač-95" i "Štit-95". Operacija "Mač-95" trebalo je da predstavlja vatreno krštenje novoformiranog Korpusa specijalnih jedinica Srpske vojske Krajine i 15. lake pešadijske brigade. Popuna tih jedinica vršena je privođenjem vojnih obveznika izbeglih u Savezne Republike Jugoslavije.

Dogovor o operaciji između glavnih štabova Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine postignut je 4. jula 1995. godine, i predviđao je da Vojska Republike Srpske uputi određeni broj jedinica Vojske Republike Srpske i pripadnika posebnih jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova RS u sastav "Pauka" u rejon Vrnograča. Pripremno naređenje za operaciju "Mač-95" izdato je 6. jula 1995. godine. Istovremeno je upućen zahtev na istaknuto komandno mesto Glavnog štaba Vojske Republike Srpske u Drvar, da se do 11. jula upute dogovorene jedinice u sastav "Pauka". Bilo je predviđeno da se napadna operacija za slamanje 5. korpusa izvede sa ciljem da se deo snaga okruži i uništi, zatim da se ovlada teritorijom na kojoj je stanovništvo naklonjeno F. Abdiću i da se ovlada Bužimom, kao centrom muslimanskog ekstremizma. Time bi i 5. korpus definitivno bio izbačen iz borbe. Dok bude trajala operacija "Mač-95", predviđeno je da jedinice Srpske vojske Krajine, svojim prvim ešalonima, budu u gotovosti da spreče iznenadne napade hrvatske vojske na severnom i južnom delu ratišta.

Od snaga iz sastava Srpske vojske Krajine koje su predviđene da učestvuju u operaciji "Mač-95" obrazovane su dve operativne grupe i jedan taktički sastav iz Banjiskog korpusa. Od ukupnog brojnog stanja svih snaga pod komandom Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, za napadna dejstva se angažuje 5.006 vojnika i starešina ili (34%) za podršku 610 ili (4%) a za odbranu u neposrednom dodiru sa delovima 5. muslimanskog korpusa se 9074 (ili 62%).

*Na delikatnom zadatku
General Mile Mrkšić*

*Pranje ruku od promašene politike
Slobodan Milošević*

Početak napada predviđen je za 15. jul 1995. godine. Dovodenje jedinice u očekujuće rejone za napad nije teklo po planu. To se odnosilo na jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova i jedinice koje su iz sastava Vojske Republike Srpske trebale da uđu u sastav operativne grupe u rejonu Vrnograča. Zbog toga će komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine zatražiti da se do 12. jula mobilise celokupan sastav milicije RSK. Insistiralo se da se na nivou resora formiraju jedinice milicije jačine čete i da se od ovih jedinica obrazuje bataljon sa zajedničkom komandom, koji bi činio rezervu Glavnog štabu Srpske vojske Krajine.

U toku 11. jula u sve jedinice upućena je zapovest za napad. U toku 12. jula 1995. godine Glavni štab Srpske vojske Krajine je uputio zahtev Vladimiroviću da izvrši mobilizaciju svih vojno sposobnih i da ih rasporedi u ratne jedinice "Pauka". Mobilizacija je trebalo da se završi do 14. jula 1995. godine. Glavni štab Srpske vojske Krajine će zatim izdati dopunu zapovesti, po kojoj je početak napada pomerio na 16. jul 1995. godine. Međutim, ni Muslimani nisu sedeli skrštenih ruku. Tako će u jutarnjim satima 13. jula Muslimani, izvršiti iznenadni napad, delovima jedne brigade, pravcem Šturić - Komesarac. Probili su front i zauzeli brdo Trigonometar 445. Zato komandant Srpske vojske Krajine vuče protivpotez te se hitno izlazi na predviđene linije razvoja i otvara vatru na sve otkrivene ciljeve. Naredio je da se adekvatnijim snagama razbiju snage 517. muslimanske brigade u rejonu sela Komesarac, da se vrati izgubljeni prostor i da se bude u gotovosti za dejstva u skladu sa odlukom za operaciju "Mač-95". Naređena je mobilizacija Ličkog i Kordunskog korpusa.

U toku 14. jula proglašena je zona borbenih dejstava i upućen zahtev Glavnom štabu Vojske Republike Srpske u Drvar da se pojačaju dejstva na bihaćko-krupskom pravcu i da otpočne napad na pravcu Ivanjska - Bužim.

Zbog kašnjenja u pregrupisavanju snaga u Operativnoj grupi koja je trebalo da napada od Vrnograča ka Bužimu, komandant će još dva puta odlagati početak napada. Onda je, tokom 17. jula, od Vojske Republike Srpske traženo da iz svog sastava uputi samo jedan bataljon, jer je bilo nerealno očekivati da će od njih stići sve dogovorene jedinice. Dan kasnije stigao je odgovor u kome se i ne spominje bilo kakvo upućivanje jedinica iz Vojske Republike Srpske. Insistira se da Srpska vojska Krajine počne sa napadom, uz tvrdnju da je Vojska Republike Srpske krenula u napad još 15. jula i da već ima 4 poginula i 22 ranjena vojnika.

Od snaga Ministarstva unutrašnjih poslova RSK i Srbije u operaciji učestvuje jedna brigada, jedan samostalni odred i jedan bataljon. Jedinice su integrisane u operativne i taktičke grupe Srpske vojske Krajine i njima komanduju komande jedinica Srpske vojske Krajine.

Konačno operacija "Mač-95" je počela 19. jula. Tog dana najbolje je dejstvovala Operativna grupa koja je nastupala sa severa, na pravcu Vrnograč - Bužim. Po otpočinjanju napada koji je kretao iz Like, na pravcu Tržačka Raštela - Cazin postignut je samo delimičan uspeh. Jedna taktička grupa nije krenula u napad zbog odbijanja brigade MUP i 101. odreda milicije da krenu u borbu. U napad nisu krenule ni snage iz Banijskog korpusa. Jedan broj tenkovskih posada odbija da krene u napad dok im se rezervoari sa gorivom ne napune do vrha. Imali su 2/3 goriva u rezervoarima i to im je za tu priliku bilo sasvim dovoljno.

Uočeno je takođe da i jedan broj vojnika i starešina koriste svaku priliku za izgovor da bi izbegli učešće u borbenim dejstvima.

U toku 20. jula naređeno je nastavljanje napada, s tim što je težište preneto na snage koje su iz Like dejstvovali ka Cazinu. Neprijateljska propaganda je reagovala optužbama da je napadnuta zaštićena zona Bihać. Siron Evrope i Amerike takve optužbe su stvarale antisrpsko raspoloženje, posebno prema RSK. Niko nije htio da prihvati demanti, jer lavina je krenula, a RSK i RS nisu imale mogućnosti i prilike da se upuste u medijski rat. Počinju da stižu i upozorenja iz Beograda u vidu napomena da se Bihać ne dira. Tako je, tog istog dana, napad zaustavljen ali se očekivalo da bude nastavljen sutradan 21. jula u 8 časova. Međutim, u jutarnjim satima 21. jula, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine izdaje naređenje da jedinice ne kreću u napad, nego da nastave sa pripremama a napad će se nastaviti kada bude naređeno. Taj i naredni dan jedinice će provesti u "pripremama za napad" odnosno u čekanju da se negde gore na najvišem nivou, odluči o ishodu ove operacije. Dok je to trajalo Glavni štab Srpske vojske Krajine donosi odluku da postupi po predviđenoj varijanti kao da je hrvatska vojska napala RSK dok traju borbena dejstva prema Zapadnoj Bosni. Korpsi su dobili naređenja da postupe tako kao da za 24 časa predstoji napad Hrvatske vojske. Samo je komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine znao da li je zaista postojala opasnost od hrvatskog napada i ako je postojala - kolika je bila. Na opasnost je ukazivao sporazum Alije

Izetbegovića i Franje Tuđmana, koji su baš u to vreme potpisali u Splitu. Sporazumom je legalizovan boravak hrvatske vojske u Bosni i Hercegovini, a Hrvatska je preuzeila obavezu da se angažuje u odbrani zaštićene zone Bihać. Je li obustavljanje napada, 21. i 22. jula, rezultat procenjenih opasnosti ili nečija odluka izvan i iznad znao je u to vreme samo general Mile Mrkšić.

U večernjim satima 22. jula posle sumiranja dotadašnjih rezultata odlučeno je da se napad nastavi 23. jula dejstvom Operativne grupe u 02,00 sa severa ka Bužimu, postignuto je efikasno iznenađenje i dvadesetak sela je ušlo u sastav "Autonomne Pokrajine Zapadna Bosna". Napad sa teritorije Like ka Cazinu kasnio je. Počeo je tek u 11 časova. Zauzeta su tri sela posle čega je napad zaustavljen. Zatim se saznalo da je jedan tenk iz sastava Oklopne brigade zarobila muslimanska jedinica, i da je to ubrzalo pad borbenog raspoloženja. General Mrkšić je bio nezadovoljan tokom napada grupacije koja je dejstvovala iz Like ka Cazinu. Njegova namera da tom grupacijom 23. jula ovlada Cazinom, i da posle toga izvuče Korpus specijalnih jedinica za sprečavanje napada Hrvatske na RSK, pala je u vodu. Očekivanje agresije hrvatske vojske na RSK preokupiralo je rad starešina iz Glavnog štaba na komandnom mestu. Bila je primetna određena doza nervoze i neizvesnosti.

U toku 24. jula nije bilo krupnijih borbenih dejstava. Napad je nastavila grupa od Vrnograča ka Bužimu i pomerila liniju dodira približno tri kilometara. Gledano u celini tog dana se mirovalo. U toku dana, general Mile Mrkšić će iznenadno oputovati u Beograd. U njegovom odsustvu komandovanje je preuzeo general Mile Novaković, komandant Operativne grupe koja je napadala sa severa ka Bužimu.

Tokom 25. jula jedinice vrše pripreme za nastavljanje napada a iz Beograda se vratio general Mile Mrkšić. Nije skrivaо optimizam, ali nije ni nešto posebno objašnjavaо. Prema najavljenom zasedanju Skupštine RSK u Topuskom govorio je sa prizvukom rezervisanosti. Smatrao je da nije dobro rešenje ako Milan Babić bude obrazovao Vladu RSK. Iz toga se moglo zaključiti da je Milan Babić ličnost koju Beograd ne bi prihvatio umesto Borisava Mikelića. General Mrkšić je sigurno dobro znao šta želi i šta namejava režim u Beogradu. To se moglo naslutiti i iz njegove izjave da je "Bitno da se operacija 'Mač-95' završi za dva do tri dana, i da se posle toga nastavi sa izgradnjom Srpske vojske Krajine". Najavljuje zatim da će Glavni štab Srpske vojske Krajine premestiti u Baniju, da bi se sredilo stanje u Banijskom korpusu.

Iz svega što je general Mrkšić obelodanio po povratku iz Beograda vidno je da ni reč ne progovara o Dinari i Grahovu. Prečutkivanje ne može biti posledica nepoznavanja i neshvatanja opasnosti po RSK sa Dinare i od grahovskog područja. Mrkšić je dobro znao realnu situaciju. Pre bi se moglo reći da je prečutkivanje bilo rezultat nekih uveravanja koja je dobio u Beogradu, i u koja je čvrsto verovao.

Očekivalo se da 26. jul bude pravi ratnički dan. Sve što je naređeno jedinicama i svi izveštaji koji su stigli na istaknuto komandno mesto, govorili su u prilog takvom očekivanju. Ali, sve je počelo traljavo. Kasni napad grupe generala Mila Novakovića i to nekoliko časova, a kada je počeo, zaustavljen je posle dva sata. Grupa iz Like, kojom je komandovao general Milorad Stupar, počela je aktivnosti dobro izvedenom artiljerijskom pripremom. Međutim, kraj artiljerijske pripreme označio je početak opstrukcije napada. U borbu nisu krenule Prva i Druga taktička grupa. Sprečene su od 101. odreda milicije, koji je ne samo odbio da krene u borbu, nego je i tenkove sprečavao da krenu, tako što su milicioneri posedali na put kojim su tenkovi jedino mogli proći. Tek u poslepodnevnim satima u napad će krenuti Treća i Četvrta taktička grupa. Ovladaće se delom sela Bugari i nekim okolnim objektima.

Ovog dana (26. jul), na livanjsko-grahovskom pravcu hrvatska vojska krenuće sa intenzivnim napadima ka Grahovu i Glamoču. Nažalost, srpske snage koje su branile prilaze Grahovu nisu pružile veći otpor (delovi 3. i 9.lake pešadijske brigade Vojske Republike Srpske i borbena grupa "Vijuga" iz Srpske vojske Krajine). Namerno su prikrivale prave informacije o stanju na prilazima Grahovu, pa su zato sa istaknutog komandnog mesta Glavnog štaba Vojske Republike Srpske, i od Komande 2. krajiškog korpusa, stizale tvrdnje da na pravcu Grahova nije došlo do pomeranja linija fronta. Zbog te neistine intervenisano je iz Knina, od strane načelnika Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Dušana Lončara ali bez rezultata. On će komandantu, generalu Milu Mrkšiću, preko sredstava veze saopštiti svoje strahovanje za mogući kritičan razvoj događaja oko Grahova. Tom upozorenju Mrkšić neće pridavati veći značaj. Više je Mrkšić verovao u namenu Hrvatske da vazdušnim desantima utiče na razvoj događaja oko Zapadne Bosne. Zbog toga je naredio da se posednu određeni rejonи za protivdesantnu odbranu. Takva predviđanja bila su nerealna, jer Hrvatska još nije imala zeleno svetlo da javno krši obaveze pred Savetom bezbednosti, pogotovu što još nisu bili ispunjeni uslovi za početak radikalnog obračuna sa RSK. Međutim, navedena odluka generala Mrkšića oslabiće pozicije Srpske vojske Krajine prema Zapadnoj Bosni. On veruje, kako je sam govorio toga dana, u "zakon spojenih sudova". Po njemu, "ako Srpska vojska Krajine ne napadne aerodrom Čoraliće i grad Cazin, ni hrvatska vojska neće napasti Grahovo".

Očigledno, u pitanju je ako ne zabluda onda sasvim određena namera. Nemoguće je da general Mrkšić ne uvida nesagleđive posledice po RSK zbog već izvesnog gubitka Grahova i Glamoča. Nije li u pozadini svega onaj neobjašnjeni i iznenadni odlazak u Beograd?! Dok jedinice u dodiru sa 5. muslimanskim korpusom miruju, 26. jula u 12 časova oglašava se Fikret Abdić iz Velike Kladuše i proglašava Republiku Zapadnu Bosnu. Umesto da insistira na daljem napadu, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine razmišlja da iz borbi izvuče Korpus specijalnih jedinica a da

napad ka Bužimu nastavi Operativna grupa generala Mila Novakovića. Odlučuje zatim i da delom snaga ojača odbranu Grahova. Izvučene snage upućuje u predviđene rejone za protivdesantnu borbu. U rejon Grahova upućena je Gardijska brigada iz sastava Korpusa specijalnih jedinica. Komandant Dalmatinskog korpusa, pukovnik Veso Kozomora, dobija zadatku da sa komandantom 2. krajiskog korpusa, generalom Radivojem Tomanićem, dogovori zajednička dejstva na grahovskom pravcu.

Komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine naređuje 26. jula Ministarstvu odbrane da pokrene postupak kod predsednika RSK Milana Martića za hitno proglašavanje ratnog stanja. Kao da je Mrkšić tek od tog časa i na prečac svestan značaja Grahova za odbranu RSK. U popodnevnim satima 26. jula uslediće drugo naređenje komandantu Korpusa specijalnih jedinica i komandantu bataljona milicije za angažovanje u odbrani Grahova. Ni jedan od ova dva komandanta postavljene zadatke neće izvršiti onako kako je zahtevano. Milicija je, jednostavno odbila da učestvuje u odbrani Grahova. Izgovarala se time što komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine "nije nadležan da naređuje jedinicama milicije". Iza takvog izgovora stajali su ključni ljudi iz Ministarstva unutrašnjih poslova RSK, medu njima je i novoizabrani ministar, i to iz sasvim određenih razloga. Imali su zadatku da vrše opstrukciju odbrane jer su, očigledno, znali šta će se dešavati i da se odbrana RSK "mora" urušiti.

U toku 27. jula naređeni napadi na Zapadnu Bosnu neće praktično ni započinjati. Na scenu je prvo stupio 101. odred milicije. Odbio je da izvrši naređenje i zapretio da će napustiti zonu izvođenja borbenih dejstava. General Mrkšić reaguje tako što naređuje da se 101. odred razoruža, a brigada Ministarstva unutrašnjih poslova skine s fronta prema Zapadnoj Bosni i uputi na širi prostor Grahova. Pošto je potpisao takvo naređenje, Mrkšić odlazi na Skupštinu RSK koja zaseda u Topuskom. Ubrzo, međutim, na istaknuto komandno mesto Glavnog štaba Srpske vojske Krajine stiže zahtev da se stopira naređenje o razoružavanju 101. odreda milicije. Zatraženo je i stopiranje pokreta brigade Ministarstva unutrašnjih poslova ka Grahovu. Zahtevi su došli od pomoćnika ministra unutrašnjih poslova RSK Nebojše Pavkovića. Iza takvog zahteva stajale su uticajne ličnosti izvan RSK, a ne potpisani činovnik. Reč je o onim istim ljudima koji su Srpsku vojsku Krajine nametnuli da krene u borbe u Zapadnoj Bosni umesto prema Dinari i Grahovu, odakle joj je i stizala smrtna opasnost.

Na grahovskom pravcu tokom 27. jula popustili su svi elementi odbrane. Hrvatska vojska je već praktično držala pod kontrolom Grahovo i liniјu koja od Grahova izvodi preko Obljaja ka Tičevu.

Po Mrkšićevom povratku iz Topuskog, naloženo je da milicija izade iz sastava Korpusa specijalnih jedinica i da se potčini generalu Milu Novakoviću, koji nastavlja borbe sa 5. muslimanskim korpusom. Dat je zadatku da se deo Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, na istaknutom komandnom mestu pripremi za vraćanje u Knin, za dva do tri dana. O događajima oko

Zapadne Bosne i na teritoriji Grahova izvešten je Generalstab Vojske Jugoslavije. U informaciji je navedeno da će Srpska vojska Krajine ojačati odbranu Grahova i da će ga braniti po svaku cenu!

Već sutradan, tokom 28. jula, hrvatska vojska je ovladala Grahovom pa se Glavni štab Srpske vojske Krajine sa istaknutog komandnog mesta povukao u Knin. To će ujedno predstavljati i kraj operacije "Mač-95".

Upotreba Srpske vojske Krajine u operaciji "Mač-95", po mnogo čemu je indikativna i navodi na kritička preispitivanja bar nekih događanja pre i u toku njenog trajanja. Više je nego očigledno da je Srpskoj vojsci Krajine, početkom jula 1995. godine, bilo prioritetno da učini sve što je moguće za stabilizaciju situacije na Dinari i livanjsko-grahovskom pravcu. Nametanje operacije prema Zapadnoj Bosni bio je očigledan put u čorsokak. Za napad na Zapadnu Bosnu Srpskoj vojsci Krajine izdašno se nude jedinice iz sastava Vojske Republike Srpske, sadejstva sa velikim snagama, raspolažanje vojskom Narodne odbrane Autonomne Pokrajine Fikreta Abdića. Tu su i snage milicije ekvivalenta većeg od dve brigade. I Srpske vojske Krajine umesto na Grahovo i Dinaru kreće na Zapadnu Bosnu. Vežu joj se ruke u pripremi napada a kada je počeo ne dozvoljava se da traje više od po nekoliko časova. Od obećanja iz Vojske Republike Srpske nema ništa, kao da nisu ni data. Milicija svakog dana vrši opstrukciju a pogotovo onda kada je u izgledu neki veći uspeh. Oni koji su je uputili u sastav Srpske vojske Krajine naredili su joj da nijedno naređenje komandi i komandanta Srpske vojske Krajine ne srne izvršiti.

Nažalost, sasvim neočekivano i komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine sve sam radi, kao da mu pomoć štaba nije ni potrebna. Neprekidno je i neprimereno dugo sa dvojicom potčinjenih komandanata - generalom Milom Novakovićem i Miloradom Stuparom. Odobrava im odlaganja početka napada, pokazuje neviđeno razumevanje za njihove neuspehe. U jeku operacije odlazi u Beograd, bez objašnjenja i tamo referiše, prima zadatake, vraća se i nalaže nastavak dejstava. Zaboravlja Grahovo i Dinaru. Sa Vojskom Republike Srpske kao da je prekinuo sve veze. Da li to on ne postoji za generala Manojla Milovanovića, koji ispred Vojske Republike Srpske vodi tzv. bihaćku operaciju ili je obrnuto. Zatim nepotrebno šalje vojsku u rejone za protivdesantnu odbranu, a na scenu stupa milicijska farsa, prema kojoj je tobože bio energičan. Zatim će ponuditi ostavku pred Skupštinom RSK u Topuskom. Neočekivano pranje jednog generala, koji, kad je došlo stani-pani, nije slušao svoga vrhovnog komandanta već nekoga drugog iz Beograda. Razbio je u paramparčad onaj zanos i optimizam koji je ulivao na samom početku kninske epizode. Pašče Grahovo, a komandant Mrkšić će imati "dokaze" da do njega nema krivice. Neće ni pokušati da kaže ko je onda krivac, ako on nije.

U celini gledano komandovanje generala Mila Mrkšića u operaciji "Mač-95" ne može se ceniti kao slabo. Naprotiv, ako se sasvim zanemare interesi RSK, ono zaslужuje najveću ocenu. On je od nekoga dobio konkretan i jasan

zadatak - da omogući izvođenje krupne švercerske operacije koja će Srpsku vojsku Krajine odvući od odbrane Grahova i Dinare, a anonimnim kreatorima "Mača-95" obezbediti zgrtanje basnoslovnog deviznog bogatstva, pre nego što sve krene po scenariju "mirotvoraca" za Bosnu i Hrvatsku. Mrkšić je maskirao formu zadatka, koji se mogao izvršiti i bez pada Bužima i Cazina, ali sa gubitkom Grahova i Dinare. Neupućeni su verovali, a i šta bi drugo!

Tako će komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine Mile Mrkšić, uspešno izvršiti prvu fazu operacije zbog koje je i poslat u RSK. "Mač-95" je bio prvi korak da se pred javnošću pravdaju oni koji su Krajinu poveli i odveli u tragediju. Drugi korak uslediće samo nekoliko dana po padu Grahova i završetku operacije "Mač-95".

3.

Srpska vojska Krajine i Vojska Republike Srpske imale su mnogo sličnosti u stvaranju, organizaciji i ustrojstvu, zadacima koje su izvršavale, odnosima sa i prema Vojsci Jugoslavije kao i po mnogim drugim pitanjima. Najdominantnije je bilo postojanje jedinstvenog interesa da se Srbi preko Drine spašavaju od genocida ekstremističke politike Hrvata i Muslimana. Zajednički interes je upućivao na potrebu da se odnosi između ove dve vojske neguju i neprekidno dograđuju. Za olakšano uspostavljanje i održavanje dobrih odnosa postojali su povoljni uslovi. I jedna i druga vojska stvarane su takoreći na istovetan način. Obe su bile čiste srpske vojske. Imale su zajedničkog i istog neprijatelja. Teritorije Republike Srpske Krajine i Republike Srpske predstavljale su jedinstvenu geografsku i operativno-strategijsku celinu koja je omogućavala povoljne uslove za odbrambena dejstva. Planiranje i izvođenje borbenih dejstava osloncem na vojno-geografske karakteristike zemljišta, umanjivalo je prednosti neprijatelja u savremenijem naoružanju i opremi. Vođenje zajedničkih operacija, omogućavalo je postizanje jedinstvene pobede i relativno brzog završavanja rata.

Obe vojske su imale istog "starijeg brata", Vojsku Jugoslavije, što je predstavljalo veliku prednost, pogotovu da je postojala i jedinstvena strategija. Opstanak RSK nije bio moguć bez oslonca na Srbiju i Republiku Srpsku, pri čemu je presudno značenje imala kopnena veza, preko tzv. koridora. Postojanje i opstanak koridora zavisio je od Vojske Republike Srpske. Bez koridora, RSK bi nestala i bez rata sa Hrvatskom. Prekid koridora značio bi i cepanje Republike Srpske na dva odvojena dela, što bi, takođe, značilo isto što i nestanak. Očit je bio zajednički interes da se koridor sačuva i da se obezbedi njegovo neprekidno funkcionisanje.

Opravdano je bilo očekivanje da Srpska vojska Krajine i Vojska Republike Srpske deluju kao dva dela iste armije. Zajedničko je moglo i moralo biti planiranje, priprema i izvođenje borbenih dejstava. Podrazumeva se i opremanje obe vojske po jedinstvenom planu. Manevrisanje tehničkim sredstvima i jedinicama sa jednog prostora na drugi moralo je biti značajna

komponenta obostrano korisne saradnje. Ispomoć u starešinskom kadru bila je nužna i moguća, ali se na nju nije ni pomišljalo.

U praksi su preovladale dve objektivne činjenice koje su onemogućavale dobro i organizovano koordiniranje odnosa između Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske. Prvi faktor je zavisnost od odnosa na relaciji državni vrhovi RS i RSK sa državnim vrhom Savezne Republike Jugoslavije. Pokazalo se nerealnim očekivanje da odnosi između dve vojske mogu biti bolji od odnosa između predsednika RS i RSK i vlada ove dve srpske države. Drugi faktor objektivne prirode je nedoraslost i nesposobnost glavnih štabova da zajednički i koordinirano realizuju ono što se moglo uraditi i u uslovima kakvi su postojali na rovitom međudržavnom nivou.

Dok je postojala dobra saradnja na nivou državnih vrhova Savezne Republike Jugoslavije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine, poprilično je rađeno na izgrađivanju saradnje između Generalštaba Vojske Jugoslavije i glavnih štabova Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine. Korisne odnose između tri vojske, svesrdno su u 1992. i donekle u 1993. godini podržavali državni vrhovi sve tri države. Pravljen je i jedinstven plan odbrane srpskih država za slučaj agresije na bilo koji deo jedne od tri države. Dogovaranje je bilo redovno i nastojalo se da se dogovorene obaveze ispunjavaju. Takva saradnja doprinosila je dobrom odnosima između Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine. Zajednička odbrana kordora i učešće jedinica Vojske Republike Srpske u odbrani Severne Dalmacije i Like, tokom 1993. godine, predstavljaju ono stoje najvrednije u saradnji između Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske. Nažalost, početak raskola na relaciji Slobodan Milošević - Radovan Karadžić uticao je i na odnose između tri vojske. Koordinacija odnosa i saradnje između tri srpske vojske sve je više slabila. Koordinacija i saradnja nisu više imale zajedničku platformu, koja bi obavezivala strane da zajednički rešavaju određene probleme i da poštuju sklopljene dogovore i sporazume.

Odluka Vlade SRJ da na Drini uvede blokadu prema Republici Srpskoj, dovela je do zabuna i zaoštravanja odnosa među vojskama. Ipak, odnosi su držani pod kontrolom Generalštaba Vojske Jugoslavije, pre svega uz pomoć oficira u srpskim vojskama preko Drine koji su ujedno bili oficiri Vojске Jugoslavije.

Blokada je posebno pogodila Vojsku Republike Srpske. S jedne strane, vlast RS je zahtevala da se Vojske Republike Srpske meša u politiku tako što bi osuđivala odluku o blokadi. Iz Beograda su, međutim, stizali zahtevi da Vojske Republike Srpske primora legalnu vlast RS da postupa onako kako se zahteva iz centra srpstva. Da je kojim slučajem realizovan bilo koji zahtev, to bi značilo kraj za Republiku Srpsku.

Glavni štab Vojske Republike Srpske postupiće tako što nijedan od zahteva neće odbiti, ali ni jedan od njih neće ni realizovati. Zbog toga će trpeti pritiske i udare sa obe strane, a opstajaće prihvatajući da realizuje i ono što nije bilo u interesu srpskog naroda, i moglo se odbiti a da ne izazove

katastrofu. Takvo balansiranje Glavnog štaba Vojske Republike Srpske bilo je žestoko žigosano od Radovana Karadžića. On je činio više nego što je smeо samo da bi uklonio generala Ratka Mladića i one koji ga podržavaju. Ali i režim s one strane Drine, znače да iskoristi "vrdanje" Ratka Mladića, za pravdanje i prikrivanje svoje nečasne politike prema Srbima u Bosni i Hrvatskoj. Uslovi u kojima se našla Vojska Republike Srpske nisu joш dopuštali da brine o interesima Srba u RSK i potreбama Srpske vojske Krajine.

Okolnosti u kojima su se odvijale aktivnosti Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske od 1992. do avgusta 1995. godine povećavale su značaj saradnje. Ona je, po nekim sadržajima, neprekidno trajala i nije se prekidala ni u jednom trenutku. Po značaju i obimu isticala se saradnja na planu zbrinjavanja ranjenih i bolesnih. O tome govori stanje u bolnicama Banjaluke, Prijedora i Knina. U tim bolnicama nije pravljena nikakva razlika medu pacijentima. U Kninu su primani i lečeni ranjenici iz Vojske Republike Srpske kao da su iz Srpske vojske Krajine, a u bolnicama Banjaluke i Prijedora bio je isti slučaj sa ranjenicima iz Srpske vojske Krajine. Zahvaljujući tome spašeni su mnogi životi pripadnika obe vojske. I na planu zdravstvenog obezbeđivanja saradnja je imala široke razmere. Pružanje pomoći u lekovima i sanitetskom materijalu spasio je mnoge živote, posebno od vremena uvođenja blokade na Drini. Pomoć u prevoženju ranjenih do bolnica sanitetskim vozilima i helikopterima bila je vrlo dobro organizovana i funkcionala je do poslednjeg dana rata.

Po značaju se ističe pružanje pomoći Vojsci Republike Srpske u gorivu i municiji. Stalna borbena dejstva i blokade na Drini smanjivali su rezerve municije ispod minimuma. Često goriva uopšte nije bilo, što je ugrožavalo čak i opstanak jednog dela jedinica Vojske Republike Srpske. Srpska vojska Krajine nesebično je slala municiju i gorivo u Republiku Srpsku. Ova vrsta pomoći bila je uzela maha i na nižim nivoima komandovanja, bez uvida glavnih štabova Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske. Za municiju i gorivo počeli su se u ime Vojske Republike Srpske obraćati i ljudi koji nisu pripadnici vojske ali su se predstavljali kao predstavnici vlasti. Otkrivene su tako i pojave šverca municijom i gorivom. Reagovala su oba komandanta glavnih štabova, pa je pomoću municiji i gorivu dogovorena i realizovana uz znanje sa nivoa glavnih štabova obe vojske.

Jedan od oblika saradnje koji se kontinuirano odvija između Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine bilo je školovanje oficira i podoficira u Centru vojnih škola Vojske Republike Srpske u Banjaluci. Za potrebe Srpske vojske Krajine u ovom centru školovane su dve generacije oficira i podoficira. Na Manjači su, za potrebe Srpske vojske Krajine, obučavani vojnici-vozači borbenih vozila.

Pred kraj 1994. i do avgusta 1995. godine jedinice obe vojske pripremajuće i izvoditi zajednička borbena dejstva prema Zapadnoj Bosni, na prostoru Dinare i u zahvatu livanjsko-grahovskog pravca. Na žalost, tada će na scenu zakulisno stupiti i učene iz Beograda, koje će proizvesti veliku mrlju

u odnosima između dve srpske vojske. Slika loših i neiskrenih odnosa između glavnih štabova Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine i njihovih komandanata, ne da se retuširati, bez obzira koliko su i jedni i drugi bili ucenjeni. Stradao je narod, izgubljene su teritorije. Zbog takvih "igara", prvo je izgubljen Kupres. Vreme će pokazati da je pad Kupresa, ustvari početak ulaska hrvatske vojske na prostor RS, i pripreme da se sa tog prostora nanese glavni udar u konačnom razbijanju RSK. Padom Kupresa, Hrvatskoj su otvorena vrata ka Dinari i livanjsko-grahovskom pravcu. Izostaće

**САМО
СЛОГА
СРБИНА
СПАШАВА**

*Lažna zaklinjanja u slogu i jedinstvo
Zajednička sednica skupština RS i RSK*

bilo kakva značajnija aktivnost Vojske Republike Srpske da se povrati Kupres i potisne hrvatska vojska sa Dinare i prostora Livanjskog polja. Teško je i pomisliti da Glavni štab Vojske Republike Srpske nije mogao pravilno da proceni značaj i posledice gubitka Kupresa. To u istoj meri važi i za Generalstab Vojske Jugoslavije. Glavni štab Vojske Republike Srpske će do poslednjeg trenutka tvrditi da se radi o sitnom problemu koji će Vojska Republike Srpske "lako resiti kada za to dođe vreme". Svako pokretanje pitanja gubitka Kupresa i opasnosti zbog pojave hrvatske vojske na Dinari (od strane Glavnog štaba Srpske vojske Krajine) omalovažavano je i nazivano kukavičlukom zbog, navodno, neosnovanog straha.

Akcija Hrvatske na Zapadnu Slavoniju početkom maja 1995. godine biće pored ostalog, i pokazatelj krajnje loših i neiskrenih odnosa između Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine koje su održavali glavni štabovi obe vojske. Od dogovorene zajedničke odbrane Zapadne Slavonije nije bilo ništa. Komanda Drugog krajiškog korpusa Vojske Republike Srpske i njene potčinjene komande više će ići na ruku Hrvatima nego ugroženoj Srpskoj vojsci Krajine.

Ni prepuštanje Dinare i njenog zaleđa Hrvatima, nije stavilo tačku na komandantske učene i raskole. Privezani za Beograd, igrali su nametnuto "igru" do kraja, a između njihovih vojski uklinili su se zajednički dušmani. Šta su time sačuvali i sprečili već se i sada može suditi bez prevelike isto-rijske distance. Kao da je zalud učena i pričana ona pričica o sedam prutova, ili ona koja govori o tome kako su na nekoj livadi pala ona tri naivna vola pa došao zli vuk i došapnuo dvojici da izdaju trećeg pa će im ostati više trave...

A kad je posle "Pauka", "Štita-95", "Mača-95" i "Dinare 95" palo i Graho-vo, cela RSK se našla u bezizlaznoj situaciji, smrtnoj, može se reći. Komandan-ti su, još dobro stajali. Izgledalo im je da je travnata livada. Ali, vuk ni-je mislio tako.

Režim Srbije dobio je izgovor da se pravda i da skine odgovornost za tragediju Srba u Krajini koja će ubrzo uslediti. I definitivno se verovalo da je time izbegnuto da Srbija i Crna Gora budu bombardovane, i da su skinule s vrata famoznu međunarodnu zajednicu i novi svetski poredak. Re-publika Srpska ponašala se u skladu sa obavezama koje je nerado morala da prihvati. Svođenje na 49 posto od ukupne teritorije Bosne i Hercegovine, rešeno je ustupanjem dela RS u trouglu Gračac - Glamoč - Drvar. Pr-otiv toga je bio Glavni štab Vojske Republike Srpske, ali nije imao izbora. Odlučio se na igru sa "mlađim bratom". Bilo je više nego vidno zalaganje da se za tragediju do koje će doći okrivi "mladi brat". S tim je bio saglasan "najstariji brat", koji se "mirotvorno" oglašavao iz Beograda.

U toku 2. avgusta 1995. godine doći će do sastanka vrhovnih saveta od-brane RS i RSK, kojima su prisustvovali predsednici obe države i koman-danti glavnih štabova Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine. Bi-će to, praktično, ne samo legalizacija već izgubljenog, nego i onoga što će uslediti samo dva dana kasnije. Još se verovalo da će RS izbeći gubitak onoga što joj je nametnuto. Predsednik RS, Radovan Karadžić, duboko je verovao da će to nekako postići ako se osloboodi generala Ratka Mladića. Slično je razmišljao i predsednik RSK Milan Martić. Ali, bilo je kasno da u poslednji okršaj sa Hrvatskom ude bez generala Mila Mrkšića, kakva god da je bila njegova uloga.

Režim u Beogradu bio je zadovoljan. Očekivao je početak kraja.

AGRESIJA HRVATSKE VOJSKE NA ZAPADNI DEO KRAJINE

Posle pada Zapadne Slavonije, u prvoj polovini maja 1995. godine, na ostalim prostorima Republike Srpske Krajine došlo je do neviđenog haosa. Bilo je teško dovesti u međusobnu vezu sva ta brojna događanja. U državnom i vojnem vrhu rasplamsavala su se opasna politička razračunavanja. U javnosti su doživljavana kao lov i otkrivanje krivaca za gubitak Zapadne Slavonije. U sudaru su, s jedne strane Milan Martić, predsednik RSK, a s druge Borisav Mikelić, predsednik Vlade RSK. U tom obračunu, Milan Babić koji "vlada" parlamentom, bez pompe prelazi od Borisava Mikelića - Miljanu Martiću. U složenim političkim razračunavanjima kao sponzori zavadenih iz pozadine deluju Slobodan Milošević i Radovan Karadžić. Pri tome ni jedan ni drugi nisu preokupirani brigom za Srbe u RSK, nego nastoje da prikriju i sopstvenu odgovornost, ne samo za pad Zapadne Slavonije, nego i za tragediju koja će tek uslediti, što su oni dobro znali. Po Slobodanu Miloševiću, Vlada RSK sa Borisavom Mikelićem u svemu je u pravu, a Milan Martić i oni koji stoje iza njega, jedini su krivci. Po Radovanu Karadžiću, Milana Martića je izdao Slobodan Milošević. On je onemogućen da uradi sve što je mogao, prvenstveno zbog opstrukcija Vlade Borisava Mikelića. Da bi pokazao koliko mu je tobože stalo do slobode Srba u RSK, Karadžić širokogrudo nudi ujedinjavanje RS i RSK u jednu državu. Znao je da je takav predlog nerealan i zakasneo. Vladavina političkog haosa isključivala je mogućnost da se RSK sagleda u stvarnoj situaciji i da se povuku potezi koji bi bili u skladu sa interesima naroda.

Na papiru "pobeduje" struja Milana Martića, ali u realnosti, RSK vlada politika Slobodana Miloševića. Izgleda kao da, sa političke scene odlazi Borisav Mikelić, a ostaje samo Milan Martić, koji prihvata ostavku komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, generala Milana Čeleketića, ali ga zadržava kao načelnika svog kabineteta. U suštini, posle poraza i gubitaka Zapadne Slavonije, pobeduje politika koju je vodio i oličavao Borisav Mikelić i Vlada čiji je predsednik bio. Toj politici se tajno priklonio i Milan Babić. Svi su vuci na broju ali nisu siti. Slede novi potezi Slobodana Miloševića. Na dužnost komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine iz Beograda dolazi general-potpukovnik Mile Mrkšić. On je izbor Slobodana Miloševića. Generalu Mrkšiću je dobro bila poznata situacija u RSK. Može se samo pretpostaviti da Mrkšić nije rado prihvatio odlazak u RSK. Šta je od njega očekivao Slobodan Milošević i šta mu je lično preporučio da čini, može se samo nagađati.

Sa generalom Milom Mrkšićem hitno se krenulo u osposobljavanje Srpske vojske Krajine i njenu pripremu za suprotstavljanje agresiji hrvatske vojske. Trebalo je mnogo toga da se uradi. Krenulo se smelo. U Saveznoj Republici Jugoslaviji je čak povedena akcija za povraćaj vojnih obaveznika koji su pobegli iz RSK i Hrvatske. U toku je bila i kampanja da se dobrovoljcima ponovo omogući odlazak u RSK. Sve je to počelo da liči na dobar put, koji je zavisio samo od jednog faktora. Taj faktor je bio vreme. Trebalo je nekako odložiti početak hrvatske agresije bar do oktobra. To je opet bilo u "nadležnosti" faktora van RSK. Ti faktori su bili: RS, zatim SRJ i međunarodna zajednica. Trebalo je da Vojska Republike Srpske spreči prodor hrvatske vojske na livanjsko-grahovskom pravcu i Dinari. SRJ, odnosno Slobodan Milošević trebalo je nekako da privoli predstavnike međunarodnog faktora da ne dozvole Hrvatskoj da bar pre oktobra ne krene u agresiju na RSK. A međunarodni faktor je nekako trebalo navesti da primora Tuđmana da problem "reintegracije RSK u sastav Hrvatske" ne rešava ratom. Dakle, sve to što je bilo presudno, nije zavisilo ni malo od RSK.

Ovladavanjem Grahovom 28. jula, i držanjem ključnih pozicija na Dinari, hrvatska vojska se nalazila u izuzetno povoljnom strategijsko-operativnom položaju za okupaciju zapadnog dela RSK. Pošto je zatim izvršila dovođenje i grupisanje velikih snaga, mogla je svakog trenutka da krene u ofanzivu. Na ishod radikalne agresije moglo se uticati samo po dva osnova - ulaskom u rat Vojske Jugoslavije, posebno sa prostora istočnog dela RSK i žilavim otporom Srpske vojske Krajine uključujući adekvatna dejstva po hrvatskim gradovima (Zagrebu, Zadru, Karlovcu, Šibeniku, Splitu). Ali, politika Tuđmanove Hrvatske imala je ne samo odrešene ruke, nego i podršku međunarodnog faktora da oružanom silom reši tzv. "srpsko pitanje". Međunarodni faktor je preuzeo na sebe zadatak da onemogući Vojsku Jugoslavije da se uključi u rat. Američki ambasador u Hrvatskoj, Peter Galbrajt, dobiće 3. avgusta (dan pre početka "Oluje"), poslednja uveravanja Slobodana Miloševića da se Vojska Jugoslavije neće mešati u rat Hrvatske protiv zapadnog dela RSK. Osim toga Milošević preko Galbrajta daje garancije da Srpska vojska Krajine neće raketirati i bombardovati gradaove u Hrvatskoj. Šta je zauzvrat obećano Miloševiću može se samo nagađati. Razvoj događaja i kasnije ponašanje Slobodana Miloševića neka analitičare navodi na zaključak da je očekivano da Srpska vojska Krajine pruži otpor do desetak dana, i da će potom međunarodni faktori primorati Franju Tuđmana da zaustavi ofanzivu na Srbe. Usledili bi pregovori kojima bi se Srbi u RSK primorali da ostanu u Hrvatskoj, ali bez sopstvene države. Slobodan Milošević bi se i tako prikazao i pokazao kao spasitelj Srba u RSK, a krivci bi bili oličeni u Milanu Martiću, Radovanu Karadžiću, Vojislavu Šešelju i drugim "ratnim huškačima" i protivnicima "miroljubive politike Socijalističke partije Srbije".

U osvit 4. avgusta 1995. godine, počela je radikalna agresija hrvatske vojske na zapadni deo RSK, poznata po nazivu "Oluja". Za vreme početka agresije su

dobro znali svi komandati krajiških jedinica. Informaciju o tome da će agresija početi 4. avgusta u 5 časova stizale su sa više strana. U ranim popodnevnim satima 3. avgusta stigla je i informacija iz Generalštaba Vojske Jugoslavije. Ona je zatim potvrđena i od Glavnog štaba Vojske Republike Srpske. Iz više izvora Unprofora (UNKRO) saopštavano je vreme početka agresije. Oficiri iz jedinica međunarodnih mirovih snaga kao da su se utrkivali da organima Srpske vojske Krajine saopštite vreme početka agresije. Posle ponoći, odnosno u rano jutro 4. avgusta do 5 časova operativni centar Srpske vojske Krajine je više puta pozivan od oficira Unprofora smeštenih u južnoj kasarni u Kninu. Saopštavali su vreme početka agresije na RSK. Slični podaci stizali su i linijom državne bezbednosti i drugih organa RSK.

Tolika "predusretljivost" oficira iz međunarodnih snaga samo potvrđuje da je u napadu Hrvatske na RSK unapred sve bilo dogovorenog. Oni koji dostavljaju informacije o početku agresije imali su (međunarodnu) obavezu da spreče agresiju. Umesto da izvrše svoju obavezu, oni se utrkuju da žrtvu predstojećeg napada upozore. Time su ujedno Glavnom stalu Srpske vojske Krajine stavljali do znanja da Unprofor i ne pomišlja da učestvuje u sprečavanju hrvatskog napada. Uz to, sugeriše se i zaključak da je RSK sama i da joj ne vredi da pruža otpor. Samo što ne kažu - bežite ili se odmah predajte!

I onda, u 5 sudbonosnog 4. avgusta počinje operacija "Oluja" višečasovnom artiljerijskom vatrom po svim gradovima i većim naseljenim mestima u RSK. Bombardovanja su vršena bez milosti. U Kninu su pogodenе kasarne, zgrada Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, ali i bolnice, škole, višespratnice sa stanovima, udžerice na periferiji, jednako kao i zgrade u glavnoj ulici. U Operativni centar Glavnog štaba Srpske vojske Krajine

Pre gubitka Zapadne Slavonije Krajišnike nisu potresli dotadašnji porazi, a "Oluji" se nisu nadali

stižu izveštaji iz svih korpusa i samostalnih jedinica lociranih u Dalmaciji, Lici, Kordunu i Baniji. Sadržaj je isti: hrvatska artiljerija besomučno dejstvuje po gradovima i naseljenim mestima. Ubrzo zatim stižu izveštaji u kojima se govori o pojavi ubačenih izvidačko-diverzantskih grupa, i njihovim uspelim ili neuspelim akcijama. Stižu i prvi izveštaji o početku napada jedinice hrvatske vojske pokretom pešadije i tenkova. Do 14 časova nagomilalo se izveštaja koji govore šta je sve neprijatelj pokušavao, ali da je protivakcijama - onemogućen. U večernjim satima stižu izveštaji iz Ličkog i Dalmatinskog korpusa o prvim uspesima hrvatskih jedinica. Očekivalo se da će tokom noći 4/5. avgusta dejstva praktično prestati, i da će se noć iskoristiti za obostrane pripreme za nastavak borbenih dejstava u jutarnjim satima sledećeg dana. U Operativnom centru Glavnog štaba Srpske vojske Krajine pripremana je analiza dejstava tokom 4. avgusta i izvlačenje zaključaka za nastavak odbrane.

1.

Početak agresije Glavni štab je dočekao u zgradu u kojoj je bilo smešteno i Ministarstvo unutrašnjih poslova RSK. Operativni deo Glavnog štaba radio je osloncem za Operativni centar, preko koga su postojale veze sa potčinjenim jedinicama, zatim sa Glavnim štabom Vojske Republike Srpske i Operativnim centrom Vojske Jugoslavije. Preko Operativnog centra mogla se brzo uspostaviti veza sa komandom 2. krajiškog korpusa Vojske Republike Srpske (desni sused) i sa organima Ministarstva unutrašnjih poslova RSK. Operativni deo komande činili su svi organi štaba. Komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine je imao direktne veze sa komandantima korpusa i druge veze slične onima koje su bile razvijene iz Operativnog centra. Posebnu grupu činile su starešine iz organa za Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušnu odbranu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Ovom grupom rukovodio je pomoćnik komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine za RV i PVO general Branislav Petrović. Grupa je koristila prostoriju Operativnog centra bataljona za vazdušno osmatranje, javljanje i navođenje. Pozadinska grupa radila je u kasarni Senjak.

U Operativnom centru Glavnog štaba Srpske vojske Krajine praćena je situacija na ratištu. Organizovano su vršene procene i pripremani predloži za komandantove odluke. Komandant je neposredno kontaktirao sa načelnikom Glavnog štaba - generalom Nikolom Lončarom, zatim sa pomoćnikom za pozadinu - generalom Mirkom Bjelanovićem i pomoćnikom za RV i PVO - generalom Branislavom Petrovićem. Organ za obaveštajne poslove radio je odvojeno od Operativnog centra i imao je svoje veze sa obaveštajnim i izviđačkim organima. Zadatke je dobijao od načelnika Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Načelnik obaveštajnog organa je redovno učestvovao u pripremi predloga za komandanta. Karakteristično je da je načelnik obaveštajnog organa direktno kontaktirao (opšto) sa komandantom i načelnikom štaba. Sadržaji tih razgovora nisu saopštavani operativnoj grupi. Odlazak načelnika obaveštajnog organa kod komandanta

(i načelnika Glavnog štaba SKV) nije podrazumevao konsultovanja sa drugim organima štaba. Procene obaveštajnih podataka samo od strane obaveštajnog organa i bez konsultovanja organa rodova, operativaca, organa službi, nisu mogle biti adekvatne. To je bila praksa koja je važila i pre početka agresije 4. avgusta.

U bezbednosti je radilo poprilično mnogo ljudi i bili su odvojeni od operativnog dela komande.

Podvojenost tog sektora bila je praćena i izbegavanjem organa bezbednosti da se uključuju u timski i štapski rad organa komandi, odnosno Glavni štab Srpske vojske Krajine. Jednom rečju, bezbednjaci su se držali i ponašali krajnje tajanstveno i mistično, kao da njihov rad nije trebalo da koristi i Glavni štab Srpske vojske Krajine.

Tokom 4. avgusta organi bezbednosti su pratili i cenili bezbednosnu situaciju ne oslanjajući se na podatke i procene operativne situacije koju je vršio štab. Uz komandanta je sa manjim prekidima, neprekidno boravio i predsednik RSK Milan Martić. Ova dva ključna čoveka u sistemu komandovanja nisu skoro ništa tražili od operativne grupe. Komandant je uglavnom prihvatao predloge koji su dolazili od operativne grupe i posle potpisivanja dozvoljavao njihovu distribuciju.

Pomoćnik komandanta za moral je direktno opštio sa komandantom, a verovatno i sa predsednikom RSK. Ni to što je radio organ za moral nije bilo dostupno operativnoj grupi, a bez toga se nije moglo poznavati stvarno stanje u jedinicama, rezultati i ishodi borbenih dejstava, gubici, odnosi sa stanovništvom i sl. Objedinjavanje rada u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine i organizaciju saradnje trebalo je da obezbedi načelnik Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. On to nije uspevao, a možda nije ni želeo.

Operativni organ štaba je imao primernu saradnju sa organima pozadine. U operativnoj grupi je neprekidno boravio ili pomoćnik za pozadinu ili njegov načelnik odeljenja za operativne poslove. Oni su i održavali vezu sa načelnicima službi.

Operativnoj grupi nedostajale su informacije koje je komandant po svojoj liniji primao od potčinjenih komandanata i suseda. Namere komandanta nisu saopštavane štabu, pogotovo se o njima nije moglo blagovremeno ništa saznati. Mnoge značajne informacije koje je primao komandant nisu prenošene u štab. Komandant nije tražio mišljenja i predloge od nadležnih organa pre nego što je izdavao naređenja ili odlazio na sastanke Vrhovnog saveta odbrane i drugih organa države.

Za mnoga naređenja koja je komandant izdavao komandantima korpusa, operativna grupa nije znala. Tako izdata naređenja ostajala su nezabeležena. To je bilo dovoljno da onemogući operativnu grupu da realno prati situaciju i tok borbenih dejstava.

Pre početka agresije, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine je prihvatio predlog štaba da se jedinice Srpske vojske Krajine na prostoru zapadnog dela RSK podele u dve grupacije: južnu i severnu. Južnu su činili 7.

i 15. korpus i njome je komandovao Glavni štab Srpske vojske Krajine, odnosno komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Severnu grupaciju su činili Operativna grupa "Pauk", Korpus specijalnih jedinica, 21. i 39. korpus. Ova grupacija imala je naziv Operativna grupa "Kordun". Njome je komandovao general Mile Novaković, a zamenik mu je bio general Milorad Stupar, inače komandant Korpusa specijalnih jedinica.

Takva podela i organizacija komandovanja imala je opravdanje zbog postojanja realne opasnosti da se zapadni deo RSK - prema Lici - preseće na dve odvojene teritorije. Predviđana su suprotna dejstva hrvatske vojske od Gospića ka Plitvicama i 5. muslimanskog korpusa od Bihaća, preko Ličkog Petrovog Sela ka Plitvicama. Pokazaće se da je podela prostora zapadnog dela RSK na južni i severni umanjila uticaj Glavnog štaba Srpske vojske Krajine na tok borbenih dejstava. Komandovanje će centralizovati komandant Glavnog štaba. On će jedino imati na direktnoj vezi komandante Operativne grupe "Kordun", zatim Vukovarskog i Ličkog korpusa. Komandant Dalmatinskog korpusa više će biti u vezi sa komandom Glavnog štaba nego sa komandantima brigada iz svoga korpusa. Takvo ponašanje, smanjiće mogućnost operativnog dela Glavnog štaba da prati situaciju.

Prema podacima kojim je raspolagala Operativna grupa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, situacija je tokom celog 4. avgusta bila relativno povoljna. Neprijatelj je postigao uspeh na Velebitu ali su postojale realne mogućnosti da se uspeh neutrališe. Postojala je i velika neizvesnost od očekivanih akcija 5. muslimanskog korpusa na pravcu Zeljava - Ličko Petrovo Selo - Rakovica. Računalo se na intervenciju snaga za protivdesantnu borbu iz rejona Drežingrada i Rakovice i Oklopne brigade iz rejona Slunja. U toku noći moralo se potražiti rešenje za odbranu Knina i zadržavanje napada preko Dinare. Držanje većine jedinica Srpske vojske Krajine tokom prvih desetak sati borbe bilo je dobro i trebalo je da posluži kao osnova za dejstva 5. avgusta.

Avijacija Srpske vojske Krajine uspešno je dejstvovala u podršci odbrane Ličkog, Kordunskog i Banijskog korpusa. Jedinice protivvazdušne odbrane onemogućile su dejstvo hrvatske avijacije, ali su bile nemoćne u dejstvima protiv aviona NATO.

Na dalji tok odbrane, za 5. avgust, pozitivan uticaj mogle su imati artiljerija i raketne jedinice Srpske vojske Krajine. Bile su pripremljene za dejstvo po Zagrebu, Zadru, Šibeniku i Splitu. Bombardovanje i raketiranje tih gradova bilo je predviđeno u slučaju da neprijatelj svojom artiljerijom dejstvuje po gradovima i naseljima na teritoriji RSK. Taj uslov je bio ispunjen, jer je hrvatska vojska nemilice dejstvovala po svim gradovima RSK. Računalo se i na mogućnost prelaska u napad Vukovarskog korpusa ka Županji i artiljerijsko dejstvo po Osijeku i Vinkovcima. Još su preostajale preuzete obaveze Vojske Jugoslavije, ako bi i ona htela da se uključi. Naravno, sve te pobrojane mogućnosti za produžetak otpora u odbrani RSK

bile su samo u glavama onih koji su želeli da se bore. Nažalost, oni koji su odgovarali za sudbinu RSK, potrudiliće se da se upravo te mogućnosti ne iskoriste. Oni će se "boriti" na drugi način.

*Jedno su govorili Krajišnicima, a drugo obećavali Zapadu
Slobodan Milošević i Andrej Kozirjev*

Komandant Glavnog štaba, general Mile Mrkšić, sačekaće da prođu dva sata besomučnog granatiranja gradova i naselja po zapadnom delu RSK, pa će, tek onda, uputiti protest generalu Bertrandu Žanvijeu, komandantu Unprofora. U protestu će ga "upoznati" sa onim što on dobro zna - da se granatiraju srpski gradovi. Zatim će navesti da Srpska vojska Kraji-ne nije dejstvovala po civilnim ciljevima u Republici Hrvatskoj, što je komandantu Unprofora, takođe, bilo poznato. Samo je falilo da kaže eto, mi to možemo, ali nećemo ili "nismo mi takvi kao oni, pa vi sad vidite kakvi su Hrvati"! General Mrkšić zahteva da se odmah preduzmu mere u cilju zaustavljanja hrvatske agresije, zatim da se obavesti Savet bezbednosti i generalni sekretar UN Butros Butros Gali. Mrkšićev protest je završen sa iskazom uverenja "da još nije kasno da komandant Unprofora reaguje radi zaustavljanja agresije".

Takav telegram pre može biti sve drugo nego protest. U njemu se, praktično, najavljuje kapitulacija, što se izražava i konstatacijom da Srpska vojska Krajine "nije dejstvovala po civilnim ciljevima" i da RSK treba da zaštitи Savet bezbednosti i komandant Unprofora, time što će upozoriti Hrvatsku, koja inače i radi ono što joj je dopušteno od strane onih od kojih Mrkšić očekuje pomoć. Kad famozni međunarodni faktor ništa nije preuzeo, Mrkšić 4. avgusta piše drugu "sitnu knjigu" i novi "protest" komandantu Unprofora. Podcertava da Srpska vojska Krajine "još uvek pokazuje suzdržljivost i ne vrši odmazdu po dubini teritorije Republike Hrvatske" i da se u svemu "pridržava ženevskih konvencija". Da li to Mrkšić pokušava da izblefira Žanvijea, koji je, svakako, znao za Miloševićeve garancije date

Galbrajtu - da neće biti odmazde. Ili veruje da tim ispraznim pisanjem uspešno prikriva borbenu sabotažu.

U tom drugom nazovi protestu, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine čak "upoznaje" komandanta Unprofora da su na udaru i priпадnici mirovnih snaga u zonama razdvajanja. General Mrkšić kao da je potčinjen Zanvijeu pa ga izveštava da je hrvatska vojska silom zauzela 7 punktova UN i da se 70 pripadnika mirovnih snaga nalazi u ulozi talaca. Ili je možda više zabrinut za sudbinu vojnih mirovnjaka nego svojih vojnika i naroda. Ne može se poreći i činjenica da Mrkšić moli komandanta Unprofora da svojim autoritetom zaštiti civilno stanovništvo RSK i pripadnike Ujedinjenih nacija! Šalje čak i predlog da se to učini angažovanjem snaga NATO.

Sadržaji oba "protesta" daju povoda za razmišljanje o ulozi generala Mrkšića u scenariju agresije na RSK. Da li je možda i on, još pre početka hrvatske agresije, nekome obećao da neće dozvoliti dejstvo artiljerije Srpske vojske Krajine po gradovima Hrvatske? Nije li mu za uzvrat obećano da će Unprofor i Savet bezbednosti zaustaviti započetu agresiju? Otkud veruje da će zauzimanje 7 punktova UN i izolovanje 70 pripadnika Unprofora kao talaca biti razlog za uključivanje NATO u sukobu Hrvatske i RSK. Mrkšić će izgleda tek ili već u popodnevnim satima prvog dana agresije shvatiti ono što neki ni više godina posle 4. avgusta 1995. nisu shvatili, a to je da obećanja kao protivusluga za negadanje gradova u Hrvatskoj, predstavljaju samo jednu u nizu prevara namenjenih RSK.

Predsednik RSK, Milan Martić, uputiće apel Vladi SRJ i obaviće razgovor sa predsednikom Srbije Slobodanom Miloševićem. I njegove molbe i zahtevi ostali su bez podrške. Slobodan Milošević je postavio uslov - da se RSK sama brani 5 do 6 dana, a za to vreme on će se tobže izboriti za prekid borbenih dejstava. Nije prihvatio predlog da bar uputi pretnju Hrvatskoj, što je krajnje deprimiralo Milana Martića. Pokušao je da iznađe način na koji bi primorao Slobodana Miloševića i međunarodne faktore da intervenišu, ali očigledno je precenjivao realnost takvih zahteva i značaj svoje pozicije. Naivni Martić ne može da shvati da je raketiranje gradova u Hrvatskoj "ispalo iz igre" pa zahteva od Mrkšića da izvrši njegovo naređenje i da počne sa raketiranjem Zagreba i drugih gradova. U navedenoj situaciji dolazi do sednice Vrhovnog saveta odbrane RSK, koja je održana oko 17 časova. Na sednici je, uz predsednika Milana Martića i komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Mile Mrkšić. General je otiašao na Vrhovni savet odbrane bez konsultovanja onog dela štaba koji je nadležan da mu predlaže odluke. Na Savetu odbrane se donosi najgora moguća odluka - o ekuaciji stanovništva. Pokazaće se da je to bilo gore čak i od odluke o kapitulaciji.

Da se držao realne situacije, Vrhovni savet je mogao doneti jednu od sledeće moguće odluke. Prva bi mogla da glasi - da se nastavlja sa odbranom i da se u toku noći 4/5. avgust srede jedinice a komandovanje pripremi za

akcije koje treba preduzeti narednog dana. Osnov za ovaku odluku je preduzimanje svih mogućih i planom upotrebe predviđenih mera i akcija, uključujući i dejstva po hrvatskim gradovima. Sastavni deo ove odluke biće obraćanje Unproforu, Saveznoj Republici Jugoslaviji, Republici Srpskoj... Druga odluka bi mogla biti - ponuda primirja i prihvatanje pregovora sa Hrvatskom, uz posredovanje Saveta bezbednosti. Ma kako tekli pregovori i koliko god bi bili nepovoljni po RSK, narod bi ostao na teritoriji i njegov bi status bio neuporedivo bolji nego odlazak u izbeglištvo. Treća moguća odluka, ticala bi se evakuacije samo onog stanovništva koje je u tom času bilo ugroženo, a to su bili delovi Severne Dalmacije i južnog dela Like. Nažalost, odluka koju je doneo Vrhovni savet odbrane značila je evakuaciju celokupnog civilnog stanovništva, kao i milicije i vojske, sa celog prostora zapadnog dela RSK.

Oni koji su doneli takvu odluku o evakuaciji, morali su dobro znati i znali su, da su poveli sav narod i vojsku u izgnanstvo. Ako to neko od članova Vrhovnog saveta odbrane nije shvatao, na sednici je bio komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, koji je to sigurno znao. Njegova je obaveza i dužnost bila da članovima saveta kaže šta znači takva odluka, da ih upozori, pa ako se i pored toga usvoji, onda je trebalo da se definiše onako kako jeste zamišljena - evakuacija naroda, milicije i vojske iz zapadnog dela RSK.

Odluka Vrhovnog saveta odbrane saopštena je javnosti 4. avgusta u 20 časova. Ona je otišla u narod, a preko Unprofora na znanje hrvatskoj vojsci i Tudmanovoj državi, i glasila je:

"Vrhovni savjet odbrane Republike Srpske Krajine, donio je, na današnjoj sjednici, odluku da se zbog preventivnih i bezbjednosnih razloga organizuje evakuacija civilnog stanovništva Sjeverne Dalmacije i južnog dijela Like. U organizaciji evakuacije i pratnji stanovništva, aktivno će učestvovati pripadnici mirovnih snaga Ujedinjenih nacija, uz Civilnu zaštitu RSK. Na ovaj potez Vrhovni savjet odbrane se odlučio kako bi se zaštitilo civilno stanovništvo od eventualnih daljnjih napada hrvatske artiljerije i kako bi srpski borci, koji drže linije odbrane, bili rasterećeni brige za svoje porodice."

"Vrhovni savjet odbrane apeluje da građani Krajine, na području sa kojega se organizuje evakuacija stanovništva, ne preduzimaju samoinicijativne akcije i da ne nasjedaju na hrvatsku propagandu. Za sve informacije građani se mogu obratiti mjesnim povjerenicima Civilne zaštite. Još jednom se naglašava da će u organizaciji evakuacije aktivno učestvovati pripadnici Unprofora."

Odluka Vrhovnog saveta odbrane je kapitulantska iako je izbegnuta upotreba reči kapitulacija. Odluka je isto što i naređenje za prekid otpora i pokretanje naroda u bežanju. Ona nije saopštena jasno i bez uvijanja. Time se prikrivalo njeno pravo značenje. Cinično zvuči rečenica da je savet doneo odluku "zbog preventivnih i bezbednosnih razloga"! jer je celog 4.

*I on se pred Krajišnicima pekao na vatri
Beograda - General Ratko Mladić*

avgusta narod bio pod udarom hrvatske vojske i izdržao je granatiranja i napade. Izvlačenje naroda, sa kojim će krenuti i vojska, ne može se opravdati "preventivnim i bezbednosnim razlozima".

Da bi se pospešilo pokretanje naroda naglašava se da će u "organizaciji evakuacije u pratinji stanovništva aktivno učestvovati pripadnici mirovnih snaga Ujedinjenih nacija". Otkud to članovi Saveta ili neki od njih znaju da će "i mirovnjaci učestvovati". Ko se to i s kim dogovorio? Kad pre? Ili i znatno pre?! Narod i vojska postupili su kao da je Vrhovni savet odbrane doneo odluku da se kapitulira i da se prekine dalja borba sa hrvatskom vojskom. Postupaće se tako kao da je naređena evakuacija celokupnog stanovništva, vojske i milicije sa celog zapadnog dela teritorije RSK.

Sadržaj odluke bio je takav da se moglo tumačiti da u organizaciji evakuacije stanovništva i vojske dobrovoljno učestvuju mirovne snage Ujedinjenih nacija i hrvatska vojska, zatim da odluku podržavaju i maltene pozdravljaju Savet bezbednosti, NATO...

U 20. časova održava se sastanak u Operativnom centru Glavnog štaba, kome prisustvuju komandanti brigada iz 7. korpusa, sa komandantom korpusa generalom Slobodanom Kovačevićem. Sastankom rukovodi komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Mile Mrkšić a prisutni su i svi njegovi pomoćnici. Odluka o evakuaciji prenosi se kao gospodarska stvar. Ne govori se o evakuaciji stanovništva samo iz opština Severne Dalmacije i južne Like. Svi prisutni su shvatili da se odluka odnosi na celiu teritoriju zapadnog dela RSK. Stav komandanta Mrkšića - da je evakuacija stvar vlasti, sugerije da Vojska treba da nastavi odbranu i da omogući evakuaciju naroda. Komandantova je odluka da se suze frontovi

odbrane i da se nastavi uporna odbrana. To je trebalo da važi za sve korpuse. Da bi se branio Knin, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine naređuje komandantu korpusa generalu Kovačeviću da do jutra izvuče jedan bataljon iz 75. brigade i njime posedne položaje za odbranu Knina na Bulijoj strani. Komandanti 92. i 4. brigade dobijaju zadatak da po jedan bataljon izvuku na velebitsko zaleđe i da spreče prodore ka Gračacu.

U skladu sa onim što je Mrkšić rekao trebalo je da 15. korpus nastavi odbranu na dostignutim linijama. Takav zadatak korpusu je trebalo da prenese načelnik, general Nikola Lončar. Sa njim je krenuo i načelnik organa bezbednosti, pukovnik Rašeta. Razloga za promenu zadatka nije bilo za 21. i 39. korpus, grupu "Pauk" i Korpus specijalnih jedinica. Na njihovim teritorijama nije bila predviđena evakuacija stanovništva. Zadaci za dalja dejstva, preneti su šifrom na komandanta Operativne grupe "Kordun".

Načelnik Operativnog odeljenja krenuo je u Drniš, u komandu 75. brigade, kod komandanta Vladimira Davidovića, da pozuri sa upućivanjem jednog bataljona u rejon Bulije strane severno od Knina. Putem preko Kosova ka Drnišu teško se moglo proći od traktora, motornih vozila, konjskih zaprega. Narod je već bio u kolonama ka Kninu i dalje na sever. Na Kosovu se susreo sa grupom od dvadesetak vojnih obveznika koji su napustili svoje jedinice i kretali se ka Kninu. Zaustavio ih je, prikupio i na osvetljrenom prostoru, ispred neke kuće govorio kako je sramota što su napustili položaje, zatim da su postali dezerteri. Oni su ga slušali bez reči. Kada je načelnik završio "govor", obratio mu se jedan pedesetogodišnjak: "U redu je, gospodine generale, to što ste rekli. Molim Vas da kažete istinu, hoće li Vojska Jugoslavije stupiti u rat da nam pomogne da se odbranimo"? Hoće, nastavio je general neubedljivu priču ako stvorimo uslove da bi se angažovala Vojska Jugoslavije... Sledi zatim pitanje drugog vojnog obveznika, ne mnogo mlađeg od generala: "Recite Vi meni, ko je ovaj narod pokrenuo? Ko će moju bolesnu majku, ženu i troje dece noćas povesti u bežaniju? Ko će voziti moj traktor"?

General je opet pokušao nešto da odgovori, ali ga vojni obaveznici nisu više hteli slušati. Žurilo im se. Jedan od njih, mirno i bez uzbudjenja, obrati se generalu: "Gospodine, ako nas ne možete ili nećete da razumete, mi ćemo nastaviti dalje. Krenućemo onim proplankom gde nema naroda. Ako želite da nas zaustavite oružjem, pucajte po nama, mi nećemo svoje oružje upotrebiti da bi se od vas odbranili".

Posle tih reči svi kao po komandi krenuše prema Kninu, preko proplanaka. Nijedan se nije osvrnuo.

U Operativni centar u Kninu stižu izveštaji iz jedinica. Komandanti 15. korpusa i Korpusa specijalnih jedinica obaveštavaju o napadu jedinica 5. muslimanskog korpusa prema Ličkom Petrovom Selu. Komandant 39. korpusa izveštavao je o ugroženosti Gline. Iz "Pauka" javljaju o masovnom prelasku brigada Abdićeve Narodne odbrane na stranu 5. muslimanskog korpusa.

Pripremljeno je naređenje o izmeštanju komandnog mesta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine iz Knina u rejon Srba. Ukravljivanje arhive i drugih materijalno-tehničkih sredstava bilo je u punom jeku.

U 23,30 časova poslednji minuti boravka generala Mrkšića u zgradama Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i Ministarstva unutrašnjih poslova. Sa predsednikom RSK Milanom Martićem, kreće na novo komandno mesto u Otrić. Sa sobom vodi načelnika artiljerije, pukovnika Marka Vrcelja. Ne dozvoljava njegovo odvajanje ni za trenutak. Na rastanku Mrkšić potpisuje naređenje za komandanta Korpusa specijalnih jedinica - da oklopnu brigadu do jutra prebaci u rejon Gline i da spreči brze prodore hrvatskih jedinica ka Topuskom i Dvoru na Uni. Naređenje je upućeno odmah i bilo je u komandi Korpusa već oko ponoći.

Posle ponoći Knin napušta Operativna grupa Glavnog štaba i sa Komandom štaba odlazi u pravcu Srba.

Na čelom prostoru zapadnog dela RSK pečat svim zbivanjima daje evakuaciju. Ona je prvo započela u Lici. Čak je imala najmasovniji karakter u severnom delu Like, gde nije bila ni predviđena. I cela Banija je pokrenuta na evakuaciju. Samo je Kordun bio pod kontrolom Koordinacionog tela, koje je pretendovalo da rukovodi svim civilnim poslovima dok traju borbeni dejstva. Tamošnji komandanti korpusa i brigada nisu ni od koga bili upoznati sa odlukom o evakuaciji stanovništva. Oni su ubrzo postali nemisledoci paničnog kretanja stanovništva i pridruživanja svojih vojnika izbegličkim kolonama. Na pitanja koja su im upućivana sa svih strana, nisu znali da odgovore. U uslovima kada je došlo do prekida svih veza, nisu mogli da se konsultuju sa višim nivoom komandovanja.

Presudan uticaj na politiku Knina - Slobodan Milošević sa suprugom Mirjanom Marković

U prepodnevnim satima, 5. avgusta komandovanje sa nivoa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine bilo je parcijalizovano. Komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, sa predsednikom RSK, i načelnikom artiljerije nalazio se na komandnom mestu u Ortiču. Uz njega je bio i komandant 7. korpusa - ili u blizini, i u stalnoj vezi. Načelnik štaba, general Nikola Lončar, bio je u Ličkom korpusu. Tamo se sve odvijalo po odlukama koje je sam donosio, verovatno u skladu sa zadatkom koji je dobio od komandanta Mrkšića. Operativni deo štaba bio je u Srbu, na uspostavljenom komandnom mestu, ali bez veza sa komandama korpusa. Pomoćnik komandanta za moral, sa dva pukovnika iz svoga organa, kretao se ka Banjaluci. Njegov zadatak i svrhu odlaska jedino je mogao znati ako je i on znao, komandant general Mile Mrkšić.

Po dolasku na komandno mesto u Srb, nadomak granice sa RS (BiH) general Mrkšić je potpisao naređenje kojim se postavljaju zadaci za stabilizaciju odbrane. U preambuli naređenja govori se o negativnom uticaju evakuacije stanovništva na borbenu spremnost jednog broja jedinica. Navodi se da je jedan broj vojnika i starešina napustio svoje jedinice i da su otišli da zbrinjavaju porodice. Ukazano je na dobro držanje jedinica tokom 4. avgusta. U naređenju su zatim postavljeni konkretni zadaci jedinicama.

Nažalost, nijedna komanda nije mogla ili nije htela da izvrši te nove zadatke. Glavna preokupacija svih komandi bila je da koliko-toliko očuvaju bar deo sastava od potpunog raspada i da omoguće izvlačenje naroda i vojske prema Republici Srpskoj.

2.

Glavni štab Srpske vojske Krajine okupio se kao celina na prostoru Republike Srpske u jutarnjim satima 7. avgusta. Komandant Glavnog štaba, general Mile Mrkšić, već je bio u Oštrelju, duboko u teritoriji Republike Srpske, na oko 8 kilometara od Bosanskog Petrovca. Tu je stigao uveče, 6. avgusta. U to vreme u Oštrelju je već bio načelnik štaba general Nikola Lončar. Mrkšić ga upućuje u rejon Novog Grada i Dvora na Uni, da prati događaje na Kordunu i Baniji.

U organima Glavnog štaba Srpske vojske Krajine već je vidno osipanje. Jedan broj oficira je samovoljno ili po zadatku (!) u Banjaluci i Prijedoru. Neki su već u Beogradu ili u pokretu ka Drini.

Preostali organi Glavnog štaba Srpske vojske Krajine uključili su se u prikupljanje jedinica, naoružanja i drugih sredstava. Pokušano je da se uspostavi, koliko je moguće, organizovana predaja borbene i druge tehnike Vojsci Republike Srpske u Petrovačkom polju. Sve što je o primopredaji bilo dogovoreno sa generalom Ratkom Mladićem i komandantom 2. krajinskog korpusa, generalom Radivojem Tomanićem, kao da nije bilo poznato onima kojima su to trebali da sprovedu. Od strane pripadnika Vojske Republike Srpske bilo je mnogo vređanja i nipodaštavanja pripadnika Srpske vojske Krajine. To se naročito video i osećalo na Petrovačkom polju, gde je

vršena predaja naoružanja i opreme. Predloži da se makar deo manjih kраjiških jedinica zadrži i uključi u Vojsku Republike Srpske, kategorički su odbijeni od nadležnih starešina Vojske Republike Srpske. Za tako nešto interes nije pokazivao ni general Ratko Mladić. Slično se ponašao i komandant 2. kраjiškog korpusa general Tomanić.

Glavni štab Srpske vojske Krajine je dobio zadatak da se prikupi na Kožari, što je 8. i 9. avgusta i učinjeno. Kako tamo nije bilo mogućnosti za smeštaj, Glavni štab Srpske vojske Krajine se vraća u Prijedor, gde nastavlja sa radom - sređivanjem podataka, rukovođenjem izvlačenjem sa prostora Banije i Korduna i rasformiranjem jedinica.

Neočekivano, 11. avgusta stiže naređenje komandanta Glavnog štaba Vojske Republike Srpske kojim se postavljaju zadaci Glavnog štabu Srpske vojske Krajine. Naloženo je da se odmah preduzmu sve mere da se od izvučenih kраjiških jedinica formira što više novih jedinica, koje će biti stavljene pod komandu Glavnog štaba Vojske Republike Srpske i njegovih korpusa i delimično pod komandu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, u cilju odbrane sadašnjih prostora RS i RSK kao i radi priprema za oslobođenje okupiranih teritorija RSK i RS.

Zatim se zahteva da se "svo vojno sposobno ljudstvo, starosti od 18 do 60 godina iz RSK, koje se neplanski povuklo, mobiliše i od njih formiraju jedinice sprske vojske". Nalaže se da se "po meri formiranja jedinica od čete pa naviše, iste stavljaju pod komandu komandanata onih korpusa u čijoj zoni odgovornosti se formiraju". Ova tačka zapovesti se završava stavom da se "eventualni dobrovoljci iz SRJ i drugih zemalja uključuju u već postojeće jedinice, s tim da organizacijska jedinica dobrovoljaca ne može biti veća od voda".

Nadalje, obavezuju se sve jedinice Vojske Republike Srpske i pripadnici službe javne bezbednosti na teritoriji RS, da preko svojih punktova kontrolišu kretanje izbeglica i da pri tome dozvoljavaju prolaz samo nejači (deci, ženama, starcima). Borbeno sposobne treba da izdvajaju i uključuju u jedinice. Naglašava se da mobilisani vojni obveznici prikupljaju u Petrovcu, Prijedoru, Banjaluci i Derventi, a Glavni štabovi Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine će naređivati angažovanje prikupljenih jedinica.

U naređenju se dalje traži da se do 12. avgusta izbeglo stanovništvo iz RSK smesti u prihvatile centre i odredišta. Traži se mobilizacija vojno sposobnih ljudi iz RSK, formiranje jedinica i da se priprema za njihovo uključivanje u borbena dejstva završi do 14. avgusta.

Ovo naređenje je napisano prekasno, pa se u vreme stupanja na snagu nije moglo izvršiti, jer se ljudstvo u većini, već bilo razišlo i stiglo u Srbiju, odnosno u SRJ. Međutim, u realizaciju ovog naređenja uključiće se Generalstab Vojske Jugoslavije potvrđujući to svojom informacijom, koja je upućena Ratku Mladiću i Milu Mrkšiću. Njih dvojicu Vojska Jugoslavije obaveštava, 14. avgusta, da se "u organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova vrši prikupljanje vojnih obaveznika RS i RSK koji se nalaze na teritoriji SRJ".

Stravičan ishod promašene politike - Bežanja Srba sa ognjišta

Formiran je i sabirni centar u Loznići. U sabirnom centru nalazi se lice koje koordinira zadatke sa MUP-om. Pratnju i prevoz vojnih obaveznika do granice sa Republikom Srpskom obezbeduje MUP.

Od generala Mladića i Mrkšića se traži da jave koliko vojnih obaveznika mogu da preuzmu. Komandant Glavnog štaba Vojske Republike Srpske, general Ratko Mladić, 15. avgusta izdaje naređenje kojim reguliše prihvati mobilisanih vojnih obaveznika sa teritorije SRJ. Naređeno je da se prihvati punktovi organizuju u Bijeljini (kasarna "Stepa Stepanović") i Bileći (kasarna "Bilečki borci"). Naređenjem se nalaže da se "vojni obaveznici rođeni u RSK i RS zapadno do reke Bosne odmah prevoze pod policijskom pratnjom u nastavno-diverzantski centar "Manjača", a vojni obaveznici iz RS rođeni istočno od reke Bosne raspoređuju se u romanijski, hercegovački i istočno-bosanski korpus. Komandant Glavnog štaba Vojske Republike Srpske general Ratko Mladić 17. avgusta izdaje naređenje o formiranju jedinica Srpske vojske Krajine na teritoriji RS i njihovom upućivanju u borbena dejstva na teritorijama RS i RSK. U preambuli ovog naređenja se navodi: "Aktivnosti državnih organa i vojnih komandi SRJ i RS na prikupljanju i organizovanju vojnih obaveznika RSK posle gubitka većeg dela teritorije RSK i njihovo uključivanje u borbena dejstva za oslobođanje okupiranih teritorija RSK, nailazi na brojne poteškoće i do sada je ova aktivnost totalno paralisana, uglavnom zbog nedefinisanih stavova političkog i vojnog rukovodstva RSK. Naime, državno rukovodstvo i Generalstab Vojske Jugoslavije su preduzeli mere i u dogovoru sa glavnim štabom Vojske RS organizovali vraćanje svih vojnih obaveznika poreklom iz RS i RSK i iste organizovano vraćaju na teritoriju RS. MUP ŠRJ takvo ljudstvo organizovano dovoze u prihvatile centre u kasarnama u Bijeljini, Zvorniku i Bileći, odakle ih preuzimaju vojni organi Vojske Republike

Srpske i sprovode ih u regrutni centar "Manjača", gde se vrši organizovanje i formiranje jedinica, oblačenje, naoružavanje i kratka obuka i upućivanje na zadatke po odlukama glavnih štabova Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine. Međutim, akcija ne uspeva zbog toga što vojni obveznici iz RSK, kada se prikupe u jedan od takvih centara, opravdano traže da im predstavnici vojnih i civilnih vlasti RSK objasne zašto su prikupljeni, kakvi su im dalji zadaci i perspektive. Međutim, odziv vojnih i političkih predstavnika ne dolazi do izražaja i vojni obveznici samovoljno i demonstrativno napuštaju prihvratne i regrutne centre, pri čemu se nedolично i rušilački ponašaju prema onima koji su im ukazali gostoprимstvo i prema onima koji im pokušavaju pomoći da povrate izgubljeno dostojanstvo i državu."

Postavljeni su i sasvim konkretni zadaci za te nove jedinice sa preciznim rokovima. Pored ostalog, naloženo je da se odmah uključuju u borbeno dejstvo, u početku u sastavu Vojske Republike Srpske, a po stvaranju uslova da se ubacuju na okupiranu teritoriju RSK. Predočava se da vremenom te akcije treba da prerastu u operacije za oslobođenje celokupne teritorije RSK.

Sve to što se dešavalo od pada RSK do ovih novih ideja i naređenja, sa uključivanjem u "akcije" i Vojske Jugoslavije, odnosno SRJ, govori da nisu "izvisili" samo krajiški rukovodioci i komandanti. Očigledno su bile u pitanju krupne promene obećanog i dogovorenog položaja RS i njene dalje pozicije u konačnom rešavanju sudbine Bosne i Hercegovine. Ne može biti daleko od istine da su obećanja data pre stradanja RSK - pala u vodu. Stvorena je mogućnost da se i RS kazni, svodenjem u granice manje od obećanih. Očigledno se sada i Republika Srpska našla u sličnom položaju kao RSK u avgustu. Srbija joj je "pri ruci" na isti način kao onda i RSK. Privodi izbeglice i upućuje ih u Vojsku Republike Srpske. A kada su počeli padati gradovi oko i do same Banjaluke Srbija će sve to posmatrati nemo i bez pomisli da svojom vojskom pomogne "braći" preko Drine. Ostalo je još samo da vuk smaže i onog trećeg... Sve je vodilo ka tome da mečka uskoro zaigra i pred kućom najstarijeg, velikog brata. Prutevi srpske kratke pametи, nesloge i izdaje, slamali su se jedan po jedan.

OPROŠTAJNE BITKE VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE

Prostoru Severne Dalmacije pridavan je izuzetan značaj od strane obe vojske. Njegovo držanje ili zauzimanje, znalo se, presudno će uticati na ishod agresije, odnosno odbrane. Uspešnim ovladivanjem prostorima kninske i benkovačke regije, Hrvatska je već imala strategijske rezultate u odnosu na cilj rata sa RSK. Pad Knina, kao centra RSK i prostora na kome je počeo ustanak protiv hrvatske vlasti, predstavljao je početak kraja novostvorene srpske države. Hrvatska je pravilno procenjivala koliki je uticaj zaleda Republike Srpske na snagu odbrane Severne Dalmacije. Dinara i grahovsko-glamočki prostor pružali su izuzetan oslonac Srpskoj vojsci Krajine u odbrani Dalmacije. Navedene procene potvrđene su i serijom agresija koje je hrvatska vojska izvela sledećim redosledom: u junu 1992. godine - Miljevački plato, zatim u januaru 1993. - Maselnica, Novigrad i septembru 1993. - Medački džep. Hrvatska nije ni pomicala na radikalnu agresiju protiv RSK a da joj težiše ne bude Severna Dalmacija. A u napad na Severnu Dalmaciju nije se smelo krenuti dok se ne neutrališe mogući uticaj zaleda, odnosno Vojske Republike Srpske. Otuda i tako dalekosežne pripreme i sve one "igre" sa RS i SRJ.

Uslovno se može uzeti da su pripreme za radikalnu agresiju na zapadni deo RSK počele osvajanjem Kupresa, početkom decembra 1994. godine. Do kraja jula 1995. godine uslovi za napad na Severnu Dalmaciju bili su stvoreni. U rukama hrvatske vojske bili su ključni objekti na Dinari, Grahovo je bilo zauzeto, a ofanziva hrvatske vojske tekla je ka Drvaru i Glamoču. Glavne snage za napad na RSK bile su grupisane na oslojenim delovima Republike Srpske, na prostorima livanjsko-grahovskog pravca. U vreme početka "Oluje", grupisanje i raspored snaga Vojske Republike Srpske Krajine bilo je takvo da je, odbrana Knina praktično bila onemogućena. Može se reći i bez preterivanja, da Knin nije ni pripreman za odbranu. Ako se gubitak Dinare i grahovskog prostora može pravdati tuđom krivicom, onda se ničim ne može pravdati nespremnost Dalmatinskog korpusa i državnih organa za odbranu Dalmacije. Najbrojniji korpus Vojske Republike Srpske Krajine koji je ujedno i pokriva najveću teritoriju, više godina je životario. Borbena gotovost mu je stalno stagnirala. Organizaciono-formacijsko ustrojstvo bilo je nedekvatno. Linijski raspored snaga nije uopšte menjan. Po dubini zone i u rezervi nije bilo nikakvih snaga. Plan odbrane Knina nije imao konkretnе snage za njegovu realizaciju. Komanda korpusa, u čijoj je nadležnosti bila

odbrana Knina, nije unapred predviđala kojim će snagama braniti grad, i koje konkretno odgovoran za odbranu administrativnog središta Republike Srpske Krajine.

Krajnje negativan uticaj na sve pripadnike korpusa imala su ukupna ponašanja i politika u RSK, koja se najočiglednije videla u samom Kninu. Tu je bila Skupština RSK, Vlada, Vrhovni savet odbrane, rukovodstva stranaka, predsednik Republike, Glavni štab Srpske vojske Krajine, i svi su na svoj način, uglavnom negativno uticali na stanje u Dalmatinskom korpušu. Katastrofalan uticaj na borbenu gotovost korpusa imali su komandanti. Svaki izbor, a više ih je prodefilovalo, pokazaće se kao neadekvatan. Pod

Haubica VRSK na položaju kod Obrovca

komandom pukovnika Milana Đilasa korpus je doživeo poraze na Miljevačkom platou, Maslenici i Medačkom džepu. Posle njega na dužnost dolazi pukovnik Slobodan Vukosavljević. U času kad je korpus pod njegovim rukovodstvom počeo da dobija pravu fizionomiju, dolazi do njegove smene. Na dužnost stupa pukovnik Boro Poznanović, koji će biti smenjen i pre nego što je mogao bilo šta da uradi. Pukovnik Veso Kozomara biće samo nemi svedok sve nižeg pada borbene gotovosti, da bi, ostavljen samom sebi, dočekao pad Grahova.

Pred sam početak "Oluje", na dužnost komandant Dalmatinskog korpusa biće doveden general Slobodan Kovačević. Zbog toga neće stići ni da upozna komandante brigada. Njegovo komandovanje, nažalost, bilo je slabo i loše, i sve se ne može pravdati činjenicom da je kasno doveden na dužnost i da nije imao vremena da korpus pripremi za borbena dejstva. Komanda korpusa prestala je da funkcioniše jer on nije htio ili nije znao da rukovodi preko komande. Načelnika šalje da komanduje borbenom grupom, umesto da ga zadrži u komandi. Nijedan zadatak nije postavio pred

organe komande i od njih nije ništa zahtevao, pa su zato i bili van situacije u kojoj se korpus nalazio. Niko nije znao šta general Kovačević naređuje komandantima potčinjenih jedinica. Samo on je kontaktirao sa Glavnim štabom Srpske vojske Krajine i to jedino sa komandantom, generalom Milom Mrkšićem. Kada je krenuo u povlačenje, od Knina do Petrovca nije održavao vezu sa potčinjenima. U Petrovcu ih je izbegavao ostavljući ih da sami rešavaju probleme svojih jedinica.

General Kovačević je govorio o izvlačenju Srpske vojske Krajine i nareda Krajine u Republiku Srpsku pre nego što je za nešto tako bilo i elemen-tarnih nagoveštaja, kada to niko nije ni slutio. Da li je njegovo ukupno po-našanje bilo kapitulantsko ili je "nešto znao pre ostalih", teško je reći. Sve što je radio, činjenica je, nakon svega, bilo je u funkciji napuštanja RSK. On će ujedno biti i najpouzdaniji izvor informacija za načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije o tome šta se kome desilo u RSK u toku trajanja "Oluje". Među prvima je stigao u Beograd i preuzeo svoju raniju dužnost - načelnika oklopno-mehanizovanih jedinica u Generalštabu Vojske Jugoslavije. Na kolegijumu načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije generała Momčila Perišića, bio je jedini informator o zbivanjima u RSK. Da li je, stvarno, o svemu najviše znao, da li je uživao najveće poverenje ili je možda podno-sio i izveštaj o "svojoj uspešno obavljenoj misiji", kad-tad će se razjasniti.

1.

O komandovanju generala Slobodana Kovačevića može se suditi i po tome šta su nakon debakla izjavljivale starešine koje su mu bile potčinjene.

Potpukovnik Milorad Radić, načelnik štaba komande Dalmatinskog korpusa, sa još jednim oficirom, upućen je na Dinaru u rejon Vrlike, da objedini sve snage u borbenu grupu. Bio je to sastav sakupljen iz dve brigade i prištabskih jedinica komande korpusa i jedinica milicije Ministarstva unutrašnjih poslova RSK.

Pre 4. avgusta ta borbena grupa je sadejstovala bataljonu milicije i 2. gardijskoj brigadi u odbrani Dinare. Na dan početka "Oluje", gardijska bri-gada nije bila na Dinari već se odmarala u Kninu.

Nažalost, Radić nije izveštavan o celokupnoj situaciji od časa kada je otišao iz Knina pa je tokom 4. avgusta mislio da je napadnut samo njegov deo fronta. Nije ni slutio da je počeo opšti napad na zapadni deo RSK. Ni-ko ga tokom 4. avgusta neće pozvati sa komandnog mesta korpusa. Neće dobiti ni jednu informaciju o stanju kod "suseda". Nije obavešten čak ni o vremenu početka napada hrvatske vojske, iako se to znalo blagovremeno. Kad su se 4. avgusta oglasili Hrvati, naredio je protivdejstva artiljerije ko-ja je bila pod njegovom komandom. Kasnije će izjaviti: "Mogu da kažem da je bilo žestoko, ali osećao sam da smo jaki, što je bio i utisak vojnika i sta-rešina naše borbene grupe."

Do 11 časova vođene su borbe za visove na Dinari. Onda dolazi do pre-kida veze sa komandantom bataljona milicije Draganom Karanom, pa se

kontaktiralo motorolama. U zadnjem kontaktu Karan je izvestio Radića da se njegovi dobro drže i da će sa jednim vodom milicije pojačati odbranu na visu Igla. Oko 13 časova, jedan od komandira milicije obavestiće potpukovnika Radića da na Igli nema nikoga. Pošto je shvatio da ga je Karan prevario, Radić je tražio od pukovnika Miloša Cvjetičanina da sa jednim vodom iz gardijske brigade posedne Iglu. Zadatak je prenet majoru Šariću, koji je bio na tom pravcu. On izveštava da su Iglu već zaposeli Hrvati. Zbog toga Radić traži od generala Kovačevića pojačanje. Relativno brzo stigla je jedna tenkovska četa, pa je uz njenu pomoć pregrupisavanje delova borbene grupe-3 stabilizovana odbrana. U to vreme među vojnicima borbene grupe-3 već kruže "vesti" da su "ustaše na Crvenoj zemlji, pred samim Kninom", što je bilo daleko od istine. Ni pogledom sa Dinare Hrvati nisu mogli u tom času videti Knin. Otkud, onda, takve "vesti", može se lako prepostaviti.

Nešto iza dvadesetog časa, oficir bezbednosti, kapetan Dušan Degenek, izveštava potpukovnika Radića da je od načelnika bezbednosti komande 7. korpusa obavešten da je komandno mesto njihovog Dalmatinskog korpusa, iz Kina premešteno u selo Pađane. Iznenadenje je bilo šokantno za Radića. Pitao se kako se to i zašto premešta komandno mesto a da se on kao načelnik štaba čak i ne obaveštava o tome. Ni u tom trenutku (oko 21 čas) potpukovnik Radić ne zna da je napadnuta cela zona korpusa i da je do premeštanja komandnog mesta došlo zbog nemogućnosti komandovanja iz Knina. Nešto kasnije dobija prave informacije o situaciji od komandira čete, koja je stigla kao pojačanje. Tada saznaće i neke detalje o borbama za Drniš i Benkovac, zatim da su Hrvati ušli u Čistu malu... Zapanjeni Radić, nakon prestanka borbenih dejstava, oko 23 časa kreće na komandno mesto u Padane. Kad se udaljio od dinarskih vrleti, suočio se sa kolonama civila u bežaniji i tek onda shvatio pravo stanje. Pitao se šta li je sa njegovom porodicom, gde su... Na komandno mesto u Padane stigao je oko 4 časa, 5. avgusta. General Slobodan Kovačević kratko ga upoznaje da je na snazi odluka "da se narod izvuče u rejon Srba, a potom najverovatnije u Petrovac". Od komandanta saznaće da će "potom da se izvlači vojska". Zašto izvlačenje - pita Radić - kad još nije vodena nijedna borba, kada se ustaše još nisu probile?! Pa bilo je i težih dana a nije ni pomisljano na izvlačenje?"

General Slobodan Kovačević pokušava da, u najkraćem, bude razloživ i ubedljiv: "Ako to ne učinimo odmah, doći ćemo u okruženje preko Velebita, i bićemo uništeni, i mi i narod. Treba sačuvati žive glave". Zatim diktira novi zadatak svom načelniku štaba: "Ti sada radi na izvlačenju, ja idem u Srb, kod komandanta Glavnog štaba, i vidimo se na Oštrelju".

Za početak Radić poziva sve starešine komande korpusa i postavlja im zadatke. Izričito zahteva da komanda mora poslednja krenuti ka Srbu. Tačko je i bilo. Ujutru, 6. avgusta, Radić se u Srbu sreće sa generalima Mrkšićem, Bjelanovićem i Petrovićem i predsednikom RSK Milanom Martićem.

Dobija novi zadatak u vezi sa izvlačenjem vojske i naroda u Petrovac i saznaje da će se naoružanje i materijalno-tehnička sredstva predati Vojsci Republike Srbije. Brine ga što su u kolonama sa narodom i tenkovi i artiljerija, pa se, eventualnim dejstvom Hrvata po njima, ne može izbeći stradanje civila. Dalji pokret Radić nastavlja pešice, uz pratnju vojne policije održava kakav-takav red, i požuruje da se što pre prođe Martin Brod i most na reci Uni. U Petrovac stiže 7. avgusta, ujutru oko 7 časova. Pošto je organizovao predaju naoružanja i tehnike potpukovnik Radić nameravao je da ode na Oštrelj, ali zbog gužve na putu - odustaje. Nastavlja pokret prema Banjaluci. U selu Bravsko, bio je svedok dejstva hrvatskog MiG-21 po koloni izbeglica.

Kada se nekoliko dana kasnije našao u Beogradu, u 40. kadrovskom centru, počeo je da svodi bilans svog ratnog puta, koji je trajao pet godina. Počeo je da ratuje kao komandant bataljona vojne policije JNA. U ratu komanduje brigadom milicije u Kninskoj krajini, zatim 2. kistanjskom brigadom. Poznaje ga ceo sastav Dalmatinskog korpusa. Učesnik je borbenih dejstava za koridor, Kupres, Cazin, Bihać, Dalmaciju, Liku. Dužnost načelnika štaba komande 7. korpusa primio je u času kad je bio evidentan raspad ove jedinice. Kad je u večernjim satima, 4. avgusta shvatio gde se našao i u čemu je bio, zapisaće kasnije da se tog trenutka osećao kao "zadnji bednik, izolovan od korpusa, na nekoj čuki planine Dinare, ne znajući šta radi korpus i njegovi susedi".

Pukovnik, Stevo Drašković, pomoćnik komandanta 7. korpusa (Dalmatinskog) za moral, svedoči da je komandno mesto sve do ponoći 4/5. avgusta bilo u kasarni u Kninu i da je posle toga izmešteno u Padane. Pre nego što će 5. avgusta u 6 časova general Kovačević otići na prostor sela Otrić, saopštio je da će se Knin odsudno braniti, i da predstoji formiranje Ličko-dalmatinskog korpusa od 7. i 15. korpusa. Takvu informaciju general Kovačević nije saopštio svom načelniku štaba potpukovniku Radiću kad se s njim sreо. Da li je u pitanju izgovor ili nešto drugo, teško je reći. Pukovnik Drašković čak misli da je načelnik štaba, potpukovnik Radić, sa predsednikom Milanom Martićem na Otriću doneo odluku o povlačenju, ali da to nije saopšteno jer se "vojska već bila raspala, i komandovanje takođe". To zaključuje po tome što sa komandnog mesta nisu postojale veze sa potčinjenim jedinicima. Samoinicijativno je sa pomoćnikom komandanta korpusa za pozadinu i načelnikom tehničke službe preduzimao što je smatrao da može i da ima nekakvog značaja. Kada se i Drašković našao u Petrovcu, general Kovačević ga je informisao "da se ide u Banjaluku, gde će se formirati nova jedinica, od ljudi koji to hoće, za dalje vođenje borbi". Znao je, naravno, da su to prazne priče. Rečeno mu je da Petrovac treba što pre napustiti "jer postoji mogućnost prodora 5. muslimanskog korpusa i hrvatskog bombardovanja". O tome šta mu je saopštio general Kovačević, Drašković obaveštava komandante jedinica 7. korpusa. Po stizanju u Banjaluku, Drašković u Komandi 1. krajiškog korpusa saznaje kakvo je

Prva linija odbrane Novigrada

stanje, prihvata i smešta izbeglice iz RSK. Ne uspeva da uspostavi vezu sa Komandom 7. korpusa, pa odlučuje da ide u Beograd.

Pukovnik Rajko Grbić, načelnik artiljerije u komandi 7. korpusa, nekoliko dana pre početka "Oluje" proveo je u komandi Taktičke grupe-3 u Strmici. Ovom grupom pre "Oluje" komandovao je general Kovačević lično. Sam je tako htio iz nekog svog razlog. I pored toga, jedinice koje su branile pravac Derale - Strmica samovoljno su napustile odbranu. Položaje su prve napustile četa i minobacačka baterija iz 92. brigade. Vratile su se u Benkovac. Tokom 4. avgusta Grbić je činio sve što je mogao da spreči napuštanje odbrane pravca Derale - Strmica. Oko 21 čas Grbić poslednji napušta Strmicu, a u 4.00 časa, 5. avgusta stiže u Ličku Kaldrmu gde se javlja generalu Milu Mrkiću. Upoznaje ga da je i fizički napadnut od onih koji su samovoljno napuštali borbu. Skreće pažnju Mrkiću da je u svakoj manjoj jedinici uočio po 5-10 bukača koji su vikali "prodato - izdato", "idemo kućama", "oficiri su nas izdali"...

Grbić je na Oštrelj stigao 8. avgusta, a pokušavajući da prikrpi i artiljerijsku tehniku, doživeo je šikaniranje od vojnika.

2.

Posle okupacije Zapadne Slavonije, u maju 1995. godine, general Milan Celeketić postavlja na dužnost komandanta 1. lake brigade (Vrličke) kapetana Nebojšu Popovića. Doveo ga je iz rasformiranog 18. korpusa, koji je izgubio svoju teritoriju. Popović je komandovao ovom brigadom i u toku trajanja "Oluje". Početak napada zatekao ga je na komandnom mestu u Vrlici. Hrvati su dejstvovali sa pravca Vještica Gore i Vučipolja i Zaosjeka. Samo sat kasnije sve veze sa prepostavljenim i potčinjenim, komandanima i komandirima jedinica su prekinute. Na zonu odbrane brigade

započinje i napad sa Svilaje planine. Artiljerija neprijatelja neprekidno tuče po teritoriji vrličke opštine. Ne znajući šta se dešava sa pravca Dinare, kapetan Popović odlazi na prednji kraj, na Dinaru, i tom prilikom izdaje zadatke za odbranu na rezervnim položajima. U toku noći 4/5. avgust brigada se izvlači na Polaču (Sivo brdo). Većina ljudstva samovoljno napušta brigadu i odlazi po svoje porodice u mesta gde su nastanjeni. Preostali deo ljudstva sa tehnikom se izvlači prema Kninu, ali zbog nedostatka goriva napušta vozila a time i tehniku. Popović će, krećući se od Polače preko Padana i Srba, sa delom komande, naoružanja i tehnike stići u Petrovac. Preko Prijedora odlazi u Banjaluku, gde traži porodicu, ali je ne nalazi. U Srbiju stiže 13. avgusta.

Vrlička brigada uopšte nije učestvovala u borbama. Nijedan njen vojnik i starešina nije video neprijateljskog vojnika. Prednji delovi neprijatelja bili su na udaljenosti od oko 5 kilometara. Ova brigada završila je svoj "ratni put" onako kako je i tavorila - rasulom. Njen poslednji komandant, kapetan Nebojša Popović doveden je iz jedinice koja se rasula u toku borbi za Zapadnu Slavoniju. Došao je u brigadu koja je, takođe, bila u rasulu. Izjava koju je, posle svega napisao, predstavlja pokušaj da sebe opravda i da prikrije sramnu ulogu brigade i njeno kukavičko ponašanje, zašta je on najmanji krivac. Ipak, Vrličkoj brigadi mora se priznati da je uspela bolje nego bilo koja druga jedinica da prevari neprijatelja. Napuštanje zone odgovornosti izvela je tako vesto da je neprijatelju trebalo više od 24 časa da to uoči i shvati.

3.

Po mnogo čemu je karakteristična "olujna" ispovest pukovnika Vladimira Davidovića, komandanta 75. motorizovane brigade (Drniške). Njegova jedinica je "sve zadatke izvršavala u duhu naređenja komandanta 7. korpusa i komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine". Po njemu, "u toku borbenih dejstava, 4. avgusta, brigada je uporno branila front širine 50 kilometara. U toku 4. avgusta ustaše su ovladale sa dve kote, koje su povraćene protivnapadom noću 4/5. avgusta". Ova brigada u večernjim satima ostaje bez levog suseda, jer je svoje položaje napustila 1. laka brigada. Davidović dolazi do zaključka da se sa svojom brigadom nalazi u poloukruženju. Zbog toga u jutarnjim satima, 5. avgusta, počinje sa izvlačenjem brigade pravcem Brđan - Pađane - Srb - Petrovac - Banjaluka - Brčko. Na to se odlučio, kako sam navodi, "po ekuaciji stanovništva iz drniške opštine i Kosovske doline". Davidović zatim tvrdi da je "izvučena sva borbeni i neborbena tehnika", koja je "organizovano predana" 2. krajiškom korpusu Vojske Republike Srpske u Petrovcu, a deo tenkova 1. krajiškom korpusu u kasarni "Mali logor". Deo motornih vozila kojima su prevoženi borci i njihove porodice, predat je komandantu Istočno-bosanskog korpusa Vojske Republike Srpske, u Bijeljini. Za uzvrat komandant ovog korpusa je pukovniku Davidoviću obezbedio autobuse za prevoz zbega i boraca u SRJ u prihvatne centre - Rumu, Sremsku Mitrovicu, Šabac i Loznicu.

U toku borbenih dejstava, po oceni Davidovića, njegova brigada je imala gubitke "ekvivalenta jedne čete 195 boraca i starešina". Nažalost, nesporno je nešto drugo - da se pukovnik Davidović trudi da prikrije ono što je bitno za ocenu uloge koju je njegova brigada odigrala u tragičnim zbivanjima 4/5. avgusta 1995. godine. On ne govori da 4. avgusta njegova brigada nije ni izvodila borbena dejstva na frontu širine 50 kilometara. Izuzev demonstrativnih napada i artiljerijskog dejstva, njegovu brigadu nije ništa ugrožavalo. Sa levim susedom (i potpukovnikom Miloradom Radićem) koji je kao načelnik štaba Komande Dalmatinskog korpusa "držao" Dinaru, nije ni pokušao da stupi u vezu.

U 20 časova, 4. avgusta, u Operativnom centru Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, od generala Mrkšića Davidović je dobio zadatak da jedan bataljon do jutra izvuče za odbranu Knina. On to i ne spominje, jer je bitno za ocenu rada njegove brigade. Njegova jedinica se u toku 4. avgusta počela osipati, i mnogi su mu borci krenuli u sela medu porodice. Već sledećeg dana, 5. avgusta, u popodnevnim satima, pukovnik Davidović sa ostatkom brigade, izmešanom u koloni izbeglog naroda, prolazi kroz Srb. Kada je, zatim pozvan u Glavni štab Srpske vojske Krajine i od njega za traženo da iz kolone izbeglica izvuče oruđa i borbena vozila, i da ih prikupi u Srbu, on je to odbio, tvrdeći da to nije moguće izvesti. Po stizanju u Petrovac, Davidović ne predaje svoj naoružanje i opremu 2. krajiškom korpusu kako je bilo naređeno. Na svoju ruku tenkove predaje 1. krajiškom korpusu. Za njega jednostavno više i nisu postojale Komanda Dalmatin-skog korpusa i Glavni štab Srpske vojske Krajine, pa je radio po svome. Ovaj akter iz drame Varaždinskog korpusa iz septembra 1991. godine dokazao je da je dobro naučio lekciju. Na Vojnom судu u Beogradu suđeno mu je da je saradivao sa kriznim štabom grada Varaždina u predaji velike količine naoružanja i vojne opreme. Kao komandant Drniške brigade nije saradivao ni sa svojom prepostavljenom komandom. Mora mu se jedino priznati da je ne upuštajući se u borbu već u bežaniju, izvukao naoružanje i tehniku, koju je u RS predavao kome je on htio.

4.

Kistanjska brigada (2. pešadijska), svojevrstan je primer krajiške "borbenе" bolesti. Komandant brigade, major Rade Drezgić, u svojoj izjavi navodi da je 4. avgusta napad na 2. brigadu počeo artiljerijskim udarima po Čistoji mali i Kristanji. U toku dana hrvatska vojska osvaja Čistu malu i Veliku malu. Ostali deo zone zadržan je upornom odbranom. Veza sa komandom korpusa nije dobro funkcionala, ali se major Drezgić u toku 4. avgusta "2-3 puta čuo sa generalom Slobodanom Kovačevićem", pa je imao "pouzdanu orijentaciju". Ističe da je u 20 časova, 4. avgusta, bio u operativnom centru Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, gde je dobio zadatak "da nastavi upornu odbranu i omogući iseljavanje stanovništva". Navodi da je čuo kad je general Mrkšić rekao da se "već sutra (5. avgusta) očekuje raspad sistema, i da u Kninu nemamo nikoga do predsednika Milana Martića".

Drezgić dalje tvrdi kako je čuo da je Mrkšić rekao "da je u slučaju nepovoljnog položaja, pravac izvlačenja prema i preko Srba za Bosanski Petrovac".

Po povratku na komandno mesto i uočavanju problema, Drezgić ih je rešavao tobože energično i odlučno, kako sam o tome svedoči. Tvrdi da je do 3 časa ujutru, 5. avgusta "izvodio upornu odbranu u skladu sa dobijenim zadatkom". Onda saznaće da je njegov desni sused 3. brigada napustila svoju zonu odbrane, što je ugrozilo Drezgićevu brigadu "da padne u poluokruženje". To rešava tako što vod tenkova upućuje na desni bok. I baš u to vreme jedna hrvatska jedinica "prodire na spoju Kistanjske i Drniške brigade, na levom boku". Drezgić baca u vatru "poslednju rezervu" - dva tenkovska voda. Kada je uradio sve kako je napisao, Drezgić se javlja komandantu, generalu Slobodanu Kovačeviću, i upoznaje ga sa situacijom ispred i u zoni brigade. Dobija naređenje da počne sa postepenim povlačenjem na drugi položaj. Čim je izvršio naređenje, nastavlja "upornu odbranu". Postoje ocenio da su njegovoj jedinici opet ugroženi bokovi, traži i dobija odobrenje za dalje izvlačenje. U tom trenutku Drezgić navodno nije znao da je 3. brigada napustila zonu odgovornosti. On je, i pored toga, ostao do kraja i izvlačio pогинule i ranjene. Od Unprofora dobija gorivo koje koristi da izvuče stanovništvo, borbenu i drugu tehniku. Pri tome ističe da mu prepostavljena komanda nije dostavila gorivo i da nije ništa preduzimala da uspostavi vezu sa njegovom brigadom.

Kada je po Drezgiću, zapretila opasnost od potpunog odsecanja njegove jedinice, izvršio je naređenje komandanta korpusa i napustio "treći položaj". To je činio uz sopstveni prihvat po dubini. U selu Otriću se sreće sa potpukovnikom Miloradom Radićem, načelnikom štaba komande Dalmatinskog korpusa, i pita ga "šta dalje", a ovaj mu odgovara, "idi dalje"! U Petrovcu je predao oružje i materijalno-tehnička sredstva, a u Beograd je stigao 11. avgusta 1995. godine. Na kraju izjave piše da se ne oseća krivim,

Izviđači na položaju kod Benkovca

već da je ogorčen zbog lošeg rukovođenja i komandovanja komande 7. korpusa i kukavičluka i bežanja 3. pešadijske brigade sa položaja, što je njegovu, 2. brigadu dovelo u izuzetno tešku situaciju. Ogorčen je i zbog naređenja o povlačenju.

Zaista se ne može majoru Radetu Drezgiću poricati sposobnost u "izvlačenju". U njegovom izveštaju za sve su mu krivi susedi, i što mu je "tako" naređeno. Skoro ni reči o stvarnom stanju, i istini kakva je bila. Kistanjska brigada (2. pešadijska) dočekala je krajnje neorganizovano provokativne napade hrvatske vojske. U prepodnevnim satima 4. avgusta, izgubljeni su objekti Čista mala, Velika mala i Lađevac, praktično bez borbe. Do izvlačenja iz zone odgovornosti ova brigada praktično nije ni izvodila borbena dejstva.

Drezgić jednostavno nije znao da komanduje brigadom. Nije ni pokušao bilo šta da uradi sa brigadom, od onog što je bilo moguće. Požurio je sa izvlačenjem, bez dogovora sa susedima, a u svom izveštaju tvrdi suprotно - da se izvukao zato što su se njegovi susedi povukli, pa nije imao izbora. Prigovara tobote komandantu korpusa, naravno samo na papiru, što mu je naredio da se izvlači. Kao, on je bio protiv toga, ali eto morao je da izvršava dobijena naređenja.

5.

O držanju Treće pešadijske brigade (Benkovačke), u dane "Oluje", zabelešku su ostavili komandant, potpukovnik Janko Đurica, i načelnik štaba komande brigade potpukovnik, Nikola Kužet.

Đurica je izričit kada navodi da je 4. avgusta oko 11 časova izvršen pešadijski napad hrvatske vojske u zoni odbrane 3. brigade. Kod levog suseda (Kistanjska brigada) neprijatelj je "uspeo da ovlada objektima Čiste male, Čiste velike i Lađevcima". Zbog navedenog, Đurica će intervenisati svojom rezervom. Zahvaljujući tome, napad hrvatske vojske je zaustavljen oko 19 časova. Sledi tvrdnja da do 20 časova, jedinice brigade nisu izgubile ni jedan deo teritorija svoje zone odgovornosti. I nadalje, dok je desni sused (92. brigada) odlično držao svoju zonu, dotle je levi sused (Kistanjska brigada) ugrozio odbranu 3. brigade".

Po izjavi potpukovnika Đurice, 3. brigada je 5. avgusta u 3 časa počela sa izvlačenjem po njegovom naređenju. Civilno stanovništvo je krenulo dva sata ranije. U svojoj izjavi Đurica tvrdi da je naređenje za izvlačenje lično dobio od komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Mila Mrkića u 20.30 časova, 4. avgusta u Glavnom štabu. Van brigade mu je bilo oko 300 vojnika, na zatvaranju pravca Derale - Strmica, i na Dinari. Navodi da su "komanda brigade i potčinjene jedinice i komande striktno izvršavale (njegova) naređenja, i da su pokazali izvanrednu hrabrost i snalažljivost". Međutim, načelnik štaba 3. pešadijske brigade, potpukovnik Nikola Kužet, u svojoj izjavi navodi bitno drugačije podatke od svoga komandanta Đurice.

Po Kužetu, pešadija hrvatske vojske u toku celog dana nije napadala. Pojedinačni napadi počeli su u kasnim večernjim satima. Sve jedinice držale su svoje položaje do početka izvlačenja. Naređenje za povlačenje komande brigade i svih potčinjenih jedinica izdao je komandant 3. brigade odmah po povratku iz Glavnog štaba Srpske vojske Krajine (između 20.30 i 21. čas). Naređenje je, kako Kužet precizira, glasilo: "Civilne vlasti su odlučile da se evakuiše svoje stanovništvo u rejon Srbije, a mi se povlačimo po naređenju komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, kada se izvuku svi civili".

Pristupilo se zatim, kako dalje svedoči Kužet, "ubrzanom izvlačenju civilnog stanovništva iz sela koja su na prvoj liniji. Počelo se i sa priprema za povlačenje jedinica (uzimanje goriva, utovar MTS i sl.). Povlačenje je počelo 5. avgusta u 3 sata ujutru organizovano, ali se ubrzo pretvorilo u stihiju zato što dobar deo vojnih obaveznika napušta jedinice i odlazi da spašava svoje porodice."

Načelnik štaba, potpukovnik Nikola Kužet dalje precizira da se povlači na naredno komandno mesto, u selo Buković, gde ostaje do 6.15 časova, a onda nastavlja pravcem: Bjelina - Erdevik - Mokro Polje - Srbija, gde stiže 6. avgusta, u toku noći. Narednog dana, 7. avgusta, nastavlja pokret pravcem Martin Brod - Petrovac, gde stiže oko podne. Zbog nedostatka goriva na putu su im ostali tenkovi T-34. U Petrovcu organizovano predaje naoružanje i drugu tehniku. U toku 8. avgusta boravi u Banjaluci, gde prvi put, od 5. avgusta, sreće svog komandanta, potpukovnika Janka Đuricu, koji je putovao mimo jedinice, po nekom svom zadatku lične prirode.

Nakon svega, može se zaključiti da izjava potpukovnika Janka Đurice više govori o njemu nego o brigadi koju je vodio. On demonstrira skoro istovetne osobine kao i major Rade Drezgić, komandant Kistanjske brigade. Ni njegova, Treća brigada, praktično nije napadana tokom 4. avgusta. Izvučena je iz zone više zbog brige o sebi (i stanovništvu) nego zbog mogućih opasnosti od napada hrvatske vojske. Izvlačenje je izvršeno bez ikakve koordinacije sa susedima. Od jutarnjih sati, 5. avgusta, brigadom je, praktično, komandovan načelnik štaba, a komandant je "dejstvovan" po nekom svome planu. Ostalo je zabeleženo da je 5. avgusta po podne u Srbiju potpukovnik Janko Đurica odbio da izvrši naređenje komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine - da iz kolone naroda i vojske izdvoji borbena vozila i prikupi ih u Srbiji.

6.

Komandant 92. motorizovane brigade (Benkovačke), potpukovnik Mirko Uzelac, dao je dve izjave. Jednu po izvlačenju u RS a drugu u Beogradu.

Do 8 časova, 4. avgusta hrvatska vojska je na Benkovac ispalila 80 projektila a po jedinicama brigade, na prednjem kraju zone odgovornosti, 100. Nije bilo gubitaka među pripadnicima brigade, kao ni među građanima u Benkovcu. Prema Uzelčevom izveštaju, do 8 časova, brigada nije

*Istureni položaj kod Benkovca
pre dirigovanog urušavanja odbrane*

dejstvovala po neprijatelju svojom artiljerijom, što je svojevrstan absurd. On u to vreme upućuje protest Uniproforu zbog hrvatske agresije. Zahtevaо je da predstavnik kanadskog mirovnog bataljona hitno dode na komandno mesto brigade.

U 9,20 časova stiže komandir čete iz kanadskog bataljona, koji saopštava da je od svoje prepostavljene komande 4. avgusta u 4.30 časa dobio naređenje da pojača sigurnost svojih vojnika jer će doći do dejstava od strane hrvatske vojske. Zatim upoznaje komandanta Uzelca da je već u 9.00 časova na osmatračnicu mirovnih snaga, iznad Novigrada, došla jedinica hrvatske vojske, jačine 60 ljudi, i tražila predaju tog punkta, što nije dozvoljeno. Onda je, možda i po predviđenom scenariju oficir kanadske jedinice pozvan telefonom iz svoje komande (oko 9.30 časova). Prema izjavi prevodioca koji je pratilo razgovor "Hrvati su zauzeli osmatračnicu Ujedinjenih nacija kod Novigrada i tom prilikom zarobile su šest vojnika kanadske jedinice i jedan transporter". Posle tog razgovora, kanadski oficir je rekao Uzelcu da je u Novigrad stiglo 400 vojnika hrvatske vojske. Na ovu informaciju potpukovnik Uzelac reaguje tako što, u

prisustvu kanadskog oficira, izdaje naređenje za postavljanje protivtenkovskih mina na pravcu Novigrad - Pridraga. Zatim zabranjuje bilo kakve pokrete vojnika Ujedinjenih nacija do osmatračnice prema Novigradu, "bez njegovog ličnog odobrenja". Data je saglasnost da osmatračnice u selima Košić, Smoković i Skabrnja ostanu u funkciji. Po odlasku kanadskog oficira, Uzelac naređuje komandantu bataljona u selu Pridraga da otvori vatru iz samohodnih oruđa (90 mm) po osmatračnicama koju su zaposele hrvatske snage. Dejstvo je bilo uspešno, što se pokazalo i po jutnjavi nekoliko kola hitne pomoći ka Novigradu. Kanadskoj jedinici postavljen je zahtev da šalje izveštaje o važnijim pojavama i uslov da osmatračnice može napustiti samo po odobrenju komande 92. brigade. U jednoj od kasnije dobijenih informacija Kanađani izveštavaju da su hrvatski policajci zarobljene kanadske vojnike sproveli u Zadar.

U popodnevnim satima pojačana su dejstva artiljerije hrvatske vojske, posebno iz višecevnih bacača raketa. Do 16 časova ispaljeno je novih 120 projektila po Benkovcu a po objektima u zoni brigade još 600-700. Brigada srećom nije imala gubitaka, jer je ljudstvo bilo u skloništima i zaklonima. Od Komande 7. korpusa tog podneva tražena je popuna gorivom i municijom.

U 18,45 časova pešadijski delovi hrvatske vojske kreću u napad od Smokovića ka Zemuniku i od Suhovara ka Zemuniku. Ubrzo počinje napad i na prvcima: Islam Grčki - Stošija glavina - Kašić i Novigrad - Pridraga. Napadi su uspešno zaustavljeni jer su Hrvati imali desetak poginulih, koje su ostavili kada su se povukli na polazne položaje. Brigada je imala četiri ranjena.

U 19 časova dolaze predstavnici vlasti i izveštavaju Uzelca da su dobili naređenje za evakuaciju. On sa tim saznanjem odlazi u Glavni štab Srpske vojske Krajine u Knin, gde je već bio pozvan radi referisanja. U Operativnom centru Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, iz izlaganja generala Mila Mrkšića, saznaće kakvo je stanje na čelom ratišu RSK. Na zahtev da se zona 7. korpusa i zone 92. brigade suze, Uzelac reaguje tvrdnjom da njegova brigada čvrsto drži položaje, da Hrvati nisu postigli nikakav uspeh, i da nema izgleda da tu išta bitnije postignu. Izrazio je čuđenje zbog naređenja za evakuaciju i da, njegove teritorije još niko od civila nije napustio i krenuo u bežanju. Zatim je predložio generalu Mrkšiću da sve brigade uporno brane svoje zone odgovornosti, i da je to jedino pravo rešenje.

Po povratku na svoje komandno mesto, Uzelac u 23 časa drži sastanak sa komandom i potčinjenim komandantima. Pošto ih je upoznao sa situacijom u zoni 7. korpusa i RSK, zatražio je predloge od potčinjenih za dalji rad. Primetno je bilo iznenadenje zbog onog što su čuli od komandanta. Ta brigada, je naime, u toku dotadašnjeg rata doživela više od sto napada hrvatske vojske i sve uspešno odbila. Ni napad koji je počeo 4. avgusta nije ih pokolebao.

Na komandnom mestu 92. brigade, u Gornjim Biljanima, u tom času nalazio se i komandant 4. lake brigade (Obrovačke). Ta brigada je bila desni sused 92. brigade.

Pošto je saslušao predloge, Uzelac je izdao naređenje da se nastavi sa upornom odbranom i da se kreće u aktivna dejstva prema hrvatskim snagama na jednom broju pravaca. Naređeno je i preuzimanje mera za sprečavanje ubacivanja i uklinjavanja neprijatelja. Prioritetni cilj bila je "zaštita evakuacije civila, prvo iz sela sa linije dodira, a kasnije i po dubini."

U vreme izdavanja naređenja, brigada je imala jednog poginulog i 4 ranjenih vojnika.

U 23,30 časova dolazi do prekida veza, prvo sa komandom 7. korpusa, a posle toga i sa Glavnim štabom Srpske vojske Krajine. U 24 časa Uzelca poziva komandant 3. brigade (levi sused) potpukovnik Đurica i saopštava da se izvlači sa brigadom na rezervne položaje neposredno ispred Benkovca. Posle ponoći dolazi do prekida svih veza sa susedima. U takvoj situaciji, oko 2 časa 5. avgusta, dok se vode borbe na pravcu Novigrad - Pridraga, Uzelac naređuje pripremu za povlačenje, koje je počelo u 4 časa a završilo se na rezervnim položajima u 6,45 časova. Uzelac zatim naređuje povlačenje ka Srbu. Do tog časa brigada je imala 4 poginula i 6 ranjenih.

U večernjim satima, 6. avgusta, Uzelčeva brigada će stići u Petrovačko polje. Sa generalom Slobodanom Kovačevićem Uzelac će se sresti tek 7. avgusta. Tada je od njega čuo za "ideju" da će predložiti generalu Mrkšiću da vojnim obaveznicima odobri nekoliko dana da zbrinu porodice. Posle toga navodno će se ti isti vojni obveznici proglasom prikupiti na određenim lokacijama u cilju obrazovanja novih jedinica. Ni naivnjeg ni nebuloznijeg predloga, osim ako nije cela priča smišljena kao "pokriće" generala Kovačevića da se "neće odustati od borbe". Pošto je predao naoružanje i materijalno-tehnička sredstva, Uzelac je vojnim obaveznicima odobrio da traže svoje porodice. Svoga pretpostavljenog generala Kovačevića, više nigde nije ni

*Uslovi za odbranu bili su znatno povoljniji od borbenog učinka
Na terenima Podveležja*

sreo, ni čuo. Otišao je u Banjaluku, pa ne našavši ni tu Kovačevića produžava u Beograd, gde stiže 10. avgusta. Po javljanju u 40. kadrovski centar, odmah je upućen u 11. korpus na novu dužnost, gde se javio 16. avgusta.

Do početaka "Oluje", 92. motorizovana brigada imala je u borbama 420 poginulih i 1500 ranjenih. U "Oluji" je poginulo 4 a ranjeno 6 boraca. Nesporno je da su prethodni gubici ove brigade posledica njene borbene aktivnosti i uloge koja je ona odigrala u četvorogodišnjem ratu sa hrvatskom vojskom, braneći benkovačko ratište. Na nju su se obrušavale takoreći sve brigade hrvatske vojske. Najčešće je ostajala bez pomoći jedinica sa drugih prostora, ali se hrabro držala. Davala je svoje ljudstvo i kad se ratovalo za Zapadnu Bosnu, Drvar, Grahovo. Najpresudniju bitku za RSK ova brigada bi sigurno časno i dostoјanstveno vodila, spremna i da strada, da se nisu događale sve one nedopustive i neoprostive odluke, na koje nije mogla uticati. Tragedija RSK najviše je pogodila 92. benkovačku brigadu, a grobovi njenih vojnika i starešina upozoravače kroz istoriju.

7.

U prvim satima hrvatske agresije zona Obrovačke lake brigade, pored artiljerijskih dejstava bila je i poprište dejstva NATO avijacije, čija su četiri aviona, između 6.30 i 7 časova bombardovali Čelevac i selo Golubići. Neprijateljska pešadija krenula je u napad prema Tularovim gredama. U 2. bataljonu, od dejstava vatre gine jedan vojnik, a jedan je teško ranjen. Zbog toga 3. četa napušta kotu 826 - Bruševac. U isto vreme, posle kraće borbe, desni sused (delovi 9. brigade) napušta objekat Mali Alan. Tokom 4. avgusta, 2. bataljon je izgubio položaje na prednjem kraju, pa se izvlači na liniiju Oščenica - Bolič - Osmatračnica. Ostali položaji su uspešno branjeni. U večernjim satima počela je evakuacija stanovništva.

Brigada ostaje na položajima do jutra 5. avgusta. Onda stiže saznanje da su u zoni 15. korpusa Hrvati napravili prođor preko Crvenog potoka prema Malim Zuljinama. Za obezbeđenje boka koji je bio prođorom Hrvata ugrožen, komandant Obrovačke brigade, kapetan Radivoje Paravinja, upućuje 2 tenka T-34 i dva oklopna transporterata radi obezbeđenja desnog boka brigade.

Oko 10 časova, 5. avgusta, neprijateljske snage su izbile u Stikadu, u blizini Gračaca, čime je onemogućeno povlaчење navedenim pravcima. Paravinja naređuje povlaчењe brigade preko Zegara ka Mokrom polju. Pre povlaчењa komande i jedinica, svo stanovništvo je evakuisano, izuzev onih koji su odbili da napuste svoja sela. Brigada je imala trojicu poginulih i 20 ranjenih i povređenih.

8.

Sliku ukupnih dešavanja na svoj način dopunjavaju i aktivnosti u pozadinskoj bazi Dalmatinskog korpusa (7. baza). U toku 4. avgusta snabdevane su jedinica po zahtevima potčinjenih komandi. Pomoćnik komandanta 7. korpusa za pozadinu pukovnik Jovan Vuković, u 21 čas je

naredio komandantu 7. pozadinske baze potpukovniku Dragiću Stojanoviću da iseli bazu iz kasarne u Kninu, u selo Padane, i da sa nove lokacije nastavi pozadinsko obezbedenja. Od bombardovanja u toku dana, bili su oštećeni kuhinjski blok, tehnička radionica, magacini ishrane, ambulanta i stacionar.

Do 3 časa ujutru, 5. avgusta, završeno je izmeštanje baze. Oko 30 bolesnika iz garnizone ambulante prebačeno je u Padane i odmah upućeno prema bolnicama u Petrovcu i Banjaluci. Nažalost, iz magacina nije izneseno oko 500.000 komada sitne municije (kalibra 7,62 do 12,7 mm), oko 500 komada municije za artiljerijsko naoružanje (105 mm, 122 mm, 130 mm, 152 mm), oko 1000 komada mina za minobacače 60 mm i 500 mina za minobacače 120 mm. Na sreću, radionice su izvučene i predate Vojsci Republike Srpske u Petrovcu. Izvučene su i sve rezerve pogonskog goriva, i usput podeljene jedinicama.

U magacinu hrane za tekuću potrošnju ostalo je neevakuisano: 10 tona brašna, 10 tona konzervi, 1,5 tona ulja, 1 tona soli, 1-2 tone boranije i graska, 3 tone šećera, 1 tona mesa i 500 kilograma suhomesnatih proizvoda. Sve što je ostalo, nije izvučeno samo zbog nedostatka motornih vozila. Tako je i u intendantskom servisu ostalo oko 100 kompleta maskirnih uniformi i 300 pari čizama.

Komandant 7. pozadinske baze, potpukovnik Stojanović u izjavi je pored ostalog napisao da mu je "iskreno žao što je provedeno vreme u SVK bilo uzalud", jer nadao se "da će srpsko pitanje u Hrvatskoj biti pravedno rešeno". Napominje da su "sva dešavanja oko nefunkcionisanja vlasti u RSK direktno pogadala Srpsku vojsku Krajine, drugim recima vojska nije imala državu".

Izveštaj je završio rečenicom: "Molim da se oko slučaja RSK i Srpske vojske Krajine ispitaju stvarne činjenice, da se dode do pravih pokazatelja, i da se zna šta je uzrokovalo njihovom padu".

9.

Lički korpus je dočekao agresiju hrvatske vojske u izrazito nepovoljnem operativno-strategijskom položaju. Branio je jako izduženu zonu, a relativno male širine. Po dužoj osnovi, sa obe strane zone, snage korpusa su se nalazile u poluokruženju. Sa zapada je napadala hrvatska vojska, sa istoka, sa teritorije Bihaćke regije, delovao je 5. muslimanski korpus. Sa linije Grahova - Resanovci pretila je opasnost od hrvatskih snaga koje su dejstovale sa prostora Bosne. U sklopu odbrane koju je organizovao Lički korpus, po značaju se isticao masiv Velebita na zapadu i Plješevice na istoku. Obrana ovog korpusa bitno je zavisila od držanja Dalmatinskog korpusa na jugu i Kordunskog na severu. Poseban značaj za sprečavanje prodora 5. muslimanskog korpusa na pravcu Zeljava - Ličko Petrovo Selo - Plitvice imalo je sadejsvo sa Komandom operativne grupe "Pauk" i Komandom Korpusa specijalnih jedinica.

Organizacijsko-formacijski sastav korpusa bio je neadekvatan. Sa šest brigada, razvučenih na ivičnom rubu zone odgovornosti, bez brigadnih i korpusne rezerve, nije se mogao obezbediti manevar, što je bila velika potreba. Odnos Glavnog štaba Srpske vojske Krajine prema komandi 15. korpusa u toku izvođenja borbenih dejstava morao je, i mogao je, biti znatno delotvorniji. Samo je Glavni štab Srpske vojske Krajine mogao obezbediti potrebno sadejstvo suseda sa Ličkim korpusom. To je izostalo, i bilo je katastrofalno za ukupni zadatak korpusa. Glavni štab Srpske vojske Krajine je pružio pomoć korpusu dejstvima avijacija, ali komande korpusa i brigada nisu pokazivale potrebno interesovanje za korišćenje avijacije, pre svega zbog neosposobljenosti za korišćenje avijacije. Obećana pomoć delova 2. gardijske brigade nije realizovana niti je dato ikakvo objašnjenje šta se dogodilo.

U toku prvog dana borbenih dejstava, Glavni štab Srpske vojske Krajine nije uticao na odluke koje je donosila komanda korpusa, a ona se iscrpljivala u pokušajima da uspostavi vezu sa susedima i da ih predlozima i molbama privoli na sadejstvo. Sve što je dogovorenog nije realizovano. Pred ponoć, 4. avgusta, u zonu korpusa dolazi general Nikola Lončar, načelnik Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, koga je komandant general Mile Mrkšić ovlastio da prenese odluku za dalja dejstva i da pruži pomoć komandi Ličkog korpusa u skladu sa razvojem situacije. Rad generala Nikole Lončara nije ocenjen pozitivno od komande korpusa i komandi brigada u kojima je boravio. Naime, general Lončar je svoju ulogu sveo na požurivanje da se što pre počne sa povlačenjem jedinica sa položaja. Razlog nije ni pokušavao da obrazloži, osim naređenjem komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Nije ni pokušao da sagleda realnu situaciju u zoni i da pruži pomoć komandovanju da samo donosi odluke, a time i da odgovara za njih. U suštini, general Lončar je donosio svoje odluke i nametao ih komandovanju kao odluke generala Mila Mrkšića. Doživljavan je kao cinik, paničar, plašljivac, pa čak i kao zlonameran. U suštini nije pomogao ni u čemu komandi 15. korpusa.

Komanda korpusa je imala uvid u razvoj događaja ali nije uspela da utiče na rešavanje nekih važnih problema. Komandant general Stevo Ševo je kontaktirao samo sa komandantima 9. i 18. brigade. Sa ostalim komandan-tima samo je on imao vezu. Izveštaji iz 50. i 70. brigade su kasnili, a u znatnoj meri bili su i netačni. Komanda nije uspela da organizuje sadejstvo između brigada u zoni korpusa. Najslabije je bilo između 70. i 50. brigade.

Padom noći, naglo se smanjuje intenzitet borbenih dejstava. Počinje pregrupisavanje hrvatskih snaga i dovođenje rezervi iz dubine radi nastavka napada u jutarnjim satima 5. avgusta.

Saznanje o odluci za evakuaciju stanovništva koje je u Liku stigla po dve linije - preko Ministarstva odbrane i preko Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, izazvalo je nagli pad morala. Počelo je samovoljno napuštanje jedinica, koje starešine nisu mogle sprečiti. Zbog toga, kao i zbog zahteva generala

Lončara, oko ponoći komandant Ličkog korpusa general Stevo Ševo, naređuje da jedinice napuste položaje. Povlačenje je trebalo završiti na položajima u dubini, uz obezbeđivanje evakuacije civilnog stanovništva.

Na osnovu usmeno primljenog zadatka od komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, komandant Ličkog korpusa na sastanku užeg dela svoje komande u 7.30 časova, 6 avgusta, donosi odluku da nastavi sa izvlačenjem stanovništva i jedinica u širi rejon Petrovca. U toku 6. avgusta od Glavnog štaba Srpske vojske Krajine Komanda korpusa nije dobila ni jedno naređenje ili zahtev.

Po stizanju u Petrovac Komanda korpusa prikuplja jedinice u zahвату puta: Medeno Polje - Petrovac - Drinići čini više pokušaja da spreči raspadanje jedinica. U tome nije uspela. U toku 7. avgusta još je na okupu bilo 19 starešina i 8 vojnika iz komande korpusa, zatim Komanda 9. brigade; Komanda 18. brigade (sa manjim delom); manji delovi 50. brigade; manji deo komande 103. brigade, 5. civilnih lica i 3 starešine iz 81. pozadinske baze. Potpuno su se raspale 15. brigada, 37. bataljon, četa vojne policije korpusa. Artiljerijski i protivoklopni divizion sa malim brojem ljudi, predavali su tehniku.

Iz celokupnog sastava 15. korpusa, 8. avgusta, u Petrovcu su bila 52 starešine i dvadeset vojnika i civilnih lica.

Korpus je, po podacima komande od 8. avgusta, imao 65 poginulih, do 300 ranjenih i oko 110-120 nestalih vojnika i starešina. Komanda 15. korpusa, sa komandama 9, 50. i 103. brigade prenestila se 8. avgusta u Prijedor. Komande drugih jedinica bez odobrenja su nastavile put prema Banjaluci i SRJ.

10.

Komandant 9. motorizovane brigade, pukovnik Jovo Kordić, u izjavi piše da je napad na njegov 1. bataljon, na Malom Alanu, počeo 4. avgusta u 5. časova. Artiljerijska vatra neprijatelja ostvarivana je jednovremeno i u dužem vremenskom periodu po Gračacu, zatim po putu od Gračaca prema Medaku i raskrsnici puteva Lovinac. Prvo je izgubljen objekat Redoš na spoju sa levim susedom (Obrovačka brigada). I pored uporne odbrane i upotrebe rezerve hrvatske snage su uspele da potisnu ljudstvo brigade na liniju Mila voda - Pilar - Ruka - Meduvode. To su postigli oko 21 čas, 4. avgusta uvođenjem svog drugog ešalona, koji su činile specijalne snage hrvatskog MUP i uz jaku artiljerijsku podršku.

Prepostavljena komanda najavila je slanje ojačanja (1. četa iz 103. brigade i delova gardijske brigade), da bi se sprečilo presecanje puta Gospic - Gračac i okruženje brigade. Iz Obrovačke brigade je nabavljen dolazak 1. bataljona sa tenkovskom četom, radi odbrane pravca Zuljine - Prezid i Gospic - Ruka - Gračac. Od najavljenih snaga stigla su samo 3 tenka i 2 oklopna transportera, ali tek oko 7 časova, 5. avgusta. Po pristizanju nisu

ni uvođeni u borbu već su vraćani nazad, da bi obezbedili Malovan raskrsnicu u Sučevići. Zbog izostale intervencije, dolazi do presecanja komunikacije Gospic - Medak - Gračac. Komandant 9. brigade, pukovnik Kordić naređuje da se 2. bataljon izvuče sa pravca Gospic - Medak i posedne liniju za odbranu Gradina - Kikova greda - Lir sa zadatkom da omogući izvlačenje 3. bataljona i civilnog stanovništva iz sela Raduč, Papuča, Medak, Počitelj, Vrebac, Mogorić, Ploča i Kik.

U popodnevnim satima, 5. avgusta, zbog izvlačenja 18. brigade, naređeno je 3. bataljonu da še povlači pravcem Vrebačka staza - Srednja Gora - Udbina - Macin. Sa 1. i 2. četom iz 1. bataljona posednuta je linija Žutica vrh - Stikada - Potkosa da bi sa milicijom i dobrom voljom sprečavali prodor hrvatskih snaga sa pravca Ričica ka Gračacu. Time je omogućeno izvlačenje stanovništva iz Gračaca i okolnih sela. U večernjim satima, 5. avgusta, naređeno je povlačenje brigade iz rejona Ploča, Bruvna i Mazina pravcem Mazin - Dobroselo - Petrovac. Borci su masovno napuštali jedinice i odlazili sa porodicama.

U borbama na pravcu Sveti Rok - M. Alan izgubljena su 2 tenka (T-55) i 1 oklopni transporter M-60. Zbog nedostatka goriva 9. brigada nije izvukla: 4. minobacača (82. mm), 3 haubice (105 mm) 6 topova (20/3 mm), 4 topa (20/1 mm). Uništena su: 3 topa (B-1), zatim 3 topa ZIS (76 mm), 2 samohodna oruđa (76 mm) i 1 top (T-12) da ne padnu neprijatelju u ruke.

U borbama je poginulo 23, ranjeno 22 i nestalo 55 boraca i starešina. Po izjavi komandanta pukovnika Jove Kordića, glavni napad Hrvati su izveli na odbranu 1. bataljona, iz kojeg je 22 boraca ranjeno i 55 nestalo. U borbenim dejstvima najviše je bila angažovana 9. motorizovana brigada. Njen bataljon na Velebitu nije pokazao potrebnu upornost u odbrani, što je imalo velike negativne posledice po ukupnu odbranu. Nestizanje obećane pomoći, dovodilo je do kolebanja kod jedinica koje su imale zadatku da uporno brane svoje položaje.

11.

Komandant 18. pešadijske brigade, pukovnik, Mirko Radaković, dočekao je početak agresije hrvatske vojske na komandnom mestu u selu Bušić. Sa otpočinjanjem agresije, otišao je u 2. pešadijski bataljon, a načelnika štaba je poslao u 3. pešadijski bataljon. Na komandnom mestu ostao je pomoćnik komandanta za pozadinu. Jedinice brigade su izvodile odbranu 4. i 5. avgusta do 16 časova na početnim položajima, s tim što je u 14 časova 1. četa 3. bataljona napustila svoje položaje u rejonu Pavenke, ali je komanda konsolidovala odbranu intervenišući svojom rezervom i sa 35 pripadnika MUP-a Korenica. U večernjim satima, 4. avgusta (oko 21) komandant brigade održao je sastanak sa organima vlasti opštine Korenica. Sastanku prisustvuju predsednik Skupštine opštine, predsednik izvršnog saveta, predstavnik ministra odbrane. Data je informacija o borbenim dejstvima brigade. Dogovoren je izvlačenje žena, dece, i staraca iz Teslingrada u selo Frkašić. Sastanak je završen i komandant brigade je već bio u pokretu ka

Ljubovu, kada je obavešten od načelnika Ministarstva odbrane za Liku Zeljka Zakule, da je iz Knina dobio naređenje da se izvrši evakuacija stanovništva iz cele Like. Rekao je da je to naređenje predsednika RSK Milana Martića. Radaković odbija da izvrši takvo naređenje. Smatra da odobrenje za evakuaciju treba da dođe preko komandanta korpusa, a ne drugim linijama. Bio je to ispravan stav, ali u atmosferi kakva se stvarala, to je malo vredelo jer su neki već bili u "niskom startu" za pokret. Izvršena je evakuacija stanovništva bez bilo kakvog dogovora ili kontaktiranja sa Komandom 18. brigade.

Pukovnik Radaković je ostavio karakterističnu zabelešku generalu Dušanu Lončaru koji mu je preneo odluku Vrhovnog saveta odbrane, po kojoj se Glavni štab Srpske vojske Krajine premešta u Srb, zatim da se stanovništvo evakuiše iz Dalmacije, uz dodatak, da su ustaše već u predgrađu Knina (vode se borbe za Crvenu zemlju) i da će do sutradan 7. korpus kapitulirati, a u Knin će neizostavno ući ustaše.

Radaković precizira da su takve odluke Vrhovnog saveta odbrane, i poнашање generala Lončara defetističke i kukavičke. Kaže da Lončar čak nije pokazivano ni trunke straha ili bar zabrinutosti zbog onog što je i o čemu je govorio. Misli i prepostavlja da general Lončar ne bi tako nastupao da mu to nije naređeno.

Radaković zatim beleži da je general Lončar tražio od komandanta 15. korpusa da naredi pravovremeno izvlačenje jedinica (naročito 18. brigade), da ne bi pale u okruženje. Zahtevao je da se 9. brigada orijentiše na odbranu Gračaca, kako bi se omogućilo izvlačenje stanovništva iz Dalmacije preko Otrića ka D. Lapcu. Saopštio je zatim, da sa pukovnikom Milanom Suputom (ministrom odbrane) odlazi u Gračac da organizuje odbranu. Pukovnik Radaković navodi da mu je general Lončar delovao i cinično.

Sve što general Nikola Lončar čini te noći samo pokazuje da je on dobro i unapred upoznat sa odlukom da se zapadni deo Krajine neće braniti. Da li mu je, možda, stradanje rodne Zapadne Slavonije, koja takođe nije branjena, otvorio oči, a zauvek zatvorio dušu?! Nije li, ipak, njegov nastup u Lici pre rezultat želje da nepotrebno ne stradaju vojnici, kojima niko neće pomoći, nego njegovog slaganja sa onima koji trguju narodom RSK? Da li je cenio i da njegov otpor Vrhovnom savetu odbrane ne bi dao nikakve rezultate?

Dok je boravio u komandi korpusa, Radaković saznaće da su Hrvati zaузeli Raduč i Medak i da su izvršili prodror pravcem Gračac - Trnovac - Homoljac. U toku su bile borbe za Končarev kraj.

Ujutru 5. avgusta, nastavljaju se napadi na zonu 18. brigade. Komanda nema vezu sa komandantom 15. korpusa. Zbog toga pukovnik Radaković u 9 časova odlazi ponovo u komandu korpusa radi upoznavanja sa situacijom. Tom prilikom saznaće da je 15. brigada u Zeljavi, Ličkom Petrovom Selu i Vagancu potpuno razbijena. Muslimanske snage ovладale su naveđenim objektima i izbile u rejon Preboj. Hrvatske jedinice su ovladale sa

Vrhovinama, Babinim Potokom, Plaškim. U toku su bile borbe na Homoljcu i nastupanje preko sela Vrela ka Korenici. U to vreme komandant korpusa, general Ševo, je na Pogledalu. Radaković u 10 časova naređuje svojemu pomoćniku za pozadinu da komandno mesto prebaci u selo Hiniće i da se sva municija natovari na motorna vozila. Zatim odobrava komandantu 3. bataljona da u 14 časova počne sa povlačenjem. To je zatim odobreno i drugim komandantima i komandirima. Oko 19 časova, u selu Visuć, Radaković susreće komandanta 15. korpusa i dobija zadatak za izvlačenje preko D. Lapca za Petrovac. Njegova brigada stiže u Petrovac u jutarnjim satima, 7. avgusta. Predaja naoružanja i materijalno-tehničkih sredstava je neorganizovana. Borci ostavljaju naoružanje i tehniku na livadi, i nastavljaju putovanje u izbegličkim kolonama. Dva hrvatska aviona bombarduju po izbegličkoj koloni. Ljudstvo iz brigade se posle toga razbežalo. Komanda 18. brigade nastavila je put ka Beogradu.

U svom izveštaju pukovnik Radaković ističe da sa susedima u odbrani nije imao organizovano sadejstvo, što nije ni bilo moguće, pošto je 50. brigada veću prepodnevnim satima 4. avgusta, napustila prednji kraj odbrane. U toku noći 4./5. avgust položaje je na prednjem kraju napustio i Vrebački bataljon iz 9. brigade.

Radaković ukazuje i na karakteristične pojave u toku borbe, ali i one koje su se odigrale pre početka agresije. U pozitivne pojave ubraja da je oko 85 posto boraca brigade posedovalo iskustvo iz borbi sa ustašama i nije pokazivalo strah od ishoda borbe, što se, pored iskustva, baziralo i na dobro pripremljenoj odbrani, inžinjerijskom uređenju položaja i rejona. Osamnaesta brigada je od 1992. godine do početka "Oluje" imala značajnih uspeha u borbama sa hrvatskim jedinicama i pri tome nije gubila već zauzimala teritorije. U 1994. godini (marta meseca) na Trlu i repetitoru brigada je ustaše potukla "do nogu". Poraz su platili sa 49 poginulih i 150 ranjenih. U tom sudaru brigada je povratila ranije izgubljene prostore. Radaković kao pozitivno iskustvo navodi i pripreme odbrane zone. Izvršene su, kaže, sistematski i na detaljan način. Izrađene su osmatračnice za sve komandire četa i komandante bataljona, zatim 4 istaknuta komandna mesta za komandu brigade. Pojačana je žičana veza sa još 50 kilometara kabla. Izvršena je organizacija komandovanja po više varijanti. Obrazovana je rezerva brigade i pripremljena za upotrebu po više varijanti. U rezervi je brigada imala jednu tenkovsku četu, jednu pešadijsku četu (85 boraca) poznata po nadimku "13. Garava", jednu motorizovanu četu (56 boraca), 2 oklopna transportera (M-60), i "bofors" na motornom vozilu sa protivavionskim mitraljezom 12,7 mm. Osim tih snaga, u rezervi nije bilo straha od neprijateljskog pokušaja ukljinjavanja na spoju odbrane 3. i 2. bataljona (pravac Čardak - Prikićev grič) i spoju 2. i 1. bataljona (na pravcu Vujatovo brdo - Karaula). Pozitivna činjenica je i postojanje Karaule u tajnosti što je osujetilo nameru neprijatelja da odseče Teslingrad od Ljubova. Uz sve to brigada je bila popunjena hranom i municijom za

vođenje borbe u okruženju i do desetak dana bez popune (u zoni je pri-premljeno i funkcionisalo 6 manjih skladišta). Sve je to povećavalo samopouzdanje boraca i njihovo poverenje u komandovanje.

U toku izvođenja borbenih dejstava kao negativne pojave Radaković ubraja, pre svega, nefunkcionisanje sistema veza. Radio veze su bile blokirane ometanjem, a žične prekidane zbog dejstva artiljerije. Veza sa Komandom 15. korpusa prekinuta je posle bombardovanja komandnog mesta u selu Bunić, što se desilo već u 10 časova, 4. avgusta. Sledeća negativna posledica je uporno propagandno - psihološko delovanje sa pozivanjem na predaju preko radija. Bombardovanje avijacijom Plješevice, Ćelavca i Bunića te iseljavanje pre "Oluje" stanovništva, organa vlasti, članova vlade, biznismena i posebno Milana Babica sledeće su negativne pojave. Radaković naglašava da recimo Milan Babić nikada nije obišao vojnike i starešine na položajima (od 1991-1995). Ukazuje zatim na iseljavanje stanovništva iz Like bez konsultovanja i saradnje sa komandovanjem 18. brigade (pogubno je uticalo na moral boraca, što se vidi u masovnom napuštanju jedinica). Navodi i prevaru naroda od predsednika opštine Korenice Milana Kalembera, te predsednika izvršnog saveta Dragana Djevića i načelnika Ministarstva odbrane za Liku Zeljka Zakule. Rekli su da idu da se sklone u selo Frkašić, a oni su otišli preko D. Lapca u RS). Veoma neodgovornim vidi i ponašanje organa MUP-a. Izostajala je kontrola teritorije i regulisanje saobraćaja, odbijali su saradnju sa komandom brigade. Načelnik MUP-a za Liku napustio je prvo Devački biljeg a kasnije i Liku bez izveštavanja komandanta brigade. Pripadnici MUP-a u većini su se povlačili sa ženama, decom i starcima kao obični građani. Dalje tvrdi

Pripadnici Vrličke brigade osmatraju nalet hrvatske avijacije

da već od 5. avgusta, nijedan elemenat civilne vlasti nije funkcionisao u Lici, direktori, rukovodioci, sveštenici - nisu za druge brinuli. Smatra da je pogubno bilo što sa nivoa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i komandi korpusa nije bilo zahteva da se položaji brane po dubini. Posebno naglašava da nisu borci i narod krivi što im se naređivalo da napuštaju Liku bez bilo kakve alternative, izuzev predaje ustašama.

Na kraju svoje izjave pukovnik Radaković saopštava da je brigada u borbenim dejstvima 4. i 5. avgusta imala 9 poginulih, 42 ranjena, 3 zarobljena i jednog prebeglog neprijatelju.

U borbama koje je vodila 18. brigada, bilo je više primera hrabrog držanja i ponašanja jedinica i pojedinih boraca i starešina. U borbama za Teslingrad, na Rujnici, 1. bataljon je tri puta odbijao napade ustaša. "Vodena je i borba prsa u prsa. Četa kojom je komandovao Ranko Panić, zatim bataljon Miće Uzelca i četa iz 3. bataljona kojom je komandovao Branko Drakulić, pa 3. bataljon sa komandantom poručnikom Skorupanom, "13. Garava" sa komandirom Dokom Dotlićem - izvršile su svaki dobijeni zadatak bez primedbi. Preko njihovih položaja nikada ne bi prošle ustaše da nije naređeno povlačenje". Zabeleženo je da je "sa 18. brigadom sve vreme bio penzionisani pukovnik Milan Vunjak, i činio je sve da pomogne borcima i starešinama. Kada je ranjen komandant 1. bataljona, kapetan Nebojša Radaković, ujutru 4. avgusta, bez reči je preuzeo komandu i odbranu Teslingrada. Primerno je izvšio sve dobijene zadatke".

12.

Napad na zonu odbrane 50. pešadijske brigade počeo je u 5.05 časova, 4. avgusta dejstvima artiljerije po rejonima odbrane i Vrhovinama kao i rejonu Glavaca. Artiljerijska dejstva po rejonima Petrinjić polje i Turjanski bila su slabijeg intenziteta. U popodnevnim satima je povećan intenzitet artiljerijskih dejstava po gradu Vrhovine i po rejonu Turjanski. Korpusna artiljerija uzvratila je dejstva po rejonima Drenov klanac, Tukljace, Otočac i Sinac. Onda je hrvatska vojska prešla je u napad na pravcima Drenov klanac - Škare, Čovići - Zalužnica i Ramljani - Turjanski. Prodor prema Turjanskom im je uspeo pošto je 2. bataljon iz Lapačke brigade u 11.30 časova napustio položaje u rejonu Stražlice, Sokolac i Hinki i to bez borbe.

Komanda brigade obrazuje dva tima starešina i jedan upućuje u rejon odbrane 1. bataljona (M. Lisac, Zalužnica, D. Doljani) a drugi u 2. bataljon 103. brigade (Brusin Grič, Greber, Sječinica). To čini jer pretpostavlja da se u navedenim rejonima izvode intenzivna borbena dejstva. Međutim, rejon odbrane 2. bataljona (Polentino brdo, Stojine, G. Vrhovine) ustaše nisu ni napadale. Napad neprijatelja je ispoljen na pravcu Ramljani - Turjanski i -bok brigade. Na tom pravcu uporno su branjeni Pomos i Grabar, i u toku noći 4. avgusta.

Komandant brigade, pukovnik Stevan Štrbac, u večernjim satima 4. avgusta donosi odluku o ekuaciji stanovništva "po planu evakuacije". Nareduje izvlačenje brigade i posedanje položaja za odbranu na liniji Petrišić

Polje - G. Doljani - Zalužnica - Polentino brdo, Stajine, Sježivica - Čudin klanac. Međutim, posedanje navedene linije nije izvršeno "zbog intenzivnih borbenih dejstava neprijatelja". U 2,30 časa 5. avgusta, komandant 15. korpusa general Stevo Ševo je naredio da 50. brigada posedne liniju Plitvička jezera - Čudin klanac - Pogledalo. Rok je bio do 5 časova, 5. avgusta. Ni ovu liniju brigada nije posela. Ovog puta, "zato što su se borci uključivali u kolone za izvlačenje sa svojim porodicama".

U toku izvođenja borbenih dejstava veza sa potčinjenim jedinicama funkcionalisala je samo do 1. časova, 4. avgusta. Posle toga više nije ni uspostavljana. Veza sa komandom korpusa nije prekidana i održavana je zaštićenom linijom.

Prava istina je da se 50. brigada raspala još sredinom 4. avgusta. Borci su ubrzo ušli u izbegličke kolone sa narodom i nastavili pokret pravcem Plitvički Ljeskovac - Frkašić - D. Lapac - Petrovac. U rejonu odbrane ostala su 2 tenka (T-55), 2 topa ZiS 76 mm; 9 topova B-1; 9 haubica 105 mm (M-2); 3 oklopna transporter (M-60); 1 protivavionski top 30/2 mm; 2 topa 40 mm "bofors", 10 minobacača 82 mm; 5 minobacača 60 mm i veća količina razne municije. Pre povlačenja, po izjavi pukovnika Šupca, uništeno je 1 samohodno oruđe (76 mm); 2 haubice (105 mm) i 1 borbeni komplet municije za 2 haubice 105 mm. Brigada je imala tri poginula, 20 ranjenih boraca i 6 nestalih. Zonu širine 67 kilometara brigada je branila sa 1200 boraca.

13.

Komandant 103. lapačke pešadijske brigade, pukovnik Slavko Studen u izjavi navodi da njegova brigada nije upotrebljavana u borbenim dejstvima kao celina. Ona je, po nižim jedinicama, pridavana brigadama 15. korpusa. Glavnina brigade angažovana je u odbrani pravaca Grahovo - Resanovci i Grahovo - Lička Kaldrma. Komanda je bila u mestu Mali Bat. Na navedenim pravcima angažovane su sledeće njene jedinice: izvidaki vod; vod vojne policije i 1. bataljon bez 1. čete, sa tenkovskim vodom i delovi 2. bataljona (oko 240 boraca), zatim vod haubica 122 mm; višecevni bacač raka "oganj", i vod milicije (33 milicionera). Po naređenju Komande Ličkog korpusa 1. bataljon sa ojačanjima prepotčinjen je Tehničkoj grupi-3 (iz 7. korpusa). Naređenje nije realizovano, jer neprijatelj prema ovom delu brigade nije ispoljavao veća borbena dejstva. U 15.00 časova, 4. avgusta, Komanda 15. korpusa naređuje da se 1. četa iz 1. bataljona uputi autobusima u selo Bruvno. Nešto kasnije, pukovnik Studen upućuje i vod milicije u Korenicu. U toku 5. avgusta dolazi do pada moralu, naročito čete iz 2. bataljona. Oko 12 časova Tehnička grupa-1 se izvlači na prostor Ličke Kaldrme. Posle mnogih molbi i ubedivanja 60 vojnika i baterija 120 mm iz Tehničke grupe-3 vraćaju se na položaje koje su bez borbe napustili. Posle dva časa i ova grupa je pobegla sa položaja.

Zbog opasnosti da neprijatelj napadne pravcem Strmica - Kaldrma naređeno je da se most na reci Brutižnica pripremi za rušenje. U popodnevnim satim ljudstvo 103. brigade samovoljno napušta položaje, "zato što je

došlo do napuštanja položaja od desnog suseda". Komandant brigade, pukovnik Studen, naređuje komandiru čete da ljudstvo zaustavi na drugom položaju, na liniji Goli bat - Medena kosa - selo Janići, koji je bio delimično uređen za odbranu. Zatim izlazi na put sela Tiškovac - Kaldrma, u namjeri da pomogne komandiru čete Zoriću, da izvrši dobijeno naređenje. Tu se susreće sa vodom (kojim je komandovao Bursać) koji se povlačio u ne-redu. Zaustavlja vod, prikuplja ga pod pretnjom streljanjem i primorava da se vrati na položaj.

U toku 5. avgusta, pukovnik Studen organizuje izvlačenje municije (šleperima) iz skladišta. Njegov pomoćnik za moral, kapetan Dragan Rodić, angažovan je oko obaveštavanja stanovništva i pripreme za evakuaciju. U noći 5/6. avgusta četa iz Srba napustila je dobijene položaje i razbežala se, a pripadnici 1. bataljona zahtevaju da se vrate u D. Lapac da evakuišu porodice. Naređeno je da se ljudstvo i tehnika povuku sa položaja. Naređenje nije preneto do dva voda u odbrani na Ružinom paležu. Starešine Komande Lapačke brigade u većini napuštaju brigadu. Ostaju samo komandant, pomoćnik za pozadinu, načelnik intendantske službe i vozač.

U toku 6. avgusta u rejonu Kaldrme umire jedan borac brigade a 7. avgusta, od dejstva hrvatske avijacije, gine borac-vozač sa dvoje dece, u šleperu pogodenom na putu kroz Bravsko. Pre toga, u Kninu je od dejstva artiljerije poginuo još jedan vozač, pripadnik Lapačke brigade.

Pukovnik Slavko Studen u svojoj izjavi ocenjuje da "ponašanje starešina i komandi u Lapačkoj brigadi nije bilo primereno situaciji. Jedinice su napuštane, a osnovna preokupacija desertera bili su lični interesi. Svi su odlazili bez javljanja i pozdrava". Rad vlasti i civilne zaštite bio je, po njegovoj oceni ispod potrebe, neorganizovan i neosmišljen. U Srbu i Donjem Lapcu prevremeno je, evakuisana "elita", dok na stanovništvo u selima niko nije mislio. U mnoga sela nije ni stiglo obaveštenje o evakuaciji.

14.

Komandant 70. (Plašćanske) brigade, pukovnik Milan Milivojević, u izjavi prvo ukazuje na dobre pripreme koje su izvedene sa pripadnicima brigade i stanovništvom u zoni odgovornosti brigade. Po njemu 15 dana pre otpočinjanja "Oluje" celokupno stanovništvo Plašćanske doline bilo je u punoj borbenoj gotovosti. Svi za borbu sposobni muškarci i deo žena, znali su svoje borbene zadatke. Sa jednim brojem žena izvršeno je gađanje i obuka u rukovanju i upotrebi bombi. Pukovnik Milivojević tvrdi da je odeljenje Ministarstva narodne odbrane organizovalo sve službe, posebno obezbeđenje naseljenih mesta. Ovaj organ izradio je i planove evakuacije sela sa prostora koji su bili blizu prednjeg kraja odbrane. Zdravstvena zaštita je bila do detalja organizovana. Dostignut je zadovoljavajući nivo odlučnosti i poverenja kod naroda i boraca u uspešnu odbranu. Tri dana pred agresiju brigadi je pridodata jedna borbena grupa (52 borca, 2 tenka, 2 oklopna transportera i jedna "praga"), iz sastava Korpusa specijalnih jedinica. Položaji za

odbranu unapred su uređeni na procenjenim pravcima dejstva neprijatelja. Dan uoči agresije, Komanda 15. korpusa povlači iz brigade 26 milicionera koji su bili u sastavu čete koja je bila brigadna rezerva.

Popuna brigade municijom i drugim borbenim sredstvima na dan početka agresije bila je dobra. Jedino se oskudevalo u gorivu. Brigada je raspolagala samo sa 1,5 tona goriva. Nedostajala su neborbena vozila (pokriveno samo 15 posto potreba brigade). Nestajala su i namenska vozila za izvlačenje borbene tehnike.

Napad je počeo u 5.00 časova, 4. avgusta, artiljerijskim dejstvima i pokušajima da se pešadijom ugroze bokovi brigade na pravcima Glibodol - Konjsko brdo i Vojnovac - Lazin.

Posle pola sata artiljerijskih dejstava neprijatelja, brigada nije imala gubitaka. Napad hrvatske pešadije i tenkova na Dabar i Konjsku glavu počinje u 6 časova. Oko 10 časova dolazi do gubitka položaja od strane 1. čete 3. bataljona. Isto se dešava i sa snagama koje su branile Dabar. Na ostalim pravcima vodila se ogorčena borba. U odbrani Prkosa likvidirano je 50 neprijateljskih vojnika. U borbama na pravcu Pitomi jasenak - Jančići pogoden je 4 neprijateljska tenka. Oko 13 časova uspostavljena je odbrana na drugom odbranbenom položaju na levom krilu odbrane (linija Korać - severne padine Velikog Lisca). Na levom krilu komandant brigade Milivojević angažuje svoju rezervu (ojačani vod) i traži pomoć od Korpusa specijalnih jedinica koja mu je obećana ali nije poslata.

Oko 15 časova hrvatske snage su ovladale objektom Visoki vrh (tt 1124), odakle su zatim navodili dejstva artiljerije po Ličkoj Jasenici i Blatama. Sa ubačenim diverzantsko-terorističkim grupama Hrvati presecaju komunikaciju Dabar - Jasenice i tom prilikom odsecaju deo snaga sa komandanatom bataljona. Komanda brigade interveniše vodom iz rezerve i uspostavlja odbranu na Glibadskom krstu. Sadejstvo sa levim susedom (50. brigada) nije uspostavljeno. Oko 12 časova dolazi do kontakta dva komandanta brigade. Tom prilikom pukovnik Milivojević zahteva da 50. brigada u svojoj zoni zatvori pravce Osmanagino polje - Javornik i Dabar - Petrić. Odgovor pukovnika Stevana Štrpca je bio da on za tako nešto nema snaga. Milivojević nije imao kud jer komanda korpusa nije davala informacije o stanju kod suseda.

Oko 15 časova komandat Milivojević "saznaje da mu je desni sused 13. brigada, izgubila prednji kraj odbrane u rejonu Tržića. Ipak, bliže objekte u zoni 70. brigade, ta brigada još je držala.

Milivojević ponovo traži od komande Korpusa specijalnih jedinica da uputi bar deo gardijskog bataljona za stabilizaciju odbrane na levom krilu brigade. Dobio je odgovor da "ne računa ni na kakvu pomoć ni od generala Mrkšića, ni od Stupara...".

Oko 19 časova na komandno mesto brigade stiže oficir za vezu generala Milorada Stupara, ali bez odgovora na zahteve koji su upućeni u Komandu Korpusa specijalnih jedinica. U 23 časa pukovnik Milivojević ocenjuje

da je stanovništvo ugroženo u selima Lička Jasenica i Blate i donosi odluku da se stanovništvo izvuče u rejon Plaškog. Predsednik Skupštine Plaškog obećao je da će stanovništvo prihvati. Nešto kasnije, u prvom satu iza poноći, komandat brigade dobija telegram od komandanta 15. korpusa generala Ševa u kome se naređuje izvlačenje civilnog stanovništva pravcima Korrenica - Srb - D. Lapac. Pukovnik Milivojević odgovara da ne može pokrenuti narod preko Saborskog jer taj deo (predeo) vatrom kontrolišu Hrvati. Komanda 15. korpusa usvaja njegov predlog da se izvlačenje izvrši pravcem Slunj - Topusko. Posle toga Milivojević angažuje sve "civilne strukture" i pristupa organizaciji i realizaciji izvlačenja.

*Bez značaja u završnici rata
Oklopni voz na kninskoj pruzi*

Zatim oko 2.30 časa, 5. avgusta iz komande korpusa stiže naređenje da se Plaščanska brigada povuče i brani liniju Prištenica - izvor Mrežnice - Čičin most. Zahtevano je da po posedanju navedene linije brigada uspostavi kontakt sa levim susedom u rejonu Rakovice. U kontaktu sa načelnikom štaba komande korpusa, pukovnik Milivojević saznaje da se 50. brigada već izvukla na liniju Plitvice - Poljanak i da je Gračac u poluokruženju. Još u 1,30 časova Milivojević je od komandanta 13. brigade saznao da je izgubljen Tržić ali da se Promišlje uporno drži.

Između 3,30 i 4 časa Milivojević pokušava da stupi u vezu sa komandom korpusa generalom Ševom, ali ne uspeva. Odlučuje da nastavi komandovanje po svom nahođenju, u skladu sa situacijom kako je on vidi. Komandant 3. bataljona, po ranijem naređenju, organizovao je odbranu na liniji Trntor - Gradina - Plaška lavica - Prevoj - Prištenica. Sa ove linije bataljon obezbeduje izvlačenje stanovništva i levi bok brigade do 10 časova 5. avgusta. Pukovnik Milivojević u izjavi navodi da je naređenje

za povlačenje brigade izdao između 6 i 6.30 časova. To je učinio kad je pročenio da "ustaše žele potpuno da nas odseku". Zaključio je tako po tome što je čuo "žestoka dejstva kod desnog suseda i u rejonu Plitvica i Zeljave".

Milivojević zatim navodi: "kada su jedinice i borci čuli da moraju napustiti kuće i prepustiti ih uništenju ustaša, nastao je pravi 'stampedo' i brigade više nije bilo". U 7,50 časova Milivojević dolazi na komandno mesto Korpusa specijalnih jedinica i podnosi izveštaj o nastaloj situaciji. Njegova brigada je ostavila na položajima u Plaščanskoj dolini 4 topa (T-12), 3 topa ZiS i jedan oklopni transporter. Poginulo je 10 boraca, a za 15 se nije znalo gde su.

Na kraju, komandant 70. brigade, pukovnik Milivojević zaključuje da se brigada "mogla uspešno braniti još 4 do 5 dana, ali da je to zavisilo od levog i desnog suseda". Kao brigada ne bi napustila Plaščansku dolinu da su 50. i 13. brigada, kao susedi, zadržali svoje položaje. Milan Milivojević se ipak trudio da prečuti šta se stvarno odigralo. A istina je da su i komanda brigade i organi vlasti po saznanju za evakuaciju stanovništva, prestali su da razmišljaju o bilo kakvim borbenim dejstvima. Najorganizovanije napustili su Plaški i njegovu dolinu.

15.

Zona odgovornosti Operativne grupe "Kordun" obuhvatala je Kordun, Baniju i teritorije Zapadne Bosne pod kontrolom Fikreta Abdića. U Operativnoj grupi "Kordun" nalazili su se Kordunski i Banjški korpus, Korpus specijalnih jedinica i snage grupe "Pauk" (tri brigade i nekoliko samostalnih manjih sastava Narodne odbrane Fikreta Abdića, specijalne i jedinice Ministarstava unutrašnjih poslova Srbije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine). Komandovanje je objedinjavao komandant grupe "Pauk" general Mile Novaković sa svojom komandom u kojoj je dužnost načelnika štaba vršio pukovnik Čeda Bulat.

Početku napada na Kordun prethodila su snažna višečasovna artiljerijska i avijacijska dejstva. Artiljerijskom vatrom tučene su sve jedinice na položajima, rejonima i zonama odbrane, a glavni objekti dejstva bila su naselja. Avijacija je dejstvovala po Slunju, Primišlu, Perjasici, Veljunu, Vojniću i Vrginmostu. To su bili isključivo civilni ciljevi. Od vojnih ciljeva avijacija je dejstvovala po tenkovima i jedinicama na prostorima Slunja, Turnja, Cerovca, Margarčevca (relejno čvorište), zatim po spomeniku revoluciji i NOB na Petrovoj gori i po skladištu u Vrginmostu. Zatim su otpočeli pešadijski napadi ka Primišlu od Siče i Tržića Topunjskog, pa od Karlovca ka Krnjaku i Rečice ka Brođanima. Hrvati su uspeli da ovladaju samo objektom rejonom Kestenjaka u zoni 13. brigade.

Komandant Kordunskog korpusa, pukovnik Veljko Bosanac, u 12,45 časova, u vanrednom izveštaju, saopštava Glavnom štabu Srpske vojske Krajine podatke o dejstvu i učinku avijacije i artiljerije po teritoriji Korduna. Poginula su 3 vojnika a 4 ranjena. Među civilima je poginula jedna žena a 4

osobe su ranjene. Navodi zatim da su dva MiG-29 raketirala vrh Petrove gore, ali su promašili ciljeve. U izveštaju se precizira da je neprijatelj uspeo da ovlada samo rejonom Kestenjak. Kaže se dalje da je komandant korpusa održao sastanak sa predsednicima opština i predsednicima izvršnih saveta, da je analizirana situacija i da su dogovorene mere koje treba preduzeti. Tvrdi se da "panike nema među civilnim stanovništvom, da su ponašanja u skladu sa situacijom i zahtevima komandovanja i da sredstva informisanja blagovremeno i potpuno obaveštavaju građane o situaciji koja karakteriše Kordun".

U redovnom izveštaju Glavnog štabu Srpske vojske Krajine, u 19,20 časova navodi se da je brdo Kestenjak, u zoni 13. brigade, blokirano i da su kota 323 i Perjasica i dalje u rukama 13. brigade. Saopštava se da su do 1, časova, ustaške snage uspele da se ukline na pravcu sela Mrežnica - Poloj-ska kosa - Raletina, gde su zaustavljene. Izvršeno je izvlačenje jedne čete iz rejona Tržića na desnu obalu Mrežnice. Radi usaglašavanja sadejstva sa Korpusom specijalnih jedinica upućen je načelnik štaba, pukovnik Ljuban Ivković, sa grupom starešina iz komande korpusa na komandno mesto 13. brigade.

Pripadnici Unprofora su u pripravnom stanju. Od dejstva hrvatske artiljerije poginuo je jedan pripadnik danskog bataljona a dvojica su ranjena. Na kraju izveštaja komandant navodi da ima podatke da se u pravcu Petrinje i Gline kreće 60 oklopnih vozila hrvatske vojske.

Iz izveštaja se može zaključiti da je situacija u zoni 21. korpusa uglavnom povoljna.

Tokom 5. avgusta neprijatelj je nastavio napad na zone odbrane levog i desnog suseda Kordunskog korpusa, sa ciljem da odseče Kordun od Banije i Like, i da taj prostor stavi u okruženje. Hrvatske snage ubrzavaju napad pravcem Glibadol - Lička Jasenica - Plaška draga - Slunj. Neposredno im sadejstvuju snage 5. muslimanskog korpusa, koje napadaju pravcem Zeljava - Ličko Petrovo Selo - selo Sturlić. Brzo izbijanje hrvatskih snaga u rejon Slunja i muslimanskih u rejon Plitvica, dovelo je snage 21. korpusa u poziciju da se brane sa pravca koji je morao da obezbedi 15. korpus sa snagama Korpusa specijalnih jedinica. Na desnom krilu zone odbrane korpusa, tokom 5. avgusta, dolazi do velike krize u odbrani koju izvodi 39. korpus u Baniji. Iz mostobrana kod sela Nebojan, hrvatske snage kreću u napad i uspevaju da izvrše poluokruženje Petrinje i da zatim ugroze odbranu Gline.

U toku ovog dana Abdićeva vojska "Narodne odbrane" u sastavu "Panuka" okrenuće čurak naopako, što će biti početak katastrofe koju će doživeti narod Korduna i Banije. Prvo će 2. brigada "Narodne odbrane" u celiini iznenada preći u sastav 5. muslimanskog korpusa. To će zatim učiniti i druge dve brigade "Narodne odbrane". Slično će postupiti i Abdićeve specijalne snage i milicija, sa izuzetkom grupe od oko 30 do 40 ljudi koji su odmah po otpočinjanju napada otišli preko Republike Srpske u Srbiju.

Jedinice milicije u sastavu "Pauka" iz "srpskih zemalja" su ovog dana samovoljno napustile Zapadnu Bosnu i vratile se tamo odakle su i došle.

U predvečerje 5. avgusta Kordunski korpus i narod Korduna naći će se u okruženju. Na desnom boku hrvatske snage ugrozile su rejon Gline a na levom snage 5. muslimanskog korpusa stigle su u rejon Rakovice, gde su se spojile sa hrvatskom vojskom. Jedinice Abdićeve "Narodne odbrane" zajedno sa 5. bužimskom brigadom izbice na granice Zapadne Bosne sa Kordunom. Još je postojao samo prolaz na pravcu Glina - Dvor na Uni. U takvoj situaciji general Mile Novaković, koji je ostao bez grupacije "Pauk", odlučuje da smeni komandanta 21. korpusa, pukovnika Veljka Bosanca, i postavlja pukovnika Čedu Bulata. Odluku je saopštio 5. avgusta u 18 časova. Odluka je tumačena na razne načine. Prečutno je prihvaćeno objašnjenje da je smena pukovnika Bosanca usledila zbog nekih njegovih razmirača sa generalom Novakovićem.

General Novaković donosi odluku da front odbrane 21. korpusa skrati. Naređuje da se odbrana organizuje na desnoj obali reke Korane, od Skrada do Tržića. Tu liniju trebalo je da posednu Korpus specijalnih jedinica, 11. i 13. brigada i jedna četa iz 19. brigade.

U toku 6. avgusta situacija je pogoršana. Levi bok 21. korpusa napadale su udružene muslimanske i hrvatske snage. Komanda korpusa donosi odluku da još više skrati front odbrane i da počne sa izvlačenjem civilnog stanovništva iz pograničnih sela.

Od početka agresije u neprekidnom je zasedanju Koordinacioni odbor Korduna, koji rukovodi svim aktivnostima iz nadležnosti vlasti i države. Tokom 6. avgusta Odbor donosi odluku da se civilno stanovništvo evakuše pravcem Vojnić - Vrginmost - Glina - Dvor, jer se pretpostavljalo da bi hrvatske snage mogле ubrzo zauzeti Glinu i time onemogućiti evakuaciju stanovništva.

Da bi se obezbedio desni bok Kordunskog korpusa i sprečilo zauzimanje Gline, general Novaković upućuje u rejon Viduševac jednu pešadijsku četu iz 19. brigade i Oklopnu brigadu iz Korpusa specijalnih jedinica. Naredenje je izvršila samo četa iz 19. brigade. Umesto u Viduševac Oklopna brigada je krenula u samostalni proboj, pravcem Topusko - Obijaj - Žirovac - Dvor na Uni. Komanda Kordunskog korpusa nije bila upoznata sa pramenom zadatka Oklopnoj brigadi. Za njom su upućena i tri višecevna bacača raketa "oganj". Istim pravcem kretala se izbeglička kolona od 6 do 7 hiljada ljudi, koja se kasnije našla u okruženju, zato što je ostala bez zaštite, pošto je Oklopna brigada odmakla, ne osvrčući se na civile. Ostavila je gradane Korduna bez zaštite, na milost i nemilost hrvatskih bojovnika željnih osvete.

Tokom 6. avgusta hrvatske i muslimanske snage, u rejonu Rakovice i Plitvica, u potpunosti su odvojile Lički korpus od Kordunskog i Korpusa specijalnih jedinica. Ovog dana hrvatske jedinice zauzimaju i Glinu. Izbegličke kolone civila na putu Vojnić - Glina - Žirovac - Dvor izložene su neprekidnoj vatri hrvatske artiljerije i povremeno avio bombardovanju.

Snage 21. korpusa organizuju kružnu odbranu zone u kojoj je bilo oko 35.000 građana.

U toku 7. avgusta muslimanske snage se grupišu u Velikoj Kladuši, a hrvatska vojska osvaja Žirovac i usmerava napad ka Dvoru. Došlo je do presecanja izbegličke kolone i masakra civila u rejonu Glina - Žirovac - Obijaj. Komanda Kordunskog korpusa je donela odluku da se civilno stanovništvo prikupi u Topuskom i stavi pod zaštitu komande snaga Ujedinjenih nacija (sektor Sever). Istovremeno komandant Korpusa pukovnik Bulat postavlja zadatak 11. i 19. brigadi da organizuju kružnu odbranu na liniji: Brioni (Rastik) - Čemernica - Blatuša - Poljani - Staro Selo - Građani. Tokom 7. avgusta nastavljaju se borbe i na liniji dodira sa 5. muslimanskim korpusom.

Komanda Kordunskog korpusa zaključuje da su sve jedinice u okruženju i da civilno stanovništvo ne može da nastavi pokret ka Dvoru. Komanda snaga Ujedinjenih nacija ne pokazuje spremnost da zaštititi narod. U takvoj situaciji, u 12,15 časova, 7. avgusta, komandant korpusa, pukovnik Čedo Bulat, odlazi u komandu sektora sever odakle obavlja telefonski razgovor sa generalom hrvatske vojske Petrom Stipetićem, ukazujući mu na ugroženost srpskih civila. Od Stipetića dobija ultimatum - da preda korpus. Ako ne prihvati ultimatum, rečeno mu je da će u 13 časova otpočeti opšti napad snaga hrvatske vojske sa kružne osnovice. Pukovniku Bulatu je samo ponuđeno da lično napusti Kordun sa porodicom, što on naravno - odbija. Zatražio je pola sata za konsultaciju sa članovima svoje komande. U drugom telefonskom razgovoru, u 12,50 časova, pukovnik Bulat je uspeo da odloži napad hrvatske vojske i da ugovori sastanak za pregovore, u rejonu Brioni (Glina). Od tog časa prestala su dejstva artiljerijom i avijacijom po civilnom stanovništvu i jedinicama 21. korpusa.

Posle pregovora sa hrvatskim generalom Petrom Stipetićem, komandant 21. korpusa pukovnik Bulat održava sastanak komande kojem prisuствуju komandanti brigada, predstavnici MUP i civilnih vlasti Korduna. Sastanak je održan u hotelu "Topusko". Doneta je odluka da se potpiše sporazum sa hrvatskom vojskom. Tim sporazumom jedinice korpusa treba da predaju naoružanje, a hrvatska vojska za uzvrat treba da omogući da se svojim stanovništvom i pripadnicima vojske izvuku iz okruženja i upute ka SRJ. Odluka je usvojena jednoglasno.

Namera je bila da se izvlačenje izvrši pravcem Glina - Žirovac - Dvor. Međutim za snage 5. muslimanskog korpusa srpski sporazum sa hrvatskom vojskom nije značio ništa pa je taj pravac otpao. Otpala je i mogućnost da se izvlačenje izvrši preko Kostajnice jer je bio porušen most na Uni. Onda je zatraženo od hrvatske vojske da dozvoli izvlačenje pravcem Topusko - Glina - Petrinja - Sisak i dalje autoputem do Sida. Hrvatska je dala saglasnost, a sporazum je potписан 8. avgusta. Istog dana, oko 12 časova, krenuo je prvi konvoj navedenim pravcem. Nažalost, bili su organizovani brojni napadi na izbeglice u kolonama. Nemoćni ljudi su tučeni i

*Otišle su u zaborav sve uspešne akcije
Priпадnici VRSK na zadatku u Skradinskom zalivu*

maltretirani. Zbog povreda je bilo i umiranja, žena i dece, naročito. Ljudi su usput jednostavno nestajali a u rejonu Spačvanskih šuma, mnogi su bili izvučeni iz kolona i u šumi - ubijeni.

Izvlačenje preko Hrvatske je završeno 13. avgusta, oko 16 časova, posle pet dana i 4 časa neviđenih muka i stradanja.

16.

U toku 4. avgusta, 13. slunjska pešadijska brigada je izgubila Kestanjak. Iz rejona Tržića na desnu obalu Mrežnice izvčena je jedna četa iz 1. pešadijskog bataljona. Tokom 5. avgusta brigada je do večernjih sati izvodila borbena dejstva u svojoj zoni odgovornosti. U 19 časova komandant 21. korpusa naređuje 13. brigadi da posedne nove položaje za odbranu, na desnoj obali Korane, od Donjeg Skrada do Slunja. Po ovom naređenju postupljeno je noću 5/6. avgusta. U toku 6. avgusta organizovana je odbrana na novoj poziciji.

Počinje i pojedinačno napuštanje jedinice. Ljudstvo jednostavno nestaje. Angažovana je vojna policija za prikupljanje onih koji su pobegli i naredeno je sprečavanje onih koji su se pripremali za bekstvo.

Ne dolazi obećana pomoć - pešadijski bataljon za obezbedenje levog boka. Vojni obaveznici posle 21. časa masovno napuštaju položaje i odlaze da zbrinjavaju porodice. Komandovanje nije u stanju da spreči rasturanje jedinice. Bez kontakta sa komandom korpusa, ne znajući ni gde se ona nalazi, komandant brigade pukovnik Marko Reljić sa ostatkom brigade i vodom vojne policije napušta zonu odbrane. Po stizanju u Topusko, kolona 13. brigade je upućena na pravac Obijaj - Žirovac - Dvor. Kolonu su činili civili i vojska. Bila je užasna gužva a kretanje sporo. Ostatak 13. brigade

kreće ka Dvoru. U jutarnjim satima 7. avgusta, vojska i narod su zaustavljeni na prilazima Dvoru, koji je već bio u hrvatskim rukama. Ceo dan je proveden u čekanju. Izvršene su pripreme za napad na Dvor. Prikupljeni su i vojnici iz drugih jedinica i sa ostatkom 13. brigade krenulo se u napad na Dvor, 8. avgusta u jutarnjim satima. Do 19 časova, Dvor je bio oslobođen i deblokiran. Tom prilikom pukovnik Reljić se sastaje sa komandantom Korpusa specijalnih jedinica generalom Miloradom Stuparom, koji je naložio evakuaciju stanovništva preko Dvora u Novi Grad. Evakuacija je trajala do 16 časova 9. avgusta. Tada su muslimanske snage presekle izbegličku kolonu u širem rejonu Žirovca. Komandant 13. brigade dobija zadatak od generala Mila Mrkića da deblokira izbegličku kolonu. Uz podršku grupe tenkova iz Oklopne brigade, Reljićeva 13. brigada vrši deblokadu prvo kod Žirovca, a posle 20 časova i na prilazima Dvoru. Poslednji civili i vojnici prošli su most na Uni oko 23 časa.

17.

Solidan borbeni doprinos srazmeran svojoj moći imala je i 19. brigada. U toku 4. avgusta ona je uspešno sprečavala napade na svoju zonu odgovornosti. Oko 18 časova komandant brigade, pukovnik Boža Bjelić, dobija naređenje da uputi jedinicu jačine pešadijske čete u sastav 13. brigade. Četa je upućena u rejon visa Raletina. Naređenje je izvršeno do 21 čas. Sledecg dana, 5. avgusta, u 17 časova, u komandu brigade stiže naređenje da u rejon Vidiševac uputi četu (bez jednog voda), radi zaštite desnog boka Kordunskog korpusa. Predviđeno je da četa sadejstvuje oklopnom bataljonom iz Korpusa specijalnih jedinica u zaštiti boka Kordunskog korpusa.

Četa je stigla u naređeni rejon i sama je izvršavala dobijeni zadatok, a oklopni bataljon se nije ni pojavio. Komanda 19. brigade je radila kao celi na i dobro pratila situaciju.

U toku 6. avgusta, izbeglička kolona civila, izvlačila se ka Topuskom. Komanda 19. brigade dobija zadatok da se, uz sopstveni prihvat, izvuče i posedne položaje na liniji Brioni - Rastik - Čemernica - Blatuša. Naređenje je izvršeno. Kada je doneta odluka da se potpiše sporazum o predaji materijalno-tehničkih sredstava radi izvlačenja naroda i vojske, komandant 19. brigade Boža Bjelić dobija naređenje da prikupi naoružanje i materijalno-tehnička sredstva za predaju. Zadatak je izvršen u prepodnevnim satima 8. avgusta. Od vojnika 19. brigade obrazovana je kolona koja je u 14,15 časova krenula pravcem Glina - Sisak - Beograd.

Komandant 19. brigade Boža Bjelicu svojoj izjavi ukazuje na nepostojanje sadejstva sa levokrilnom Glinskog brigadom iz 39. korpusa. Već 6. avgusta u zoni Glinske brigade nije bilo vojnika i jedinica. Na nepovoljan razvoj situacije na prostoru Korduna, po oceni Bjelica uticalo je više pojava. On ukazuje na sledeće. Prvo na pojavu panike kod dela stanovništva i prvenstveno zbog povlačenja vojske i naroda iz Like, a naročito iz Plaškog preko Korduna. Kritikuje i odluku državnog vrha da se vrši evakuacija

stanovništva. Takvu odluku Koordinaciono telo za Kordun, i komande korpusa i brigada smatrali su i ocenjivali nerazumnom. Moralo se znati da će u takvoj situaciji i vojska napuštati položaje. Smatra vrhuncem neodgovornosti dovođenje 21. korpusa i naroda u okruženje, iz koga se bez pomoći spolja nije moglo izaći. Ukazuje na snažna psihološko-propagandna dejstva preko radio i televizijskih stanica kojima se nije pariralo i kritikuje slab rad organa vlasti i pokazanu nebrigu za stanovništvo.

U borbenim dejstvima 19. brigada je imala jednog poginulog i 4 ranjenih. Jedan borac je izvršio samoubistvo kada je izbeglička kolona krenula iz Topuskog ka Glini i Petrinji.

Kao i za prethodnu, slična ocena se može izreći za borbeni angažman Jedanaeste brigade. U toku 4. i 5. avgusta njene jedinice nisu izgubile ni jedan objekat u svojoj zoni. Ustvari, hrvatske jedinice su izbegavale napad na zonu odbrane ove brigade, sa kojom su imale krajnje negativna iskustva tokom ranijih okršaja. Brigada je i u vreme potpisivanja sporazuma sa Hrvatima bila na svojim položajima. Tek kasnije se priključila odlazećoj koloni.

18.

Zaključivanje i ocena uloge Kordunskog 21. korpusa podrazumeva nešto širu analizu. Položaj ovog korpusa početkom hrvatske agresije na zapadni deo RSK, imao je više značajnih odrednica na koje je neprijatelj itekako računao. Kordun je prostor sa koga je Srpska vojska Krajine najviše ugrožavala poziciju Hrvatske pri njenim pokušajima da slomi otpor srpskog naroda. Svaki takav pokušaj od 1992. do početka avgusta 1995. godine na Kordunu je ostao bez rezultata. U akcijama koje je hrvatska vojska izvodila na drugim prostorima (Miljevački plato, Maselnica, Medački džep, Zapadna Slavonija) najviše je strahovala od protivakcije do kojih bi moglo doći sa prostora Korduna. Sa tog prostora srpska vojska je bila u mogućnosti da dejstvuje po Zagrebu i drugim vitalnim rejonima kao što su Sisak, Kutina... O položaju Karlovca i posledicama do kojih bi moglo doći u protivakcijama Kordunskog korpusa, da se i ne govori.

Pri svemu tome nisu zanemarive i neke istorijske činjenice. Kordun je bio prostor na kome su ustaše od 1941. do 1945. godine izvršile zločine nad Srbima koji nemaju primera ni medu nacistima Hitlerove Nemačke. Hrvatska politika je znala da su Kordunaši bez ikakvih iluzija u gledanju na novu hrvatsku državu i proustašku Tudmanovu vlast. Najzagriženiji Hrvati su živeli sa opterećenjem da "na Kordunu nisu završili posao". Kordunski Srbi su, opet, znali da ne smeju dopustiti nove hrvatske pogrome jer ih, jednostavno, više ne bi bilo. Imajući sve to u vidu, možda se može postaviti i tvrdnja da nije ni malo slučajno što je došlo do toga da se baš kordunsko stanovništvo nade u okruženju. Teško se može poricati i sticaj okolnosti nastalih u toku borbenih dejstava, da bi sve rezultiralo okruženjem. Nad nekim pojedinostima se mora ostaviti i sumnja. Na Baniji,

u Lici i Dalmaciji narod je blagovremeno pokrenut u evakuaciju. To samo nije učinjeno na Kordunu. Od kordunskog naroda se takoreći skrivalo da se sa drugih prostora evakuišu civili. Dobro držanje brigada 21. korpusa neutralisano je događanjima oko Korduna i ponašanjem Korpusa specijalnih jedinica na tim prostorima. Srne li se uopšte postaviti pitanje koje bi moglo da glasi: Zašto bi nekome na "srpskoj strani" trebalo okruženje stanovništva na Kordunu? Nije li u pitanju očekivanje da će se hrvatska vojska "namestiti" pred svetom i sponzorima kad izvrši masovan zločin nad decom, ženama, starcima, okruženim vojnicima?! Da li je očekivani masakr trebalo da posluži kao krunski dokaz da su Hrvati genocidan narod, a njihova vojska ista kao i ona iz vremena Ante Pavelića i Drugog svetskog rata! I konačno, da li bi masakr na Kordunu dobrodošao kao opravdanje za odluku da se narod povede u bežaniju i, putem bez povratka. Ne bi li, na kraju masakr zauvek pokrio laži kojima su Srbi u Krajini obmanjivani, ne samo od 1991. godine, nego i ranije.

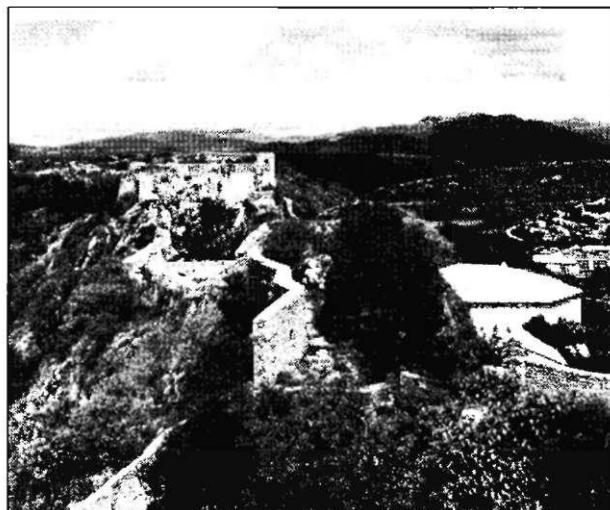
Iako je, na nesreću, došlo do okruženja, na svu sreću došlo je i do racionalnog i sasvim kontrolisanog ponašanja hrvatske vojske. Hrvatska je znala šta želi i čvrsto je kontrolisala situaciju. Nije, može se reći, nasela na zamku! Za nju je bolje rešenje bilo da se omraženi Srbi živi nadu u Srbiji nego da ostanu mrtvi na Kordunu.

U operaciji "Oluja", Kordun je tretiran kao prostor koji treba okružiti i odseći od drugih delova, a zatim čekati kapitulaciju koja je planirana ubrzanim i masovnim dejstvom artiljerije i avijacije. Pre početka "Oluje", na prostoru Zapadne Bosne više od godinu dana režirano je okruženje s leda. Početkom agresije, udar je usmeren preko Banije i dolinom Une ka Dvoru. Time se išlo na odsecanje od Republike Srpske. Dejstvima kroz Liku, preko nespremnih i oslabljenih 50. i 70. pešadijske brigade, trebalo je izbiti u rejon Rakovice gde se računalo na spajanje sa snagama 5. muslimanskog korpusa, koje su preko Zeljave i Ličkog Petrovog Sela trebale da stignu u Rakovicu.

Zamisao je sadržala i namenu da se na taj način utiče na isključivanje mogućnosti da se sa prostora Korduna dejstvuje po Zagrebu.

Glavni štab Srpske vojske Krajine bio je preokupiran opasnostima koje su dolazile sa Dinare i Grahova, kao i porazima Vojske Republike Srpske na prostorima koji su se graničili sa RSK. Očekivalo se da bi RSK mogla biti ispresecana po užoj osi, koordiniranim dejstvima 5. muslimanskog korpusa sa prostora Zapadne Bosne i hrvatskih snaga iz rejona Gospića i Otočca. Da bi se omogućila veća samostalnost i elastičnost komandovanja, korpsi i druge jedinice u zapadnom delu RSK podeljeni su u dve operativne grupacije. Severnu grupaciju činili su 21. i 39. korpus, zatim Korpus specijalnih jedinica i operativna grupa "Pauk". Komandovanje je objedinjavao general Mile Novaković. U toku prvog dana agresije, korpsi severne grupe su dejstvovali "po planovima upotrebe", stoje u praksi značilo iz poretku u kakvom su se našli na početku agresije. Situaciju na prostorima severne

grupacije trebalo je pratiti sa jednog mesta. Onaj ko je objedinjavao komandovanje, morao je organizovati sadejstvo između korpusa, a posebno za slučaj povlačenja na položaje po dubini. To je ključna i katastrofalna greška komandanta severne grupacije generala Mila Novakovića. Analiza toka zbivanja pokazuje da komande korpusa nisu poznavale situaciju kod suseda. Ako je general Mile Novaković bio komandant za sve korpuze u severnoj grupaciji, a jeste, onda je njegova komanda morala pratiti situaciju kod svih korpusa i pripremati predloge za odluke. Komanda grupacije "Pauk" nije bila u mogućnosti da odgovori navedenoj obavezi, pogotovo kada je general Mile Novaković nepotrebno smenio pukovnika Veljka Bosanca sa dužnosti komandanta 21. korpusa a na njegovu dužnost postavio pukovnika Čedu Bulata, načelnika štaba svoje komande.

*Tuđman se pripremao za dolazak
na Tvrđavu i podizanje šahovnice*

Slabu stranu komandovanja predstavlja i ponašanje komandanta Korpusa specijalnih jedinica generala Milorada Stupara. On izbegava saradnju s komandantom 21. korpusa a ne izvršava i ključna naređenja generala Novakovića. Praktično, posle 4. avgusta, sastav Korpusa specijalnih jedinica čini samo Oklopna brigada. Kao jedinica, trebalo je da se potčini komandantu 21. korpusa, čime bi se smanjio broj komandi korpusa, što bi pojednostavilo komandovanje. Upotreba Oklopne brigade bila je neadekvatna. I pored dva naređenja da se brigada prebací u širi rejon Gline, nijedno nije izvršeno. Prvo naređenje izdao je komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Mile Mrkšić 4. avgusta u 23.30 časova. Po ovom naređenju Oklopna brigada trebalo je do jutra, 5. avgusta, da se nađe u širem rejonu Gline. Drugo naređenje izdao je general Novaković, 5. avgusta, u večernjim satima. Po ovom naređenju, trebalo je uputiti deo Oklopne brigade u rejon Viduševac. Ni ovo naređenje nije izvršeno.

Najteži propust Oklopne brigade je što nije zaštitila bok izbegličke kolone, nego je ostavila narod, i najvećom brzinom preko Obljaja i Zirovca otišla preko Une u Novigrad. Promenu zadatka brigade samovoljno je nametao komandant Korpusa specijalnih jedinica general Milorad Stupar a da o tome nije ni obaveštavao komandanta 21. korpusa, pukovnika Bulata.

Do okruženja 21. korpusa i naroda došlo je krivicom komandovanja i koordinacionog organa za Kordun.

Sporazum pukovnika Cede Bulata sa hrvatskim generalom Petrom Stipetićem je iznuđeno rešenje, koje se ipak moglo izbeći da stanje nije toliko uprošteno. Na prostoru Banije vlast je na svoju ruku pokrenula evakuaciju stanovništva još 4. avgusta posle podne. Vlast na Kordunu je zakasnila za cela dva dana. Da nije došlo do evakuacije u Baniji i Lici, i da se činilo što je trebalo činiti, takvoj se odluci, i pored svega, ne bi moglo prigovarati.

Krajnji rezultat višegodišnjih igara oko raznih interesa na Kordunu i u Zapadnoj Bosni, bila je prevara naroda. Narod je svojim životima plaćao politikantske i švercerske igre sa Fikretom Abdićem i onima koji su muljali pod firmom borbe za Cazinsku i Bihaćku krajinu. Nesporan je ideo i onih koji su igrali još "šire" igre, uključujući i one tobože globalnih razmara.

19.

Uloga i aktivnosti Korpusa specijalnih jedinica zahtevaju nešto širu elaboraciju. Pre svega formiranje Korpusa specijalnih jedinica trebalo je da predstavlja stvaranje opera ti vno-taktičkog sastava, koji se može brzo pokretati po čelom prostoru zapadnog dela RSK. Njegovim postojanjem rešavan je problem rezerve Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, kojom se moglo intervenisati na kriznim delovima ratišta. Organizacijsko-formacijsko ustrojstvo četno-baterijskog i bataljonsko-divisionog sastava omogućavalo je izdvajanje delova Korpusa specijalnih jedinica i upućivanje na zadatke sa većim stepenom samostalnosti. Otuda su pojedini delovi Korpusa specijalnih jedinica na određenim prostorima i ulazili u sastave drugih korpusa i u njima ostajali do izvršenja određenih zadataka. Nešto bolja opremljenost i popunjenošć, razlikovala je jedinice ovog korpusa od ostalih u Srpskoj vojsci Krajine. Nije se sasvim uspelo u nameri da se Korpus specijalnih jedinica popuni sa ljudstvom mladih godišta. Popunjenošć ljudstvom prisilno mobilisanim u SRJ, od izbeglih vojnih obveznika sa prostora Hrvatske i RSK, bila je osnovna slabost koja se mogla prevazilaziti jedino u dužem vremenskom periodu. Borbenu sposobnost Korpusa specijalnih jedinica bitno je ograničavala nepotpunjenošć starešinskim sastavom. Prvi problem je bio u brojnoj nepotpunjenošći a drugi u neadekvatnom kvalitetu i tako malobrojnog starešinskog kadra.

Ključne jedinice u Korpusu specijalnih jedinica bile su Oklopna brigada i Gardijska brigada. Pre početka "Oluje" Gardijska brigada je napustila izvršavanje borbenog zadatka na Dinari. Samovoljno je napustila Dinaru i prikupila se u kasarni u Kninu. Tu je dočekala početak "Oluje". U toku 4. avgusta Brigadi je naređeno da delom snaga interveniše u zoni 9. brigade

(15. korpusa) na Velebitskom zaleđu. Naređenje nije izvršeno. Praktično, brigada nije uopšte učestvovala u borbama tokom "Oluje". Njen sastav je mimo komande, napustio prostor RSK i otišao prema SRJ.

Ni komanda Korpusa specijalnih jedinica ne pominje ovu brigadu u svojim izveštajima, nego je tretira kao jedinicu u sastavu 7. korpusa. Takav odnos komandanata 7. korpusa i Korpusa specijalnih jedinica više govori **0** njima nego o samoj brigadi. To je potvrda očiglednog izbegavanja odgovornosti.

Ako bi se brigade Srpske vojske Krajine rangirale po onome što su činile tokom avgustovske agresije na RSK Gardijska brigada bi imala najsramniju ulogu. Uz kukavičluk, ona je po nedisciplini i odbijanju zadataka najviše pala, od svih sastava Srpske vojske Krajine. Pri svemu tome, ni njen komandant, pukovnik Miloš Cvetičanin, nije izuzetak.

Oklopna brigada je početak agresije sačekala na širem prostoru Slunja. U toku 4. avgusta delom tenkova trebala je da pruži pomoć 70. plaščanskoj brigadi u odbrani Plaščanske doline. Nažalost, Plaščanska brigada nije želela da se bori pa Oklopna brigada praktično nije ni uvođena u borbu. I time se njena borbena (!) uloga u "Oluji" završava. Praktično, tom brigadom je komandovao čelni čovek Korpusa specijalnih jedinica, general Milorad Stupar. Na kraju, on je tu jedinicu upotrebio za lično obezbedenje, držeći je na okupu do Slunja. Sa njom je izvršio i "odstupno - nastupni" marš preko Korduna i dalje na Obijaj, Žirovac i Dvor. Pre svih drugih jedinica iz tzv. severne grupacije Oklopna brigada se našla u Novom Gradu u RS. Izvlačenje je izvršila tako što je ostavila bez zaštite izbegličke kolone naroda koje su se kretale ka Dvoru. Hiljade očevidaca iz izbegličkih kolona naroda i vojnika doživeli su, postupak Oklopne brigade kao nešto krajnje nečasno 1 kukavičko.

Mora se reći da je jedino bataljon vojne policije iz sastava Korpusa specijalnih jedinica bio častan izuzetak, ne samo prema drugim jedinicama Korpusa specijalnih jedinica, nego i prema većini jedinica Srpske vojske Krajine. Bila je to pouzdana jedinica koja je izvršavala sve postavljene zadatke. Po disciplini i moralu, taj bataljon je odsakao od drugih jedinica Srpske vojske Krajine.

General Milorad Stupar, u svom izveštaju koji je pisan 18. avgusta u Beogradu, prikriva šta se sve dešavalo sa Oklopnom brigadom. On je, kao komandant Korpusa specijalnih jedinica, pre ponoći, 4. avgusta, dobio naređenje da odmah kreće i da do jutra sa oklopnom brigadom bude u rejonu Gline, radi obezbedenja spoja 21. i 39. korpusa, gde je trebalo da i sprečava presecanje komunikacije Glina - Topusko - Dvor. U izveštaju on i ne spominje to naređenje, jer ga nije izvršio. Ne objašnjava ni zašto je izostala njegova pomoć u deblokadi jedne čete 70. brigade koja je bila okružena. Bilo mu je lakše da se "ne batrga" pa ih je uputio da se za pomoć obrate komandi Ličkog korpusa. U izveštaju komandanta Korpusa specijalne jedinice nema podataka o "borbama" koje su 4. avgusta "vodile" njegove

potčinjene jedinice niti ima detalja o kontaktima sa Komandom 21. korpusa u čijoj se zoni nalazio. Verovatno zato što je bolje prečutati neaktivnost nego braniti ono što ne bi "držalo vodu".

General Stupar sa dosta detalja opisuje događanja 5. avgusta. Navodi da je "celo vreme poligon Slunj bio pod artiljerijskom vatrom, ali da granate i mine nisu padale po gradu Slunju". Precizira da se oko 4 časa već pojavljuju prve izbegličke kolone iz Plaškog. U jutarnjim satima u protivnappadu, 13. pešadijska brigada povraća Perjadičku kosu koju je izgubila tokom prethodnog dana. Beleži dalje da oko 7 časova preko Slunja kreću kolone civila i vojske ka Republici Srpskoj. Onda on naređuje pukovniku Letiću da sa policijom i tenkovima pokuša da odvoji jedinice 70. brigade radi uključivanja u odbranu. Zadatak nije izvršen, zbog otpora komandanta 70. brigade i predsednika opštine Plaški.

Oko 9 časova obavešten je o prodoru snaga 5. muslimanskog korpusa na pravcu Zeljava - Ličko Petrovo Selo, pa upućuje vod vojne policije u selo Tržačka Raštela sa zadatkom da ojača odbranu u navedenom rejonu.

U 9,20 časova - po Stuparevom izveštaju - četa iz 15. korpusa, koja je branila trigonometarsku tačku 280 i položaje na reci Korani do Vaganca, napušta liniju odbrane i odlazi ka Plitvicama. Pokušaji da je zadrže ostali su bez rezultata. Zbog toga na napuštene položaje odlazi vod vojne policije iz 21. korpusa.

Stanovništvo iz Rakovice kreće ka Slunju. U 11 časova sledi napad Muslimana od sela Vaganac ka selu Sadilovcu, ali je odbijen.

Oko 13 časova počinje napad hrvatske vojske na pravcu selo Primišlje i dalje prema Slunju, uz ubacivanje diverzantskih grupa. U toku ovog dana, u Korpus specijalnih jedinica se vratio izviđačko-diverzantski odred iz Knina, sa svega 15 vojnika. Jedinica je samovoljno napustila položaje na Dinari i krenula na Slunj. Odred se u popodnevним satima raspao.

Ljudstvo 13. brigade napušta svoju zonu, čime se stvara veliki međuprostor između Oklopne brigade i snaga u protivdesantnoj rezervi u Rakovici. Tada, po sopstvenom izveštaju, general Stupar pokušava da organizuje odbranu Slunja po liniji: Kuronov vrh - Krnića glava - Puhanica - selo Bročanac - Rakovica. Delovi 13. i 70. brigade koji su se zatekli na prostoru Slunja "ni pod pretnjom oružja neće da ostanu" na položaju. U opštoj pometnji i panici koju izazivaju ubaćene diverzantske grupe i dejstva ustaške artiljerije, komandant severne grupacije, general Novaković, naređuje da se skrati front i organizuje odbrana na Korani. Po tom naređenju, Oklopna brigada se prepočinjava komandi 21. korpusa koji organizuje odbranu. Oklopna brigada se izvlači na desnu obalu Korane i dobija zadatak da brani pravac Slunj - Cetingrad - V. Kladuša. Oko 17 časova 13. brigada napušta položaje na Korani a ustaška diverzantska grupa napada na Okopnu brigadu. Avijacija dejstvuje po poligonu Slunj i mostovima na Korani.

Posle 17 časova, snage za protivdesantnu borbu se izvlače pravcem Lipovača - Mošvina - selo Bogovolja. Ne zadržavaju se u odbrani na desnoj

obali Korane, nego nastavljaju pokret pravcem: selo Bogovolja - Cetingrad. Na sceni su "papirnate kombinacije": 3. tenkovska četa ulazi u sastav Oklopne brigade, kao i četa minobacača 120 mm i 21. četa vojne policije. Izvidačko-diverzantski odred se vraća u sastav 21. korpusa. U toku noći 5./6. avgusta Korpus specijalnih jedinica samovoljno napušta četa minobacača 120 mm, 21. četa vojne policije i laki artiljerijski raketni divizion PVO. Odlaze u 21. korpus.

U 0,20 časova, 6. avgusta, inžinjerijska četa Korpusa specijalnih jedinica srušila je most preko reke Korana.

Po izjavi generala Milorada Stupara, general M. Novaković je 6. avgusta doneo odluku da Oklopna brigada napusti položaje na Korani i da izvrši marš pravcem Cetingrad - V. Kladuša - Topusko, sa zadatkom da ojača odbranu na pravcu Petrinja - Glina. Pokret brigade po ovom zadatku izvršen je u 16,30 časova Brigada je u Topusko stigla oko 20 časova, gde je popunjena gorivom.

Oko 20 časova 6. avgusta, situacija je, po generalu Stuparu, loša: "Komunikacije su već zakrčene sa izbegličkim kolonama, Topusko je iseljeno. Kolona izbeglica (vojnika i civila) je razvučena od Topuskog do Novog Grada. Položaje napušta Kostajnička brigada i delovi Dvorske brigade, čime je direktno ugrožena evakuacija izbeglica".

Karakteristično je da general Stupar neće da primeti kako ni njegov korpus više ni formalno ne postoji. Ali zato beleži da saznaće da je 39. korpus već izvučen i da su ustaše presekle komunikaciju u selu Maja. U takvoj situaciji on (u dogовору с командантом Oklopne brigade) donosi odluku da brigadu vrati nazad i da je preko Obljaja i Brezovog polja izvuče ka Dvoru. Ovu odluku general Stupar donosi samovoljno, ignorisanje ne samo nadležnosti i principa komandovanja. On više nije komandant Korpusa specijalnih jedinica, jer korpus ni formalno ne postoji. Oklopna brigada je još u toku 5. avgusta potčinjena komandantu 21. korpusa naređenjem komandanta severne grupacije generala M. Novakovića. General Stupar na svoju ruku i bez konsultovanja komandanta 21. korpusa povlači brigadu sa Korane u Topusko. Brigadom ne brani pravac Petrinja - Glina. U Topuskom je i komandant 21. korpusa. General Stupar odlučuje da sve ostavi na cedilu i da pod zaštitom Oklopne brigade ode iz Banije u Republiku Srpsku. Pri tome ostavlja narod u izbegličkim kolonama i 21. korpus na milost i nemilost neprijatelju.

Oko 21. čas u Topuskom dolazi do susreta generala Stupara sa generalom Milom Novakovićem. Pošto je Novakoviću saopštена odluka i pravac izvlačenja oklopne brigade, on je tobože izjavio da poznaje pravac izvlačenja i da "idemo za njim". Naravno, ovo i ovako piše sam general Stupar, misleći da takvim konstrukcijama uspešno legalizuje svoju samovolju.

U pokretu ka Dvoru, oklopnoj brigadi (i generalima Stuparu i Novakoviću) smetala je "zakrčenost komunikacije izbeglicama", a i žurilo se. Zato Stupar angažuje odeljenje vojne policije i starešine da naprave prolaz

tenkovima ka Dvoru. Oni prolaze a narod ostaje na milost muslimanskim i hrvatskim ustašama, a brigada hita ka Dvoru. Od 5 časova, 7. avgusta do 17 časova, deo Oklopne brigade stiže u selo Vanjići na tri kilometra daleko od Dvora. Po izjavi generala Stupara u 17,30 časova primećena je pojava ustaša u Dvoru. Oni su u Dvor došli sa pravca Kostajnice. Time je presečena komunikacija Dvor - Novi Grad. U napad na Dvor upućuje se deo pešadije sa 6 tenkova iz Oklopne brigade pod komandom pukovnika Milana Beka. U toku noći 7/8. avgusta ustaše u Dvor dovode još 100 vojnika. Tako je sprečen prodor Oklopne brigade i delova 24. brigade u pravcu Novog Grada u Republiku Srpsku.

Oko 9,30 časova 8. avgusta ustaše su ipak proterane iz Dvora na Uni kombinovanim napadom na Dvor iz Novog Grada i sela Vanjići. Posle toga nastavljene su borbe za održavanje koridora kroz koji se narod izvlačio. Most na Uni srušen je u popodnevним satima 8. avgusta.

U periodu od 4. do 8. avgusta Oklopna brigada je ostala bez 5 tenkova M-84. Posluge su ih uništile zbog kvara, kao i 4 borbena vozila pešadije M-60. Uništeno je još jedno komandno-borbeno vozilo i jedan tenk za izvlačenje. Čak su četiri borbena vozila pešadije M-60 negde zaturena (!). Nai-mje, postoje podaci, od komandanta Korpusa specijalnih jedinica da su vozila prešla most na Uni i ušla u Novi Grad., a šta je posle bilo - ne zna se?!

Kao uzroke neuspeha jedinica Korpusa specijalnih jedinica, general Milorad Stupar navodi: "Nije završeno formiranje KSJ po ratnoj formaciji, premorenost pripadnika oklopne i gardijske brigade zbog učešća u borbenim dejstvima od 19. jula; pokretanje stanovništva na evakuaciju; slab moral vojnika u korpusu (mobilisani u Srbiji i prisilno sprovedeni u RSK); loša veza zbog nedostatka neophodnih sredstava veze; slabo inžinjerijsko uređenje položaja za odbranu po dubini i nepripremljenost naseljenih mesta za odbranu; negativan uticaj glasina i psihološko-propagandne aktivnosti na borce i stanovništvo i veoma loša organizacija informativnog sistema RSK."

Analizom svih relevantnih činjenica, sa nivoa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, o mestu i ulozi Korpusa specijalnih jedinica u borbenim dejstvima od 4. do 8. avgusta 1995. godine, nema se šta pohvalno reći. Zaključak je krajnje poražavajući.

Korpus je agresiju dočekao grupisan u širem rejonu Slunja i Rakovice sa svim raspoloživim snagama, izuzev Gardijske brigade koja je bila na prostoru Knina (u zoni odgovornosti 7. korpusa).

Ona je odbila da učestvuje u borbenim dejstvima, i jedino je "uspešno" izvršila marš na prostor Republike Srpske, gde su se njeni pripadnici rasutili i nestali u pravcu Srbije.

Rad i ponašanje Izvidačko-diverzantskog odreda ovog Korpusa predstavlja vojničku bruku i sramotu.

Komandanti Gardijske brigade, Oklopne brigade i Izvidačko-diverzantskog odreda - nesporno je - nisu bili dorasli dužnostima koje su im poverele.

Jedinice Korpusa specijalnih snaga nisu imale gubitaka u ljudstvu, što može biti shvatljivo samo ako je ta jedinica imala zadatak da što pre, i bez gubitaka, napusti teritoriju Republike Srpske Krajine.

Negativan uticaj Korpusa specijalnih jedinica na konačan ishod odbrane RSK je veliki i ne može se sakriti.

Komanda korpusa je imala veoma malo uticaja na rad jedinica iz ovog sastava, koje su dobro učvrstile svoju samovolju. To, naravno ne opravдавa, ni komandu, niti prvog čoveka te formacije generala Milorada Stupara. Njegova odgovornost je utoliko veća što je bio u poziciji da komanduje celom grupom "Kordun", zbog odsutnosti generala Mila Novakovića, dok je bio u Zenevi radi pregovora o miru sa Hrvatima.

20.

Za ocenu ukupnih zbivanja veoma je karakteristično i svedočenje pukovnika Bogdana Mihovinovića. On je stigao u RSK 14. jula 1995. godine. Vršio je dužnost u Ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Kraće vreme je boravio na aerodromu Udbina. Pomogao je komandi u pripremama i planiranju borbenih zadataka. Kritički je analizirao aktivne i pasivne mere protivvazdušne zaštite i mere za izbegavanje gubitaka. Ocenio je da je urađeno "veoma malo za život i rad jedinica u uslovima rata", i na to je ukazao nadležnima. Nastavio je angažovanje na funkcionalnoj upotrebi borbenih sistema PVO. Neposredno pred početak "Oluje", 2. avgusta, pukovnik Mihovinović sa grupom starešina kreće na Kordun i Baniju, sa zadatkom da izvrši odabir objekata dejstva za sredstva artiljerijsko raketnih jedinica PVO. Početak borbenih dejstava, 4. avgusta zatiče ih na poligonu Slunj. Sa komandnog mesta održava vezu sa aerodromom Udbina i Glavnim štabom Srpske vojske Krajine u Kninu. U drugoj polovini dana dolazi do prekida veza sa južnom grupacijom Srpske vojske Krajine.

U svojoj izjavi pukovnik Mihovinović precizno i konkretno ukazuje na sve ono što je video i doživeo od 4. do 10. avgusta. Tako zapaža da su već popodne, 4. avgusta, porodice milicionera napuštale grad, što je ostale građane uznemirilo. Tokom noći kroz Slunj su masovno i intenzivno prolazile kolone izbeglica. Početkom svitanja pukovnik Stanko Letić pokušava da presretanjem vozila spreči povlačenje vojno sposobnih građana. Pridružio mu se i Mihovinović. Na mostu na Korani postavljeno je borbeno vozilo, a policija je sve vojno sposobne izdvajala na stranu. Obezbeden je autobus kojim su vraćani na liniju fronta. Bilo je uzalud jer su se ti isti ubrzo ponovo vraćali pokušavajući da napuste Slunj.

Od pojedinaca koji su bežali organizovale su se grupe. Njihovo neraspoloženje prema svemu što je vojno bilo je opasno. Prete, hoće da ubiju ako im se stane na put.

"Doneta je odluka o napuštanju komande Korpusa specijalnih jedinica" - beleži dalje Mihovinović. - "Odlazimo pukovnik Gačić, Letić, Kovačević i ja i krećemo pravcem ostalih izbeglica. U svima nama zebnja. Nazire se

raspad. Gačićnas upozorava da ništa ne komentarišemo. Gužva izbeglica raste. Pokušaj izvlačenja pravcem preko Veljuna je nemoguć. Vraćamo se ponovo osnovnom pravcu kojim idu svi ostali. Kod Cetingrada se odvajamo od kolone izbeglica i odlazimo u Veliku Kladušu na komandno mesto grupe "Pauk".

General Novaković je odlučio da pukovnici Stanko Letić i Gojko Kovacević idu na Šamaricu, a ja i Žarko ostajemo kod njega. Od generala Novakovića dobijam zadatak da pronađem raketnu bateriju "kub" (za dejstvo po ciljevima u vazduhu na srednjim visinama) i da je dovedem u funkciju. Posle dva izlaska iz Velike Kladuše prema Batnogi, uspevam da uđem u trag bateriji. Video sam se sa generalom Stuparom. Stajao je na cesti, zauzavljao tenkove i vraćao ih na liniju odbrane na reci Korani. Grupama pešadije davao je smernice da prate tenkove. Zamolio me je da prenesem Novakoviću da ga ojača pešadijom na levom krilu. Kada sam generała Novakovića upoznao sa molbom generala Stupara, odgovorio je da za to nema dovoljno snage".

Karakteristična je i Mihovinovićeva sledeća zabeleška. "Vraćam se u V. Kladušu. Vozač zaustavlja vozilo kod skupine ljudi. Pitaju nas da li im iko može reći šta se dešava, jer im se sve komšije dižu i kreću na put. Ubedujem ih da je uspostavljena nova odsudna linija odbrane, da nema razloga za strah, treba verovati vojsci i komandanima. Ostavljamo ih umirene. Tako sam saznao da se i Kordun pokrenuo u zbeg (vreme oko 01.30 č)..."

Posle linča i ubijanja, izbeglice stižu u Srbiju

Da nisu tragične neke reči ohrabrenja mogle bi da zvuče i komično, liciemerno:

"Dok čekam generala Novakovića, jedan vezista saopštava da je načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije (Momčilo Perišić) poručio da se drži-mo! Čekam da mi general Novaković odredi neki zadatak, da imam status. Ne bih želeo da budem proglašen dezerterom, iako me neki ovde već smatraju dezerterom. Dobijam zadatak da idem sa pukovnikom Bulatom. U Muljavi je veliko pakovanje. Pale se dokumenta i vrše pripreme za napuštanje ovog prostora".

Narednim, takoreći filmskim zapažanjima pukovnika Bogdana Mihovića nije potreban nikakav komentar.

"Postajem saputnik Nikoli Vučiniću i pratimo vozilo puk. Bulata. Na putu od Vojnića prema Vrginmostu kolona vozila. Tu su i traktori i tenkovи. Tuče nas haubica. Čas smo na cesti, čas u jarku. Vučinić pronalazi sporedni seoski put i tu usmerava kolonu. Pusta sela, nigde nikoga, sve je već negde na putu. U svitanje stižemo u Topusko. Centar grada je zagušen. Kolone izbeglica ispred nas, a odmah zatim i iza nas. Ne može se ni napred ni nazad. Pronose se glasovi da su ustaše ušle u Glinu, da su neke izbeglice iz kolone pobili i da je ista zaustavljena. Oko nas kolone sabijenih traktora, automobila i zaprega. Bezizlaznost situacije tera nas da uništavamo lična dokumenta i zabeleške. Palim propusnice za Generalštab, Komandu ratnog vazduhoplovstva, radnu beležnicu. Kartu zadržavam. Čuju se predloži da se vratimo na Petrovu goru. Strah me od predloga koji su sve češće ponavljali. Prilazim pukovniku Bulatu i kažem mu da je Topusko naš Vukovar. Imamo čvrsto građeno naselje, svaka kuća je bunker, imamo skloništa za oko 4.000 ljudi. Kuće su napuštene ali pune hrane, imamo struju, vodu. Snage Unprofora su neki garant da nećemo biti granatirani, a njihove veze nam omogućavaju komunikaciju sa celim svetom. Osećam da sam preterao pa ušutim. Za sve njih ja sam stranac, kojeg mogu lako odbaciti. Moram se dokazati da sam im potreban, ali ne valja preterivati. Posle nekog vremena tražim da mi se odbori da regulišem raskršćenje ulica. Bulat mi kaže da idem.

Sa pomeranjem prvog traktora nastaje panika. Usplahireni ljudi, u strašnom strahu od pokolja nastoje da izbore što povoljnije mesto u koloni. Uz dosta napora, a uz pomoć drugih starešina, a posebno vojne policije napravi se red. Omogućen je efikasan saobraćaj u svim pravcima. Prolaze automobili Unprofora, i naši u funkciji snabdevanja hranom, vodom i za sanitetsko zbrinjavanje. Na prikolicama traktora se rada i umire. U Topuskom imamo više od 10.000 izbeglica. Saznajemo da je od Gline do Vrginmosta dupla kolona vozila. I tamo ima oko 20.000 ljudi.

Nemamo mnogo izbora. Organizuje se odbrana. Južno od grada treba se braniti od snaga 5. muslimanskog korpusa, a severno od ustaša. Svi koji podležu vojnoj obavezi uzimaju odbačeno oružje i ponovo se organizuju za kružnu odbranu. U neizvesnosti smo. Ako Muslimani upadnu u

grad, niko neće ostati živ, a od ustaša može se očekivati samo nož, a u bojju slučaju metak. Među nama je i Toša (ministar unutrašnjih poslova za Baniju i Kordun) koji sa puk. Bulatom ide na pregovore. Izražava se sumnja da mogu da odrade samo za sebe, a nama kako bude. Panika sve više zahvata svakog pojedinačno. U narodu je jeziv paničan strah. Četiri generacije su u zbegu. Starci od 90 godina i njihovi prauunci. Smrt je stalno prisutna. Dešavaju se samoubistva i ubistva, a umire se i u vožnji, za volanom. Ustaše kolju po okolnim selima. Kruže vesti sa primerima zakalnih očeva, sinova i celih porodica.

Vode se pregovori, ali za nas krajnje nepovoljni i neprihvatljivi. Stipetić naređuje granatiranje Topuskog (neprovereno), a mi dobijamo uzbunu. Sklanjamo sve civile u sklonište i po kućama, a na otvorenom su samo borci. Iščekivanje. Sleće helikopter. Nastavlju se pregovori. Neminovna je bezuslovna predaja. Imamo snaga za borbu, ali sa civilima smo nemoćni. Predaje se teško i dugo oružje. Lično naoružanje mogu da ponesu samo oficiri i podoficiri. Zbog ugroženog pravca prema Dvoru, od strane 5. muslimanskog korpusa čeka se odluka da se ide autoputem. Otpočela je predaja teškog naoružanja (09. ujutro) i krenule su prve kolone pravcem prema Petrinji, Sisku, a zatim autoputem do Lipovca. Kolone idu celi dan, a mi ćemo sa puk. Bulatom poslednji, kada izadu svi civili.

Počinju da pucaju nervi i onih koji su izgledali veoma čvrsti. Svima jurnula krv u glavu, lica pocrnila, a pogled unezveren. Svako hvata svoju šansu. Naočigled se smanjujemo. Nestaju ljudi i ruši se onaj homogeni deo komande. Iznenaduju postupci pojedinaca. Taman pomisliš da si se sprijateljio sa nekim da obojici bude lakše, a oni odlaze bez pozdrava. Izvući živu glavu je imperativ. Materijalna strana čini čuda, vuku se kompjuteri, televizori i druga tehnička roba.

Desetog avgusta, u rano jutro, mimo sklopljenog sporazuma o predaji, upadaju ustaše. Razgovarao sam sa ruskim oficirom pripadnikom snaga UN, i ljutim se kako su dozvoli da ustaše uđu u mesto. Psiuje Rus majku Jordancima, oni su krivi. Utom, prilazi jedan hrvatski vojnik do mene. Naređuje mi da dignem ruke u vis. Rus protestuje, ali na reč tamo, udaljava se prema svome vozilu. Prilazim već okupljenoj i opkoljenoj našoj grupi. Hrvatski vojnici nas provociraju i vredaju. Pukovnika Bulata jedan udara šakom u lice. Stojimo nemo, pod zaštitom vojne policije. Pojavuje se komandant jedinice koja je upala u Topusko. Izvinjava se što se to desilo. Smenio je komandanta brigade. U grad dolazi i Stipetić. U sjaju pobednika, sa pukovnikom Bulatom obilazi grad. Ulicama stalno kruže vozila Uniprofora. Pojavili su se reporteri, snimatelji. Počela je podela hrane. Policija (hrvatska) uspostavlja kontrolu nad gradom.

Komandant neposlušne (hrvatske) vojske, Vidović, obećava da će nas izvesti iz grada, uz rizik da mu nezadovoljno stanovništvo Petrinje i Siska porazbija stakla na autobusima. Od Popovače do Lipovca autoput je obezbeden i tu ne bi trebalo da imamo većih problema. Skinuti smo u civilna

odela, da bi se sakrili od agresivnih hrvatskih civila. Neki su samo u majicama i sportskim gaćama. Oko 17 časova ukrcavamo se u autobus i napuštamo Topusko. Autobus lično predvodi komandant Vidović, a u obezbedenju je vojna policija. Ispred Petrinje - zastanak. Čekamo autobuse sa civilima i putničkim vozilima od kojih se formira kolona. Uz maltretiranja, tuču i poruge, kolona je uz obezbedenje policije dovedena do Lipovca."

Na kraju svoje izjave, u vidu osvrta "unazad" pukovnik Bogdan Mihovinović daje 7 tačaka "nešto kao zaključak", koji glasi:

1. Putujući prostorima RSK i boraveći u gradovima, lako se uočava da se nije ništa radilo na razvojnem uređenju. Eksploatisana su postojeća dobra i čekao se neki ishod od neke druge strane. Nigde nije postavljen neki cilj koji bi bio normalan za svako iole organizovano društvo. Stagniralo se u svim društvenim bogatstvima. Kultura naroda je dobila pogrešan pravac. Izgubljen je osećaj za realnost u vremenu i prostoru u kome se živi.

2. U vojsci je, kao privid, uočljiv visoki sjaj, kompaktnost, čvrstina i homogenost (video kaseta sa parade na Slunju), a sa druge strane suština je drugačija. Naspram luksuznog vrha, vojnici nasilno mobilisani, nedovoljno obučeni, neki i sumnjivih moralnih načela i motivacije. U dugom periodu priprema za odbranu nije se suštinski radilo ništa bitno što bi sistem odbrane činilo sistemom. Prve linije imale su neadekvatno odabранe položaje sa slabim fortifikacijskim uređenjem. Kod vojnika je bio stalno prisutan bezrazložno veliki stah od granatiranja i napada avijacije. S velikim razlogom može se izraziti sumnja u kvalitet osnovnog komandnog kadra, od koga je i počeo raspad Srpske vojske Krajine.

3. Narod RSK je iznuren stanjem kojim se gušila svaka inicijativa. Postupno i sistematski je preovladao strah od ustaša-koljača. Zbog onog "sve hrvatsko srušiti" živilo se u strahu od ustaške doktrine "sve srpsko pobiti". A kad se ne kanališe nagon samoodržanja, jasno je kakve su sve manifestacije moguće.

4. Stanje rada, reda i discipline, bilo je dovedeno na najniži stepen tolerancnosti.

5. Može se izraziti sumnja i u pravilno tretiranje mesta i značaja osnovnih komandira. Komandovati vojnikom u složenim uslovima bilo je nemoguće bez kvalifikovanih starešina. Ugušen je borbeni moral i motivisanost za borbenu dejstva.

6. Ponašanje ljudi u stresnoj situaciji velika je nepoznanica sistema komandovanja. Ko zna kako bi se i psiholozi ponašali u ovakvim situacijama? Vojnici i starešine bacali su oružje i postajali su opasniji sopstvenoj nego neprijateljskoj strani. Sa osećajem ugroženosti života, gubila se samokontrola. Raspadale su se kompaktne i homogene celine komandi. Dezerterstvo je bilo privilegija onih na višim položajima. Od nabusitog, arogantnog, neprikosnovenog i nepogovornog, komandovanje se srozavalо do nivoa umoljavanja.

7. Za razliku od naših artiljerijskih pobeda u borbenim dejstvima 1991. godine, hrvatske pobjede u 1995. godini ostvarivane su psiho-artiljerijskim pritiscima. Borbena dejstva otpočinjana su artiljerijom, da bi se zatim stvorio vremenski prostor u kome bi odradivao psihološki faktor. Narod bi obezglavljen napuštao svoja ognjišta, da bi zatim snage Hrvatske, bez gubitaka, ulazile u prazan prostor.

21.

Prema izveštaju komande 39. banjaskog korpusa, a pisao ga je načelnik štaba komande, pukovnik Dane Banić, za napad ustaša znalo se deset časova pre početka "Oluje". Pripreme za odbranu bile su potpune i jedinice su bile spreme za borbena dejstva.

Napad na zonu Banjaskog korpusa počeo je sa pravca Sunje, da bi se ubrzo razvio ne čelom frontu. Jedino je bilo mirno na liniji dodira 33. pešadijske brigade sa jedinicama 5. muslimanskog korpusa.

Odgovoreno je dobro organizovanom vatrom i držanjem položaja za odbranu. Hrvatska vojska ispoljava težište napada na pravcu V. Gora - Zupić. Komanda korpusa drži u rezervi tri pešadijske čete. U toku dana ovlašćuju se komande brigade da po jednu četu iz rezerve komandanta korpusa mogu upotrebiti po svojim zamislima. Na to se komanda korpusa odlučila iz bojazni da može doći do prekida veza sa komandama brigada. Naime, 31. brigada je dočekala napad hrvatske vojske bez dovoljno radio-uredaja jer ih je ranije posudila komandi grupacije "Pauk" koja ih nije vratila na vreme. U toku dana došlo je do prekida veza između komande korpusa i Komandi 31. brigade, koja je ostala i bez veze sa svojim potčinjenim jedinicama. Komanda korpusa naređuje da se "jaguar" (operativni sistem veza) prebaci u Komandu 31. brigade, pa je tako uspostavljena veza sa Komandom 31. brigade. Veze sa artiljerijskim jedinicama bile su slabe. Posle granatiranja i dejstva hrvatske avijacije, vazdušne linije su prekinute što onemogućava upotrebu artiljerijske vatre "po zahtevima".

Do 16 časova, 4. avgusta, situacija u zoni Banjaskog korpusa bila je povoljna. Napadač je pretrpeo velike gubitke u ljudstvu.

Komanda korpusa, međutim, nije držala pod kontrolom svoje potčinjene jedinice. Nije bilo ni sadejstva, što je predstavljalo najveći propust. Komandant korpusa, general Slobodan Tarbuk naredio je premeštaj komandnog mesta u rejon Zrinske gore - Samarice, zbog dejstva artiljerije i avijacije po Grabovcu. U toku premeštanja, primećeno je da su neki delovi zone korpusa napušteni bez borbe. Zbog toga je upućen zahtev generalu Milu Novakoviću da pruži pomoć snage dva bataljona, da bi se stabilizovala odbrana Banjaskog korpusa. Najavljen je dolazak jednog bataljona iz sastava Vojske Republike Srpske i Specijalne jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova iz Vojnića. Iz Vojske Republike Srpske nije niko stigao, a umesto očekivanog bataljona Ministarstva unutrašnjih poslova, stiglo je samo 12 boraca.

Komanda 39. korpusa procenjuje da je stabilizacija odbrane 31. brigade - nemoguća, da je 24. brigada ostala u okruženju. U toku noći 5. avgusta, komanda Banijskog korpusa praktično i nije poznavala situaciju u svojoj zoni, a orijentisala se prema dolini Une, zanemarujući pravac Petrinja - Glina i posebno značaj šireg prostora Gline i Topuskog za situaciju na Kordunu.

22.

Komandant 31. pešadijske brigade (Petrinjske), pukovnik Milorad Janković učešće svoje brigade u borbenim dejstvima prikazao je sa puno detalja iz kojih se mogu sagledati sve bitne karakteristike zbivanja u zoni odgovornosti ove jedinice. Dejstva artiljerije neprijatelja prekrila su celu zonu odbrane. Napad je usmeren od Mošćenice ka Petrinji i od sela Gora ka selu Zupić.

U 7,10 časova ustaška vojska upada u punkt Unprofora, a potom u 7,40 časova jedan hrvatski tenk ulazi u bazu u rejonu Firela. U Kotor šumi se vode borbe sa izvidačko-diverzantskom grupom. Vod koji je branio Firel zbog panike napušta položaje bez borbe. Jedan vojnik gine a više ih je ranjeno.

Komandant brigade upućuje deo svoje rezerve (jedan tenkovski i jedan pešadijski vod), izvidačko-diverzantski odred i vod milicije ka širem rejonu Kotorsume, koje razbijaju neprijateljsku grupu. Deo vojnika 3. čete (1. bataljon) i 1. čete (2. bataljon) zahvata panika i zbog toga se izvlače na rezervne položaje. Tek na toj liniji se stabilizuje odbrana.

U 8 časova 2. četa (4. bataljona) napušta položaje na pravcu Gora - Lilić. U tom trenutku gine komandant 4. bataljona. To izaziva rasulo među četama ovog bataljona. Pešadija se povlači na rezervne položaje, ali se na njima ne zaustavlja. Pokret nastavlja u dubinu prema selu Strašnik. Uz pomoć komande korpusa, ljudstvo se vraća na položaje i odbrana se stabilizuje. Komandant brigade kao pomoć 1. bataljonu upućuje ostatak čete za intervenciju (radi zatvaranja nastalih međuprostora).

U 9,25 časova Hrvati ugrožavaju rejon Strašnika. Nešto pre deset časova, sa pravca Firela, glavnom cestom, nailaze 3 hrvatska tenka. Pripadnici 31. brigade dva uništavaju, a jedan je zarobljen. Ustaše bezglavo beže prema Dvoru, ostavljajući 12 poginulih i veći broj ranjenika. To stabilizuje odbranu brigade, ali samo privremeno. Vojnici 4. pešadijskog bataljona odbijaju da ostanu na položajima. Zahtevaju da se spoje sa svojim porodicama.

Ustaše nastavljaju napad tenkovima prema Petrinji i Glini, uz vazduhoplovnu i artiljerijsku podršku, ali ne smeju dalje od Borika (južno od Firela). Sa dve aviobombe dejstvuju po snagama 31. brigade u Mošćenici i zgradji komande u Liru. Slede dejstva sa još dve aviobombe.

Nešto pre 11 časova komandant 1. pešadijskog bataljona izvestio je komandanta brigade da mu "jedinice bezglavo napuštaju položaje". Ipak, nešto kasnije bataljon stabilizuje odbranu i uspešno se drži do kraja dana.

Komandant brigade Janković, zahteva od 4. pešadijskog bataljona da uporno brani liniju Strašnik - Lilić - Marikovića brdo. Zapretio je streljanjem svih koji ne izvrše ovo naređenje. U 11,20 časova po naređenju komandanta brigade, otvorena je uraganska vatrica po ustašama ka Križu, baterijom 105. mm i minobacačima 120 mm. Ustaše u panici beže prema Mošćenici i na ovom pravcu miruju tokom celog dana. Nešto pre 12 časova 3. četa iz 1. bataljona počela je da se izvlači prema Petrinji. Intervenisano je izviđačkim vodom i jednim vodom iz 3. pešadijskog bataljona i četa je zadržana na prvobitnim položajima. Tom prilikom oni koji su intervenisali pripretili su upotrebo oružja, i to je "smirilo" 3. četu.

Do 14,30 časova snage Petrinjske brigade uspešno održavaju položaje, a onda 4. pešadijski bataljon napušta Zupić brdo, na koje je krenuo jedan vod neprijateljskih vojnika. U to vreme ustaška avijacija dejstvuje po Slatini. Komandant 1. bataljona traži pojačanje jačine jedne čete. Svoju 3. četu već je uputio na naredne položaje. Time je ugrožen levi bok 1. bataljona. Dalji tok dejstava, do pada mraka, protekao je u obostranom artiljerijskom dejstvu i pokretima da bi se štitili međuprostorii.

U jutarnjim satima 5. avgusta počinju artiljerijska dejstva po Petrinji, kasarni i po svim položajima brigade. Odgovoreno je protivartiljerijskim dejstvima. Komandant traži pomoć od komande Banjaskog korpusa i ona stiže dva sata kasnije. Nažalost, pristigle snage posle uvođenja u borbu samovoljno napuštaju položaje i beže u dubinu. Time je put za nastupanje ka Petrinji bio otvoren. Komandant brigade upućuje u borbu i vod veze. U 18 časova traži odobrenje da se izvlači i posedne liniju G. Bauga - Rudište. Izvlačenje počinje u 20 časova, ali bez zadržavanja na položajima po dubini. Brigada omogućava izvlačenje stanovništva.

Prema izjavi pukovnika Jankovića izvučena je sva tehnika u selo Svodno, osim 4 kamiona, 1 tenka, 1 borbenog vozila pešadije, 1 protivoklopног topa, 2 samohodna oruđa 90 mm što je uništeno. Svo ostalo naoružanje, borbenu tehniku i ostala sredstva Petrinjska brigada je predala 43. brigadi Vojske Republike Srpske 1. korpusa (Krajiškog).

Brigada je tokom 4. i 5. avgusta imala 13 poginulih, 45 ranjenih i 6 nestalih. Svi ranjenici su evakuisani. Četvorica poginulih sahranjena su u Baniji. Brigadu su 7. avgusta samovoljno napustili: 10 profesionalnih vojnih lica (1 kapetan, 4 poručnika, 2 zastavnika i 3 vodnika); 4 civilna lica Vojske Jugoslavije i 54 lica po ugovoru.

23.

Veoma je štura zabeleška o 24. pešadijskoj brigadi (Glinskoj). Njen komandant, pukovnik Milan Beko u svojoj izjavi konstatuje da je brigada svoju zonu odgovornosti uspešno branila sve do popodnevnih sati 6. avgusta. Sama Glina je branjena do 19 časova. U to vreme, zbog malog broja vojnika, i opšteg stanja na frontu, počinje se sa izvlačenjem. Izvlačenje se ocenjuje kao "plansko i organizovano". Izvučeno je svo ljudstvo i 90 posto

tehnike. Kao osnovne slabosti uočene u toku izvođenja borbenih dejstava Beko navodi sledeće: stalno širenje zone odbrane zbog neuspeha na desnom krilu brigade, dezinformacije i bežanje vojnika i starešina, kao i miličije, i neadekvatno informisanje na frontu.

U toku borbenih dejstava brigada je imala 9 poginulih i 8 ranjenih. Izvučena su sva materijalno-tehnička sredstva, izuzev 5 topova 100 mm.

24.

Dvorska 33. pešadijska brigada iz sastava Banijskog (39. korpusa) vodila je borbena dejstva sa delom snaga 5. muslimanskog korpusa. Komandant brigade, pukovnik Perica Kolundžija, u izjavi navodi da su Muslimani počeli napad na zonu brigade kada i Hrvatska vojska na ostale brigade korpusa. Napad Muslimana odvijao se na pravcu Čokovača - Visoka glava - Kotorani, i pravcem K-551 - Hleb. Napad je prvo počeo na rejon odbrane 4. bataljona. Kao ojačanje odmah mu je upućena četa iz rezerve komandanta brigade.

Napadom na 4. bataljon Dvorske brigade lično je rukovodio major Izet Nanić komandant po zlu čuvene 505. bužimske brigade. Ona se "pročula" naročito po surovosti prema zarobljenim vojnicima iz banijskih jedinica, nad kojima su se životinjski iživljivali. Većinu zarobljenika bi poubijali na licu mesta, a neki bi kasnije i žive pekli. Vodeći svoje zločince u jurišu na Miletinovac, poginuo je i sam major Nanić sa još 8 vojnika iz svog ličnog obezbedenja.

Jedinice 33. brigade imale su zadatku da brane prolaz naroda ka Dvoru. U toku prva dva dana borbi zadatku su uspešno izvršavale. U toku 6. avgusta kada su pripadnici ove brigade saznali za pad Petrinje i Kostajnice, dolazi do pada moralu i samovoljnog napuštanja jedinice. Opadanje se nagle povećalo posle 15 časova. Od 18 časova deo brigade vršio je neposredno obezbedenje komunikacije Žirovac - Dvor. U toku 7. avgusta, deo brigade angažuje se u obezbedenju mostobrana na Uni u rejonu Dvora. Tokom ovog dana ljudstvo i tehnika 33. brigade izvučeni su preko Une u Republiku Srpsku. U toku 7. avgusta, po naređenju komandanta 39. korpusa, brigada pomaže izvlačenje ljudstva i tehnike iz Banije. Sledećeg dana brigada maršuje u Omarsku i predaje tehniku 5. brigadi Vojske Republike Srpske (deo je predan 43. brigadi u Prijedoru).

Stanovništvo iz zone Glinske brigade počelo je sa evakuacijom 5, a završilo 7. avgusta. Najveći deo brigade izvukao se 6. avgusta, a manji 7. avgusta. Brigada je imala 11 poginulih, 6 ranjenih i 3 nestala.

U naknadnoj izjavi, pukovnik Kolundžija precizira da naređenja za izvlačenja jedinica nisu izdavana, nego da je do izvlačenja dolazilo stihijijski.

Kostajnička (26. pešadijska brigada) branila je zonu Uštica - Kinjačka - Una - Mali jarak. Širina zone bila je 64 kilometara. Dok su funkcionalne veze, od komande korpusa stizala su naređenja da brigada uporno brani liniju dodira sa neprijateljem. Od potčinjenih su redovno stizali izveštaji o

stanju odbrane. Kada je saznao da su ustaške sange zauzele Klenov bok, komandant brigade pukovnik Vaso Vukmirović upućuje miliciju da interveniše. Ustaški napad usmeravaju na rejon odbrane 4. bataljona, koji je bio formiran od ljudstva pristiglog iz Zapadne Slavonije po njenoj okupaciji. Kada je zaključeno da se napad ustaške vojske odvija na pravcu Slunja - Kostajnica i Jasenovac - Dubica - Kostajnica, pukovnik Vukmirović ojačava odbranu na navedenim pravcima upućivanjem interventne čete, 2 tenka, 1 oklopnog transportera. Podršku vrši višecevnim bacačem raketa sa druge linije. Posle toga odbranu pojačava borcima iz radne obaveze i iz jedinica prostorne strukture. U toku borbe 4. bataljon napušta liniju odbrane. Zbog toga se deo 3. bataljona počinje povlačiti prema Uni, bežeći u Republiku Srpsku. To isto su učinili i pripadnici 4. bataljona. Sa ciljem da ih zaustavi za njima kreće i komandant brigade. Pronalazi 4. bataljon u selu Aginci (6 kilometara daleko od Dubice).

Da bi stabilizovao odbranu, određuje da se posedne linija Šuplji kamen - Utolica - Šaš. Na toj liniji angažuje interventnu četu, zatim deo boraca koji su pristigli iz Zapadne Bosne, miliciju, deo haubičke baterije 105 mm i minobacačku četu. Međutim, ne čekajući napad ustaša, položaje počinju da napuštaju pojedini borci i starešine. Onda položaje napuštaju i jedinice koje su raspoređene duž pruge.

Ujutru, 6. avgusta, između 2. i 5. časova komandant brigade naređuje izvlačenje teške artiljerije, tenkova i materijalnih sredstava na teritoriju Republike Srpske. Komandno mesto premešta u Srpsku Kostajnicu.

U 18 časova, 6. avgusta ljudstvo i tehnika brigade razmešteni su u selo Kalenderi. Tu je i komandno mesto brigade. Uspostavljena je veza sa Komandom 39. korpusa, ali se u toku noći prekida. Vukmirović sutradan upućuje majora Milana Grnovića u pravcu Novog Grada, da pronađe komandno mesto prepostavljene komande. On nailazi na generale Mila Mrkšića i Slobodana Tarbuka, i dobija naređenje za Vukmirovića za prikupljanje tehnike i hitno formiranje brigade i bataljona (bile su rasturene). Naređenje nije bilo moguće realizovati jer su starešine napustile jedinice i otišle da traže svoje porodice. Ipak, tehnička sredstva su prikupljena. Deo je preuzeala Dubička brigada Vojske Republike Srpske.

Komandant 26. brigade Vaso Vukmirović u svojoj izjavi ističe da sa desnim susedom, Dubičkom brigadom Vojske Republike Srpske, nije imao nikakvo sadejstvo. Sa leve obale Une za sve vreme trajanja hrvatske agresije nije ispaljen ni jedan metak. A pre početka "Oluje", Vukmirović je zajednički izviđao teren sa načelnikom štaba Komande 11. dubičke brigade Vojske Republike Srpske potpukovnikom Mladenom Ćurguzom. Tom prilikom dogovoren je i tvrdo obećano da će 11. brigada uputiti za sadejstvo tenkove i 100 do 120 boraca pravcem Krosulje - Dubica. Komanda 26. brigade preuzela je tada obavezu da dejstvuje na pravcu Slavinci - Dubica. Od tog dogovora, čim je zapucalo nije bilo ništa pa je Vukmirović morao da odustane od protivnapada u pravcu Dubice.

Sveštenik na ruševinama pravoslavnog hrama u Petrinji

Po Vukmirovuću, presudan uticaj na poraz njegove 26. brigade imali su sledeći faktori: velika širina zone odbrane (64 km) i malobrojno stanje brigade, zatim postojanje velikog broja međuprostora; mala dubina odbrane, napuštanje položaja i jedinica većeg broja boraca, prodor ustaša u Klenov bok; napuštanje položaja od strane 4. bataljona, prekid veza, neadekvatna popunjenošć jedinica starešinskim kadrom (dužnost komandira četa vršili su i vojnici bez čina a dužnost komandanata bataljona-diviziona vršili su oficiri od čina poručnika do kapetana). Nisu izvučena sledeća materijalno-tehnička sredstva: 4 topa (ZiS 76 mm) i 1 tenk, ali su onesposobljeni.

U toku 8. avgusta najveći broj vojnika i starešina napustio je brigadu. Toga dana, u 12 časova, i poslednjih šest oficira, sa komandantom brigade, ulaze u izbegličke kolone.

Tokom 4., 5. i 6. avgusta Brigada je imala 10 poginulih, 31 ranjenog i 3 nestala.

Laki artiljerijsko-raketni divizion protivvazdušne odbrane našao se, odmah, na početku "Oluje", pod jakim dejstvom hrvatske artiljerije. Tučeno je po vatrenim položajima oruđa diviziona PVO. Avijacija neprijatelja je dejstvovala po rejonu Drenovac, ali bez uspeha.

U toku 6. avgusta, hrvatska avijacija u 11 časova dejstvuje po Cavića Brdu. U to vreme sve veze u divizionu ne funkcionišu. Na avion se dejstvuje "strelama-2M". Ispaljene su tri "strele", avion je pogođen i srušio se u Kotoršumu.

Primećen je ulazak ustaša u selo Lušćane. Po njima je otvorena vatrica iz dva topa 30/2 mm, a zatim su komandni vod, komanda i 2 raketna voda poseli položaj za odbranu u mestu Donja Bačuga. Branili su se pešadijskim naoružanjem, i imali jednog ranjenog. Položaj napuštaju pre pada noći i okupljaju se u selu Dodoši, a posle toga posedaju položaje na Šamarići. U 17 časova jedinica počinje izvlačenje prema Dvoru i Novom Gradu.

Tehnika je prikupljena u selu Svodno, gde stižu samo 42 vojnika, od ukupno 103 vojnika koliko su ih imali. Sa Banije je izvučeno 1500 granata (30 mm) i 30 raketa M 32.

Pukovnik Đorđe Milikšić komandovao je 75. mešovitom artiljerijskom brigadom a izvršavali su zadatke iz zona odgovornosti 7, 21. i 39. korpusa. U zoni Dalmatinskog korpusa nalazio se divizion 130 mm i artiljerijska baterija 128 mm M77, "oganj". Upotreba je vršena po zahtevima načelnika artiljerije Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, pukovnika Marka Vrcelja.

Na prostoru Banije nalazila se baterija topova 130 mm kojom je rukovodio načelnik artiljerije Komande 39. korpusa. Sa prostora Korduna dejstvovale su sledeće jedinice: divizion 130 mm M-46; artiljerijska baterija samohodnih višecevnih lasera raketa 128 mm M88 "oganj" i oruđe samohodnog višecevnog lansera raketa 262 mm - "orkan". Ovom grupom rukovodio je komandant Mešovite artiljerijske brigade.

Jedinice su podržavale dejstva 21. i 39. korpusa i Korpusa specijalnih jedinica. Od 6. avgusta navedenim jedinicama je rukovodila komanda 21. korpusa. Dejstva su se odvijala korektno i u naređenom obimu.

Naređenje za izvlačenje artiljerije sa Korduna nije izdato blagovremeno. Zbog toga se deo artiljerijskih jedinica nije izvukao na teritoriju Republike Srpske Krajine. Iz zone odgovornosti nisu izvučena: 2 oruđa tipa "oganj" i 7 topova 130 mm. Izvučeno je: 16 topova 130 mm, 7 oruđa 128 mm M77 "oganj" i 262 mm "orkan".

Trećeg dana borbenih dejstava Komandu Artiljerijske brigade napustio je deo posade sistema "orkan".

25.

Ocene o kvalitetu i upotrebi Banjiskog korpusa nisu ni malo jednostavne i samom činjenicom da je bio na udaru glavnih snaga hrvatske vojske u "Olji". Dejstvom preko Banije, Hrvatska je prvo želela da odvoji RSK od RS i da odseče snage i narod na Kordunu. Preko Banije se ujedno ispoljavao uticaj i na držanje vojske i naroda u severnoj Lici. Radi sprečavanja namera hrvatske vojske, za Komandu 39. korpusa od strategijskog značenja bilo je sadejstvo sa jedinicama Vojske Republike Srpske na desnoj obali Une, zatim sadejstvo sa 21. korpusom i grupacijom "Pauk", kao i sadejstvo unutar zone odgovornosti između brigada, i naravno podrška od Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Međutim, komanda korpusa nije imala nikakvo sadejstvo sa Vojskom Republike Srpske, sa 21. korpusom grupacije "Pauk" zbog čega je odgovornost pala na Glavni štab Srpske vojske Krajine i komandu grupe "Kordun". Nepostojanje sadejstva između brigada u korpusu je krivica komande korpusa, koja nije ni uočila značaj sadejstva i nije se ni pripremala da rešava probleme do kojih je dolazilo zbog nepostojanja sadejstva. Nesporno je, takođe, da je Glavni štab Srpske vojske Krajine svo težište podrške 39. korpusu sveo na RV i PVO i deo artiljerije koja je dejstvovala iz zone ovog korpusa.

Ponašanje vojnika u 39. korpusu bilo je kapitulantsko od samog početka napada. Izrazito loše su se ponašali većina vojnika u 26. i 31. brigadi. Komande brigada ulagale su napore da stabilizuju odbranu, ali bez uspeha. Pokretanje naroda na evakuaciju bio je onaj kobni signal koji je vodio u sigurno rasulo. Veza između organa i vlasti po opština nije funkcionala. Svako je gledao sebe i svoje interes. Evakuacija je bila delo organa vlasti, koji su spašavali sebe pod izgovorom da spašavaju narod. Banija i Severna Dalmacija ponašale su se na sličan način, i presudno su uticale na krah odbrane RSK. Ni komanda 39. korpusa nije ništa bitnije doprinela da spreči haos do koga je došlo početkom bežanje naroda.

Što se tiče najvažnijih kadrovskih poteza u ovom korpusu, oni su vezani za dolazak generala Mila Mrkšića za komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Uslediće ubrzo smena komandanta 39. korpusa. Pukovnika Žarka Gačića zameniće pukovnik Slobodan Tarbuk. Kasnije će dobiti i čin generala. Za načelnika štaba, nekoliko dana pred početak agresije biće postavljen pukovnik Dane Banić. Neće biti vremena da se komanda pripremi i uigra da komanduje korpusom u borbenim dejstvima. Nesporno je da je Banijski korpus značajno uticao na razoružanje 21. korpusa i tragediju naroda Korduna.

26.

Upotreba Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane Srpske vojske Krajine u danima "Oluje" bila je pod posebnim rizikom od NATO snaga. U očekivanju najavljinane agresije hrvatske vojske izvršene su neophodne pripreme za borbena dejstva. Težište protivvazdušne odbrane bilo je u zaštiti Knina i aerodroma Udbina, kao i snaga Korpusa specijalnih jedinica na prostoru Slunja. Sa jednim raketnim divizionom sistema "Dvana", (smeštenim u rejonu Šamarice) izvršene su pripreme za dejstva po odobrenim ciljevima u rejonima Sisak, Slunja i Nebojan. Vazduhoplovna brigada pripremala se za podršku dejstvima 7. i 15. korpusa. Helikopteri su pripremljeni za borbu sa tenkovima i po zahtevima komandi jedinica.

Pet minuta po otpočinjanju agresije, izdato je naređenje za izvođenje raketnih udara po unapred predviđenim ciljevima u rejonima Siska i Sunja. Dejstvovano je sa 7 raketa.

Aerodrom Udbina je bio pod neprekidnim udarima artiljerijske vatre. I pored toga, avijacija je pružila podršku jedinici 7. korpusa. Zadaci su izvršeni bez gubitaka. Hrvatske avijacije pokušavala je da ude u vazdušni prostor RSK, ali je rasporedom raketnih jedinica i korišćenjem imitatora radarskog zračenja onemogućena da ispolji dejstva po objektima u dubini teritorije RSK.

U 13 časova, na zahtev komande 15. korpusa, usledila je neposredna vatrena podrška 9. i 18. brigadi. Od komandi korpusa nisu stizali zahtevi za upotrebu helikoptera, ali su zato, već od 11 časova, po zahtevu bolnica u Kninu i Udbini, transportovani ranjenici u bolnice u Banjaluci. Evakuisane su i porodilje sa bebama. Prevezeno je više od 100 lica.

Posle 20 časova, 4. avgusta, naređeno je da se pređe na decentralizovano komandovanje, zbog premeštanja Glavnog štaba Srpske vojske Krajine na istaknuto komandno mesto u Srbu. Načelnik Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Nikola Ločnar naređuje da se sutradan, 5. avgusta izvrši prebacivanje avijacije sa aerodroma Udbina na aerodrom Banjaluka i da se sredstva koja se ne mogu premestiti - uniše. Naređenje je izdao komandantu 105. vazduhoplovne brigade potpukovniku Ratku Dopudi. Po posrednom saznanju za to, general Branislav Petrović kao pomoćnik komandanta za RV i PVO, odlazi za objašnjenje kod generala Mrkšića. On mu kratko kaže da se postupi kako je naložio general Nikola Lončar i da se podrška nastavi sa aerodroma Banjaluka. Pripreme i premeštanje izvršeni su bez plana i u kratkim rokovima. Do 20 časova, 6. avgusta, sve jedinice i materijalna sredstva sa aerodroma Udbina prebačene su na teritoriju Republike Srpske.

Upotrebu avijacije Srpske vojske Krajine u borbenim dejstvima protiv hrvatske vojske bitno je ograničavala pretnja snaga NATO, koje su Hrvatskoj pružale mnoge usluge, a posebno u izviđanju i elektronskom ometanju, kao i u pripremama artiljerijskih vatri. Avioni NATO dejstvovali su po položajima jedinice Srpske vojske Krajine za vazdušno osmatranje i javljanje u rejonu Benkovca. Uništili su centre veze na Plješevici, Velebitu i Promini.

Komandant 105. vazduhoplovne brigade, potpukovnik Ratko Dopuda, u svom izveštaju navodi da je njegova jedinica početak agresije dočekala popunjena samo 40 posto. Očekujući agresiju, urađeno je 30 skloništa za ljude i 70 skloništa za borbenu i neborbenu tehniku, kao i za ekspolozivna sredstva. Sistem komandovanja imao je sve elemente pod zemljom. Ispravnost tehnike na dan agresije iznosila je 90 posto. Ubojnih sredstava bilo je dovoljno, a goriva 70 tona. Popuna pilotima izvršena je iz Vojske Republike Srpske i sa prostora 11. korpusa.

Aerodrom Udbina je nekoliko puta opserviran bespilotnim letilicama. Osim toga, osmatrale su ga i snage Unprofora razmeštene u blizini aerodroma.

U 5,43 časova, 4. avgusta počeo je artiljerijski napad na aerodrom.

Iz Glavnog štaba Srpske vojske Krajine u 9 časova, dolazi zahtev da avijacija dejstvuje po Dinari. Na zadatku se poletalo između dva udara granata, tako što bi se sačekao pad prve grupe granata pa se odmah pre udara druge poletalo. Na zahtev komande 15. korpusa avijacija dejstvuje po objektima na prilazima Teslingradu i Perušiću. Nuđena im je i upotreba dva borbena helikoptera, ali nisu prihvatali. Onda su tražili dejstvo po Malom Alanu na Velebitu, što je i učinjeno. Pošto više nije bilo zahteva od korpusa, komanda vazduhoplovne brigade samoinicijativno dejstvuje po Gospiću.

Radi dogovora o daljem sadejstvu, potpukovnik Dopuda je krenuo u 20,30 časova u Komandu Ličkog korpusa. Od Bjelopolja do Korenice susretao je kolone izbeglica. Mislio je da narod napušta samo Vrhovine, zbog

blizine fronta. Ali to se Korenica iseljavala. U komandi je načelnik štaba pukovnik Milan Đaković već spaljivao dokumentaciju i spremao se da kreće iz Korenice. Na pitanje šta se to dešava Dopuda je dobio odgovor da je naređena evakuacija Teslingrada, Korenice i Vrhovina. Dolazi do žučne rasprave. Pukovnik Đaković deluje uplašeno, a potpukovnik Dopuda ogorčeno i ljutito verujući da je onda u pitanju izdaja.

Dopuda je zatim pozvan na sastanak komande, u 23 časa, uz napomenu da će mu posle toga sve biti jasno. Zato on, u međuvremenu odlazi u Jošan i poziva pilote Jovana Vukmiricu, Dragana Dimića i Nebojošu Gajića da zajedno s njim prisustvuju činu izdaje. Piloti mu nisu poverovali da je naređena evakuacija stanovništva.

Na sastanku u komandi Ličkog korpusa bili su prisutni: pukovnik Milan Đaković - načelnik štaba, pukovnik Milan Šuput, ministar odbrane, potpukovnik Petar Barić, načelnik obaveštajnog organa, predsednik Skupštine opštine Korenica i predsednik izvršnog saveta opštine i još nekoliko civilnih lica.

Na sastanku je potvrđena odluka o evakuaciji koju je i Đaković pravdao tobože mnoštvom razloga. Ustaše su navodno probile linije odbrane na više mesta, zatim da sledi opsedanje Vrhovina, pa ugrožavanje Korenice... Prisutni civili su podržali "opravdanja" i zalaganja pukovnika Đakovića. Ministar odbrane nije smatrao potrebnim da se izjašnjava. Onda komandant Vazduhoplovne brigade pita prisutne da li to znači kapitulaciju RSK, ali niko mu na to ne odgovora. Piloti zatim zahtevaju od pukovnika Šuputa da pozove predsednika Martića i da od njega traži odgovor da li je RSK kapitulirala. Nemajući kud, pukovnik Šuput je pokušavao da telefonom uspostavi vezu sa Martićem ali nije uspeo. Onda je u kancelariju gde je održavan sastanak ušao general Nikola Lončar, načelnik Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Još s vrata je prisutnima rekao: "Knin se ne može odbraniti. Odlučili smo da spasemo što se spasiti može. Naredili smo evakuaciju iz dalmatinskih i ličkih opština. Po izvlačenju stanovništva počeće izvlačenje vojske. Vojska mora da štiti komunikaciju Knin - Gračac - Udbina - Korenica, time se omogućava evakuacija sa prostora Knina. Posle toga vojska se izvlači sa tehnikom za narodom. Avijacija se rano ujutru mora prebazirati u Banjaluku."

Posle izlaganja generala Lončara prvi reaguje potpukovnik Dopuda. Kaže da mu treba deset dana za evakuaciju aerodroma. Dobio je odgovor da "izvuče što može a ostalo da uništi". Dopuda će na to pravo u lice Lončaru, da je to izdaja. Pre nego što je Lončar išta odgovorio na tu tvrdnju, pukovnik Borić, takođe, se obraća istom generalu i kaže da ima mogućnosti, da se još borimo. Lončar više nije htio da ih sluša pa udara šakom o sto i sa psovkom, kaže Boriću: "Idi, bori se! Ko ti brani? Zar ne vidiš da smo ostali bez municije i da niko neće da nam pomogne?"

Time je sastanak bio završen. Komandant vazduhoplovne brigade vraća se sa pilotima na aerodrom. Ne izdaje odmah naređenje za prebaziranje nego traži komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, generala Mila

Mrkšića. Na vezu mu se javlja general Branislav Petrović, komandantov pomoćnik za RV i PVO. Kada je čuo za naređenje o prebacivanju, zabezešnuo se i rekao je da će ga nazvati za pet minuta. Nije mogao da poveruje. I nazvao ga je, kasnije saopštavajući mu sledeće: "E moj Rale, pripremi avijaciju da ujutru poletiš za Banjaluku. Ostalu tehniku, što možeš da izvučeš - izvuci, što ne možeš uništi. Ako nemaš dovoljno pilota, traži iz Banjaluke".

Na te reči generala Petrovića, komandant brigade je odgovorio komentarom da je to izdaja i prekinuo je vezu. Razgovoru su bili prisutni piloti Nebojša Gajić, Petar Dobrota i Miloje Curčić.

Ujutru, pred početak prebaziranja, pojавio se hrvatski MgG-21 koji je, iz brišućeg leta, dejstvovao topom po aerodromu.

Komandant vazduhoplovne brigade se zadržao na aerodromu do 12 časova, 5. avgusta, i bio je svedok nekih loših primera ponašanja oficira. Major Đuro Medaković, komandant Lakog protivavionskog raketnog diviziona, pokazao je veliku nesnalažljivost i kukavičluk. Ostavio je veliki broj neuništenih sredstava PVO, tako da su to morali raditi drugi. Major Milan Ristić, načelnik obaveštajnog organa u Komandi Vazduhoplovne brigade, u svitanje 5. avgusta, bez ičijeg odobrenja seda u helikopter "gazelu" i beži u Donji Lapac, a kasnije u Petrovac. Kapetan Kosanović, referent u organu bezbednosti, uzeo je službeno vozilo i pobegao u nepoznatom pravcu.

Potpukovnik Dopuda u svojoj izjavi navodi da za sve ono što je napisao postoje svedoci i materijalni dokazi. A za tako sraman i tragičan kraj Srpske vojske Krajine i RSK naglašava da "lično misli da se radi o dobro pripremljenom i izvedenom scenariju, samo je nepoznat režiser".

Karakteristična je i ova konstatacija potpukovnika Dopude: "Bojim se i da pomislim šta bi se desilo i kakav bi krajnji ishod bio da se nisam pojavio na sastanku na kojem nisam bio predviđen da prisustvujem, već sam se pojavio slučajno. Zbog svega toga krajnje sam razočaran, ponižen i ne-poverljiv. Po svemu sudeći, bila mi je namenjena drugačija sudbina".

Komandir mešovite helikopterske eksadrile, major Zivko Janković je 4. avgusta dobio zadatku da sa pratiocem napusti aerodrom Udbina i da razmesti helikoptere u selu Frkašić, u blizini Korenice. Time se obezbedivao "rastresit" razmeštaj tehnike. Maskirani heliodrom se nalazio blizu kontrolne rampe na putu Udbina - Korenica. U izjavi koju je dao 8. avgusta napisao je, pored ostalog, i sledeće:

"U popodnevnim satima, 4. avgusta, počele su da prolaze izbeglice iz pravca Korenice prema Donjem Lapcu. Oko 16 časova oformile su se izbegličke kolone. Policaci na rampi su kontrolisali izbeglice. Objasnjavali su da im je naređeno da propuštaju samo žene, decu i starce, a da vojno sposobne muškarce vraćaju. Gledajući šta se dešava, zvao sam aerodrom Udbinu i rekao šta se dešava na rampi, pitajući šta ja da radim. Odgovor od komandanta potpukovnika Ratka Dopude je glasio: 'Sve ide po planu, narod malo panici, ti ostani tu gde si, pa ćemo se čuti u svitanje'. Već između 18 i 20 časova na rampi su stvoreni dupli redovi izbeglica, jer policaciji nisu

puštali muškarce da prođu, mada ih nije bilo mnogo. Onda je do rampe stigao automobil, obišavši kolonu, u kome je bio predsednik SO Korenica, a tako se i predstavio, i počeo krajnje nekulturno, drsko i bezobrazno da se dere na policajce, tražeći da otvore rampu, i da ga propuste kao i sve ostale. Oni su to i učinili. Ujutru, 5. avgusta, oko 4 časa odlazim na rampu u namjeri da uspostavim vezu sa aerodromom Udbina. Uspostavio sam vezu,

*Pripadnicima RV nije data adekvatna uloga
Rutinske aktivnosti na aerodromu Udbine*

javila se neka žena i rekla mi da se aerodrom iselio i da tamo više nema nikoga. Nisam verovao da su moje kolege otišle i da me nisu o tome obaveštili. Samoinicijativno donosim odluku da poletim po mraku prema aerodromu. Saopštavam to pilotima koji su bili sa mnom. Rekao sam im: "Idem do aerodroma da vidim o čemu se radi, vi ovde čekajte dok se ne vratim po vas. Jedino ako me obore, neću po vas doći".

Po sletanju na aerodromu, sreо sam se sa majorom Nebojšom Bajićem. Upoznao me o evakuaciji i rekao da se čeka dolazak komandanta. Dolazi potpukovnik Ratko Dopuda i naređuje da se izvrše pripreme za prebازiranje na aerodrom u Banjaluci. To i ja saopštavam mojoj eksadrili. Piloti pristupaju izvršavanju zadatka. Bilo je 6,10 časova kada sam po povratku sleteo u Frkašić. Pred zgradom u kojoj je smeštena komanda srećem se sa ranjenim pilotom Veljkom Lekom. On izide iz auta i reče mi: "Ranili su me naši, helikopter je probušen ali je ispravan za letenje i sada se nalazi južno od Korenice prema Frkašiću. Preuzmite ga". Nisam znao za koga je pilot Veljko Leka radio, i koja je njegova uloga ali ga lično poznam. Sa pilotom

Radetom Pikčevićem letim gde je Leka naznačio, pronalazimo helikopter i prebacujemo ga na Malo Polje (Petrovac). Sa pilotom Pikčevićem vraćam se na aerodrom Udbina. Na aerodromu zatičemo samo potpukovnika Ratka Dopudu i nekoliko minera koji su počeli uništavanje onoga što se nije moglo transportovati.

U 11 časova, 5. avgusta, poteo sam sa aerodroma Udbina. Sa mnom je bio i komandant vazduhoplovne brigade potpukovnik Ratko Dopuda. Sleteli smo na aerodrom Zalužani.

Kao profesionalni vojnik ne želim ništa da komentarišem, nego sam samo naveo činjenice iza kojih stojim moralno, materijalno i pravno. Kao oficir i pilot osećam se do krajnjih granica poniženim. Sa gorčinom zaključujem da je moja eksadrila sve dobijene zadatke u potpunosti izvršila, ali zadatke kojima bi se podržavala i sa kojim bi se učestovalo u odbrani RSK nije ni dobijala.

Komandant 44. raketne brigade PVO, potpukovnik Ranko Dašiću svom izveštaju navodi da su jedinice brigade dočekale početak agresije u početnom grupisanju za protivvazdušnu odbranu teritorije. Raspored je omogućavao optimalno izvršavanje zadataka. Pre početka agresije delovi raketne brigade izvršavali su zadatke u borbama oko Dinare i na livanjsko-grahovskom pravcu. Vršena je zaštita prostora Banije i Korduna od preleta neprijateljskih helikoptera prema aerodromu Đoralići i Bihaću Zapadnoj Bosni. Kod ljudstva se osećao psihološki zamor. Moral je bio u opadanju. Najpripremljeniju jedinicu brigade činio je 1. raketni divizion. Na dva dana pre početka agresije, 1. samostalnu srednju raketnu bateriju PVO napustio je major Nebojša Rašuo pod izgovorom da od Krajine nije dobio ništa. Za komandira baterije postavljen je kapetan Miloš Novaković.

Pet minuta po otpočinjanju artiljerijskih udara po svim gradovima RSK, kamandant raketne brigade prenosi signal 1. raketnom divizionu PVO za izvršenje udara po vojnim ciljevima u Sisku i Sunji. Raspolažalo se obaveštajnim podacima da u navedenim rejonima ima više desetina hiljada vojnika. Lansirano je pet raketa (4 po Sisku, 1 po Sunji). Po zahtevu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, ubrzo su lansirane još 2 rakete po selima Slana u Nebojanskom džepu. Raketni udar je ponovljen po Sisku sa još jednom raketom. Prema radio-tehničkom izviđanju, efekti raketnih udara bili su veliki. Deo hrvatskih jedinica nateran je u bekstvo. Bilo je mnogo poginulih i ranjenih.

Na delu ratišta koji je štićen raketnim sistemom "KUB-M" u vazdušni prostor nije uspeo da uđe nijedan avion. Snage NATO su vršile ometanje osmatračkih i nišanskih radara van zone dejstva sistema. Do 22 časa, 4. avgusta, bilo je više pokušaja hrvatske avijacije da prodre u vazdušni prostor RSK. To je sprečeno. Jedan MiG-21 srušila je protivavionska artiljerija, a drugi je oboren u vazdušnom prostoru između 21. i 15. korpusa.

Radarsku stanicu Benkovac gađale su snage NATO sa 2 raketama koje nisu pogodile cilj.

Komandant raketne brigade pokušaće 5. avgusta da uspostavi vezu svoje jedinice na Šamarici sa komandantom Banijskog korpusa, ali u tome neće uspeti. Zbog toga je izbor ciljeva vršila Komanda Raketne jedinice. Kada je stiglo naređenje za napuštanje položaja krenulo se sa Šamarice ka Republici Srpskoj.

U izveštaju, komandant brigade navodi da je dezertiralo 10 starešina - dva majora, dva kapetana, pet podoficira i jedno građansko lice.

27.

Angažovanje 11. korpusa (Vukovarskog), lociranog u istočnom delu RSK, bilo je samo formalne prirode. Prvi izveštaj iz komande 11. korpusa stigao je 4. avgusta u 12 časova. Saopštava se da su "u 11 časova otpočela borbena dejstva prema zonama odgovornosti 35. i 43. pešadijske brigade. Dejstva korpusa se odvijaju po odluci o aktivnim dejstvima".

U 19,40 časova istog dana u redovnom borbenom izveštaju iz komande 11. korpusa navodi se da su "u toku dana ustaše vršile vatrene provokacije prema zoni odbrane 43. brigade. Na ostalim delovima zone odgovornosti korpusa prisutna su pregrupisavanja i dovođenje jačih snaga u rejone na granicama razdvajanja. Prema izveštajima koji pristižu iz jedinica, moguća su aktivna dejstva neprijateljskih snaga u jutarnjim časovima 5. avgusta".

U delu izveštaja "o aktivnosti naših snaga" navodi se da je izvršena polna svih jedinica korpusa 100 posto i da su preduzete mere ojačavanja linija odbrane na prednjem kraju. Na kraju se navodi da je "uspešno odgovoren na vatrene provokacije u zoni odbrane 43. brigade i da je dograđen vatreni sistem jedinica koje su primile nova sredstva".

Kao težišni zadaci 11. korpusa u izveštaju su navedeni: sprečiti i one-mogući upad ustaša u zonu odgovornosti korpusa i da realizuje zadatke dobijene od Glavnog štaba Srpske vojske Krajine.

Mirovanje Vukovarskog korpusa, sa oko 20.000 dobro naoružanih vojnika, u vreme kada je odlučno napadnut zapadni deo RSK, deo je scenarija po kome je pripremljena i izvedena likvidacija Republike Srpske Krajine. Ovaj korpus ponašao se kao da nije u sastavu Srpske vojske Krajine već da je deo Vojske Jugoslavije. Hrvatskoj vojsci, ni on, kao ni pripadnici Vojske Republike Srpske i Vojske Jugoslavije, nisu kvarili krvavi posao.

ŽRTVE SU BILE UZALUDNE

Centralna evidencija o gubicima u ljudstvu u borbama za Krajinu nije ažurno vodena. Može se pouzdano govoriti samo o onim gubicima koji su evidentirani na nižem nivou, ali ni oni često nisu bili sveobuhvatni. O nekim postoje samo pretpostavke i procene.

Na prostoru Krajine, u 1991. godini, pored 9. kninskog korpusa JNA u borbama je učestvovala Teritorijalna odbrana Krajine, zatim milicija i brojne kategorije dobrovoljaca. U istočnom delu Krajine (Istočna Slavonija, Zapadni Srem i Baranja) učestvovao je veliki broj jedinica JNA, desetak hiljada dobrovoljaca i Teritorijalna odbrana po gradovima, selima i delovima naselja pod kontrolom srpskog stanovništva. Jasno je iz toga da neke centralizovane evidencije nije bilo.

Na utvrđivanje broja poginulih, ranjenih i pogotovu nestalih negativno utiču svi oni koji imaju razloga da prikrivaju istinu o događajima koji su se dešavali na prostorima bivše Jugoslavije. A to su oni koji su odgovorni za tragediju Srba u Hrvatskoj, kako iz redova državne i vojne vlasti RSK, tako i oni koji su predstavljali tzv. međunarodnu zajednicu i režim Srbije Slobodana Miloševića. Nažalost, tako će ostati i posle 1995. godine. Apsurf je da najtačniji podaci o gubicima postoje za 1991. godinu, a da su oni baš najmanje dostupni javnosti. Više puta je saopštavano da je u borbama za Vukovar iz redova jedinica JNA i dobrovoljaca poginulo "nešto manje" od 1200 vojnika i starešina. Međutim, nesporno je postojanje tačnih podataka o gubicima svake jedinice koja je boravila na prostorima izvođenja borbenih dejstava. Nprimer, 151. motorizovana brigada, za oko 50 dana provedenih na istočnoslavonskom ratištu imala je 6 poginulih i 53 ranjena. U evidenciji postoje podaci poimenično za svakog vojnika - gde je, u kom času i od čega "izbačen iz stroja" pa i statistika: 43 posto nastradali od vatrenog artiljerije i minobacača; 28 posto izvršili samoranjavanje; 19 posto stradali od zrna pešadijskog naoružanja i snajpera; oko 9 posto je izbačeno iz borbe zbog pogibija ili ranjavanja u minskim poljima. Slična je evidencija 14. partizanske brigade koja je 27 dana boravila na prostoru Zapadne Slavonije i imala 4 poginula, 13 ranjenih i jednog nestalog.

Na teritorijama koje su ulazile u sastav RSK do maja 1992. godine boravila je i 544. pešadijska brigada JNA i imala 54 poginula, zatim Loznička pešadijska brigada JNA sa 26 poginulih.

U evidenciji Srpske vojske Krajine sačuvani su podaci o gubicima jedinica JNA iz sastava 9. korpusa (Kninskog) i dela jedinica JNA koje su učestvovalo u borbama oko Vukovara, zatim Teritorijalne odbrane SAO

Krajine, kao i podaci o gubicima jedinica Srpske vojske Krajine tokom 1992, 1993, 1994, i 1995. godine do kraja avgusta meseca. Koliko su pot-puni, teško je reći. To je, dakle, ono što je nesporno. I manji nisu bili. Mogli su samo biti veći ako nešto nije evidentirano.

Opšta je karakteristika da podaci o gubicima nisu kontinuirano i sistemska vodenici, niti u skladu sa propisanim obavezama. Evidencije pokazuju da se problem gubitaka tretirao parcijalno, na više različitih načina, i da je korišćena u različite svrhe. Nešto su pouzdaniji podaci o broju poginulih u odnosu na brojno stanje ranjenih, a pogotovo nestalih. Primera radi, jedan od važnijih izvora podataka je evidencija koju je ustrojio kapetan Boško Mandić, informatičar iz Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. U njoj se vode podaci o poginulim od 1991. do kraja 1993. godine. Dopunu evidencije predstavljaju podaci dobijeni iz pregleda izveštaja, spiskova i drugih dokumenata parcijalnog karaktera.

O poginulim i invalidima iz rata može se zaključivati, recimo, i po spiskovima iz aprila 1993. godine po kojima je vršena dodela pomoći porodicama nastrandalih, uz uslov da nije bilo i nekih zloupotreba.

Podaci o gubicima u 1994. godini potiču iz dosta pouzdane evidencije pravljene na osnovu podataka iz dnevnih operativnih izveštaja jedinica Srpske vojske Krajine. Sačuvane su i mesečne analize gubitaka u Glavnom štabu koje, uz jedan broj periodičnih analiza, daju tačnu sliku gubitaka. Tako je i u "analizi obezbedivanja minskih polja i broja gubitaka" sačuvano podosta podataka koji samo upotpunjaju opštu sliku.

Podaci o gubicima u periodu od januara do 15. avgusta 1995. godine dobijeni su iz izveštaja jedinica u vreme izvođenja borbenih dejstava na prostoru Zapadne Slavonije, Zapadne Bosne, Grahova i Dinare i tokom operacije "Oluja" hrvatske vojske u avgustu 1995. godine. Za prva tri meseca 1995. godine postoje mesečni izveštaji o gubicima, što znatno olakšava zaključivanje o gubicima u 1995. godini.

1.

Na svoj način je karakteristična analiza gubitaka po vremenu nastajanja i izvorima koji su korišćeni. Prvu celinu čine gubici od 1991. do kraja 1993. godine, zatim slede gubici za 1994. godinu i konačno gubici za 1995. godinu.

Evidenciju gubitaka od 1991. do kraja 1993. godine vodio je na računa pomenuti informatičar, kapetan Boško Mandić. Reč je samo o poginulima, sa cele teritorije RSK. Tom evidencijom ipak nisu obuhvaćeni svi koji su poginuli, zbog nedostatka podataka koji bi se mogli proveriti. Ali svi podaci koji su uneti i obrađeni tačni su. Njihova analiza ukazuje na više aspekata gubitaka do kojih je došlo u Srpskoj vojsci Krajine.

U evidenciju o poginulima na prostoru RSK do kraja 1993. godine postoje podaci za 2876 poginulih, i to po imenu i prezimenu. Svi važniji podaci, postoje za 2740 poginulih (95 posto od svih poginulih unetih u

evidenciju). Tih 2740 poginulih izdržavali su 2218 članova porodice. Iza sebe su ostavili 1590 dece.

Prosečna starost poginulih je 43 godine. Među poginulima je do 18 godina starosti njih 20 (0,73%); od 18 do 21 godine starosti 288 (10,51%); od 22 do 31 godine 792 (28,91); od 32 do 41 godine 755 (27,56%); od 42 do 50 godina 388 (14,16%); od 51 do 60 godina 192 (7,1%); od 61 do 70 godina 44 (1,61%) i preko 70 godina starosti 13 odnosno (0,48%). Nepoznata je starost za 384 poginulih odnosno 13 posto svih poginulih unetih u evidenciju.

Gubici po godinama i mesecima do kraja 1993. godine imaju dosta ne-ujednačenu dinamiku. U 1991. godini poginulo je 1153 (42 posto svih poginulih u navedenom periodu); u 1992. godini poginulo je 563 (oko 21 posto); u 1993. godini 613 (oko 22 posto). U ovom periodu evidentirana je pogibija još 547 (19 posto svih obrađenih) ali se ne raspolaže podacima kada su poginuli, koje godine i meseca.

U 1991. godini najveće pogibije bile su u novembru 273 (24 posto od svih poginulih u 1991. godini). Ovo je mesec sa najvećim brojem poginulih u ratu 1991-1995. godine u RSK (ako se ne računa avgust 1995. godine). Po broju poginulih slede septembar 1991 - 262; oktobar 1991 - 238; decembar 1991. godine - 193.

U 1991. godini mesečno je u prošeku ginulo 96 (u periodu avgust-decembar 234). Te godine evidentirana je pogibija 7 ljudi u januaru; 3 u februaru; 1 u martu; 2 u aprilu, 8 u maju i 13 u junu.

U 1992. godini mesečno je prosečno ginulo 47. Najviše je poginulo u julu 117 (21%); sledi april sa 81 (14%); maj 68 (12%); mart 64 (11%) itd. Najmanje poginulih u ovoj godini bilo je u septembru 14 (oko 3%) i oktobru 18 (nešto više od 3%).

Pričest boraca u Gračacu pred odlazak u borbu

U 1993. godini karakteristična je velika mesečna razlika u broju poginulih. U januaru je poginulo 112 (18%); u februaru 109 (18%); u martu 37 (6%); u aprilu 18 (3%); u maju 30 (5%); u junu 25 (4%); u julu 49 (8%); u avgustu 30 (5%); u septembru 122 (20%); u oktobru 31 (5%) i u novembru 24 (4%) i u decembru 24 (4%). Pogibije u januaru, februaru i septembru 343 (56%), rezultat su napada hrvatske vojske na Ravne Kotare, Maslenicu i Divoselo.

Kada se saberi pojedinačni izveštaji jedinica za tu godinu dobija se veći broj nego po evidenciji kapetana Mandića i to za 248 (40%). Analizom su ustanovljene manjkavosti u jedinicama te su poginuli prikazivani u više različitih izveštaja, što je broj poginulih povećavalo. Ustrojena evidencija u Glavnom štabu je nesporna.

Karakteristični su, iz tih prethodnih brojki i sledeći zaključci. Među poginulima je 14 posto neoženjenih. Bez podataka o bračnom stanju je 56 posto poginulih. Ostali podaci su sledeći: među poginulima je 48 aktivnih vojnih lica (oko 2% svih poginulih); 63 vojnika i desetara na odsluženju vojnog roka (oko 2,5% poginuli); 2447 vojnih obveznika (89% svih poginulih); 136 (5% dobrovoljaca); 90 (3% milicionera); 14 žena, itd. Među poginulima je 80% iz RSK, 8% iz Hrvatske, 5% iz Srbije, oko 5% iz Bosne i Hercegovine i 2% iz ostalih država. Iz gradova van RSK je oko 200 poginulih. Najviše poginulih po mestu rođenja je iz Daruvara 42, pa iz Karlovca i Siska po 29; sledi Gospić 26; Biograd 17; Grubišno polje i Osijek po 14; Podravska Slatina 8, Zadar 7; Bosanski Petrovac 5; Zagreb 4, itd.

Po opštinama, najveći broj poginulih do kraja 1993. godine imao je Benkovac 279 ili preko 10% od svih poginulih, sledi Vukovar sa 261 (oko 9,5%); Knin 190 poginulih ili 7%; Okučani 156 ili 6%; Gračac 141 ili 5%; Mirkovci 127 ili 4,7%; Glina 83 ili 3%; Pakrac 88 ili 3,22%; Petrinja 70 ili 2,60%, itd.

Među jedinicama Srpske vojske Krajine najveće gubitke imao je Vukovarski korpus 591 (22% svih poginuli), sledi Dalmatinski 458 (17%), Lički 397 ili (15%), Banijski 382 ili (14%), Zapadnoslavonski 332 ili (12%), Deveti korpus bivše JNA (samo u 1991. godini) 266 ili (10%), Kordunski 224 ili (8%), itd.

Među poginulima do kraja 1993. godine nalazi se 81 civilno lice (3 posto svih poginulih) koji su smrt našli u zonama borbenih dejstava.

Analiza uzroka pogibije ukazuje na veliku šarolikost. Za preko 31 posto svih poginulih nepoznate su okolnosti pogibije i uzroci. U borbama (na položajima i rejonima odbrane, na borbenim zadacima; upadima u ustaške zasede, od ustaških diverzantskih i terorističkih grupa, od eksplozija granata-raketa, snajperske vatre, u toku izvlačenja ratnog plena, u sopstvenim i neprijateljskim minskim poljima) poginulo je oko 54 posto. U međusobnim obračunima poginulo je 3 posto. Obračuni su bili posledica loših odnosa među pojedinim vojnim obveznicima tokom boravka u jedinici. Jedan broj međusobnog obračunavanja usledio je i zbog loših odnosa iz vremena pre dolaska u ratnu jedinicu.

Medu poginulima je 3 posto onih koji su izvršili samoubistvo. Samoubistava je inače bilo više nego umiranja prirodnom smrću u jedinicama. U ukupnom broju poginulih je 4 posto onih koji su umrli od posledica ranjavanja. Medu njima je više od polovine onih kojima se nije mogla blagovremeno pružiti adekvatna lekarska pomoć.

Ubistvo iz nehata evidentirano je u nešto više od 3% od ukupnog broja poginulih. Zbog nepažnje i neobučenosti u rukovanju naoružanjem poginulo je 15 ili 0,6% svih poginulih. Na odsustvima i u toku boravka van jedinica poginulo je 37 ili 1,4%. Ove pogibije najviše su se događale zbog nehata i zloupotrebe naoružanja koje su držali kod kuće.

U borbenim dejstvima, u periodu od 1991. do kraja 1993. godine, najviše boraca je ginulo u borbama za Vukovar, zatim za Zapadnu Slavoniju, Kijevo, Dinaru, Miljevački plato, slede Maslenica, Novigrad, Zemunik, Kašić, Smilčić, Medački džep (Divoselo, Medak).

U periodu 1991-1993. godine evidentirano je 4.734 ranjenih vojnika i starešina. Evidencija o broju nestalih i dezterera nije vodena.

U toku 1994. godini jedinice Srpske vojske Krajine trpele su gubitke uglavnom čuvajući primirje koje je sa hrvatskom stranom sklopljeno 29. marta 1994. u Zagrebu. Hrvatska vojska nije poštovala sklopljeno primirje nego je povremeno izvodila iznenadne prepade. U borbama oko Bihaća, krajiške jedinice koje su učestovale u tim operacijama imale su manji - neutvrđen broj poginulih. Inače, u 1994. godini poginulo je 261 vojnika i starešina. Najveći broj poginulih imao je Banijski korpus (preko 23% svih poginulih), slede Dalmatinski (oko 20%), pa Kordunski (17%), Vukovarski (16%) i Zapadnoslavonski (oko 10%).

Iznenađuje podatak da je od 261 poginulih, u borbenim dejstvima poginulo samo 86 boraca ili 35%. Tako je u Dalmatinskom korpusu u 1994. godini bilo 11 od čega je samo 22% stradalo u borbama; u Ličkom je taj odnos 45%, Kordunskom 21%; u Banijskom 54%; Zapadnoslavonskom 44%; Vukovarskom 15%. Van borbenih dejstava život je izgubilo 178 ili 67% svih poginulih u 1994. godini. To ukazuje na postojanje visokog stepena nereda i nediscipline. Nizak moral vojnika i starešina imao je za posledicu ubistva iz nehata, nepažnje, opijanja, međusobnog obračunavanja, samoubistva. Najveći broj poginulih van borbenih dejstava je zbog upada u sopstveno minsko polje i u saobraćajnim udesima, što govori i kako se vozilo, odnosno u kakvom stanju.

Medu poginulima u 1994. godini je 14 oficira (preko 5 posto od svih poginulih). Od navedenog broja 8 je poginulo u borbenim dejstvima, a 6 van borbenih dejstava. Isti broj poginulih imaju podoficiri sa sasvim identičnim pokazateljima o pogibiji.

Od 167 poginulih vojnika iz rezerve u borbenim dejstvima je poginulo 51 ili 31%, a van borbenih dejstava 116 ili 69%. Ukupno je poginulo 8 vojnika na odsluženju vojnog roka (4 u borbi a 4 van borbenih dejstava). Medu poginulima je i jedan pitomac škole "1300 kaplara".

U 1994. godini medu poginulima je i 19 dobrovoljaca (7%). Od toga je u borbenim dejstvima poginulo 8 dobrovoljaca (42%) a van brobenih dejstava 11 (58%).

Prirodnom smrću u 1994. godini umrlo je 45 vojnika i starešina (17% od ukupnog broja izgubljenih).

U 1994. godini u Srpskoj vojsci Krajine ukupno je ranjeno i povredeno 513 vojnika i starešina. Praktično, na jednog poginulog u 1994. godini Srpska vojska Krajine je imala dva ranjena i povredena. U borbenim dejstvima je ranjeno i povredeno 184 ili 36 posto. Van borbenih dejstava ranjeno je i povredeno 329 ili 64%. Najviše povredenih stradalo je mimo borbenih dejstava - 149 ili 97% svih povredenih u 1994. godini.

Od januara do sredine avgusta 1995. godine jedinice Srpske vojske Krajine manje-više bez prekida su bile u borbenim dejstvima. U prvim mesecima bilo je vidno učešće vojnika i starešina u borbama oko Bihaća i na Dinari. Početkom maja usledila je hrvatska operacija "Bljesak" kojom su hrvatske snage okupirale Zapadnu Slavoniju. U julu je Srpska vojska Krajine izvela operaciju "Mač-95" za oslobođenje Zapadne Bosne i "Mač-2" za čišćenje Dinare i odbranu Grahova. Usledila je onda operacija hrvatske vojske "Oluja" koja je dovela do kraha odbrane RSK. U svom tom vremenu poginulo je 356 vojnika i starešina, ranjeno 895 i povredeno 47. U isto vreme zarobljeno je oko 450, nestalo 726 a dezertiralo 1169. Ukupno je izbačeno iz borbe 3.646 vojnika i starešina.

2.

Veoma je karakteristična analiza gubitaka po vrstama. Prema raspoloživim podacima, u borbama na prostoru Republike Srpske Krajine u periodu od juna 1991. do sredine avgusta 1995. bilo je ukupno 3.496 poginulih. Medu njima je 547 (16%) za koje se nije moglo zaključiti mesec i godina nastupanja smrti. U odbrani od hrvatskih jedinica vodio se rat koji je trajao četiri godine i tri meseca, odnosno 51 mesec ili 1553 dana. Prosečno godišnje je ginulo 874 ljudi. Najviše poginulih bilo je u 1991. godini (33% svih poginulih), sledi 1993. godina (18%), pa 1992. godina (16%), 1995 (10%) i 1994. godina (oko 8%). Prosečno je mesečno ginulo po 69, a dnevno oko 3 borca. Najviše poginulih bilo je u novembru 1991. godine, 273 ili 7,39% od svih poginulih. Tog meseca dnevno je ginulo u prosjeku po 9 boraca.

U 1994. godini na snazi je bilo tzv. primirje, sklopljeno između RSK i Hrvatske (29. marta 1994. godine), te nije bilo većih borbenih dejstava, zato su i gubici bili manji u odnosu na ostale godine.

Od 1991. do sredine avgusta 1995. godine ranjenih i povredenih bilo je 6.189. U prve tri godine (zaključno sa 1993. godinom) ranjeno je 4.734. U 1994. godini bilo je 513 ranjenih, a u 1995. godini 942. Prosečno godišnje bilo je 1547 ranjenih, a mesečno je po 121. Dnevno su ranjavana po četiri priпадnika Srpske vojske Krajine.

Broj nestalih vojnih obveznika tokom navedenog perioda je velika ne-poznanica. Ova kategoriju gubitaka nije pouzdano i sistematski evidentirana. Kao nestali, na dan 1. januara 1995. godine vodeno je 1.131 lice odno-sno vojni obveznik. Za njih se ne može utvrditi gde su i kada su tačno ne-stala. U toku borbi u 1995. godini evidentiran je nestanak još 726 pripadnika Srpske vojske Krajine, pa se može zaključiti da je evidentirani broj ne-stalih u periodu 1991-1995. godine 1857. Sasvim je realna prepostavka da je broj nestalih i do tri puta veći (u navedenom periodu). Za kategoriju ne-stalih karakteristično je da je medu njima i veći broj onih koji su poginuli ili zarobljeni, ali o tome ne postoje precizni podaci. Izvestan broj nestalih mogao bi se prekvalifikovati u kategoriju dezterera.

Evidencija zarobljenih pripadnika Srpske vojske Krajine je krajnje nepo-uzdana. Zarobljenici su bili predmet posebne politike Hrvatske. Naime, Hrvati su zarobljavali mnoge civile, medu kojima su preovladivali stariji ljudi i žene. Tako zaroobljene ljude koristili su za razmenu za svoje vojnike koji su zarobljavani u borbama ili su se dobrovoljno predavali Srpskoj vojsci Krajine. Zarobljeni pripadnici Srpske vojske Krajine zadržavani su i po više meseci u zatvorima u kojima su zverski mučeni.

Tokom 1995. godine u Glavnom štabu je vodena evidencija o zaroobljenim vojnicima i starešinama. Evidentirani su i pokušaji da se oni razmene. Nažalost, za hrvatske zaroobljene vojnike srpska vojska je dobijala svoje ci-vile koje su Hrvati "zarobili" dok su radili na svojim njivama, zatim na pu-čevima, u dvorištu svojih kuća. Na prste se mogu izbrojati pravi vojnici i starešine koje je Hrvatska vratila Srpskoj vojsci Krajine tokom razmena za-robljenih.

Kao veoma karakterističan može se uzeti i sledeći slučaj. Prilikom na-pada Bužimske muslimanske brigade (505. brigada) na delove Petrinjske brigade, 23. februara 1995. godine, u rejonu Glinice, zarobljeno je 26 bora-ca Banijaca. Odmah su povedeni razgovori da se zarobljenici oslobole. Razgovori su bili "zamrznuti". U toku julske operacije, prema Bihaću, Ab-dićevi vojnici naišli su na tela poubijanih zarobljenika iz Petrinjske bri-gade, jer su iz rupa u koje su bili zatrpani virile čizme. Prilikom otkopavanja, devetorica su nađena sa smrskanim lobanjama.

U 1995. godini zarobljeno je 450 boraca Srpske vojske Krajine. Najveći broj zarobljen je u Zapadnoj Slavoniji za vreme hrvatske operacije "Bljesak" i kasnije u operaciji "Oluja", avgusta 1995. godine.

Evidencije o deztererima iz jedinica Srpske vojske Krajine - nema. Kao da je bila zabranjena. Reč dezterer nije se upotrebljaval-a. A dezterera je bilo na sve strane. Njihovo postojanje nije predstavljalo gubitke samo u smislu smanjenja brojnog stanja. Deztereri su daleko više štetili negativnim uticajem na moral, ne samo pripadnika Srpske vojske Krajine, nego još više naroda. Dezterer iz Srpske vojske Krajine izgubio je mnoge karakteristi-ke klasičnog dezterera koji je prikrivao svoje deztererstvo i više čutao ne-go što je govorio. Dezterer iz Srpske vojske Krajine nije htio priznati da je

dezerter. On je drugima i sebi tvrdio da je to što je on uradio ispravnije nego da je ostao u jedinici i borbi koju je ona vodila. Krajiški dezerter je otvorenogovorio da je "sve propalo", da se "ne vredi boriti", da su "svi izdali" ili da će "izdati", da se "treba spašavati", da se "od naroda krije istina".

Srbija i Evropa, pa i drugi kontinenti, bili su puni dezertera iz redova vojnih obveznika sa teritorije RSK. U 1995. godini iz Srpske vojske Krajine je dezertiralo 1.169 vojnika i starešina. Može se i prepostaviti koliko su i takvi gubici uticali na propast Srpske vojske Krajine i RSK.

Broj pognulih, ranjenih - povredenih, nestalih, zarobljenih i onih koji su dezertirali sigurno je veći od 13.161, koliko pokazuje evidencija. Na poginule otpada 27% a na ranjene 47%, ili skupa na poginule i ranjene otpada 74% (9.685 borca). Od ostalih kategorija treba spomenuti 450 zarobljenih. 0 njima se nerado govori zbog uvreženog shvatanja da je svako zarobljanje nečasno. U srpskoj praksi zarobljeni vojnik i starešina uvek je tretiran kao poluizdajnik i na neki način nepatriota. Zarobljenici bivše jugoslovenske vojske iz 1941. generalno nisu oslobođeni prigovora da su kukavice i da nisu hteli da se bore. U bivšoj JNA propovedano je da se vojnik, a pogotovo starešina, ne smeju predati, i da nema bezizlaznih situacija. Umesto izdaje, generalno je propovedano - samoubistvo.

Vojnik i starešina Srpske vojske Krajine više su voleli smrt nego zarobljavanje od hrvatske i muslimanske vojske. Znali su šta ih čeka. Zbog toga se zarobljavanje, ukoliko ga je i bilo, nikako ne može smatrati kukavičlukom. Pre bi se moglo, u nekim slučajevima govoriti o kukavičluku onih koji nisu ništa preduzimali da se odsečenim i okruženim vojnicima i starešinama pruži pomoć da bi izbegli zarobljavanje.

Neosnovano optuživanje zarobljenika u istoriji srpskog naroda služilo je često za prikrivanje krivice onih koji su bili odgovorni za upotrebu vojske u ratu.

Kategoriju "nestalih" i dezertera Srpske vojske Krajine čini 3.026 ili 23%, što je više okrnjilo borbenu gotovost nego brojka koja se odnosi na poginule, ranjene i zarobljene. Dezerteri i "nestali" ne snose nikakve posledice za nečasnost koju su pokazali. Nažalost, dezerteri i nečasno "nestali" imaju isti tretman kao i oni koji su se borili i u toj borbi ginuli i ranjavani.

Pogibija i ranjavanja predstavljali su strahovite udare i stresove za porodice i njihovo šire okruženje. Mali broj je prihvatao mirenje sa tragedijom u ime patriotizma. Pogubno je na vojsku i narod uticao i odnos vojnih 1 civilnih vlasti kako prema nastradalim pripadnicima Srpske vojske Krajine, tako i prema njihovim porodicama. Patriotski nastrojeni roditelji očekivali su pažnju i uvažavanje. To im je bilo potrebnije od materijalne pomoći. Nažalost, vojne i državne vlasti to nisu shvatale ili su se neodgovorno ponašale. Ima mnogo primera koji ukazuju na postojanje arogantnosti i nehumanosti vojnih i državnih vlasti prema stradalnicima.

Karakteristično je pismo jednog oca pognulog vojnika, načelniku Generalštaba oružanih snaga SFRJ generalu Blagoju Adžiću. Napisao ga je Jovan Plavšić iz Golubića, kraj Knina, 27. oktobra 1991. godine.

Iskušenja i žrtve elitnih jedinica - Knindže na treningu

"Poštovani generale, želim Vam se još jedanput javiti, ako niste dobili moje pismo koje sam Vam uputio prije, i u njemu naveo našu tragediju. Naš Goran, naša dika, stupio je u odbranu našeg naroda i otadžbine u JNA kao dobrovoljac i 29.09.1991. godine dade svoj život. Otrgnuše nam ga iz našeg zagrljaja Tudmanovi bojovnici. Raniše ga sa 4 metka, a što nam je još teže i nasilno ga usmrtiše. Teško mi je to reći, ali, zaklaše ga! Ponosni smo na njega jer je pao kao borac, heroj, i odlikovan je Ordenom za hrabrost od Predsedništva SFRJ. Na njegov poziv odazvao sam se i ja kao njegov otac, dobrovoljac. Nisam se demoralisao nego sam se opet, pored svoje tuge velike, vratio u svoju jedinicu u sanitetski bataljon. Obukao sam uniformu sa velikom željom i srcem, jer volim JNA, i uniforma sa mene neće, dok je na meni glave. Moja je želja da me primite u redove JNA i što pre aktivirate, i tako ublažite bol koliko-toliko. Mislim druže generale, da ćete me razumeti i primiti u JNA kao aktivistu. Generali Vuković, Mladić, kao i drugi oficiri Kninskog korpusa, uvek imaju sa mnom razgovore i veliko razumevanje, na što sam im puno zahvalan. Druže generale, ova kuća i porodica je jako tužna i žalosna što izgubi cvet koji nije ni dočekao 21. rođendan, koji mu je bio 15.10.1991. godine. Mesto pesme rođendanske, zapalili smo mu svecu. Pozivamo vas da po bilo kakvu cenu dođete u našu kuću i posetite grob našeg deteta Gorana, gde ćemo davati 40-dnevni pomen 10.11.1991. godine. Zato druže generale, nadamo se da ćete se odazvati našem pozivu. Naše je dete odlikованo Ordenom za hrabrost od Predsedništva SFRJ. Druže generale, vidimo vas 10. 11. 1991. godine u našoj kući. Kada vidimo Vas, videćemo i našeg Gorana. Mi Vas rado očekivamo, i da ćete stupiti u vezu sa Kninskim korpusom. Imam čin desetara, da li sam zaslužio više u Vašoj je nadležnosti.

Primite pozdrav od tužne porodice Jovana Plavšića, sina Save, iz sela Golubića, kod Knina, njegove supruge Stane, majke Gorana i Branka, brata Gorana, kao i djeda Save i bake Marije.

Saosećamo sa svima porodicama koje je zadesila ista sudbina kao i nas."

Ovo pismo je načelnik kabineta načelnika Blagoja Adžića, vratio komandi Kninskog korpusa (na ličnost komandanta). Propratni akt imao je samo jednu rečenicu. "U prilogu vam dostavljamo pismo Jovana Plavšića kojim se imenovani obratio načelniku Generalštaba oružanih snaga SFRJ". Pismo je sačuvano u arhivi korpusa.

Sadržaj pisma pokazuje kako izgleda patriotizam jednog Srpskog, roditelja pognulog sina. Njegov patriotizam potiskuje u drugi plan ličnu tragediju (ranjavanje, zarobljavanje, mučenje, klanje sina). U prvom planu je dobrovoljni odlazak oca u jedinicu, da zameni sina, i izražavanje spremnosti da "ne izade iz uniforme" dok se ne izbori pobeda.

S druge strane, reakcija načelnika kabineta načelnika Generalštaba oružanih snaga je arogantna, pogrešna do besmisla i krajnje hladna.

Pismo je napisao roditelj, seljak, Srbin, građanin. On je vojnik u redovima JNA a sin mu je stradao na zverski način. Pismo je upućeno načelniku Generalštaba oružanih snaga a ne komandantu Kninskog korpusa koga taj nesrećni roditelj tamo i sreće, i koji ga teši. Red je i dužnost bila da načelnik kabineta napiše bar nekoliko rečenica ocu pognulog vojnika i da izradi saučešće u ime onoga kome je pismo upućeno. Nažalost, njegov postupak je daleko ispod onoga što se može nazivati ljudskost i humanost. I po tome bi se moglo zaključiti kako će završiti JNA u nastojanju da "razdvoji" Srbe i Hrvate i da onemogući građanski rat, kolika je i kakva briga za običnog i malog čoveka, koji uglavnom, najviše i gine, jer je "motor" rata!

Briga prema porodicama pognulih i ranjenika u RSK, nesposobnih za bilo kakvo privređivanje, bila je ispod časti naroda i vojske. Nije postojao zvaničan državni organ koji bi imao uvid u stanje porodica nastradalih. Niko se nije pitao za pravo stanje stvari. Vojska je u 1993. godini pravila spiskove pognulih i njihovim porodicama dodeljivala pomoću goriva. Za porodice čiji su članovi nestali u toku borbe pomoć nije bila predviđena. To što je većina njih pognula ili čamila u ustaškim zatvorima nije uvažavano, jer to porodice nisu mogle dokazati.

Teški ranjenici i oboleli prebacivani su sa prostora izvođenja borbenih dejstava u bolnice u RS (Prijedor, Banjaluka) i Srbiju (VMA i druga lečilišta i oporavilišta). Porodice navedenih lica nisu dobijale prave informacije i nije im pružana potrebna pomoć da lično obiđu ranjene i obbolele. O stanju ranjenika u bolnicama van teritorije RSK Glavni štab Srpske vojske Krajine i komande jedinica nisu imali preciznu evidenciju i nije ništa posebno činjeno da se prati stanje i pruža pomoć u lečenju. U Kninskoj bolnici mnogi ranjenici i oboleli lečeni su u uslovima velike oskudice u lekovima i sanitetskom materijalu. Ishrana je bila slaba. Na krevetima sa dotrajalom i neopranoj posteljinom ili bez nje, bez pidžama, ranjenik se osećao

nezbrinut i zanemaren. Nedostatak goriva onemogućavao je grejanje, zbog čega su i hirurške intervencije u pojedinim periodima bile nemoguće. Vlada sa Ministarstvom odbrane, kao i organi Skupštine opštine Knin, ostali su u lošem sećanju svim svojim ranjenim i bolesnim odnosom prema Kninskoj bolnici. Takvima ništa nije bilo sveto kada su u pitanju poginuli i ranjeni borci Krajine.

Porodice poginulih, ranjenici i oboleli doživeće kumulirajuće nepažnje i krajnju nebrigu tek posle pada Republike Srpske Krajine. Postaće ničiji i niko se neće osećati nadležnim da im pomogne. Kao da su oni koji su poginuli, ranjeni i teško oboleli u ratu, krivi što je došlo do rata i što se on završio kako se završio. Kad su, nesrećnici tu i tamo pokušavali da ostvare neko od svojih prava uglavnom su odbijani i upućivani od jedne do druge institucije. Onda su doneti propisi koji su predviđali takvu proceduru dokazivanja pogibija, ranjavanja i oboljevanja koja se uglavnom nije mogla savladati. Zahtevano je da supruga poginulog muža, roditelj poginulog sina, dete poginulog oca negde obezbede uverenje i potvrdu, izdatu u bivšoj RSK, o tome da im je član porodice poginuo. Traže se i podaci koje bi teško bilo obezbediti čak i da postoji Republika Srpska Krajina. Slično je i sa dokazivanjem ranjavanja i obolovanja. To što ranjenik nema nogu ili ruku, nije dokaz ako nema potvrdu. U posebno su delikatnoj situaciji porodice čiji se član vodi kao nestao, koji je više nego izvesno mrтav godinama. Dok ne donese potvrdu da je "nestali" poginuo ili ubijen, sa podacima kada, gde i ko je to učinio, porodica "nestalog" nema šta da traži. Mnogo je kojekakvih karakterističnih primera. Pukovnik, aktivni oficir koji je u Srpskoj vojsci Krajine bio kao pripadnik Vojske Jugoslavije, nastradao je od eksplozije granate a zbog nemogućnosti da se adekvatno

*Znatan deo dobrovoljaca stradao je i mimo borbenih dejstava
Jedna od uzornih jedinica iz Srbije*

leci, iz rata je izšao oštećenog sluha preko 70 posto. U toku rata lečio se u Kninskoj bolnici, a radi pregleda više puta je putovao u Beograd u Vojnomedicinsku akademiju. Kada je počela "Oluja" nalazio se na borbenom zadatku daleko od Knina. Sva dokumentacija ostala mu je u kancelariji. Na njegovu nesreću Kninska bolnica nije izvukla deo dokumentacije na bazi koje bi mogao dokazati da je lečen. To što je na VMA utvrđeno da mu je sluh oštećen i da je uzrok eksplozija, nije bilo dovoljno da ostvari svoja prava.

Jednoj majci, čiji je sin poginuo kao pripadnik JNA kod Šibenika, u novembru 1991. godine, odbijen je zahtev da joj se prizna status majke poginulog borca, pod izgovorom da je njen sin bio pripadnik JNA, a ne Vojske Jugoslavije (majka je izbegla sa mužem nesposobnim za rad, suprugom poginulog sina i dva njegova maloletna deteta).

Majka jednog 26-godišnjeg dobrovoljca, koji je poginuo u jedinici jednog hvalisavo drčnog komandanta - dobrovoljca, lutala je od opštine do republike, pa od jednog do drugog udruženja boraca, pa onda od vojnog odseka do Generalštaba i Ministarstva odbrane, tražeći potvrdu da je njen sin bio dobrovoljac i da je poginuo, na osnovu čega bi imala pravo na pomoć. Oni kojima se obraćala izjavljivali su da nisu nadležni da izdaju traženu potvrdu. A ona je svima pokazivala čitulju isečenu iz "Politike" sa fotografijom svoga sina. Komandant njegove jedinice u čitulji saopštava da su "prošle četiri godine od junačke pogibije Obilića" (navodi se i prezime i ime sina majke koja obija pragove). Sledi zatim tekst "s tugom i ponosom čuvaćemo uspomenu koji položiše svoje živote". U opštini su joj rekli da je dovoljno da autor čitulje svojom izjavom potvrdi da je njen sin bio dobrovoljac i da je poginuo. Nažalost, na pismo koje mu je uputila nije dobila odgovor.

NIKO KRIV A KRAJINE NEMA

Stradanje Srba u Hrvatskoj, u ratu od 1991-1995. godine, predstavlja tragediju o kojoj će istorija govoriti vekovima. Tragedija se ne srne i ne može svesti samo na Srbe u Hrvatskoj i samo na avgust 1995. godine. Ona je opšta tragedija srpskog naroda i rezultat je mnogo šire prethodne tragedije. Ova tragedija je veća od one koju su doživeli Srbi u tzv. Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, u periodu od 1941-1945. godine. Pavelićeva "država" je bila fašistička i deo nacističke tvorevine koja, je predstavljala opasnost po ceo svet. U takvim uslovima, Srbi u Hrvatskoj istrebljivani su gnušno i bez milosti. Oko milion Srba stradalo je u Pavelićevoj "državi". Po završetku rata svet je osudio nacizam Nemačke. Nacizam Hrvatske prema Srbima vesto je prikrivan i umanjivan. Ideologija Komunističke partije Jugoslavije, posle 1945. godine, prikrivajući genocid nad Srbima učinila je isto ono što i ideologija ustaštva i fašizma u ratu od 1941-1945. godine.

U ratu od 1991-1995. godine na prostorima Jugoslavije Srbi su bili u sličnom položaju kao i u periodu 1941-1945. godine. Na strani neprijatelja Srbu našli su se, nažalost, i sticajem raznih okolnosti i njihovi tradicionalni saveznici iz protekla dva svetska rata. U takvim uslovima podsećanje na genocid nad Srbima u Pavelićevoj "državi" i izražavanje bojazni da se istorija ne ponovi, nisu uvažavani. Kada su se strahovanja ostvarila, u avgustu 1995. godine, svet se potrudio da krivca pronađe među Srbima. Sve je činjeno i još se čini da se sakrije odgovornost Hrvatske i međunarodnog faktora za tragediju Srba u Hrvatskoj. Time je svet omogućio nastajanje druge tragedije. Njegova odgovornost za drugu tragediju Srba u Hrvatskoj je primarna i presudna. Svet je stao na stranu nosilaca genocida nad Srbima u Hrvatskoj. Pomogao je, čak i direktno učestvovao u genocidu nad Srbima. To je nova, krvava dimenzija drugog genocida nad Srbima u Hrvatskoj.

Izvršilac i inspirator drugog genocida nad Srbima u Hrvatskoj u periodu od 1991.-1995. godine je Tuđmanova država Hrvatska, koju su stvorili svetski moćnici, rušeći legalnu državu SFRJ. Tuđmanu je pružena pomoć da stvari Hrvatsku bez Srba. On je dobro znao kako se može stvoriti Hrvatska kakvu je želeo. Oslonio se na svetske moćnike, kao zaštitu za sve ono što je činio da Srbe progna iz Hrvatske. Oni su mu garantovali da će ga sigurno zaštititi od SFRJ, Srbije i SRJ. Dok je Franjo Tuđman ratovao protiv Srba ne samo u Hrvatskoj već i u Bosni i Hercegovini i stvarao vojsku za

"Mirotvorci" iz Dejtona - Milošević je sve prekodrinske Srbe ostavio na cedilu, Izetbegović je oružjem htio da ih potčini, a Tuđman je protiv njih ratovao ne samo u Hrvatskoj već i u Bosni i Hercegovini

konačni obračun sa Srbima, svetski moćnici su diplomatijom sa dva aršina slabili poziciju Srba. Pretnja, blokade, medijski rat bacale su masku na ono što čini Hrvatska i ono zašto se ona priprema.

U stradanju RSK veliku ulogu odigraće srpska nesloga. "Mirotvorci" koji su nastupali u ime međunarodne zajednice, ključnu pobedu protiv Srba izvojevali su raskolom među Srbima. Raskol je bio bitan uslov koji je trebalo stvoriti da bi Srbi bili poraženi. Raskol je stvoren na dva nivoa.

Prvi nivo čini raskol između čelnika Srbije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine. Drugi nivo raskola je onaj koji se odigrao unutar svake od tri srpske države. Skoro da se može govoriti o haosu među akterima raskola na drugom nivou. U nepomirljivom sudaru su stranke, pristalice i protivnici "ovoga" ili "onoga", grupa i grupica za razna prava i pametovanja. Na sceni je pravo zamešateljstvo postojećih i novoproizvedenih ideologija komunističke, levičarske naročitog kova, pa nacionalnih i onih sa čistim "srpskim korenima", kojekakvih sekti i udruženja, pa defile generala u penziji, boraca iz narodnooslobodilačkog rata i boraca rata od 1990. godine i posle.

Medu uzrocima stradanja Srba u Krajini počasno mesto zauzima politika režima Srbije od 1991. do 1995. godine. Bez jasnog nacionalnog cilja i sa loše odabranom strategijom, Srbija nije mogla sačuvati svoje interese, pogotovo ako je u njih ugradila i interes Srba preko Drine. Odbrana interesa Srba pomoću JNA pokazala se krupnim promašajem. Odluka da Srbi preko Drine stvaraju svoje države imala bi izgleda na uspeh pod uslovom da se i Srbija uključila u rat i to uz međunarodnu ili podršku Rusije ili Sjedinjenih Američkih Država. Neophodni uslovi nisu postojali, ali

se nastavilo sa stvaranjem Republike Srpske i Republike Srpske Krajine. Siguran put u poraz i tragediju je odluka Slobodana Miloševića da prihvati da se problemi nastali raspadom SFR Jugoslavije rešavaju mimo međunarodnih ugovora sklapanih od 1918. godine i posle, kojima se reguliše postojanje prve i druge Jugoslavije. U takvim uslovima su na snazi samo ostale odluke AVNOJ-a iz 1943. godine. Po tim odlukama, Srbi u RSK morali su ostati u granicama Hrvatske. To je režim u Beogradu morao prihvatiti, i prihvatio je. I pored toga kao da je verovao da se može dogoditi čudo. Podržavao je Srbe u Krajini da nastave borbu za svoju državu.

Obećanja su ponavljana u dužem vremenu. Kada je bilo jasno da RSK mora u sastav Hrvatske, povedena je borba za izbegavanje odgovornosti za tragediju Srba koja se očekivala. Režim Srbije izgradio je scenario čija realizacija treba da ga osloboди svake odgovornosti. U državni i vojni vrh nametnuto je svoje ljude koji su sprovodili scenario nestajanja RSK. U tom scenariju svoje mesto kao krivci imali su predsednik RSK Milan Martić, predsednik vladajuće partije u RSK dr Milan Babić, generali - čelnici Milan Novaković i Mile Mrkšić, pa onda Srpska vojska Krajine kao celina i konačno srpski narod Krajine koji po pripremljenom scenariju "nije htio da se bori".

Od 4. do 8. avgusta 1995. godine nestao je zapadni deo RSK koji su činile Severna Dalmacija, Lika, Kordun i Banija. Narod i vojska napustili su navedene prostore i krenuli put Srbije. Skoro da i nije bilo, ne samo otpora, nego i želje da se ostane tamo gde se vekovima opstajalo i živilo. Takvo ponašanje srpskog naroda i vojske iznenadilo je prvo hrvatsku vojsku pa onda narod, a zatim i svetsko javno mnjenje. Mnogi građani SRJ i RS doživeli su takvo ponašanje naroda i vojske sa zaprepašćenjem. Kao da nisu mogli da veruju u ono što se desilo. Najmanje iznenađenja pokazivali su građani RSK i pripadnici Srpske vojske Krajine. Iznenađenja nije bilo ni kod predstavnika međunarodnih faktora na teritoriji bivše SFRJ i aktera rata iz SRJ, Srbije, RS, Hrvatske, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske Krajine. Buknule su rasprave pune netrpeljivosti i optuživanja. Tražio se krivac. Pojavila se kao ključna tvrdnja da je RSK "prodana" i da je ono što se desilo rezultat dogovora između aktera koji su učestvovali u avgustovskim događajima 1995. godine. Na udaru kritika i osuda našla se Srpska vojska Krajine. Optuživana je za izdaju naroda RSK i kukavičluk.

Lansirana je tvrdnja da je Srpska vojska Krajine čak mogla i da slomi agresiju Hrvatske, samo da je htela da se bori. Okrivljena je da svesno nije stvorila uslove da se u odbranu RSK uključi Vojska Jugoslavije. Predsednik Milan Martić optuživan je da je odlukom o evakuaciji stanovništva onemogućio pružanje otpora desetak dana, što je tobože bio uslov da SRJ (čitaj Slobodan Milošević) primora međunarodne faktore da zaustave agresiju Hrvatske na RSK.

U realizaciju scenarija za okupaciju RSK hrvatska vojska je krenula tek kada su bili stvoreni svi uslovi za pobedu. Obezbeden je povoljan strategijsko-operativni položaj. Držanjem Grahova i Dinare odsečena je glavna veza Severne Dalmacije sa Republikom Srpskom i SRJ. Preko Banije dolinom Une ka Dvoru prosto se nudila mogućnost hrvatskoj vojsci da i slabijim snagama prekine još jedinu vezu RSK sa RS. Dobijene su garancije da se Vojska Jugoslavije (i Vojska Republike Srpske) neće mešati u "rat Hrvatske sa RSK". Grupisano je 136.000 vojnika na prilazima RSK prema 27.000 pripadnika Srpske vojske Krajine, čiji je moral bio slabiji nego bilo u koje vreme od 1992. godine. Narod je izgubio poverenje u sve što ga je okruživalo. Nije gajio nikakve iluzije u ono što će mu se desiti ako se nade pod okupacijom Hrvatske. Uz sve navedeno, Hrvatska je obezbedila podršku međunarodnog faktora za agresiju i računala na spremnost NATO da direktno podrži njenu vojsku u ratu sa Srpskom vojskom Krajine. Međunarodna zajednica odrekla se svog opštepriznatog stava "da se problemi ne mogu rešavati silom". To je prestalo da važi kada je bila u pitanju agresija Hrvatske na RSK.

Sudar Hrvatske i RSK imao je mnogo šire granice. To je bio sudar Hrvatske i Srbije, kao i sudar pristrasnih međunarodnih faktora sa delom sveta koji je istinski želeo mir i pravdu u svetu.

Cilj agresije Hrvatske na zapadni deo RSK proistekao je iz cilja koji je Hrvatska postavila kada je krenula u borbu za rušenje SFRJ i stvaranje samostalne hrvatske države. Bitan sadržaj toga cilja je proterivanje Srba sa teritorije avnojske Hrvatske i, na taj način, postizanje "konačnog rešavanja" tzv. srpskog pitanja. Opstanak Srba u Hrvatskoj nije predviđan ni u jednoj varijanti. Pritisci, kombinovani sa ubijanjem i pretnjama, trebalo je da obezbede nasilno iseljavanje, a ono što ostane trebalo je likvidirati ili pritiscima primorati da krenu za onima koji su već napustili Hrvatsku. Pod noge su bačena sva prava Srba. Ukinuto im je i pravo da ostanu na svojim vekovnim ognjištima.

U sudbini Republike Srpske Krajine našli su se i ciljevi međunarodnog faktora koji je, nesporno, preokupiran željom da porazi politiku Slobodana Miloševića. Ona se ocenjuje kao "komunistička" i opasna za buduća vremena na Balkanu. Pod parolom pružanja pomoći hrvatskoj i muslimanskoj strani, međunarodni faktor se našao u obračunu sa Srbima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

U toku priprema agresije Hrvatske na RSK, Milošević je pokazao kooperativnost u odnosima sa Hrvatskom i međunarodnim faktorima. Rezultat te kooperativnosti je obaveza Slobodana Miloševića da se SRJ i Vojska Jugoslavije ne mešaju u rat protiv Srba u Republici Srpskoj Krajini i Republici Srpskoj. Praktikujući čudotvornu formu "kooperativnosti" međunarodni faktori će Miloševića koristiti i u postizanju svojih najvažnijih ciljeva na prostorima bivše SFRJ. Uz navedeno, početak hrvatske agresije na RSK uslediće pošto je pod pritiskom SAD sklopljen pakt Tuđmanove Hrvatske

i Izetbegovićeve BiH. Garantovana im je pomoć u borbi protiv Srba, uz direktno učešće dela avijacije NATO u borbenim dejstvima po RSK. NATO je preuzeo i obavezu da spreči eventualni pokušaj intervencije Vojske Jugoslavije u rat za RSK i RS. Na političkom planu obezbeđeno je da svet bude nemis posmatrač agresije Hrvatske na RSK.

Na dan početka agresije na RSK (4. avgusta) u njoj ne funkcioniše država. Većina članova Vlade i Skupštine napustili su Krajinu i nalazili su se u Beogradu ili u Banjaluci. U zapadnom delu ostao je predsednik RSK Milan Martić. On se nije odvajao od komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Mila Mrkšića, pokušavajući da, čini ono za šta unapred zna da neće dati nikakve rezultate. Obraća se Vladi SRJ i predsedniku Srbije Slobodanu Miloševiću za pomoć. Milošević traži od Martića da Srpska vojska Krajine pruži otpor bar 7 dana. Na zahtev Martića da Vojska Jugoslavije interveniše u skladu sa dogovorima koji su na snazi dobija decidan odgovor da se Vojska Jugoslavije, bez obzira na sve što se bude dešavalo, neće mešati u sukob Hrvatske i RSK. Martić ne uspeva ni sa molbom da Vojska Jugoslavije makar zapreti Hrvatskoj. I to se kategorički odbija. Martiću (i SVK) je nametnuta obaveza da Krajinu brani bez upotrebe Vukovarskog korpusa, i bez prava da vrši raketiranje hrvatskih gradova.

Republika Srpska Krajina ostaje i bez podrške dr Radovana Karadžića. Predsedniku Miljanu Martiću je sve poznato. Poznato mu je da je dva dana pre agresije na RSK i pet dana pre pada Grahova i Dinare, Radovan Karadžić doneo odluku kojom je eliminisao generala Ratka Mladića sa dužnosti komandanta Glavnog štaba Vojske Republike Srpske. Glavni štab Vojske Republike Srpske je preimenovao u Generalstab na čijem je čelu Karadžić kao vrhovni komandant oružanih snaga. Mladiću daje funkciju

Početak je sasvim drugačije izgledao - Mile Paspalj, predsednik Skupštine RSK i Đorđe Bjegević, predsednik vlade

"specijalnog savetnika vrhovnog komandanta za koordinaciju zajedničke odbrane Republike Srpske i Republike Srpske Krajine". Ta Karadžićeva odluka predstavlja blokadu sistema komandovanja Vojske Republike Srpske. Mladić je, praktično, smenjen i onemogućen da komanduje. Time se stavlja u ulogu žrtvenog jarca za iskupljivanje odgovornosti Karadžića za tragediju RSK koja je predstojala i za koju su dobro znali Karadžić, Martić i Milošević, ali i generali Mile Mrkšić i Rađko Mladić, pa svakako i Momčilo Perišić, kao čelnik Vojske Jugoslavije.

Ova Karadžićeva odluka pokazaće se kao značajan deo scenarija za nestajanje RSK i početak trasiranja puta za Dejton. Navedenu tvrdnju potvrđuje sam general Mladić izjavom koju je dao 4. avgusta 1995. godine, na dan početka agresije hrvatske vojske na RSK. Po Mladiću, Karadžićeva odluka je "svojevrstan scenario na dan kada je počela agresija hrvatske vojske na RSK i RS i u vreme početka protivudara Vojske Republike Srpske za oslobođenje Grahova i Glamoča". Mladić u tome vidi "sračunat potez na raskol srpskog nacionalnog bića, po nalogu svetskih moćnika". Na kraju, Karadžićevu odluku Mladić ocenjuje i kao "tešku podvalu našoj borbi, jer dovodi u pitanje do sada ostvarene rezultate i konačan ishod rata".

U toku prvog dana agresije na RSK, kada se očekuju rezultati započetog protivudara Vojska Republike Srpske ka Grhovu i Glamoču, general Ratko Mladić će u izjavi posebno naglasiti: "Moje postavljanje na dužnosti Specijalnog savetnika i koordinatora zajedničke odbrane RS i RSK, u uslovima kada nije izvršeno ni državno ni vojno ujedinjenje, kada je vojska RSK izložena neviđenoj ustaškoj agresiji, i kada ustaško-muslimanska kolonija, uz pomoć svetskih mentora, preduzima ofanzivu širokih razmera na RS i RSK i srpski narod, predstavlja razbijanje već izgrađenog sistema rukovodenja i komandovanja, i slabljenje odbrambene moći - izraz je prljavih političkih igara."

U "prljave političke igre" spada upravo scenario po kome je trebalo da nestane RSK. To, bez dlake na jeziku, kaže general Mladić jer je prozreo kombinacije raznih moćnika koji su krojili sudbinu srpskog naroda. Sa Glavnim štabom Vojske Republike Srpske general Mladić je bio najveća prepreka za realizaciju scenarija koji se nije ticao samo RSK nego je pogodao srpski narod u celini. Zagovornici scenario o neutralisanju otpora srpskog naroda, davali su obećanja, sa nizom usmenih, tajnih garancija. Oni koji nisu imali hrabrosti da podrže vojsku, i da iskoriste ono što im je ona borbom pružila, prihvatali su belosvetska obećanja, koja su neprijateljima srpskog naroda darivala pobedu. Srbima su ponuđena obećanja koja posle kraha nikoga neće obavezivati. Karadžića će, isti oni čija je obećanja prihvatio, prisiliti da ode sa vlasti, i još će ga proglašiti ratnim zločincem.

I konačno, Milan Martić će, na dan početka agresije na RSK, doživeti da mu, kao vrhovnom komandantu, otkaže poslušnost i sam general Mile Mrkšić, komandant Glavnog štaba. To znači da je onemogućen da bilo šta

što bi naredio, dode do komande bilo koje jedinice. Bio je to klasičan državni udar ali bez uklanjanja i hapšenja, jer za tim nije ni bilo potrebe. Suočen sa svim tim okolnostima Martić u popodnevnim satima, 4. avgusta 1995. pravilno ceni situaciju, ali izvlači pogrešne zaključke. Tačna je njegova ocena da je RSK ostavljena sama sebi. "Zajednička odbrana" srpskih zemalja pokazaće se kao farsa, kojom je obmanjivan narod Krajine. "Međunarodni faktor", od garanta i zaštitnika, pretvorio se u pristrasnog pomagača hrvatske agresije.

General Mile Mrkšić je bio jasan - raketiranja gradova u Hrvatskoj neće biti, a to je ujedno značilo i da će Vukovarski korpus mirovati dok traje agersija na zapadni deo RSK. Hrvatskoj se, dakle, ne srne nauditi.

U takvim uslovima, Milan Martić je mogao da bira između - nastavljanja borbe, bez bilo čije pomoći i - napuštanja Krajine. Samostalnu borbu je ocenjivao kao poraz, sa neizbežnim genocidom nad stanovništvom i vojskom. Desi li se to, smatrao je da će biti proglašen, ako ne za jedinog, onda sigurno za najvećeg krvca. Smatrao je da zbog uloge koju je imao u Krajini još od 1990. godine pruža dobre šanse da se drugi od njega veći krvci oslobole odgovornosti. Otuda i odluka za napuštanje RSK sa celokupnim narodom. Pomišljao je, naivno da će to navesti režim u Beogradu i međunarodni faktor da se umešaju u sukob, kako bi sprečili totalno iseljavanje stanovništva. U svemu se prevario.

Odluka o evakuaciji stanovništva usvojena je na Vrhovnom savetu odbrane, 4. avgusta 1995. godine, između 17 i 18 časova. "Krnji" Vrhovni savet odbrane zadovoljio je formu koja je dala legalitet sudbonosnom koraku u tragediju. Svi navedeni potezi predsednika Milana Martića biće u skladu sa navedenom odlukom. Doveden je, praktično, u poziciju da буде inicijator i tvorac odluke, čiji su svi elementi, već odavno bili poslagani.

Komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Mile Mrkšić dočekao je početak agresije u delikatnoj situaciji. Bio je na čelu vojske čiju reorganizaciju nije stigao da završi. Imao je obavezu da ne izvršava naredenja vrhovnog komandanta Martića ako su suprotna onima koja je dobio iz Beograda. Izdiktiran mu je i zadatak da se suprotstavi hrvatskoj vojsci nekoliko dana, koliko će tobože biti dovoljno režimu u Beogradu da izbori prekid hrvatske agresije kako bi se potom obezbedila mirna reintegracija RSK u hrvatsku državu.

Saopšteno mu je da na pomoć Vojske Jugoslavije i Vojske Republike Srpske ne računa. Morao je takođe da spreči raketiranje gradova u Hrvatskoj i da obezbedi mirovanje Vukovarskog korpusa.

Može se samo nagađati pod kojim je uslovima general Mile Mrkšić prihvatio da 17. maja 1995. godine, stane na čelo Srpske vojske Krajine dva i po meseca pre početka agresije Hrvatske na RSK. Ono što je pouzdano, to je činjenica da general Mrkšić nije naivan, i neiskusan. Da nije verovao u ono šta mu je obećano, Mrkšića niko ne bi mogao primorati da dode u Knin. Pre početka agresije, po nekim njegovim ponašanjima, moglo se

štošta zaključivati. Sam je, namerno ili nehotice, jednom izjavio da je dobro uveravanja da Hrvatska neće krenuti u agresiju pre početka oktobra. Njegov je zadatak bio da reorganizuje Srpsku vojsku Krajine i da je pripremi za konačan obračun. Najavljuvao je zatim da se do oktobra sigurno vraća u Vojsku Jugoslavije. Razgovarao je sa generalom Nikolom Lončarom o mogućnosti da ga on zameni. Možda je generalu Milu Mrkiću samo nekoliko dana pre 4. avgusta bilo jasno da su dobijena uveravanja "mrtvo slovo na papiru", ali nije imao kud. Mirno je čekao razvoj događanja.

Pošto je saznao da Vojska Jugoslavije i Vojska Republike Srpske ni pod kakvim uslovima neće pružiti pomoć Srpskoj vojsci Krajine, nije mu ni na pamet padalo da nepotrebno žrtvuje na hiljade života svojih sunarodnika (rođen je na Baniji, gde mu je majka bila i na sam dan početka agresije). Otuda nije htio da Srpsku vojsku Krajine uvede u poraz koji bi se samo njemu pripisivao. Za svoju zamisao izvlačenja iz teške situacije izvršio je i pripreme. Obrazovao je Korpus specijalnih jedinica spremam da radi samo ono što on bude naređivao. Nije popunio Glavni štab oficirima koji su nedostajali, a na dužnostima je zadržao i one koji su dokazali da su nedorasli. Grupaciju "Pauk" stavio je pod svoju komandu.

Pred sam početak agresije, za komandanta Dalmatinskog korpusa doveo je "svog čoveka" generala Slobodana Kovačevića. Dovođenjem pukovnika Slobodana Tarbuka na čelo Banijskog korpusa i generala Branišlava Petrovića za svog pomoćnika za RV i PVO, prikupio je sve konce u svoje ruke. Mogao je nametati i kontrolisati paralizu sistema.

Od uzvišenih ciljeva i opravdanih zahteva do gubitka kompasa i sunovrata - Dr Jovan Rašković, idejni voda krajiških Srba, osnivač SDS i Goran Hadžić predsednik krajiške Republike

Generalu Mrkšiću se mora priznati da je za kratko vreme postigao zapožene rezultate na planu reorganizovanja Srpske vojske Krajine i da bi taj proces sigurno doveo do kraja da se nisu izmenili uslovi, koji su ga, onda, okrenuli u suprotnom smeru.

Tokom 4. avgusta ipak je prihvaćena borba. Otpor je tekao bolje nego što se general Mrkšić nadao. Neizvesnost je narastala iz sata u sat. Predstojala je noć kada se još nešto moglo uraditi. U najvećoj neizvesnosti, general Mrkšić je pozvan na sednicu Vrhovnog saveta odbrane.

Martićev predlog za evakuaciju rešava sve Mrkšićeve dileme. General Mrkšić dobro zna dve stvari: prva je, da Srpska vojska Krajine ne može sama podneti napad hrvatske vojske, a druga - da odluka o evakuaciji stanovništva predstavlja skidanje odgovornosti sa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine za prekid otpora do koga je ubrzo moralno doći. Zato Mrkšić, na sednici Vrhovnog saveta odbrane, prečutno podržava odluku o evakuaciji. Ona je bitan adut kojim sa sebe skida odgovornost. Drugi Mrkšićev adut je nesporan. Nedisciplina i loše stanje morala u Srpskoj vojsci Krajine, pripadaju onima koji su vojsku vodili pre njega, pa svakako i predsedniku RSK Milanu Martiću.

Ključno opredeljenje generala Mila Mrkšića bilo je da se izbegne poraz na bojnom polju, neprihvatanjem odsudnog sudara i da se izvlačenje završi sa što manje gubitaka. Postojanje odluke o evakuaciji stanovništva general Mile Mrkšić vidi i kao ključno opravdanje pred Beogradom.

Ponašanje Milana Martića i generala Mila Mrkšića, posle donete odluke o evakuaciji, je koordinirano. Evakuacija se nije ograničila samo na "Severnu Dalmaciju i južnu Liku". Ona je zahvatila ceo prostor zapadnog dela RSK, izuzev Korduna. Dignuta je i pokrenuta cela Lika i Banija. General Mile Mrkšić, u večernjim satima 4. avgusta (kao i kasnije) nijednom neće reći da se odluka o evakuaciji odnosi samo na Dalmaciju i južnu Liku. Iz njegovih reči moglo se zaključivati da je u pitanju evakuacija sa cele teritorije zapadnog dela RSK.

Predsednik Milan Martić se ne odvaja od generala Mila Mrkšića, ali će po dolasku u Republiku Srpsku, podvojenost vidno porasti. Milan Martić će se privoleti "carstvu" Radovana Karadžića, a general Mrkšić će se iだlje vladati po naređenjima koja su stizala iz Beograda.

U vojnom delu scenarija Mrkšić će se osloniti na nekoliko ključnih oficira. Izvlačenjem Dalmatinskog korpusa komandovao je general Slobodan Kovačević. On je još 4. avgusta znao da će se narod i vojska izvlačiti ka Petrovcu i dalje za SRJ. To iz Glavnog štaba Srpske vojske Krajine niko nije znao do popodnevnih sati 5. avgusta. U Ličkom korpusu, u ime komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, komandovao je general Nikola Lončar. On je u komandu korpusa doneo vest, pre ponoći 4. avgusta, da je naređena evakuacija cele Krajine. Od njega je poteklo naređenje o prebažiranju snaga RV i PVO sa aerodroma Udbina. Za to naređenje nije znao

general Branislav Petrović iako je sve vreme bio uz komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. General Stupar sa jedinicama Korpusa specijalnih snaga praktično nije ni učestvovao u borbama. Kada je došlo do odsecanja i okruženja 21. korpusa i naroda Korduna na scenu stupa pukovnik Čedo Bulat pa hrvatska vojska, posle pregovora, propušta srpsku vojsku i narod. Toj grupaciji se omogućuje da preko hrvatske teritorije, idući autoputem stigne u Srbiju. Da li se sve to odigralo spontano, slučajno ili je već bilo dogovoren, sad je bez značaja.

Karakteristično je da pravih borbi medu jedinicama srpske i hrvatske vojske, posle 4. avgusta, nije ni bilo. Hrvatska vojska osvojila je samo ono što su bez borbe napuštali srpski vojnici. Napuštanje položaja i rejona odbrane bilo je tokom 4. avgusta. Naredni dan se karakterisao rasulom. Još pre 4. avgusta iz borbe je "izbačena" Gardijska brigada. Ona je samovoljno napustila položaje na Dinari i prikupila se u kasarni u Kninu. U toku 4. avgusta odbila je da ojača odbranu na velebitskom zaleđu. Brigada ne ratuje, ona maršuje preko RS za SRJ. Prvog dana napada, do 12 časova, zonu svoje odgovornosti napustiće bez borbe i 1. laka brigada (Vrlička). Sa Dinarom će pre podne, 4. avgusta odmagliti i brigada milicije. To će učiniti bez borbe i bez obaveštavanja bilo koga.

I konačno, da će narod i vojska napustiti zapadni deo RSK, znalo se u vrhovima Republike Srpske i Srbije i pre početka agresije na RSK. U Srbiji je posredstvom organa vlasti i Ministarstva unutrašnjih poslova već unapred bilo pripremljeno više centara za prihvat izbeglica iz RSK. Pristizanje izbegličkih kolona i u Republici Srpskoj dočekano je organizovano. Od jedinica Srpske vojske Krajine zahtevano je da predaju svo naoružanje i druga materijalno-tehnička sredstva. Insistiralo se da vojnici i starešine Srpske vojske Krajine što pre nestanu iz RS. Posle dva dana Glavni štab Vojske Republike Srpske promeniće odluku. Zahtevaće se mobilizacija pripadnika Srpske vojske Krajine, i njihovo uključivanje u redove Vojske Republike Srpske. Bio je to samo dokaz nekih naglih promena i potpunog odsustva sinhronizacije u delovanju čelnika srpskog naroda s jedne i druge strane Drine.

KNINSKO-VUKOVARSKA KLACKALICA

Knin i Vukovar, na prostorima Republike Srpske Krajine oličavaju epopeju borbe i stradanja srpskog naroda u Hrvatskoj. Ova dva garda daleko su se čula. Iz Knina je potekao zov na otpor hrvatskom etničkom čišćenju, a Vukovar je pokazao šta sve narod može da uradi, a pogrešna politika da upropasti. Rušenjem Vukovara, JNA je Srbe i srpski narod naopako predstavila svetu. Zauzimanje Vukovara nije se htelo izvršiti manevrom i bez rušenja. Politici koja je stajala iza JNA, nije trebao uspravan Vukovar. U Vukovaru bez rušenja ostali bi i Hrvati, a u porušenom Vukovaru nije bilo mesta ni za one koji su ga rušili. Vukovar je zato, kao grad tregedije, ostao da svedoči o pameti onih koji su ga rušili. Ali, posledice rušenja ostale su samo u amanet Srbima, i to uglavnom onima koji su vekovima živeli u Hrvatskoj. A oni, i da su hteli, ne bi ga mogli porušiti onako kako je porušen. Rušitelji Vukovara sada su po strani i ponašaju se kao da nisu ništa uradili od onog što pokazuju ruševine grada i globalja Srba i Hrvata.

Knin je stari, drevni grad Srba. Njegova istorija do 1990. godine oličava srpsko vekovno bitisanje na krajinskim prostorima. U njemu je sve bilo srpsko. Reč Srba iz Knina daleko se čula u Austrougarskoj carevini, a pre toga u latinskom carstvu s obe strane Jadranskog mora. Knin je u tim vremenima predstavljaо centar i neku vrstu prestonice svih Srba preko Drine.

Kada je počelo rušenje Jugoslavije, Knin se digao na noge. Svakodnevno su se čule poruke iz Knina kojima se tražilo očuvanje jugoslovenske države. Kada je bilo očigledno da će se država rasturiti, iz Knina je krenuo poziv na samoorganizovanje Srba u Hrvatskoj, radi odbrane od ponavljanja genocida prema Srbima iz perioda od 1941-1945. godine. Preko noći Knin je postao centar zbivanja od značaja za sve Srbe u Hrvatskoj, pa i izvan nje. Krenulo se sa stranačkim organizovanjem i stvaranjem autonomije od krajeva sa većinskim srpskim stanovništvom u Hrvatskoj. Burni događaji učinili su Knin glavnim gradom i bez formalnog proglašenja. Knin su kao odskočnu dasku koristili nosioci svih opcija daljeg stvaranja i razvoja srpske države na prostorima Krajine. Većinom su i bili žitelji Knina, ili okoline.

Politika koja se stvarala u Kninu dobijala je status politike i drugih krajeva u Krajini, prvo u SAO Krajini a kasnije u Republici Srpskoj Krajini. Na politiku koja se stvarala u Kninu mali uticaj su imali drugi gradovi i krajevi iz Krajine. Knin se nije mnogo ni trudio da konsultuje Srbe iz drugih krajeva za odluke koje je donosio. Sve što se dešavalо u Kninu, pokušavalo se nametnuti i drugim srpskim prostorima. A u Kninu je bilo različitih

politika, koje su se međusobno i isključivale. Iz Knina su uporedo polazile ideje o različitim koncepcijama izgradivanja srpske vojske. Varijanta sa teritorijalnom odbranom kao srpskom vojskom, koja je Kninu naturena iz Beograda, kretala je u druge krajeve Krajine bez stava Knina. Ona je samo prošla kroz Knin, na putu do drugih gradova. Varijanta o četničkoj vojsci kao vojsci SAO Krajine odnosno RSK, bila je proizvod Knina. Za nju se tražila prećutna podrška, računajući da će varijanta sa teritorijalnom odbranom "pasti u vodu".

Knin kao glavni grad RSK i centar iz koga su funkcionalne sve institucije države, kao da nije shvatao sopstvenu odgovornost za sve što se dešava u Krajini, a posebno u Kninu i Severnoj Dalmaciji. Mnoge opravdane kritike na propuste Vlade i vojnog vrha vezivane su za Knin kao glavni grad. Svim prostorima Krajine širile su se vesti o greškama Knina i potezima koji su otežavali situaciju Srba na prostorima Hrvatske. Mnoge odluke Vlade i Glavnog štaba Srpske vojske Krajine kasnile su ili nisu donošene. Neuvažavanje predloga i zahteva iz drugih krajeva Krajine postajala je sve češća praksa. Raslo je otuđenje Knina od drugih gradova u Krajini. Potezla je odbojnost prema Kninu i onima koji su u njemu živeli i radili. Od Knina se očekivalo mnogo više nego što je on davao. Na kritičke primedbe prema Kninu sve je manje bilo odgovora. Na primedbe se odgovaralo čutnjom i arogancijom.

Poraz na Miljevačkom platou, juna 1992. godine, rezultirao je i krajnje negativističkim odnosom prema Kninu kao glavnom gradu. Objektivno gledano, Teritorijalna odbrana Knina dočekala je nespremna hrvatsku agresiju. Sastav 1. brigade Teritorijalne odbrane, koja je branila Miljevački plato, bio je kninski. Knin nije ništa značajnije radio da svoju brigadu sposobi i pripremi za borbu sa hrvatskom vojskom. Poraz i ogromni gubici u ljudstvu i materijalnim sredstvima nisu pokrenuli ni jednu akciju kninskih vlasti da se stanje popravi i oceni sopstvena odgovornost. Skupština opštine Knin pokušaće svu krivicu da prevali na Glavni štab TO RSK. Odbornici će pokrenuti zahtev za smenu generala Milana Torbice, komandanta Glavnog štaba TO, i ako za tako nešto nisu nadležni.

Za sve vreme postojanja SAO Krajine i RSK, Knin će vršiti opstrukciju prema odbrani. U tome će koristiti poziciju "glavnog grada". Agresije hrvatske vojske na druge krajeve RSK, neće mnogo uznemiravati Knin. Knin će kao neutralni posmatrač primati vesti o zbivanjima u drugim krajevima RSK, spremam samo za kritike i osude. Tokom agresije na Ravne Kotare, 1993. godine, Benkovac će uputiti zahtev za pomoć iz Knina. Knin neće proglašiti ni mobilizaciju, i nijednog vojnika neće uputiti na tzv. benkovačko ratište. To će izazvati ljutnju i gnev prema Kninu.

Bilo je i ostalo neshvatljivo da se u drugim gradovima i njihovoj okolini gine, a da se u Kninu živi potpuno mirnodopski, da "radi" korzo, igraju se utakmice i održavaju razne svečanosti. Kada je, u drugoj polovini 1994. godine i u 1995. godini, došlo do ugrožavanja Knina sa Dinare

i livanjsko-grahovskim pravcем, dovođene su jedinice sa drugih prostora na Dinaru, radi odbrane Knina. Tome su pružale otpor mnoge opštinske vlasti, ali i većina vojnih obaveznika. Odbijano je da se ide u odbranu Knina, zbog odnosa Kninjana kada je drugima trebala pomoći. Negativno raspoloženje prema Kninu dostiglo je kulminaciju jula 1995. godine. Pad Grahova i dejstva hrvatske vojske od Grahova preko Derala ka Strmici, primorali su Glavni štab da hitno dovodi jedinice sa drugih pravaca za odbranu Knina. Na Derale je dovedena četa iz Benkovačke brigade. Vojnici su pitali gde su Kninjani, zašto oni ne brane svoj grad? Ne dobivši odgovore, četa je napustila položaj i zahtevala da se vrati na prostor Benkovca. Naređenja i ubedivanja nisu mogla navesti ove vojнике da promene svoju odluku.

U kritikama i osudama Knina bilo je i preterivanja. Tačno je da je bilo i mnogo opravdanih kritika na Knin. U vreme kada su regruti iz Krajine upućivani na obuku u Vojsku Jugoslavije, među njima skoro i da nije bilo mladića iz Knina. Na to su burno i žestoko reagovali vojnici iz drugih krajeva. Uporno su ponavljali razne optužbe protiv Knina. Kritikovali su šverc i kriminal, oslobođanje Kninjana od obaveza da se odazivaju na pozive vojske, brisanje iz spiskova vojne evidencije za šaku u markama. Odlazak vojnih obaveznika iz Knina u Srbiju i u inostranstvo ponajmanje je sprečavan iz Knina. Od ukupnog broja izbeglih vojnih obaveznika iz RSK 35% otpada na Knin.

Vladalo je ubedenje da najveći broj krajiških vojnih obaveznika boravi u SRJ. To je bila zabluda. Od ukupnog broja vojnih obaveznika koji su napustili RSK 37% je boravilo u SRJ. U Republici Srpskoj bilo je oko 5 posto. Ostali su se raspršili širom sveta. U SRJ se nalazilo preko 40% svih vojnih obaveznika koji su napustili Knin.

Karakteristično je i vreme napuštanja prostora Krajine od strane vojnih obaveznika. Kada je u pitanju ukupna teritorija RSK, do 17. avgusta 1990. godine Krajinu je napustilo 47%, do 22. januara 1993. godine još 40% a do kraja 1994. godine još 13% od onih koji nisu hteli da brane svoje. Posle toga napuštanje RSK od strane vojnih obaveznika bitno je smanjeno.

Od svih vojnih obaveznika koji su napustili RSK do 17. avgusta 1990. godine, čak je 54% bilo iz Knina. Od tog perioda pa do 22. januara 1993. godine 35% od svih pobegli je iz Knina. Posle toga pa do kraja 1994. godine još 11% od onih koji su izbegli vojnu obavezu bili su iz Knina.

U prva dva perioda Kordun je, recimo, napustilo 98 posto svih vojnih obaveznika koji su napustili RSK. Do kraja 1994. godine još će napustiti samo 2%, čime je praktično prekinuto iseljavanje.

Knin je na sebe navukao jednu vrstu anatemе i zbog toga što su pojedini ljudi iz glavnog grada Krajine isticali da srpsku vojsku treba razvijati isključivo kao četničku. Uz takvo zalaganje, ljudi iz Knina su pružali veliki otpor uvažavanju bilo kakvih iskustava iz NOR. Knin je onemogućio pomoći i angažovanje čuvenih i iskusnih generala JNA, učesnika NOR-a poreklom sa prostora Krajine. "Zamoljeni" su da se ne mešaju u ono što

radi Knin i bili su praktično nepoželjni na prostorima RSK. Na drugim prostorima RSK takvo ponašanje Knina nije odobravano. To na svoj način ilustruje i događanje u Srbu, 6. avgusta 1995. godine. Dok su nailazile i prolazile kolone izbeglica iz Knina, građani su im dobacivali: "Gde ste krenuli Kninjanji"? "Što niste ostali u svome Kninu da vas brani vojvoda Momčilo Đujić?" (Četnički vojvoda iz Knina iz vremena Drugog svetskog rata).

U oceni uloge Knina za period od 1990. do 1995. godine nesporna je činjenica da on nije delovao kao glavni grad. Utisak je da se nije ni trudio da pokaže da je glavni grad. Navukao je na sebe nepoverenje i činjenicom da je u njemu vladala nesloga najvećih razmara. Vlasti Knina su se slizale sa Vladom RSK i učestvovale u opstrukcijama koje je Vlada vršila prema Srpskoj vojsci Krajine i odbrani uopšte. U Kninu je carovao šverc i kriminal pod okriljem vlasti. Jedan broj privatnika bio je privilegovan, što je posledica carovanje mita.

Sve to je moralo imati odraza na odbranu. Kninjanji jednostavno nisu hteli da se "bakću" sa vojskom. Izbegavali su vojnu obavezu na mnoge načine: uzimanjem bolovanja, oslobođanjem od vojne službe, prevodenjem na raspored u Civilnu zaštitu. Otuda je tako malo Kninjanja i bilo u borbenim jedinicama.

Kninanji su sve unapred "znali". Njihove reakcije su se mogle bez problema predviđati.

Sa aspekta ratne veštine, odbrana Knina podrazumevala je odbranu grada, uključujući operacije na prilazima. Odbrana Knina mogla je imati određenu ulogu samo u kontekstu operacije koja bi se izvodila u odbrani Severne Dalmacije i šire - Like. Uslovi za takve operacije nisu stvoreni. Evakuacija stanovništva učinila je odbranu Knina nemogućom. Pogotovo je bilo bez osnova očekivanje da se odbrana Knina, u avgustu 1995. godine, pretvoriti u žrtvovanje Srba koje bi bilo adekvatno odbrani Vukovara od strane Hrvata (u novembru 1991. godine). Dok je iza Hrvata u Vukovaru stajala cela Hrvatska potpomognuta Zapadom, dotle iza Srba, i da su mogli braniti Knin, ne bi stajao niko. Knin kao grad su mogli braniti samo stanovnici grada Knina, i niko više. I to bez bilo čije podrške.

Knin se jedino mogao braniti odbranom grahovskog prostora, Dinare i vrličkog pravca. Bez šanse je odbrana Knina na njegovim neposrednim prilazima. Odbrana Knina je predviđana, ali nije razrađivana i pripremana. U 1994. i prvoj polovini 1995. godine u Srpskoj vojsci Krajine nisu postojale određene snage koje bi branile Knin. Nije postojao ni konkretni plan odbrane Knina i nisu vršene bilo kakve pripreme. Podrazumevalo se da je odbrana Knina zadatak dela snaga 75. motorizovane brigade sa drniškog pravca i 1. lake brigade sa vrličkog pravca.

Planovi upotrebe Glavnog štaba Srpske vojske Krajine predviđali su odbranu Knina u sklopu zadataka koje je izvršavao 7. korpus. Računalo se na stacioniranje dobrotoljačkih snaga na kninskom području, što je čak i

na papiru bilo nepouzdano. Planom upotrebe 7. korpusa i njegovih jedinica, Knin je tretiran kao značajan objekat odbrane u zoni korpusa i 75. motorizovane brigade kao i 1. lake brigade.

Zalaganje da se Knin brani posebno pripremljenim snagama, koje bi postojale u miru i vršile pripreme za odbranu Knina, nije prihvaćeno iz objektivnih razloga. Takve snage nisu postojale i nije ih bilo moguće obrazovati.

Odnos prema Kninu, u celini, bio je i štetan po odbranu cele teritorije RSK. Krupni antagonizmi između Knina i svih drugih krajeva RSK, razarali su jedinstvo odbrane pa i politike u Republici. U narodu i među pripadnicima Srpske vojske Krajine kolale su svakojake priča o Kninu i Kninjanima a da ništa nije preduziman da se kaže šta je od toga istina, a šta nije. Nezdravoj i negativnoj atmosferi prema Kninu doprinosili su i oni koji su izvršavali državničke i druge obaveze, a živeli su na prostoru Knina. U narodu i među pripadnicima Srpske vojske Krajine bilo je uvreženo mišljenje o Kninu kao privilegovanoj regiji. Čak su vojnici regruti, tvrdili da u Kninu živi puno omladine koja izbegava služenje vojnog roka, da je taj grad centar šverca, i da od toga imaju neposredne koristi članovi Vlade, opštinski funkcioneri, stranački lideri i vojni rukovodioci.

Nažalost, Knin se nije ni pokušao "braniti" od takvih optužbi. Oni koji su bili najpozvaniji da uoče opasnosti od navedenih kvalifikacija na adresu Knina (Vlada, Glavni štab Srpske vojske Krajine, komanda 7. korpusa) čutali su kao da nije u pitanju glavni grad RSK. Opštinske vlasti i SDS Milana Babica nisu ništa činili zadovoljavajući se komentarom da "priče" i napadi na Knin nisu tačni.

Mnogo čega što se pripisivalo Kninu ipak je bilo tačno. Ne može se Kninu pripisivati da nije imao svoju brigadu. Preko 80% sastava 75. brigade i 1. brigade činili su vojni obaveznici sa prostora kninske opštine. Ali, ima dosta istine u kritikama koje ističu privilegovanost Knina. Postojao je neutvrđen, ali značajan broj vojnih obaveznika iz Knina koji nisu bili u evidenciji vojnog odseka. U 1991. i 1992. godini veliki broj kartona vojnih obaveznika je uništen, a za protivuslugu priman je mito u hiljadama maraka. U Kninu je postojao i radio Univerzitet, i svi koji su želeti izbeći vojnu obavezu upisivali su se na studije. Veliki broj njih uopšte nije studirao, već su kupovali indekse i to koristili da izbegnu vojnu obavezu. Niko se nije smatrao nadležnim da utvrdi pravo stanje stvari i da raščisti sa zloupotrebama. To je jedna od krupnijih slabosti Ministarstva odbrane RSK. Pozamašan je broj privatnika u Kninu koji su fiktivno osnivali firme da bi bili oslobođeni obaveze odlaska u jedinice. To je stvaralo neviđeno nezadovoljstvo u svakoj jedinici. U Kninu je bila i bolnica "Sveti Sava", čiji su lekari zloupotrebjavali svoju ulogu. S jedne strane lečili su na hiljade ranjenika iz RSK i RS, a s druge su nebrojeno mnogo vojnih obaveznika bez ikakvog opravdanja oglasili nesposobnim ili ograničeno sposobnim za vojnu službu. Bolovanja su davali "i kapom i šakom", naravno

i jedno i drugo uglavnom za pare. Ne mali broj vojnih obaveznika boravio je na bolovanjima godišnje i do 340 dana. U toku bolovanja takvi "bolešnici" su obrađivali svoju zemlju, bavili se biznisom, putovali u RS i SRJ itd. Sve navedeno nije se moglo sakriti od vojnika i starešina u jedinica-ma, zbog čega je dolazilo do burnih reakcija, rađalo je neviđeno nezadovoljstvo i uništavalo poslednje rezerve morala. Za ovakvo stanje direktnu odgovornost snosi Ministarstvo odbrane koje se ponašalo kao da se ništa ne dešava.

Kada je trebalo organizovati odbranu Knina, (krajem jula 1995. godine), u prvi plan su izbile sve posledice negativnog odnosa prema glavnom gradu koje su godinama tolerisane. Da bi se zatvorio pravac koji od Grahova preko Derala izvodi u Strmicu, obrazovan je privremeni sastav u kome je bila i jedna četa iz Benkovačke brigade (92. motorizovana brigada). Pripadnici ove čete odbili su da se bore, izjavljajući da "neće da ginu za Knin". Vratili su Kninu milo za drago, jer im oni nisu pomogli 1993. godine, kada je njihova brigada imala 415 poginulih i 1.220 ranjenih, braneći se u odsudnoj borbi protiv ustaša. Ministarstvo odbrane i državni organi nisu ni tada ništa preduzimali pa je jasno što se sve vraćalo sa "kamatom".

Vukovar je - posle oslobođenja ili zauzimanja - za sve vreme postojanja RSK bio u senci Knina. Antagonizam između ova dva grada sve više je rastao. Vukovar je oličavao ceo istočni deo RSK, pa je otuda rast antagonizma bio opasniji. Odnos Knina prema Vukovaru bio je "centralistički". Od Vukovra se stalno nešto tražilo. Iz njega su kretale jedinice za pomoću odbrani Severne Dalmacije i Like. O slanju hrane i drugih materijalnih i tehničkih sredstava, pogotovu nafte, može se naširoko pisati. Zahtevi su išli po "državnoj liniji" sa pozivima na Ustav, Zakon, odluke Vlade... Ali otpor nezajažljivim apetitima je rastao. Opstrukcija je bilo sve više. "Osamostaljivanje" je na kraju zahvatilo i 11. korpus, koji je sve manje izvršavao zahteve koje je dobijao od Glavnog štaba Srpske Krajine iz Knina.

Zajedničko je Kninu i Vukovaru samo jedno - oba grada su, nakon svega, hrvatski gradovi. Ni jedan ni drugi nisu branjeni. Razlika je jedino u tome što su Kninanji napustili svoj grad i ostavili ga Hrvatima, a Srbi iz Vukovara su sačekali Hrvate, u nadi da će sa njima imati kakav-takav "suživot".

ZARITI KOMANDANTE

Odnos Vojske Jugoslavije prema Srpskoj vojsci Krajine bio je nedorečen i sa nizom provizornosti. Prenaglašavao se značaj pomoći koju je Vojska Jugoslavije pružala u municiji, gorivu i drugim materijalno-tehničkim sredstvima. Time kao da se iscrpljivala svaka druga obaveza prema Srpskoj vojsci Krajine.

Srpska vojska Krajine ostala je bez stručne pomoći Vojske Jugoslavije po nizu pitanja. Kadrovsko pitanje Srpske vojske Krajine bilo je jedno od ključnih od koga je zavisila borbena gotovost oružane sile Srba u RSK. Bez minimalnog broja stručnih kadrova nije bilo moguće obezbediti razvoj i jačanje Srpske vojske Krajine. Od kvaliteta starešina zavisilo je i funkcionisanje sistema komandovanja. Stav Vojske Jugoslavije bio je da u Srpskoj vojsci Krajine treba upućivati oficire koji su rođeni u Hrvatskoj. Taj stav nije primjenjen za jedan broj najkvalitetnijih i najpotrebnijih starešina. Vojska Jugoslavije je dala sebi za pravo da ne dozvoli odlazak u Srpsku vojsku Krajine jednom broju pukovnika i generala iako su bili rođeni u Hrvatskoj, pravdajući to sopstvenim potrebama. Osim toga, "embargo" je stavljen i na upućivanje u Srpsku vojsku Krajine podoficira i oficira rođenih u Hrvatskoj koji su u Vojsci Jugoslavije vršili dužnosti komandira odeljenja i vodova i komandira osnovnih jedinica. Takvih starešina, u ukupnom broju bilo je najviše i oni bi mnogo značili za Srpsku vojsku Krajine. Značaj ove kategorije starešina je povećan i time što je borbenu obuku vojnika-regruta sa prostora RSK morala na kraju da preduzme Srpska vojska Krajine.

Valjana organizacija Srpske vojske Krajine nije se mogla uspostaviti bez pomoći Vojske Jugoslavije. To se posebno odnosi na organizaciju Glavnog štaba i komandi korpusa. Rešavanje problema bilo bi olakšano da se za jedan broj ključnih dužnosti u Srpskoj vojsci Krajine mogao obezbediti kvalitetan starešinski kadar. Po smeni generala Milana Torbice, za komandan-te Glavnog štaba Srpske vojske Krajine postavljaju se oficiri nedorasli dužnostima, bez iskustva a delom i adekvatnog školovanja. Zbog toga se nije ni mogao ustrojiti Glavni štab Srpske vojske Krajine tako da može u potpunosti da odgovori pripremi vojske za odlučujući rat sa Hrvatskom. Skoro identična situacija je bila i kad su u pitanju oficiri kojima je poveravano komandovanje korpusima. Veći broj komandanata objektivno, nije mogao odgovoriti obavezama. I relativno česte smene komandanta korpusa bile su kontraproduktivne.

Mora se priznati da su organi Vojske Jugoslavije ispoljili maksimalnu aktivnost da pronađu načine kako da primoraju oficire rođene u Hrvatskoj da makar određeno vreme provedu u Srpskoj vojsci Krajine. U tome se delimično uspelo, jer mnogo njih odbili su da se povinuju tom zahtevu. Zbog odbijanja su svi oni koji su ispunjavali uslove za penzionisanje odmah "ispraćeni" iz vojske, a neki su gubili i službu. Među starešinama koji su odbijali dužnosti u Srpskoj vojsci Krajine bilo je i onih koji su se zalažali da to bude jednaka obaveza za sve oficire Srbe, bez obzira gde su rođeni. I taki predloži su odbijani, pa i osuđivani, bez prilike da se sa tim upozna širi oficirski sastav Vojske Jugoslavije. Sve je to zajedno rezultiralo time da su u SVK dolazili i oni koji nisu mogli odgovarati obavezama. Bilo je dosta finansista, starešina taktičke i intendantske službe, a najmanje oficira pešadije i artiljerije.

Upućivanje u Srpsku vojsku Krajine vršeno je na određeno vreme sa pravom da se posle toga oficir može vratiti u Vojsku Jugoslavije na istu dužnost sa koje je upućen. Nažalost, po isteku roka vraćani su samo oni za koje je imao ko da interveniše. Svi pokušaji da se vrate oni kojima je dogovoren rok istekao, ostajali su bez uspeha. To je stvaralo nervozu, nepoverenje, ljutitu reagovanja, optuživanja, zameranja i sl. U Srpsku vojsku Krajine se, maltene odlazilo kao po kazni. Naravno, ne mogu se stvari totalno uopštavati jer je bilo nesporno da su neki dolazili ne gledajući na obavezu po rođenju, već iz čisto patriotskih pobuda.

U kadrovskoj politici su u Vojsci Jugoslavije (Generalstabu Vojske Jugoslavije) zanemarivane neke bitne činjenice, od životne važnosti za one koji su morali na službu u SVK. Među oficirima Srbima rođenim van Srbije, najviše je bilo onih koji su ostali bez stanova u Hrvatskoj, Sloveniji i BiH. Porodice su im bile smeštene u krajnje neuslovnim prostorijama. Bez materijalnih sredstava, većina je živila na ivici bede. Nemoralno je bilo ovoj kategoriji ljudi obećavati nešto što se kasnije neće ispuniti. Obećavana je prednost u rešavanju stambenog pitanja, školovanja, ali od svega toga nije bilo ništa.

Aktivni starešina na službi u SVK osećao je skoro na svakom koraku ravnodušnost prema sebi i problemima u kojima je živeo. Ravnodušnost je bila više nego očigledna ne samo od Vojske Jugoslavije nego i od organa vlasti RSK, uključujući i Ministarstvo odbrane. Aktivni vojni starešina u RSK olako je optuživan i kritikovan, najčešće za ono što mu se uopšte nije moglo pripisati. Čak je od njih traženo da se odreknu i plate za račun boraca koji su primali od 15 do 30 dinara mesečno kao da bi to moglo da popravi stanje i kao da i ti ljudi nemaju porodice. Neosnovane kritike starešina nije sprečavao niko u RSK, pa ni Glavni štab Srpske vojske Krajine i ministar odbrane. Nesporno je da je jedan broj aktivnih vojnih starešina koristio haotičnu situaciju tako što je više boravio u Srbiji, kod kuće, nego na dužnostima koje su im poveravane u SVK. Koristili su bolovanja koja su dobijali lako i bez teškoća. Bilo je i pojedinaca koji su samovoljno napuštali Srpsku

vojsku Krajine i mesecima živeli u Srbiji. Sve to, ipak, nije bilo osnovno i preovladajuće stanje. Šteta je i nedopustivo je što su takvi primali platu i dodatak za boravak na ratištu. Tolerisanje ovakvog ponašanja bilo je besprimerno. Komandovanje u Srpskoj vojsci Krajine pokazivalo je nemoć, a Generalstab Vojske Jugoslavije nezainteresovanost i neutralnost, i otuda takve pojave.

U ime istine, mora se reći da je bilo i pojedinih oficira koji su svakodnevno iskazivali svoja lična nezadovoljstva. Među starešinama na višim dužnostima nezadovoljstva su iskazivana zbog nedobijanja činova i položaja. Nezadovoljnici su potencirali ko ima a ko nema Školu narodne odbrane, ko je i koju dužnost ranije obavljaо, nego što su "sagorevali" na poslu. Na udaru takvih nezadovoljnika bile su starešine sa ključnih dužnosti u Srpskoj vojsci Krajine (komandant i načelnik štaba Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, komandanti i načelnici štabova korpusa). Protiv takvih "prozivki" nije se postupalo u skladu sa propisima i zakonom. Preovladavalo je čutanje i tobože uzdizanje iznad sitnih podmetanja i pakosti, što je paralisalo odnose između jednog broja funkcija koje se nisu mogle odvijati parcijalno i bez koordinacije. Navedeno stanje je uzimano kao povod da se preti odlaskom iz Srpske vojske Krajine i povratkom u Vojsku Jugoslavije. Nezadovoljnici su uglavnom lako i dobijali saglasnost za povratak u Vojsku Jugoslavije. Među onima koji su samovoljno odlazili iz Srpske vojske Krajine bio je i jedan broj takvih čije je nezadovoljstvo imalo osnova. Međutim, to ne znači da se time može pravdati samovolja. Jednog od takvih nije htio da primi na razgovor komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, i on se, u znak protesta, obreo u Beogradu. Iako je bio Krajišnik po rođenju, on dobija visoki položaj a nešto kasnije i unapređenje u čin generala Vojske Jugoslavije.

Sve u svemu, upućivanje oficira u Srpsku vojsku Krajine vršeno je samo po jednom kriterijumu - da su po nacionalnosti Srbi rođeni u Hrvatskoj. Ni ovaj kriterijum nije važio za one koji su bili uporni u nameri da izbegnu službu u SVK. Komandovanje je imalo krajnje formalistički pristup u "teranju" oficira rođenih u Hrvatskoj da odlaze na službu u SVK. Naredbe su ispisivane bez vođenja računa na koju dužnost se odlazi i da li je ta dužnost u skladu sa stručnom sposobljeničću, pa i rodovskom pripadnošću. Kao da je samo bilo važno da se neko nade u SVK nezavisno od toga da li će moći bilo šta korisno da radi.

Prema jednom broju oficira, koji su ranije službovali u Hrvatsku i Sloveniju, odnos je bio i neljudski. Oni su ostali bez stanova, imovine, a porodice su im u Srbiji praktično bile ne ulici. Bez obzira na očajničku situaciju u kojoj su se nalazili, morali su u Srpsku vojsku Krajine. To se pretvaralo i u lične tragedije nekih od njih. Oficiri koji su imali supruge hrvatske ili slovenačke nacionalnosti nerado su se odvajali od porodica da bi išli u Srpsku vojsku Krajine. Njihove supruge (i deca) bili su često u novoj sredini jer su "nacionalno štrcali". Bilo je i vraćanja supruga i dece

"svojima" u Hrvatskoj i Sloveniji i to najčešće ilegalno. Otuda kod nekih i nervni šokovi, lečenje na psihiatriji, samoubistva dece, razvodi, tragedije svake vrste.

To je bio odlazak u RSK, a kakav je bio "doček" posle pada?

Dolazak pripadnika Srpske vojske Krajine u Republiku Srpsku, a nešto kasnije i u Srbiju bio, je organizovan. Naoružanje, vozila i sva druga materijalna i tehnička sredstva bila su pod kontrolom određenih lica. Nažlost, to kao da je smetalo nadležnim organima unutrašnjih poslova i vojske. Na nesreći Srpske vojske Krajine mnogi su želeli i da steknu neku korist. Stvorila se neviđena utrka u čerupanju i otimanju svega sa čim je raspolagala Srpska vojska Krajine. U Republici Srpskoj čerupanje su vršili po odvojenim kolosecima Vojska Republike Srpske i Ministarstvo unutrašnjih poslova RS. Oni su, jednostavnije rečeno, pristupili razoružavanju jedinica Srpske vojske Krajine. Pri tome je bilo i otimanja oko sredstava koja nisu u funkciji ni vojske ni milicije, ali su mogla da posluže za šverc i ličnu korist.

Slično ponašanje je bilo i na prostorima SRJ. I tu su Vojska Jugoslavije i MUP vodili pravi rat u otimanju i prisvajanju sredstava Srpske vojske Krajine. Vojska Jugoslavije koristila je činjenicu da su svi aktivni oficiri bili i pripadnici Vojske Jugoslavije pa je naređenjima oduzimala sve što je mogla. Na stotine vozila, sredstava informatičke tehnike, naoružanja, opreme, postajala su vlasništvo Vojske Jugoslavije. Sva izvučena finansijska sredstva, uključujući i devizna, predavana su nadležnim organima Vojske Jugoslavije. Organi Ministarstva unutrašnjih poslova trudili su se da ne izostanu iza Vojske Jugoslavije. Oni su više otimali nego što su oduzimali. U njihovim rukama su se našla slična sredstva kao i kod Vojske Jugoslavije. Čak su oduzimali i arhive jedinica, koje su kasnije odbijali da vrate, jer bi se otvorio i problem vraćanja vozila, računara... Naravno, ni jedna institucija koja je oduzimala imovinu i sredstva Srpske vojske Krajine, nije pokazivala bilo kakav interes da pruži pomoćnastradalim pripadnicima Srpske vojske Krajine. O tome ubedljivo svedoči primer arogancije Glavnog štaba Vojske Jugoslavije prema opravdanim zahtevima da se obolelim, ranjenim i povredenim pripadnicima Srpske vojske Krajine omogući lekarska pomoć u zdrastvenim institucijama Vojske Jugoslavije.

U više nego očajnoj situaciji 2. septembra 1995. godine, u ime Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, general Mile Mrkšić uputio je zahtev General-štabu Vojske Jugoslavije za zbrinjavanje bolesnih i povredenih pripadnika Srpske vojske Krajine. Na zahtev odgovor je stigao 11. septembra i glasio je: "U vezi vašeg zahteva, dopis, strogo poverljivo br. 15 od 2. septembra 1995. godine, obaveštavamo vas sledeće: Sanitetska služba Vojske Jugoslavije ima mogućnosti da i dalje leci povredena i obolela lica RSK i Vojske RSK. Međutim, zbog obaveza prispeilih po ovom osnovu, neophodno je da Vlada Republike Srpske Krajine sa Vladom SRJ prethodno reši finansiranje lečenja ovih lica."

Akt je u ime Generalštaba Vojske Jugoslavije potpisao načelnik kabine-
ta general-pukovnika Momčila Perišića, pukovnik dr Siniša Borovič. Takav
odgovor na upečatljiv način govori o moralu. Dok je postojala RSK, Vojska
Jugoslavije nikada nije postavljala pitanje finansiranja lečenja vojnika i sta-
rešina Srpske vojske Krajine. Zašto na tome insistira onda kada je Srpska
vojska Krajine doživela tragediju i to ne samo svojom krivicom? Ako u
septembru 1995. godine nisu postojali propisi koji su dozvoljavali Vojsci
Jugoslavije da zbrinjava obolele i povredene pripadnike Srpske vojske
Krajine, zašto su onda zbrinjavani od 1992. do avgusta 1995. godine, iako
ni tada nisu postojali ti isti propisi? Kome se sveti Glavni štab Vojske Jugo-
slavije i na kome isteruje propise posle pada RSK? Zar su za ono što se de-
silo krivi ranjeni i oboleli pripadnici Srpske vojske Krajine? Oni više nema-
ju ni vojsku, ni vladu, izgleda ni državu jer se tretiraju kao ničiji. Nažalost,
nemaju ni zdravlje.

Slično će biti sa svim obraćanjima Generalštabu Vojske Jugoslavije za bi-
lo kakvu pomoć unesrećenim porodicama poginulih i ranjenih pripadnika
Srpske vojske Krajine. Sve će se pravdati nedostatkom propisa i time da ni-
je uputno "mešanje" Vojske Jugoslavije u probleme Srpske vojske Krajine.
Žalosno i sramotno! Kada su ti isti ljudi po naređenjima terani u rat, onda
se nije gledalo u propise. Kada su nastradali, onda sve mora da bude po
propisima. Da li su postojali i propisi po kojima je oduzimano sve što je
pripadalo Srpskoj vojsci Krajine, uključujući i devizna sredstva, kojima bi
se bar donekle mogli zbrinuti bolesni i povređeni pripadnici Srpske vojske
Krajine.

Starešine Generalštaba Vojske Jugoslavije, a među njima posebno načel-
nik Generalštaba Vojske Jugoslavije general-pukovnik Momčilo Perišić, bi-
li su nemilosrdni u kritikama Srpske vojske Krajine zbog pada i okupacije
zapadnog dela RSK. Sav bes, u kome je bilo nipodaštavanja, pa čak i mr-
žnje, sručen je na aktivne oficire koje je u avgustu 1995. godine početak
agresije zatekao u Srpskoj vojsci Krajine. Svaka izgovorena reč bila je osu-
dujuća, ponižavajuća i puna obezvredivanja ne samo oficirske časti nego i
svake trunke ljudskog dostojanstva. Za Generalštab Vojske Jugoslavije, ofi-
ciri u Srpskoj vojsci Krajine odreda su bili kukavice, nisu hteli da se bore,
naredili su jedinicama da napuste položaje, ostavili su Hrvatima sve što je
Vojska Jugoslavije godinama odvajala i kao pomoć slala u RSK. Niko iz
Generalštaba Vojske Jugoslavije nije htio da čuje ni reč od bilo kog oficira
koji je duže bio pripadnik Srpske vojske Krajine. Za Generalštab Vojske Ju-
goslavije bilo je dovoljno samo ono što im je "referisao" general Slobodan
Kovačević, koji je 7. korpus primio dva dana pre početka agresije. Narav-
no, on ništa nije pokušao da uradi da bi korpus branio Severnu Dalmaci-
ju. Njemu je bilo bitno da se što pre izvuče u RS. Kako je komandovao i ka-
kve su mu namere bile, ostavio je dovoljno dokaza. Njegov izveštaj odgo-
varao je Generalštabu Vojske Jugoslavije, da se i sam pokrije, zbog svog
odnosa i uloge u krahu Srpske vojske Krajine i RSK, bez obzira što je

Okretanje glave od Krajšnika pod pritiskom Zapada i po diktatu Miloševića - Zoran Lilić, predsednik SRJ i general Momčilo Perišić

izvršavao naređenja koja je nalagala državna politika SRJ. Usledila su penzionisanja kojima se "prao" Generalštab Vojske Jugoslavije. Ključne krajiske generale Momčilo Perišić penzioniše "unazad", sa prestankom službe u decembru 1994. godine. On čak neće ili ne srne da ih primi. Zato ovlašćuje jednog pukovnika da ih on primi i da im saopšti odluku o penzionisanju. Uz odluku generali su "nagrađeni" "savetima": da što rede napuštaju stanove i da se što manje pojavljuju na ulici, u prodavnicama i drugim javnim mestima. "Ispraćaj" je, takođe, u skladu sa tim savetima, održan u slobotu, da ih ne bi videle ni kolege. Kao da su okuženi. Otuda su se pojedini prosto utrkivali u vredanju čak i starijih od sebe, nazivajući ih izdajnicima i pobeguljama.

Održavani su i sastanci na kojima su, pojedini generali iz Generalštaba Vojske Jugoslavije "delili lekcije" pripadnicima "propale Srpske vojske Krajine". Tako je i načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije na jednom sastanku u Domu garde, pred više stotina izbeglica, j3retio suđenjima na Vojnom sudu. Pomenuo je tako i pukovnika Milana Suputa, proglašavajući ga za krivca što je stanovništvo pokrenuto u evakuaciju. Pukovnik Šuput je bio tu pa je odgovorio da je odluku o evakuaciji doneo predsednik RSK Milan Martić a ne on. Odgovor je razljutio generala Perišića, pa je Suputu zamolio - da je mogao likvidirati Milana Martića, a, što nije, dokaz je da je kriv! Dve godine kasnije, general Momčilo Perišić daće intervju Svetlani Petrušić iz agencije "Draganić". Tom prilikom potrudioće se da prečuti istinu o

pravim uzrocima nestanka RSK. Ono što je izgovorio je nedorečeno a u nekim segmentima i protivrečno.

Na očekivanja voditeljke intervjuja, da će se na agresiju Hrvatske na RSK "dići sve na noge, i ovde u Srbiji i u Crnoj Gori", general Perišić odgovara: "Ja sam tada mogao mnogo toga da uradim, ali sve što bi uradio, bilo bi iracionalno i pogubno za građane SRJ."

Nije teško zaključiti da bi to što je Vojska Jugoslavije mogla da uradi, po Perišiću, izazvalo napad NATO na SRJ, jer to je ono što je "pogubno za građane SRJ". Zna on dobro i šta je bilo pogubno po Srpsku vojsku Krajine i RSK. Ali okoliš i čuti. Čak i kad kaže: "Na žalost, mnogi faktori koji su morali da spreče agresiju na RSK zatajili su"? Funkcija sa koje govori traži da navede te "mnoge faktore" koji su zatajili i da kaže zašto su zatajili. Ili je bolje da čuti. I zbog svoje uloge. Zna on dobro da su i politika i vojni vrh obećavali da će zajedno sa Srpskom vojskom Krajine i Vojskom Republike Srpske braniti sve "srpske zemlje". Niko ne tvrdi da je Vojska Jugoslavije morala ući u rat za RSK. Perišić je znao, u avgustu 1995. godine, da ni pod kakvim uslovima Vojska Jugoslavije neće ući u rat. Šta bi onda značilo i da se Srpska vojska Krajine borila, ne samo sedam ili desetak dana, i posle hiljada mrtvih opet poklekla jer ne bi sama mogla da se odbrani od hrvatske vojske. Taj isti narod je politika Srbije digla na oružanu pobunu, uz stalna obećanja da će Vojska Jugoslavije učestvovati u odbrani RSK. Kada je došao trenutak da treba braniti RSK, sanovništvo je ostavljeno da samo "pobedi" hrvatsku vojsku kojoj je pomogao NATO i Unproför. Na pitanje "zašto Krajišnici nisu pružili otpor", general Momčilo Perišić daje više odgovora koji međusobno nisu konzistentni. Prvi odgovor glasi: "Pre svega zbog nedoraslog političkog i vojnog rukovodstva. Oni su imali dovoljno ljudi i sredstava za vođenje oružane borbe i drugih materijalnih sredstava da RSK brane godinama, a ne danima".

Uz prihvatanje teze o "nedoraslosti političkog i vojnog rukovodstva", sve drugo govori o Perišićevom obrazu i rezonu. Kako li se to 27.000 vojnika Srpske vojske Krajine moglo nositi protiv 136.000 hrvatskih bojovnika i "godinama braniti RSK." Čak i kada bi imali i sva materijalna sredstva pa i ono gorivo koje je petnaest dana putovalo iz SRJ do Banije i stiglo tek 3. avgusta posle podne. Ovim navedenim i poznatim slabostima Srpska vojska Krajine da se i "ne govori".

Istina je da se Srpska vojska Krajine, u zapadnom delu RSK, mogla uspešno boriti od 5 do 7 dana, pod dva uslova. Prvi je da se narod ne evakuise, a drugi, da se prihvati rasecanje frontova i okruženje vojske i naroda po delovima. To bi bilo prihvatljivo kada bi po izvršenom okruženju Vojska Jugoslavije pritekla u pomoć da se narod i vojska deblokiraju. Nažalost, 4. avgusta Perišićev vrhovni komandant je bez dvoumljenja saopštio "nedoraslom" predsedniku RSK i komandantu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, da na Vojsku Jugoslavije ne računaju.

Dozvoliti okruženje bez pomoći da se izvrši deblokada, značilo bi smrt 30.000 pa i 50.000 Srba iz RSK. Kada je na ovo sasvim ubedljivo ukazano, jednog septembarskog dana 1995. godine, od generala iz Generalštaba Vojске Jugoslavije lakonski je stigao odgovor: "Pa šta, sa 30.000 do 50.000 pobijenih Srba, pokazali bi svetu da su Hrvati fašisti!"

Mora se citirati i sledeći deo intervjua koji se Perišiću omakao. Tako on kaže: "Na žalost, ni Knin kao centar uporišta i tvrđavu RSK, nisu branili ni 24 časa. Iz toga se može zaključiti da je neki drugi faktor bio daleko značniji za pad RSK nego sam narod i vojska RSK. Treba znati da je Hrvatska za agresiju na RSK imala veliko razumevanje..."

Teško je poverovati da načelnik Generalštaba Vojске Jugoslavije Momčilo Perišić ne zna koji je to "neki drugi faktor" koji je daleko značajniji za pad RSK nego narod i vojska RSK. Zar uvođenje u igru "nekog drugog faktora" ne pobija sve ono što je sa nipodaštavanjem general Perišić govorio o vojsci i narodu RSK? Ako se već odlučio da "izlane" to što je kazao, onda je morao ići do kraja i reći koji je to "neki drugi faktor". Taj "neki drugi faktor" je u SRJ i Srbiji. On je, pored ostalog pokazao, "veliko razumevanje" za agresiju Hrvatske na RSK!

Kada je u pitanju uloga generala Momčila Perišića u tragediji naroda i vojske RSK, bilo je za očekivati postojanje bar minimalne samokritičnosti. To se iz izjave i nastupa Perišića ne može ni naslutiti. On ne može izbeći određene kritike. To što je činio Generalstab Vojске Jugoslavije za sve vreme postojanja RSK, bilo je bez rezultata. Pouzdana je tvrdnja da je Generalstab Vojске Jugoslavije malo bio informisan o stvarnom stanju i problemima Srpske vojske Krajine. Ništa nije činjeno da se Srpskoj vojsci Krajine pruži pomoć u osposobljavanju komandovanja za ključne zadatke. Za probleme ove vrste ni Perišić nije htio da čuje. Nije li "nemešanje" u rad i stanje u Srpskoj vojsci Krajine i to što najspasobnije oficire iz RSK (i Hrvatske) u Vojsci Jugoslavije nije puštao da odlaze na službu u Srpsku vojsku Krajine. Isto je važilo za oficire i podoficire na dužnostima komandira i komandanata taktičkih jedinica. Time se praktično onemogućavalo osposobljavanje komandovanja u SVK. Takva pomoć od Vojске Jugoslavije bila je čak i potrebnija od materijalne pomoći koju stalno i uporno ponavlja general Perišić.

UPOTREBA I PONIŽENJE NIČIJEG NARODA

Početak agresije na RSK od vlasti u SRJ i Srbiji dočekan je bez uzbudjenja. Pre toga obezbedena je sigurnost SRJ i Srbije od "uvlačenja" u rat. Vojска Jugoslavije neće pomagati Srpskoj vojsci Krajine u borbama za RSK, a NATO, za uzvrat, neće bombardovati aerodrome, mostove i druge vojne objekte u SRJ. Saglasnost je postignuta i verifikovana između Slobodana Miloševića i američkog ambasadora u Hrvatskoj Pitera Galbrajta. Srbima u RSK stavljeno je do znanja da su sami u ratu sa Hrvatskom. Umesto ranije obećane pomoći ponuđen je savet - izdržite, "pet do 7 dana" a zato vreme će Savet bezbednosti primorati Hrvatsku na obustavljanje agresije!

Kada je počela agresija, oficijelne vlasti zabranjuju organizovanje demonstracija u Beogradu za podršku Srbima u Krajini.

Evakuacija stanovništva je primljena sa strahovitom ljutnjom i besom. Za oficijelnu vlast bilo je neshvatljivo da zahtev Miloševića nije ispoštovan. To je bilo prvi put da se ono što je on tražio ne uvaži u RSK. To se Srbima iz Krajine ne može oprostiti! I dok tragedija traje, Slobodan Milošević ne vuče nijedan potez koji bi makar simbolično pokazao brigu Srbije i SRJ za propast i stradanje jednog naroda. Slobodan Milošević pokreće mehanizam koji treba da pokaže da su Srbici iz RSK sami krivi jer su samovoljno napustili svoja ognjišta. U "krivicu" je strpana optužba da Srbici nisu hteli da se bore, da su kukavice, da su očekivali da za njihovu slobodu Srbija i SRJ ratuju... Da bi "krivica" izgledala ubedljivije, Srbici u Srbiji upoznati su kako je Srbija snabdela Srbe u Krajini i njihovu vojsku svim potrepštinama za rat, i da je ono što su Srbija i Vojska Jugoslavije poslali u RSK bilo dovoljno da se rat vodi najmanje tri meseca. U scenario prikrivanja krivice oficijelnih vlasti i Vojske Jugoslavije vesto je ubaćena i teza da je zbog napuštanja RSK, Vojska Jugoslavije onemogućena da interveniše (kao da bi ona intervenisala!).

Šta sve vlast ne čini da sačuva svoj obraz i da ostane na vlasti. Prihvati izbeglih Srbiju proglašava neviđenom žrtvom Srba u Srbiji. Sve što je odvojeno za smeštaj i ishranu izbeglica pripisivano je Socijalističkoj partiji i oficijelnoj vlasti. Kao da se htelo kazati eto, niste zasluzili, zato što ste samovoljno napustili RSK, ali mi ovde u Srbiji činimo sve što možemo za vaš spas. I tako dok Tuđmanova vojska ubija i pljačka one koji su ostali na svojim ognjištima, i time potvrđuje koliko je bilo logično i opravdano stoje nezaštićeni narod krenuo jedino tamo gde je mogao, oficijelna vlast veliča svoju ulogu spasitelja. Nije narod krenuo u goste Slobodanu Miloševiću,

koji je svojom politikom Srbe u Krajini izigrao i primorao ih da krenu u izbeglištvo. Znali su Srbi Krajine da nisu dobrodošli za one koji su na vlasti. Srbi su krenuli u Srbiju kod svoje sabraće Srba. Znali su da će im oni jedini pomoći, i više nego što mogu. Ta vera u Srbe u Srbiji bila je jedina uzdatica izbeglicama.

Srbe izbeglice počele su da svojataju razne partije u Srbiji. Oficijelna vlast pripisuje sebi sve ono što narod Srbije čini za izbegle sunarodnike. Stranke u opoziciji koriste postojanje izbeglica da optužuju vladajuću stranku i oficijelnu vlast. To, uglavnom, ne čine iz stvarne brige prema izbeglicama. Njima je bitno da optuže vlast a izbeglice su zgodan povod kojim se može uticati na birače. Namerno ili slučajno, Dragan Tomić, predsednik Skupštine Srbije u februaru 1997. godine izraziće stav oficijelne vlasti i Socijalističke partije prema izbeglicama. Da bi umanjio značaj demonstracija u Beogradu organizovanih zbog krade na izborima, u kojima je i sam učestvovao, Tomić izjavljuje da su demonstracije tako brojne jer u njima učestvuju i izbeglice iz RSK. U izjavi će tvrditi da demonstracije imaju fašistički karakter. Na reagovanja zbog takve kvalifikacije, on će, naknadno, kao gost TV dnevnika RTS, izjaviti: "Moja izjava imala je dejstva, jer su demonstracije posle toga postale mirnije sve do pre nekoliko dana, kada su se opet pojavile grupe koje su posle skupova opozicije pravile nerede. Militantno jezgro ovih grupa čine izbeglice iz Bosne i Hrvatske koje su nezadovoljne gubitkom svoje domovine. Oni okrivljuju druge zbog toga, iako su samovoljno napustili svoj rodni kraj".

Za Dragana Tomića bitno je da u javnosti umanji značaj demonstracija naroda Srbije i opozicije zbog izborne krade. Učinilo mu se da će najveći uticaj na omalovažavanje demonstracija postići ako njihovu brojnost pripše učešću izbeglica a upornost demonstranata "militantnom jezgru" izbeglica. To, po njemu, i nisu nikakvi ljudi jer su samovoljno napustili svoje rodne krajeve. To izgovora čovek koji je, takođe, uticao na manipulisanje Srbima u RSK.

Ponašanje oficijelne Srbije prema RSK za sve vreme njenog postojanja ne može se okarakterisati kao zaštita Srba u Hrvatskoj. Slobodan Milošević je od 1991. godine imao u vidu samo interes Srbije i Crne Gore. Srbi preko Drine korišćeni su u funkciji obezbedivanja što bolje pozicije Srbije i Crne Gore posle raspada Jugoslavije. Za ostvarivanje takvih interesa upotrebljena je i iskorišćena i JNA. Njoj je poveren zadatak da zaštitи Srbe u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Očekivano je da taj zadatak izvrši bez gušenja pobuna u Hrvatskoj i Sloveniji. Drugi način da stvarno obezbedi Srbe nije postojao, a ako je i postojao, nije zavisio od JNA. Odustalo se od stvaranja srpske vojske, pa su tako Srbi van Srbije zauvek ostavljeni bez zaštite.

Oficijelna vlast Srbije digla je Srbe preko Drine na oružje, a kad se uverila da to nema perspektivu digla je ruke i od takve politike i od Srba preko Drine.

Zaštitu Srba u Republici Srpskoj Krajini, oficijelna vlast Srbije "prepustila" je Organizaciji Ujedinjenih nacija, odnosno njenoj mirovnoj operaciji. Mirovna operacija imala je zadatak da razoruža "pobunjene" Srbe i pomogne u rešavanju srpskog pitanja u granicama avnojske Hrvatske. Po planu mirovne operacije, Srbija na prostorima RSK nisu mogli imati svoju vojsku. Posle napada hrvatske vojske na Miljevački plato (jun 1992), sve maske su pale, pa je odlučeno da RSK obrazuje svoju vojsku.

Politika oficijelne vlasti SRJ želi da Srbija u Hrvatskoj, sa svojom vojskom, postanu faktor koji će omogućiti da Srbija "zadrže" svoju državu Republiku Srpsku Krajinu. Republika Srpska Krajina sa svojom vojskom trebalo je da bude teg na vagi u pregovaranjima i regulisanju odnosa između Srbije i Hrvatske. Time se oficijelna vlast Srbije oslobođila odgovornosti za zaštitu

Odavde je krenula i Srpska vojska Krajine - Sabor u dvorištu Lazarice

Srba u RSK. Tu odgovornost je prenela na mirovnu operaciju Saveta bezbednosti. Javno je vodena politika "nemešanja" u zbivanja u RSK, što je Srbima prikazivano kao prikrivanje političke podrške koja je "bezgranična". Predstavnici oficijelne vlasti i ugledni predstavnici Socijalističke partije Srbije, različitim povodima izjavljivali su da će zaštитiti Srbije u RSK od prisilne integracije u Hrvatsku. U pregovorima sa međunarodnim faktorima tajno su potpisivane obaveze po kojima se SRJ neće mešati u rešavanje srpskog pitanja u Hrvatskoj. Još u drugoj polovini 1992. godine, Slobodan Milošević će dati saglasnost, po kojoj priznaje Hrvatsku u njenim avnojskim granicama. To će diktirati odnos Srbije prema Srbima u Hrvatskoj. Potrebe izbora i podrške Srba iz Srbije Socijalističkoj partiji, nametali su takvo javno nastupanje koje će zadovoljavati birače. Da bi se podržala opcija rešavanja srpskog pitanja u granicama avnojske Hrvatske, oficijelna vlast vuče niz sudbonosnih poteza.

Slobodan Milošević i Socijalistička partija uspostaviće potpunu kontrolu nad političkim zbivanjima u RSK. Mešanjem u sve, i najvažnije, u RSK će na dužnost predsednika biti doveden Milan Martić, čime će se potisnuti uloga Milana Babica, ali ne i njegove Socijaldemokratske partije, koja će za sve vreme postojanja RSK predstavljati opoziciju Slobodanu Miloševiću i njegovoj dvoličnoj politici. Za predsednika Vlade u RSK Slobodan Milošević dovodi svoga čoveka, Borisava Mikelića. Tandem Martić - Mikelić dobro će funkcionisati sve do odluke Miloševića da uvede sankcije Republići Srpskoj, poznatom blokadom na Drini.

Blokada na Drini udaljila je Milana Martića od politike Slobodana Miloševića. Doći će do "prestrojavanja" snaga na političkoj pozornici RSK. Porašće uloga Milana Babica koji će preko skupštine RSK diktirati dalji tok događaja. On će se javno izjašnjavati protiv bilo kakvih pregovora sa Hrvatskom ali neće vući poteze koji bi onemogućili "pregovaračku" funkciju Borisava Mikelića. Milan Martić će se sve više vezivati za politiku Radovana Karadžića a protiv politike Slobodana Miloševića.

Borisav Mikelić je uspeo da u celosti realizuje politiku Slobodana Miloševića. Među Srbima u RSK, Borisav Mikelić je važio kao oličenje onoga što želi Slobodan Milošević.

Oficijelna politika u Srbiji širila je uverenje da čini sve što treba da RSK opstane i da se onemogući Hrvatsku da ratom rešava srpsko pitanje na svojoj teritoriji. Međutim, u praksi je sve bilo drugačije. Srbija nije ni pomicala da ratuje za Srbe u Krajini, ali je o tome čutala sve do početka 1995. godine. Izjava Zorana Lilića, tada predsednika SRJ, da Srbija i Crna Gora neće ratovati za Republiku Srpsku Krajinu, dočekana je sa iznešenjem od građana i neupućenih ljudi - i iz vojnog i državnog vrha. Ova izjava predstavljala je podršku Borisavu Mikeliću koji je u saglasnosti sa Beogradom radio na mirnoj reintegraciji RSK u sastav Republike Hrvatske.

Oficijelna Srbija je smatrala da Srbi u Krajini oružanom borbom ne mogu sačuvati svoju državu. Nije se verovalo ni da bi uključivanje Srbije u rat za odbranu RSK dovelo do pobede. Znalo se da bi najgore rešenje za Srbe u Krajini bilo ono koje bi Hrvatska realizovala primenom sile. Takvo rešenje niko u oficijelnoj Srbiji i SRJ nije želeo. Zbog toga se smatralo da nije dobro pomagati RSK po onim pitanjima koja bi jačala njenu vojsku i opredeljenja da RSK sama ratom brani svoj opstanak. Ako bi do toga došlo, oficijelna politika SRJ i Srbije našle bi se u velikim problemima.

Neuključivanje u rat Hrvatske protiv RSK ne bi naišlo na odobravanje javnosti u Srbiji i Crnoj Gori. Tako nešto ugrozilo bi pozicije vlasti. Da bi se to prenebregnulo, odlučeno je da se podstiče reintegracija RSK u Hrvatsku mirnim putem. Da bi se pomoglo pobedi varijante o mirnoj reintegraciji, oficijelna vlast će i sama u dužem vremenskom periodu biti akter. Po značaju se ističu dve ključne aktivnosti. Prva je manipulacija sa vojnim obaveznicima izbeglim sa teritorije Hrvatske i RSK, a druga, razvijanje

negativnog raspoloženja kod građana u odnosu na moguće učešće Vojske Jugoslavije u ratu za odbranu RSK.

Vojni obveznici izbegli iz Hrvatske i RSK predstavljali su brojnu kategoriju (oko 28.000). Nju su činili vojni obveznici pretežno stari između 18 i 40 godina. Po potencijalu spadali su u one naj sposobnije i najbolje obučene. Postojao je zahtev državnog i vojnog vrha da se takvi vojni obveznici upute u RSK. To se jedino moglo izvesti prisilno i uz angažovanje vojnih organa i organa Ministarstva unutrašnjih poslova. Oficijelna vlast je cenila da bi masovan povratak vojnih obaveznika u RSK ojačao Srpsku vojsku Krajine, što bi ojačalo pozicije onih koji su bili protiv integracije RSK u Hrvatsku. Da bi se takvo jačanje izbeglo, oficijelna vlast će sabotirati organizovani povratak vojnih obaveznika. Otvoriće mogućnost da se vojni obaveznici vraćaju u RSK kao dobrovoljci, za šta je bilo neophodno da se sami prijavljuju u dobrovoljce. Prikupljanje dobrovoljaca prepušteno je sporednim organizacijama a organima Vojske Jugoslavije i Ministarstvu unutrašnjih poslova je zabranjeno da se angažuju na navedenom zadataku. Ministarstvu odbrane Vlade RSK i Glavnom štabu Srpske vojske Krajine preporučeno je da se i sami angažuju (na teritoriji Srbije i Crne Gore) u prikupljanju dobrovoljaca iz redova svojih izbeglih vojnih obaveznika. U isto vreme oficijelna vlast je priznala vojnim obaveznicima iz Hrvatske i RSK status izbeglica, čime je onemogućila njihovo prisilno upućivanje u RSK. Prisustvo izbeglica korišćeno je za stvaranje negativnog raspoloženja prema njima, a time i protiv angažovanja Vojske Jugoslavije u eventualnoj odbrani RSK.

Izbegli vojni obveznici dobijali su tu i tamo zaposlenje, što je korišćeno za isticanje kako su izbeglice dobitne posao u uslovima kada je nezaposleno na hiljade njihovih vršnjaka, građana SRJ. Omogućeno je izbeglim vojnim obaveznicima i da se bave sitnim švercom, što je isticano kao dokaz da nije dobro slati građane SRJ u RSK da ratuju dok njihovi građani švercuju u Srbiji i Crnoj Gori. U nekim sredinama nezadovoljstvo je stvarano i davanjem većih plata onima koji su pobegli iz RSK, nego zaposlenim građanima iz SRJ.

Kako se bližio početak radikalne agresije Hrvatske na RSK, sve je teže bilo opravdavati zadržavanje izbeglih vojnih obaveznika u Srbiji i njihovo neupućivanje u RSK. Dolaskom generala Mrkšića na čelo Glavnog štaba Srpske vojske Krajine preporučeno je najavama da će svi vojni obaveznici prisilno biti upućeni u RSK. Organima Ministarstva unutrašnjih poslova naloženo je da izvrše mobilizaciju "dobrovoljaca". Ovaj zadatak sproveden je na brutalan način. Oni koji su "mobilisali dobrovoljce" upadali su u stanove i prostorije tražeći izbeglice. "Lovili" su ih i po pijacama, na ulici, u kafićima... Legitimisanja je bilo na svakom koraku. Sledilo je prisilno privođenje uhvaćenih i upućivanje u RSK. Među onim koji su pristigli u RSK bilo je i bolesnih, maloletnih, oslobođenih od vojne obaveze, invalida. Karakteristično je da je među njima bio i jedan ranjenik iz 1991. godine bez

noge (sa drvenom protezom). U isto vreme, pogrešno upućeni nisu se mogli lako vratiti u SRJ, zbog uvedene rigorozne procedure koja nije ništa uvažavala. Posebno je pitanje kakav je moral i borbena vrednost tako "nahvatanih" vojnika.

Negativno raspoloženje Srba i Crnogoraca u Srbiji i Crnoj Gori prema angažovanju jedinica Vojske Jugoslavije planski je stvarano i šireno. To se postizalo sinhronizovanom akcijom. Prema spoljnjem svetu i Hrvatskoj isticana je činjenica da Srbija ništa ne čini da izbegle vojne obaveznike iz RSK vrati u krajeve odakle su došli. Time su prikupljeni poeni "poverenja" u ono što su oficijelne vlasti tajno potpisivale sa Tuđmanom i međunarodnim faktorima. U isto vreme javnost u Srbiji i Crnoj Gori skoro napadno je upoznavana sa ekstremnim ponašanjima vojnih obaveznika iz RSK koji su uživali gostoprимstvo i zaštitu vlasti.

Oficijelna vlast nije ni pomicala da za povratak izbeglih vojnih obaveznika iz RSK doneće bilo kakav zakonski propis, što je bilo moguće, a što bi olakšalo povratak izbeglih vojnih obaveznika. To je i dokaz da Srbija nije bila zainteresovana za njihov povratak u RSK. Nedostatak propisa omogućio je Srbiji da svoj stav prema izbeglim vojnim obaveznicima pravda obavezama koje proističu iz međunarodnih konvencija o izbeglicama. Posle pada RSK oficijelna vlast će koristiti i sudove da bi odbranila svoj odnos prema zahtevima koji su joj upućivani od državnih organa RSK. Nai-me, jedan broj mobilisanih "dobrovoljaca" posle propasti RSK tužio je državu Srbiju. Tako je izbegli Srbin iz Bjelovara Stevo Bolić, sa još osmoricom, tužio Srbiju i dobio na sudu presudu u svoju korist. Sud je obavezao državu Srbiju da tužiteljima isplati na ime naknade štete po 120 hiljada dinara. Njih je MUP Srbije prisilno mobilisao sredinom 1995. godine i predao Srpskoj vojsci Krajine. Bilo je to dovoljno da se režim simbolično pokrije. I samo za tu grupicu.

UMESTO POGOVORA

Tekst ove knjige bio je završen još početkom 1998. godine. U međuvremenu je "Dejtonski mir" označio prekid rata na prostorima Bosne i Hercegovine, na štetu Srba. Oni koji su krvavom borbom sačuvali svoju teritoriju i narod od hrvatsko-muslimanskog genocida, bez borbe su izgubili i ono što je vekovima bilo samo njihovo.

Izbegli Srbi iz Hrvatske postali su ničiji narod. Njihova tragedija kao da nije ni postojala. O tome šta se i zašto desilo sa Republikom Srpskom Krajinom, čutalo se. Čutanje se poistovećivalo sa interesima svih Srba i Srbije. Stvarao se utisak da će Srbi iz Krajine krenuti na svoja ognjišta, i da je čutanje neka dogovorena politika da se navedeno ostvari. Tako je i knjiga čekala da čutanje j>očne da daje rezultate i da čelnici tragedije Srba iz Krajine progovore. Čekanje je doprinosilo očekivanjima koliko i čutanje.

Tragediju Srba iz Krajine obeležile su "salve" iznenađenja. Akademici, generali, profesori, političari i stranački aktivisti kao da su se u međuvremenu utrkivali da iskažu svoje iznenađenje onim što se desilo u Republici Srpskoj Krajini. Svoje iznenađenje neki od iznenađenih "srpskih umova" prenosili su i na obične građane Srbije i Crne Gore. I oni su počeli da pričaju da su iznenađeni. Iz masovnih iznenađenja stvarana je slika o izdaji kao uzroku poraza i o tome kako Srbi u Krajini jednostavno nisu hteli da se bore. A suština cele te podvale bila je potrebna da se ne vidi kako su sličnu sudbinu doživeli i Srbi u istočnom delu RSK iako nisu napadnuti od hrvatske vojske. Režim je živeo od hvala kako je uspeo da sačuva Srbiju i Crnu Goru od rata.

Tekst ove knjige pod naslovom "Knin je pao u Beogradu" aktiviran je početkom 1999. godine, ali ga je na tom putu zatekla NATO agresija na SRJ. Kosovo je postalo strahovito ratište i tragično ishodište. Bio je to razlog da rukopis opet malo sačeka. Bilo je važnijih poslova od zabadanja prsta u već "zaboravljene rane" Srba iz RSK, kad je ova ovdašnja tragedija još aktuelnija.

Rat potraja 78 dana. Agresor poseja ruševine po Srbiji. Hiljade nedužnih ljudi poubjija, više od toga natera u teške bolesti bez lekova. Isteri dake i studente iz škola i fakulteta, prekine proizvodnju u fabrikama, porušili ih. Ali njegovi vojnici ne stupiše na tlo Kosova i Jugoslavije. Nažalost, samo na kratko. Desi se isto što i sa RSK. Razlike su samo u načinu dešavanja. Teritorija Krajine je okupirana bez borbe za dva dana, a teritorija Kosova predajom posle uspešne odbrane od 78 dana. I izbeglice sa ove teritorije potražiše spas u Srbiji, a oni hrabri koji остаše na Kosovu podeliše istu sudbinu

Srba koji su ostali u RSK. One tamo ubijali su vojnici i građani Hrvatske, a ove ovde pripadnici "poražene" tzv. Oslobođilačke vojske Kosova uz pomoć Albanaca sa Kosova i iz Albanije, a pod zaštitom "mirovnih" snaga onih istih Ujedinjenih nacija, koje su garantovale zaštitu Srba u Hrvatskoj. Tamo SFOR, ovde KFOR, ali NATO je jedan i - svemoćan.

Izbeglice iz Krajine avgusta 1995. godine i izbeglice sa Kosova iz 1999. godine po dolasku u Srbiju doživele su sličnu sudbinu. Razlika je samo u nijansama. I jedni i drugi nisu dobrodošli u Srbiju. Je li i ovaj dolazak "kukavičluk", nedostatak hrabrosti i volje da se bori i ostane na ognjištu. Sve je isto. Isti je i režim u Srbiji. Ono u RSK i Kninu bila je izdaja. Ovo na Kosovu je - pobeda! Slavodobitnu farsu jedino kvare izbeglice sa Kosova.

Izbeglicama iz RSK postaje jasnije zašto su izgubili svoja ognjišta i zašto se ni u petoj godini izbeglištva ne vidi početak njihovog povratka. Za ove nove izbeglice ima vremena. Još je rano da bilo šta shvate.

U toku NATO agresije na Srbiju širom sveta Srbi su dignuti na noge. To nije bio slučaj kada je vršena agresija na Srbe u Hrvatskoj i kada je NATO avijacija u septembru i oktobru 1995. godine dejstvovala po Republici Sрpskoj. Tokom 28. marta 1999. godine - petog dana NATO agresije na SRJ desetine hiljada mladića i devojaka Srba demonstrira ulicama i trgovima Banjaluke, osuđujući bombardovanje Srbije. Ista slika se, ponavlja i u drugim gradovima RS. Srbi u Srbiji su mirovali. Pokušaje okupljanja i protesta režim je zabranjivao. Igrajući na "kartu mira", Srbija je pretvorena u pasivnog posmatrača stradanja Srba u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Sa takvom "kartom" u rizičnoj igri propustila je "mirotvorce" i na svoju teritoriju. Ono tamo bila je izdaja, ovo ovde, srećom nije! Da smo, kojim slučajem, rasvetlili i razgrnuli istinu i zablude o padu Knina, možda Kosovo i nije moralо da doživi sudbinu Republike Srpske Krajine.

IZ UGLA GENERALA DUŠANA PEKIĆA

Autor knjige "Knin je pao u Beogradu", general Srpske vojske Krajine u penziji, Milisav Sekulić, je veoma uspešno i ilustrativno, sa vojnog aspekta, prikazao nastanak i nestanak Republike Srpske Krajine u dramatičnom vremenu od 1991.-1995. kada se zbog nasilnog separatističkog delovanja raspala SFRJ i ponovo se nadvila avet genocida iz 1941-1945. nad srpskim narodom u Hrvatskoj i BiH. Raspadala se država čiji je Ustav štitio Srbe van Srbije od progona i terora. U Hrvatskoj je pobedom HDZ na višestranačkim izborima, maja 1990. došla na vlast proustaška garnitura koja je odmah otpočela satanizaciju Srba, zatim njihovo otpuštanje s posla, miniranje radnji i kuća čiji su vlasnici Srbi, i razna ponižavanja Srba u javnim komunikacijama. Pod tim pritiskom otpočelo je iseljavanje Srba iz velikih gradova Hrvatske već od 1990. i 1991., još pre oružanih borbi. I zbog toga su Srbi iz Hrvatske zatražili zaštitu od Predsedništva SFRJ i JNA, kao vojske države u kojoj su živeli. Istovremeno su otpočeli sa samoorganizovanjem za odbranu na prostorima gde čine većinu.

Autor kao učesnik, svedok i visoki vojni stručnjak, koristeći arhivu Srpske vojske Krajine uspešno iznosi tok događaja u stvaranju, životu i nestanku RSK. U uvodu iznosi i stanje srpsko-hrvatskog pitanja od 18. veka do 1991. Tu jednim citatom ukazuje na harmoničnost tih odnosa u Austrougarskoj carevini, a zatim iznosi citate o nemogućnosti suživota ta dva naroda. Preskače period od 1945.-1990. gde bi se moglo reći i pozitivnog o tom suživotu. No, to i nije bio cilj njegove knjige. On je težiše dao na slikanje stanja u RSK od njenog osnivanja do nestanka, isključivo citirajući vojna dokumenta iz arhive te tragične države, ali i sa sporadičnim komentarima tih dokumenata.

Kada hronološkim redom slika stanje u RSK, može da zaokupi pažnju svakog čitaoca koji na bilo koji način ima interesa da dozna istinu o razvoju i nestanku RSK, u ovim dramatičnim i tragičnim dešavanjima u RSK i oko nje. Sadržaj knjige može zainteresovati svakog građanina bivše RSK (sada izbeglice) kakve su se igre igrale o njihovoj sudbini, gde su glavni igrači bili iz rukovodeće vojne i političke strukture RSK i onih izvana (JNA, OUN, RH, SRJ i političke stranke). Saznaće mnogo o svim obećanjima i prevaraima kojima su bili izloženi.

Knjiga može pobuditi naročiti interes vojnih lica Vojske Jugoslavije, posebno oficirskog i podoficirskog sastava, jer istinito i ubedljivo govori kako se stvarala jedna vojska, njena doktrina i strategija na pogrešnim

prepostavkama i osnovama, bez čvrste vojne organizacije i discipline što je na kraju kulminiralo kriminalizacijom manjeg dela vojske i katastrofalnim rušenjem morala vojske i naroda od strane političkih lidera i stranaka.

Autor nije dovoljno isticao nacionalni ekstremizam i romantizam kod dela rukovodećih struktura RSK, pa i dela pripadnika vojske. To je dato samo usput u jednom prilogu (izveštaju komandanta Prve ličke partizanske brigade) pukovnika Petra Trbovića, gde je taj komandant drastično prikazao stanje u Lici u prvim danima (septembar 1991.) stvaranja Srpske vojske Krajine (SVK), što je kasnije znatno otklonjeno i sprečene one najekstremnije pojave, kao pljačka i dr., ali one su u političkoj sferi u dobroj meri ostale. Tako se izgrađivala politička strategija o samostalnoj Srpskoj državi RSK sa eventualnom integracijom sa RS ili SRJ, a nije se razmišljalo (bar se to ne vidi iz dokumenta) i o drugačijem statusu Srba u Republici Hrvatskoj. O tome su razmišljali osnivači Srpske demokratske stranke (SDS) u Hrvatskoj, profesor dr Jovan Rašković i profesor dr Vojislav Vukčević, ali su zbog takvog razmišljanja već 1991. bili prisiljeni od kninskih ekstremista da napuste RSK i pređu u Srbiju, gde su se zaposlili u svojoj struci (medicina i pravo). Da su ta dva čoveka ostala na rukovodećim mestima u RSK ne bi se nikad desila tragedija egzodusa, a izbegle bi se i mnoge druge nesreće.

I autor knjige "Knin je pao u Beogradu", na osnovu nekih stavova Ante Starčevića i vojvode Mišića, koje iznosi na početku knjige, navodi na zaključak da je suživot Srba i Hrvata u Republici Hrvatskoj nemoguć, što je za savremenu civilizaciju neprihvatljivo.

Autor se kroz dokumenta na više mesta bavi odnosima u RSK, kako međusobnim odnosima visokih oficira tako i političara i te odnose prikazuje u jako ružnom svetlu, a neke nosioce tih odnosa i kao direktne rušioce morala i kršioce vojne subordinacije, bez koje ne može ni jedna vojska opstati. Među glavne kršioce tih odnosa navodi Milana Babica, Davida Rastovića, Sinišu Martića, pukovnika Ulemeke, i druge. Njih posebno optužuje za neuspeh odbrane Maslenice, Zemunika, pravca odbrane Benkovca januara i februara 1993, a Rastovića i za Medački džep i tragediju naroda u tom rejonu. Može se zapaziti da autor Sekulić nedovoljno ukazuje na slabosti Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, čiji je i on bio član. U najviše slučajeva on brani slabosti Srpske vojske Krajine, zbog nepopunjenošću sa redovno školovanim oficirima, što se za ove uslove stvaranja vojske ne može prihvati (primer NOVJ u Drugom svetskom ratu).

Autor Sekulić na više mesta a posebno u poglavljju "Siguran put u tragediju" govori o odnosima RSK i Republike Srbije (Beograd). Tu pored nesloga u RSK govori i o neslozi prema politici Slobodana Miloševića i suvišnom i negativnom mešanju Beograda u RSK, posebno oko izbora predsednika RSK.

Kada posmatramo sve delove knjige, "Knin je pao u Beogradu" onda zapazamo različite kvalitete pojedinih delova. Najbolji su oni delovi gde se citiraju originalna dokumenta. Već kod citata izjava raznih pripadnika Vojske

Republike Srpske Krajine, Vojske Jugoslavije i pripadnika vlasti u RSK, kao i u nekim komentarima autora, oseća se opadanje kvaliteta bilo zbog slabog izbora ili zbog različitog gledanja na jedne iste događaje.

Treba konstatovati da je autor Sekulić razvoj i nestanak RSK pisao samo na osnovu arhivske grade RSK, a nije mu bila dostupna arhiva Republike Hrvatske (RH), SRJ i JNA koje su imale veliki uticaj na događaj oko stvaranja i razvoja RSK, posebno oko usvajanja Vensovog plana. Autor Vensov plan naziva velikom prevarom za srpski narod Krajine, a taj je plan ustvari bio osnova RSK. Cilj toga plana je bio da OUN - Unprofor zaštititi srpski narod Krajine posle predviđenog povlačenja JNA i međunarodnog priznavanja Republike Hrvatske od eventualnog progona i genocida nad Srbima u Krajini. Do usvajanja Vensovog plana tu je ulogu vršila SFRJ tj. JNA.

Vensov plan je predviđao 4 zaštitne zone OUN za Srbe u Krajini: zona Istok - Baranja, Istočna Slavonija i Zapadni Srem, zona Zapad - Zapadna Slavonija, zona Sever - Kordun i Banija, zona Jug - Severna Dalmacija i Lika. Vanjske granice UNPA zona su se poklapale sa granicama RSK i Hrvatske. Plan je privremeno suspendovao suverenitet Hrvatske u tim zonama a lokalnu vlast su vršili Srbi koji su tu činili većinsko stanovništvo. Imali su svoj parlament, policiju i sudove. Garant plana bili su Savet bezbednosti, SFRJ i Hrvatska. Oni su potpisnici plana. Međutim, ni Hrvatska, a ni OUN nisu dosedno poštovali status Zona pa je dolazilo do agresije na njih od strane policije i vojske Republike Hrvatske, zbog čega su Srbi aktivirali svoju Teritorijalnu odbranu (koja je postojala po Ustavu SFRJ) i kasnije je transformisali u Srpsku vojsku Krajine (SVK). Pored toga, Savez bezbednosti nije imao isti kriterij za zaštitne Zone u Bosni i Hrvatskoj. Kada je Vojska Republike Srpske napadala zaštitne zone Goražde i Bihać, NATO je bombardovao Srbe, što nije radio kada su Hrvati napadali zaštićene zone OUN u Krajini, već je Savet bezbednosti 26. 1. 1993. godine, samo doneo Rezoluciju 802 o povlačenju hrvatskih snaga iz dela zaštitne zone Jug koji su zauzeli agresijom, a Hrvatska nije ni to ispoštovala.

Unprofor je ostao do kraja u Krajini, ali nije sprečavao hrvatsku vojsku u agresiji "Bljesak" i "Oluja". Sprečavao je samo svojim prisustvom totalni genocid usmeravanjem Srba u izbeglištvo - egzodus.

Autor Sekulić na više mesta pokušava svojim komentarima da nameće čitaocima nešto što ne postoji u dokumentima kao da je Srbija bila u ratu sa Hrvatskom do 15. 1. 1992. i kasnije u BiH. On to proizvoljno dokazuje time da su kovčevi sa mrtvima sa tih područja dolazili u Srbiju. Zanemaruje činjenicu da je JNA vojska SFRJ i da su u toj vojsci još uvek, u to vreme, bili vojni obveznici iz Crne Gore, Srbije, Makedonije, BiH, a delimično i iz SRH. Do 15. 1. 1992. SFRJ je kao jedino priznata država na tom prostoru vodila rat protiv pobunjene Hrvatske, a do sporazuma sa Slovenijom i protiv Slovenije. Srbija tada nije imala svoju vojsku. Tek izlaskom BiH i Makedonije iz SFRJ

i transformacijom JNA u Vojsku Jugoslavije, Srbija dobija veću vojnu ulogu iako je i Vojska Jugoslavije vojska SRJ.

Takode, se ne može prihvati stav autora Sekulića da je Knin pao u Beogradu. Knin je ipak pao u Kninu, najviše zaslugom ekstremne kninske grupe koja je sve vreme pokušavala da se nametne ostalim delovima Krajine (Kordun, Banija, Slavonija i Baranja) svojom ekstremno nacionalističkom koncepcijom za Krajinu, a u isto vreme daje najmanji doprinos odbra-ni Krajine. Ovim ne želim amnestirati Beograd za tragičan završetak RSK. Milošević je od samog početka igrao igru sa Tuđmanom oko Krajine a za račun podele BiH. O tome najviše zna gospodin Hrvoje Sarinić, aktivni pregovarač sa Miloševićem u ime Tuđmana, o čemu i govori u svojoj kniji. Ja sam ipak u penziji od 1981. godine i događaje od tog vremena pratio sam preko medija i objavljenih dokumenata.

U celini, može se reći da je autor uložio veliki napor da tako obimnu građu iz arhive RSK učini dostupnom svim zainteresovanim čitaocima, da čitajući to doživljavaju svu dramu i tragediju koja je zadesila srpski narod iz Hrvatske.

Beograd 7. februara 2000.

FUSNOTE:

¹ Dr Petar Opačić, Vojvoda Živojin Mišić u oslobođilačkim ratovima Srbije 1876-1918; "Stari grad", društvo umetnika Beograd, 1996, str. 196.

² General Janko Bobetko, "Sve moje bitke", Vlastita naklada, Zagreb, 1996, str. 364-375.

SADRŽAJ

Uvod	5
Istorijska sučeljenost Srba i Hrvata	7
Razgradnja države i vojske zloupotreba i naroda	13
Vensov plan - presudna prevara	23
Lutanja u stvaranju i razvoju vojske	31
Dobrovoljci Srpske vojske Krajine	47
Porazi bez otrežnjenja	57
Napad na Medački Džep i Divoselo	73
Zablude u koje se verovalo u 1993. godini	79
Fatalna pasivnost u 1994. godini	85
Zloupotreba Srpske vojske Krajine u borbama za Zapadnu Bosnu	89
Agresija hrvatske vojske na Zapadnu Slavoniju	97
Na putu posrnuća	121
Urušavanje morala Srpske vojske Krajine	135
Podmuklo puštanje Krajne niz vodu	155
Agresija hrvatske vojske na zapadni deo Krajne	171
Oproštajne bitke Vojske Republike Srpske Krajine	187
Žrtve koje su bile uzaludne	247
Niko kriv a Krajine nema	259
Kninsko-vukovarska klackalica	269
Zar i ti komandante	275
Upotreba i poniženje ničijeg naroda	283
Umesto pogovora	289
Iz ugla generala Dušana Pekića	291

MILISAV SEKULIĆ

Rođen 11. novembra 1935. godine u Trbušnici, opština Loznica. Završio vojnu akademiju JNA, političku školu JNA, Višu vojnu akademiju, Školu narodne odbrane i filozofski fakultet (grupa za filozofiju), zatim post-diplomske studije. Magistar je ratne veštine. Uža specijalnost: operativno-štabni poslovi. Dosad objavio više od dve stotine stručnih i naučnih radova. Napisao knjigu bestseler "Jugoslaviju niko nije branio, a vrhovna komanda je izdala" (Nidda Verlag, 1997.).

Od početka ratnih sukoba na teritoriji bivše SFRJ, nalazio se na

dužnosti u Generalštabu oružanih snaga. Učesnik je i svedok zbivanja u Generalštabu sve do kraja 1993. godine. Na poziv kolega sa ratišta, odlazi u Knin, u Glavni štab Srpske vojske Krajine. U njegovoj nadležnosti bili su zadaci borbene obuke, a zatim operativno-štabni poslovi. Na dužnosti načelnika operativno-nastavnog odeljenja, unapređen je u čin general-majora.

Svedok je, takođe, i sudbonosnih zbivanja u Srpskoj vojsci Krajine i problematičnog odnosa prema njoj političkog rukovodstva Republike Srpske Krajine, ali i Generalštaba Vojske Jugoslavije i Glavnog štaba Vojske Republike Srpske.